

PROHLÁŠENÍ

Prohlašuji,

že jsem tuto disertační práci vypracovala zcela samostatně a veškerou použitou literaturu a další podkladové materiály, které jsem použila, uvádím v Bibliografii, případně v textu práce, v poznámkovém aparátu a v přílohách své práce.

1.12 2011, Ing. Jana Zarybnická

SUMMARY

Every activity is connected with risk. Person as a citizen in the common life, any natural person or corporation or in business, any social organization or hobbit's organization by their activities put not only themselves but also third parties at risk of occurrence of damage – property damage, bodily injury and at risk of occurrence of pecuniary (financial) loss. Rules of law provide for the liability for damage or loss; under this subject we understand the damaging party's obligation to bear sanctions, which are addressed by the relevant rules of law to those who evoked this damage. The part and parcel of these sanctions is the wrongdoer's obligation to provide compensation, too.

Sometimes a huge damage could occur and the wrongdoer would not be able to provide this compensation or would not want to provide it. The state mostly approaches to a special measure and provides legal insurance (statutory insurance) or orders conclusion of insurance policy (obligatory insurance). The state generates a control system for sanctioning of the persons who do not perform their obligations, who do not pay insurance premium (the statutory insurance) or do not enter into insurance policy (legal obligation to be insured). The liability insurance is the basic part of insurance products, which is statutory regularized by special rules of law and these legal regulations are provided by me in this dissertation thesis.

Third party liability insurance grants insurance cover for behaviour if the relevant subject is responsible for damage and however there is their obligation for compensation. Nowadays, according to the law, more as two ten of people have their legal obligation to be insured, one insurance product is provided on the basis of statutory insurance (employer's liability insurance for employee's damage to health). Structuring of products in the liability insurance I provide in Chapter 1. I assign the conception of the liability according to the rules of law in Chapter 2. The liability, which is regularized only according to an agreement, not according to the law, I assign in Chapter 6, in connection with forwarder's liability in his position as the MTO (multimodal operator).

I provide legal regulations of insurance area in Chapter 3. Third party liability insurance is the insurance line, which is compacted to profit the compensation for the damage and loss; it is indemnity insurance, according to the rules of law. It is not really easy, judging the risks, which would be beard by the insurer, if he binds himself with the insurance policy for the compensation of damages and losses. These problems are the basis theme of my dissertation work. One of them is the territorial and time risk assessment, according to the reinsurance, respective according to the obligatory reinsurance agreements. These are the theme of Chapter 4 in my dissertation thesis. The second hard point is to judge "the level" of the liability, which is the subject matter of insurance (absolute liability, strict liability, regardless of fault liability, liability with fault). The requirement of retribution cannot be judged only with respect to the liability according to the rules of law, but according to the diction of the insurance conditions, which are part and parcel of the insurance policy. I explain this problematic area in Chapter 5.

In the last Chapter, No. 6, I go in for the special kinds of the liability insurance, which we can find in the product structure: product liability insurance, professional liability insurance, liability insurance for managers (D & O insurance, Directors and Officers).

ZUSAMMENFASSUNG

Das Thema von dieser Dissertationsarbeit ist Haftpflichtversicherung. Jede Tätigkeit bringt die Risiken bei. Der Mensch als der Bürger in dem üblichen Leben, die psychischen oder die rechtlichen Personen bei dem Unternehmen, gesellschaftliche Organisationen, Interesse Gruppen bringen damit die verschiedene Gefahren für die Entstehung den Vermögensschaden, Gesundheitsbeschädigung, Finanzschaden, und das Alles nicht nur für sie, sondern vor allem für die Anderen.

Rechtliche Vorschriften setzen dann die Haftpflicht fest. Unter diesem Begriff verstehen wir die Obliegenheit vom Schädigen, sich behandeln die Sanktionen zu lassen, die in den angehörigen rechtlichen Regelungen für diesen Zweck verankert sind. Als fester Bestandteil steht da auch die Obliegenheit vom Schädigen, den so entstandenen Schaden zu ersetzen.

In einigen Fällen können da so große Schäden entstehen, dass der Schädiger müsste nicht imstande sein, die angehörige Entschädigung für die Beschädigten zu leisten, oder er möchte gar nicht solche Kompensation durchzuführen. Der Staat tritt meistens in solchen Fällen zu solchen Maßnahmen bei, dass er rechtliche Versicherung festlegt, oder dass es in Sinne des angehörigen Gesetzes angeordnet ist, die Versicherung anzuschließen. Gleichzeitig schafft der Staat auch das Kontrollsystem für die Sanktionierung für die Personen, die den angehörigen, vom Gesetz angeordneten Versicherungsvertrag nicht angeschlossen haben (im Falle der obligatorischen Versicherung), oder die die angehörige Versicherungsprämie nicht bezahlt haben (im Falle der gesetzlichen Versicherung).

Die Haftpflichtversicherung steht als eine von den grundsätzlichen Versicherungsarten, die gerade mit den angehörigen rechtlichen Normen, speziellen Vorschriften geregelt sind, und die in dieser Dissertation geleitet sind.

Diese Versicherung gewährt den Versicherungsschutz für den Fall, wenn das angehörige rechtliche Subjekt haftet den Dritten und es ist pflichtig, diesen Schaden zu ersetzen. Nach den Bestimmungen der Gesetze befinden wir jetzt mehr als die zwei Zehnte von Personen, die pflichtig sind, die obligatorische

Versicherung anzuschließen; eine Versicherungsart steht da als die gesetzliche Versicherung. Die Aufteilung von den Versicherungsarten in den Rahmen der Haftpflichtversicherung nenne ich im Kapitel 1. Die Konzeption der rechtlichen Haftung führe ich in dem nächsten Kapitel 2 an. Verträgliche Haftung, die meistens steht nicht als der Gegenstand der Haftpflichtversicherung nenne ich nur im Kapitel 6, in dem Zusammenhang mit der Haftpflichtversicherung des Spediteurs in der Position des MTO (des multimodalen Operators). Rechtliche Regelung der Versicherung führe ich im Kapitel 3 an.

Haftpflichtversicherung steht als die Versicherung, die unter dem Zweck der Schadenentschädigung angeschlossen ist, in Sinne des Gesetzes über den Versicherungsvertrag handelt es sich um die Schadenversicherung. Es ist gar nicht einfach, Einschätzung der Risiken durchzuführen, die der Versicherer umlegt, falls er mit dem Versicherungsvertrag verpflichtet ist, den Schaden zu ersetzen. Diese Problematik steht als das grundsätzliche Thema von meiner Dissertation. Eines von diesen Kriterien ist die Feststellung den Rahmen des Versicherungsschutzes in der Zeit und im Territorium, im Zusammenhang mit dem Umfang der obligatorischen Rückversicherungsverträge. Dieser Standpunkt führe ich im Kapitel 4 an. Als der weitere beschwere Punkt steht da „die Stufe“ der Haftung, die als der Gegenstand der Versicherung stehen sollte, also ob es sich um die Verschuldenshaftung, Gefährdungshaftung oder ob es um die höchste Stufe von Haftung- absolute Haftung - handeln sollte.

Der Schadenersatzanspruch ist nicht nur mit Haftpflicht in Sinne den angehörigen Vorschriften, sondern auch mit dem Umgang des Versicherungsschutzes nach den einzelnen Bestimmungen des Versicherungsvertrags bestimmt. Diese Problematik führe ich im Kapitel 5 an. Endlich, im Kapitel 6 bringe ich einige Besonderheiten bei, die in den speziellen Versicherungsprodukten, in der Haftpflichtversicherung finden können. Es geht um die Produkthaftpflichtversicherung, Berufshaftpflichtversicherung, D & O Versicherung (Haftpflichtversicherung für Geschäftsleitung), Haftpflichtversicherung für Frachtführer und auch für Spediteur.

РЕЗЮМЕ

Темой моей диссертации является страхование от ущерба. Каждый вид деятельности влечет за собой определённый риск. Человек как гражданин в повседневной гражданской жизни, физическое или юридическое лицо в предпринимательстве, общественная организация или организация за интересами во время своей деятельности подвергают себя и свое окружение опасности возникновения материального ущерба, ущерба здоровью или жизни и не в последнюю очередь возникновения финансового ущерба.

Соответствующие правовые нормы в таком случае определяют ответственность за нанесённый ущерб, что подразумевает обязанность вредителя стерпеть санкции установленные правовыми нормами за возникновение этого ущерба. Неотъемлемой частью этого также является обязанность вредителя возместить таким образом возникший ущерб.

В некоторых случаях в связи с осуществлением определённой деятельности связан и риск возникновения ущерба крупного масштаба. Соответствующий субъект, причинивший таким образом ущерб, может быть не способен, учитывая свою экономическую ситуацию, возместить возникший ущерб в объёме и размере так, как устанавливает соответствующая правовая норма и предоставить возмещение лицам, которым был нанесён ущерб, или же не захочет предоставить такое возмещение (простое нежелание предоставить денежную компенсацию). В таком случае государство, пытаясь защитить потенциальных лиц, которым был нанесён ущерб, устанавливает обязательное страхование или обязательный договор страхования. В большинстве случаев государство также одновременно создает контрольный механизм страхования таких лиц, которые не выполняют обязанности по заключению страхового договора, или же не платят страховой взнос, установленный законом.

Страхование от ущерба является одним из основных видов ответственности, урегулированное соответствующими правовыми нормами, которые указываю в своей работе. Данное страхование служит как страховая защита на случай, когда соответствующий правовой субъект несет ответственность за причинение ущерба третьим лицам и обязан его возместить.

Сам факт, что настоящие правовые нормы Чешской Республики регулируют один тип обязательного страхования от ущерба и больше чем два десятка обязательных договоров страхования от ущерба, свидетельствует о его важности. Расчленение страхования от ущерба указываю в первой главе своей работы, концепцию правовой ответственности, которая является предметом данного страхования, указываю во второй главе. Возникновение ответственности по договору, которое обычно не является предметом страхования, упоминаю в шестой главе, в связи с ответственностью экспедитора (отправителя), находящегося в положении мультимодального оператора. Юридическое оформление страхования указано в третьей главе.

Страхование от ущерба – это страхование, которое заключается с целью возмещения ущерба, установленного на основании соответствующих правовых норм, речь идет о страховании от потерь. Совсем не просто провести анализ рисков, которые страховщик на основании страхового договора принимает под страховую защиту, а то на основании предметного и территориального масштаба страховой защиты, в зависимости от масштаба обязательной перестраховочной защиты страховщика. Эта проблематика является основной темой моей диссертации. Одним из этих критерий является оценка масштаба страховой защиты в пространстве и времени, которое страховщик предлагает, или же предлагать обязан в соответствии с надлежащими правовыми нормами, с требованиями перестраховщиков, указанных в соответствии с длительностью во времени или территориальным масштабом защиты цедированных рисков в обязательном договоре перестрахования. Оценка этого аспекта проведена в четвертой главе.

Следующим критерием трудности является установление страхового тарифа с точки зрения объема ответственности, который бы мог возникнуть в случае возникновения ущерба на основании правовых норм (то есть будет ли, или можно ли вести речь только о ответственности субъективной, возможно ли рассматривать объективную ответственность, или даже наивысшую форму - абсолютную ответственность, освобождение у которой соответствующие постановления данной правовой нормы вообще не устанавливают). Также необходимо упомянуть и объём соответствующей правовой защиты, а то в связи

со структурой обязанности по возмещению ущерба, или же его размера, предусмотренного в законе, а то в соответствии с объёмом возможного страхового возмещения, которое страховщик предлагает, или предложить может. Предметом данной оценки является пятая глава.

Учитывая тот факт, что некоторые виды страхования своим объёмом страхового возмещения являются весьма специфичными и в большинстве случаев не подчиняются во многом основным рамкам страховой защиты, им я посвятила отдельную главу. Эта последняя шестая глава указывает на особенности страхования от ущерба, причинённые дефектом товара, страхование профессиональной ответственности, страхование ответственности за причинение финансового ущерба контрольными советами, правлениями и руководителями предприятия и далее страхование экспедитора и отправителя.

OBSAH

ÚVOD.....	9
1. ČLENĚNÍ POJIŠTĚNÍ ODPOVĚDNOSTI ZA ŠKODU	14
1.1. ČLENĚNÍ DLE FORMY POJISTNĚ- PRÁVNÍHO VZTAHU	17
1.1.1. <i>Zákonná pojištění</i>	17
1.1.2. <i>Pojištění soukromá (smluvní)</i>	18
1.2. ČLENĚNÍ DLE SUBJEKTU, JEHOŽ ODPOVĚDNOST ZA ŠKODU MÁ BÝT POJIŠTĚNÍM KRYTA.....	20
1.3. ČLENĚNÍ PODLE RIZIKA, KTERÉ MÁ BÝT DO POJIŠTĚNÍ PŘIJATO.....	22
2. PRÁVNÍ ODPOVĚDNOST ZA ŠKODU	25
2.1. POJEM „PRÁVNÍ ODPOVĚDNOST“ A KONCEPCE PRÁVNÍ ODPOVĚDNOSTI	26
2.2. PŘEDPOKLADY VZNIKU PRÁVNÍ ODPOVĚDNOSTI ZA ŠKODU	52
2.2.1. <i>Protiprávní úkon či právně významná relevantní událost</i>	53
2.2.2. <i>Vznik škody</i>	55
2.2.3. <i>Příčinná souvislost - kauzální nexus</i>	56
2.2.4. <i>Objektivní a subjektivní odpovědnost, zavinění a jeho formy</i>	57
2.3. ŠKODA JAKO MAJETKOVÁ ÚJMA. OBSAH, ZPŮSOB A ROZSAH NÁHRADY ŠKODY.....	70
2.3.1. <i>Přímá a nepřímá škoda</i>	71
2.3.2. <i>Skutečná škoda</i>	72
2.3.3. <i>Náhrada škody v penězích anebo uvedením v předešlý stav, limitace náhrady škody</i>	73
2.3.4. <i>Škoda na věci</i>	75
2.3.5. <i>Škoda na zdraví</i>	77
2.4. NEMAJETKOVÁ ÚJMA.....	84
3. PRÁVNÍ ÚPRAVA POJIŠTĚNÍ ODPOVĚDNOSTI ZA ŠKODU.....	88
3.1. POJIŠTĚNÍ ZÁKONNÁ	89
3.2. POJIŠTĚNÍ SOUKROMÁ (SMLUVNÍ).....	96
3.2.1. <i>Podstata právní úpravy podle zákona o pojistné smlouvě</i>	102
3.2.2. <i>Soukromé pojištění jako pojištění smluvní</i>	107
3.2.3. <i>Pojistná smlouva a její náležitosti</i>	112
3.2.4. <i>Povinná pojištění</i>	115
3.2.5. <i>Vznik pojištění, pojistná doba, přerušování pojištění, zánik pojištění</i>	118
3.2.6. <i>Právní úprava soukromého škodového pojištění</i>	119
3.2.7. <i>Právní úprava pojištění odpovědnosti za škodu podle zákona o pojistné smlouvě</i>	125
3.2.8. <i>Přechod práv na pojistitele</i>	129
3.3. PRÁVNÍ ÚPRAVA POVINNÝCH POJIŠTĚNÍ PODLE ZVLÁŠTNÍCH PŘEDPISŮ	131
3.3.1. <i>Právní úprava povinného pojištění pro případ odpovědnosti za škodu způsobenou závažnou havárií</i>	132
3.3.2. <i>Právní úprava pojištění odpovědnosti za škodu způsobenou provozem vozidla</i>	134
4. ČASOVÝ A ÚZEMNÍ ROZSAH POJISTNÉ OCHRANY A ZAJISTNÉ OCHRANY.....	153
4.1. ČASOVÝ ROZSAH POJISTNÉ OCHRANY	154
4.1.1. <i>Časový rozsah pojištění dle příčiny vzniku škody („loss occurrence“), jeho podstata, výhody a nevýhody</i>	154
4.1.2. <i>Časový rozsah pojištění dle uplatnění nároku na náhradu škody („claims made“), jeho podstata, výhody a nevýhody</i>	157
4.1.3. <i>Následné krytí nároků a pojištění se zpětnou platností</i>	158
4.1.4. <i>Shrnutí báze časového rozsahu pojistné ochrany a současný trend</i>	159
4.2. ČASOVÝ ROZSAH ZAJISTNÉ OCHRANY	161
4.2.1. <i>Zajistná ochrana od přistoupení rizika do zajistné smlouvy až do ukončení pojištění</i>	162
4.2.2. <i>Zajistná ochrana dle doby trvání zajistné smlouvy</i>	163
4.2.3. <i>Claims made</i>	164
4.3. ÚZEMNÍ ROZSAH POJISTNÉ A ZAJISTNÉ OCHRANY	165

5. VĚCNÝ ROZSAH POJISTNÉ OCHRANY V POJIŠTĚNÍ ODPOVĚDNOSTI ZA ŠKODU. 167

5.1.	RIZIKA V ZÁKLADNÍM ROZSAHU POJISTNÉ OCHRANY	170
5.1.1.	<i>Odpovědnost obecná</i>	171
5.1.2.	<i>Odpovědnost za škodu způsobenou provozní činností.....</i>	172
5.1.3.	<i>Odpovědnost za škodu způsobenou těmi, kteří nemohou posoudit následky svého jednání.....</i>	173
5.1.4.	<i>Odpovědnost za škodu, která má původ v povaze přístroje nebo věci použité při plnění závazku.....</i>	174
5.1.5.	<i>Odpovědnost za škodu na věcech vnesených a odložených.....</i>	175
5.1.6.	<i>Odpovědnost za škodu způsobenou provozem dopravních prostředků.....</i>	177
5.1.7.	<i>Odpovědnost za škody v pracovně právních vztazích.....</i>	179
5.1.8.	<i>Odpovědnost za sjízdnost a schůdnost.....</i>	183
5.2.	RIZIKA STANDARDNĚ POJISTITELNÁ FORMOU PŘIPOJIŠTĚNÍ	186
5.2.1.	<i>Odpovědnost za škodu na věcech užívaných a převzatých</i>	186
5.2.2.	<i>Odpovědnost za škodu vzniklou z vadného výrobku a na vadném výrobku, který dodal pojištěný</i>	189
5.2.3.	<i>Odpovědnost za finanční škodu.....</i>	190
5.2.4.	<i>Odpovědnost za vznik povinnosti uhradit regresní nárok</i>	191
5.3.	RIZIKA OBTÍŽNĚ POJISTITELNÁ.....	193
5.3.1.	<i>Odpovědnost za škodu způsobená zářením všeho druhu a jadernými riziky</i>	193
5.3.2.	<i>Odpovědnost za škodu způsobená provozem zvláště nebezpečným</i>	194
5.3.3.	<i>Odpovědnost za škodu vzniklou sesedáním, sesouváním půdy, erozí a v důsledku poddolování.....</i>	194
5.3.4.	<i>Odpovědnost za škodu vzniklou na životním prostředí.....</i>	196
5.3.5.	<i>Odpovědnost za věcnou škodu, vzniklou vadným výrobkem a vadně provedenou činností</i>	199
5.4.	RIZIKA OBVYKLE NEPOJISTITELNÁ.....	201
5.4.1.	<i>Odpovědnost za škodu, způsobená pojištěnou osobou úmyslně</i>	202
5.4.2.	<i>Odpovědnost za škodu způsobená osobám příbuzným, blízkým, společníkům, apod.</i>	203
5.4.3.	<i>Odpovědnost za škodu, která je předmětem zákonného nebo povinného pojištění.....</i>	205
5.4.4.	<i>Odpovědnost za škodu, která je předmětem pojištění v jiném pojistném produktu v režimu dobrovolných pojištění</i>	206
5.4.5.	<i>Pojištění odpovědnosti za škodu v případě stávek, válek a občanských nepokojů</i>	207
6.	ROZSAH POJISTNÉ OCHRANY VE VYBRANÝCH POJIŠTĚNÍCH	209
6.1.	POJIŠTĚNÍ ODPOVĚDNOSTI ZA ŠKODU, ZPŮSOBENOU VADNÝM VÝROBKEM	210
6.2.	POJIŠTĚNÍ PROFESNÍ ODPOVĚDNOSTI.....	225
6.3.	POJIŠTĚNÍ ODPOVĚDNOSTI ZA FINANČNÍ ŠKODY DOZORČÍCH RAD, PŘEDSTAVENSTEV A VEDOUČÍCH PODNIKU	230
6.4.	POJIŠTĚNÍ ODPOVĚDNOSTI ZA ŠKODU DOPRAVCE A ZASÍLATELE	232
6.4.1.	<i>Pojištění odpovědnosti dopravce za škodu.....</i>	232
6.4.2.	<i>Pojištění odpovědnosti zaslátelce za škodu.....</i>	243
ZÁVĚR.....		254
BIBLIOGRAFIE		259
PŘÍLOHY		265
PŘÍLOHA Č. 1	DALŠÍ ČLENĚNÍ POJIŠTĚNÍ ODPOVĚDNOSTI ZA ŠKODU	265
PŘÍLOHA Č. 2	– PŘEHLED POVINNÝCH POJIŠTĚNÍ V POJIŠTĚNÍ ODPOVĚDNOSTI ZA ŠKODU.....	271
PŘÍLOHA Č. 3	– NÁHRADOVÁ POVINNOST PODLE ZÁKONÍKU PRÁCE A OBČANSKÉHO ZÁKONA PŘI ŠKODĚ NA ZDRAVÍ, VČETNĚ ŠKOD NA ZDRAVÍ S NÁSLEDKEM SMRTI.....	273
PŘÍLOHA Č. 4	– ZÁKLADNÍ PRÁVNÍ PŘEDPISY V PŘEPRAVĚ NÁKLADŮ (LEGISLATIVA ČR , MULTILATERÁLNÍ DOHODY)	275
PŘÍLOHA Č. 5	– MAXIMÁLNÍ NÁHRADOVÉ POVINNOSTI DOPRAVCŮ DLE MULTILATERÁLNÍCH DOHOD .	285

ÚVOD

Každá činnost s sebou nese riziko. Člověk - jako občan v běžném občanském životě, fyzická či právnická osoba v rámci svého podnikání, společenská či zájmová organizace při své činnosti, každý z těchto jmenovaných subjektů vystavuje sebe i své okolí nebezpečí vzniku škody na majetku, na zdraví či na životě a v neposlední řadě i nebezpečí vzniku škody finanční. Příslušné právní předpisy pak stanoví odpovědnost za škodu, čímž je míněna povinnost škůdce strpět sankce, stanovené právními předpisy, za vznik této škody. Nedílnou součástí toho je i povinnost škůdce takto vzniklou škodu uhradit. V některých případech je v souvislosti s provozováním určité činnosti spojeno riziko vzniku škod velkého rozsahu. Příslušný subjekt, který škodu takto způsobí, by pak nemusel být schopen, s ohledem na svou ekonomickou situaci, vzniklé škody uhradit v rozsahu a do výše tak, jak mu příslušná právní norma stanoví, a poskytnout náhradu poškozeným osobám anebo by tuto náhradu poskytnout nechtěl (prostá nevůle finanční kompenzace). V takovém případě pak stát, ve snaze ochránit potencionální poškozené, stanoví pojištění zákonné anebo povinné smluvní. Ve většině případů stát současně také vytváří kontrolní mechanismus k postihování těch osob, které nesplní povinnost uzavřít pojistnou smlouvu, případně neplatí příslušným právním předpisem stanovené pojistné.

Pojištění odpovědnosti za škodu je jedním ze základních druhů pojištění, které je upraveno právními normami, jež jsou dále v práci uvedeny. Dané pojištění poskytuje pojistnou ochranu pro případ, kdy příslušný právní subjekt odpovídá třetím osobám za škodu a je povinen takto vzniklou škodu uhradit. V souvislosti se skutečností, že Česká republika ve svém postkomunistickém vývoji umožnila rozvoj soukromého podnikání, bylo nutno adekvátním způsobem zabezpečit i ochranu osob, které by činnostmi těchto podnikatelských subjektů mohly být takto dotčeny, tedy, jimž by mohla být způsobena škoda. V návaznosti na to tak do právního rámce uvedených činností byla začleněna i povinnost uzavřít pojištění pro případ vzniku odpovědnosti za škodu. Počet povinných smluvních pojištění se tak postupně, v souladu s novými právními předpisy (případně novelizací předpisů stávajících) zvětšoval a v současné době lze tvrdit, že jejich počet a stav je stabilizován.

Samotný fakt, že současné právní předpisy České republiky upravují jeden typ zákonného pojištění odpovědnosti za škodu a více než dvě desítky povinně smluvních pojištění odpovědnosti za škody, svědčí o jeho důležitosti. Pouze dva druhy povinného pojištění nejsou koncipovány jako produkt pojištění odpovědnosti za škodu, ale jako pojištění kauce. Jedním z nich je pojištění záruky pro případ úpadku cestovní kanceláře, druhým pojištění záruky agentur práce pro případ svého úpadku a pro případ úpadku uživatele. Členění pojištění odpovědnosti za škodu dle právní závaznosti subjektu, kterému je určena, a dle velikosti rizika, jež je do pojištění přijímáno, uvádím v kapitole první své práce.

Pohlédneme-li do nabídkové struktury pojištění odpovědnosti za škodu renomovaných pojistitelů na českém trhu, najdeme zde i desítky pojistných produktů v režimu pojištění smluvních dobrovolných, v jejichž rámci pojistitelé nabízejí pojistnou ochranu právnickým či fyzickým osobám pro případ vzniku jejich právní odpovědnosti, a to jak v občanskoprávních, pracovněprávních i obchodně závazkových vztazích. Mohlo by se zdát, že je ponecháno zcela na vůli daného subjektu, zda takové pojištění uzavře, či ne. Často však je provozovatel určité činnosti vázán smlouvou v obchodně závazkových vztazích, aby pro případ vzniku své odpovědnosti z provozované činnosti pojištěn byl. Například zasílatel (speditér), ani silniční nákladový dopravce nemůže v obchodně závazkových vztazích obstát a příslušnou zakázku získat, neprokáže – li, že má pojištění odpovědnosti za škodu v odpovídajícím rozsahu uzavřeno. Stejná situace je u podnikatelských subjektů, zabývajících se stavebně montážními pracemi, kde je naprosto nemyslitelné, aby příslušný zhotovitel díla nebyl pojištěn pro případ vzniku své odpovědnosti za škodu v souvislosti s realizací daného projektu, a to včetně pojištění odpovědnosti za škodu spolupojištěných osob; stejně tak tomu bude i u podniků, produkuje výrobky, určené k uvedení do spotřebitelského řetězce.

V posledních dvaceti letech prošlo pojištění odpovědnosti za škodu velkými přeměnami a vývojem, ze všech druhů pojištění pak bylo poznamenáno legislativními změnami nejvíce. Je to zcela pochopitelné, neboť v tomto pojištění je obvykle předmětem pojistné ochrany vznik tzv. právní odpovědnosti pojištěného subjektu, tedy odpovědnost, vyplývající z dikce příslušných právních předpisů, nikoli vznik odpovědnost smluvní. Koncepti právní odpovědnosti za škodu a předpoklady jejího vzniku uvádím v druhé, následující kapitole. Odpovědnost smluvní (vznikající pouze

na základě dohody a svobodné vůle smluvních stran, že za případně vzniklou škodu ponese odpovědnost právnický či fyzický subjekt, ve smlouvě dohodnutý, ač právní odpovědnost daného subjektu za takto způsobenou škodu nemusí být dána), která obvykle není předmětem tohoto pojištění, zmiňuji v kapitole šesté, její čtvrté části, a to v souvislosti s pojištěním odpovědnosti zasílatele jako multimodálního operátora.

Předmětem daného pojištění je vznik odpovědnosti příslušné osoby za škodu a povinnost takto vzniklou škodu uhradit. Toto pojištění je dle dikce zákona, upravujícího soukromé pojištění, samozřejmě pojištěním škodovým, neboť jeho účelem je náhrada takto vzniklé škody, nikoli získání dohodnutého obnosu. Pojistná smlouva je pak smlouvou o finančních službách, ve které se pojistitel zavazuje v případě vzniku nahodilé události poskytnout ve sjednaném rozsahu plnění. Stejná koncepce odškodnění vzniklé škody v souvislosti se vznikem právní odpovědnosti za škodu je uvedena i v právních předpisech, jež stanoví zákonné pojištění odpovědnosti zaměstnavatele za škodu za pracovní úrazy a nemoci z povolání; stejně tak je tomu i u povinných pojištění odpovědnosti za škodu, upravených zvláštními právními předpisy. Právní úpravu zákonného pojištění a pojištění soukromých (povinných i dobrovolných) uvádím ve třetí kapitole.

Jak jsem již uvedla, pojištění odpovědnosti za škodu je pojištěním, jehož účelem je náhrada škody vzniklé v důsledku pojistné události. Posoudit míru rizika, kterou pojistitel bere na sebe tím, že se zavazuje uhradit takto vzniklou škodu formou pojistného plnění dle znění pojistné smlouvy, není vůbec jednoduché, a to z mnoha důvodů, jež ve své disertační práci rozkrýl. Jedním z kritérií pro úpis daného rizika je posouzení rozsahu pojistné ochrany v prostoru a v čase, který pojistitel nabízí, případně i nabízet musí, a to v souladu s příslušnými právními předpisy. Rovněž je třeba vzít v úvahu požadavky zajistitelů, jež jsou uvedeny v návaznosti na časový či územní rozsah ochrany cedovaných rizik v obligatorních pojistných smlouvách a snažit se najít rozumný kompromis pro časový a územní rozsah pojistné ochrany, jež je na pojišťovacím trhu žádán. Posouzení tohoto hlediska je provedeno v kapitole čtvrté.

Nejobtížnější je však obvykle při úpisu rizika stanovit pojistnou sazbu z hlediska šíře odpovědnosti, jež by v případě vzniku škody dle právních norem mohla vzniknout (tedy zda se bude, případně zda se může jednat pouze o odpovědnost subjektivní, zda lze zvažovat odpovědnost objektivní s větší či menší mírou možností liberace, či zda se

dokonce jedná o nejvyšší formu právní odpovědnosti, u níž příslušná ustanovení daného právního předpisu liberační důvody vůbec nestanoví – tj. „absolutní odpovědnost“). Příslušný upisovatel rovněž musí posoudit stanovený rozsah pojistné ochrany s ohledem na možnou míru „provinění“ daného subjektu, jež má za škodu odpovídat, v souladu s příslušnými právními předpisy a pojistnou smlouvou, a to s ohledem na skutečnost, zda daným pojištěným je kryta pouze nedbalost či i úmyslné jednání. Povinné pojištění odpovědnosti za škodu z provozu vozidla zahrnuje v základním rozsahu pojištění i úmyslné jednání pojištěných osob, a to v souladu s příslušnými direktivami EU. V pojištění odpovědnosti mezinárodních dopravců pak bývá předmětem pojištění i vznik povinnosti pojištěného subjektu uhradit škodu způsobenou hrubou nedbalostí; stejně tak české právní předpisy v některých případech připouštějí zvýšení náhradové povinnosti v případě takového jednání daného subjektu, které lze jako hrubou nedbalost posoudit.

Pro úpis rizika je dále podstatný i rozsah příslušné pojistné ochrany, a to v souvislosti se strukturou náhradové povinnosti, případně její výší, jež zákon ukládá, v návaznosti na rozsah případného pojistného plnění, jež pojistitel nabízí, či nabídnout může. Znamená to, že upisovatel daného rizika musí mít na zřeteli ne jedno, ale dvě hlediska, které pak je třeba dále následně zkoumat nejen v době sjednávání pojištění, ale i v jeho průběhu, a to včetně případného vzniku pojistné události. Tím prvním je právo na náhradu škody poškozeného vůči pojištěnému, tím druhým právo na plnění z pojištění. Případnou oprávněnost vznesených nároků je pak třeba zkoumat v návaznosti na právní předpisy, danou odpovědnost upravující a znění sjednané pojistné smlouvy. S tím souvisejí i délky promlčecích lhůt pro uplatnění práva na náhradu škody dle daných právních předpisů; jejichž počátek a jejichž délku je ve složitých případech třeba řešit případ od případu. Zároveň je nutno zabývat se i tím, že v některých případech je náhradová povinnost příslušným právním předpisem omezena, a to co rozsahu, tak i výše požadavků poškozených osob. Z uvedeného důvodu je pak upisovatel daného pojištění anebo likvidátor pojistných událostí v odpovědnosti za škodu poradcem svým kolegům upisovatelům při taxaci majetkových pojištění, aby bylo možno vyhodnotit oprávněnost nároku pojistitele při přechodu práva, a to co do jeho podstaty i jeho výše. Předmětem daného posouzení je kapitola pátá.

S ohledem na skutečnost, že některá pojištění se svým obsahem v mnohém vymykají základnímu rámci pojistné ochrany, věnovala jsem jim samostatnou kapitolu. Šestá, poslední kapitola, tak poukazuje na zvláštnosti pojištění odpovědnosti za škodu způsobené vadou výrobku, pojištění profesní odpovědnosti, pojištění odpovědnosti za finanční škody dozorčích rad, představenstev a vedoucích podniku a dále pojištění dopravce a zasílatele. Vzhledem k tomu, že tato pojištění jsou specifická časovým i územním rozsahem pojistné ochrany, ale - a to především - rámcem věcným, zmiňuji je až po posouzení shora uvedené problematiky v obecné rovině.

Cílem mé práce je komplexní posouzení pojištění odpovědnosti za škodu v souvislosti se shora uvedenými hledisky, jež úpis rizika (v návaznosti na vznik a správu pojištění, včetně případné likvidace pojistných událostí) zcela zásadním způsobem ovlivňují, neboť žádné pojištění neklade tak vysoké nároky na znalosti právní a znalosti ze všech možných souvisejících i nesouvisejících oborů, jako právě pojištění odpovědnosti za škodu. Ve své práci používám své zkušenosti, získané pětadvacetiletou praxí v oboru, kdy prakticky celý tento čas jsem pracovala na různých pozicích v pojištění odpovědnosti za škodu, především jako likvidátor - specialista, upisovatel - specialista, ve vedoucích pozicích oddělení, znalosti, které jsem dále načerpala studiem materiálů renomovaných zajišťovatelů participujících na českém zajištěném trhu, zahraničními stážemi a pobytem v UNIQA Group. Literatura, ze které jsem čerpala při psaní své práce, není bohužel nikterak obsáhlá, neboť publikace, která by zásadním způsobem osvětlovala podstatu a specifika daného pojištění, prakticky nejsou. Mohu-li pak mluvit za evropský trh pojištění, profesionální renomované zajišťovny vydávají interní publikace, které řeší spíše aktuální problémy a nezabývají se problematikou pojištěním odpovědnosti v celém rozsahu. Veškeré dostupné prameny, které byly použity k vypracování mé práce, uvádím v bibliografii, a to včetně publikací, na jejichž tvorbě jsem se zásadním způsobem podílela, včetně sylabů, mnou zpracovaných pro obory, které vyučuji více než deset let na Vysoké škole finanční a správní (VŠFS, o.p.s.) v Praze.

Práce je zpracována v právním stavu ke dni 1. 12. 2011. Není-li v textu práce, poznámkovém aparátu či v přílohách uvedeno jinak, jsou všechny zde uváděné právní předpisy míněny v jejich platném znění k tomuto datu.

1. ČLENĚNÍ POJIŠTĚNÍ ODPOVĚDNOSTI ZA ŠKODU

Pojištění odpovědnosti za škodu poskytuje pojistnou ochranu pro případ, kdy dotýčný subjekt – právnická osoba či fyzická (ať už podnikající subjekt či nepodnikající, tj. občan v běžném občanském životě anebo zaměstnanec v pracovně právních vztazích) odpovídá třetím osobám¹ za škodu a je těmto subjektům, právnickým či fyzickým osobám, povinen takto vzniklou škodu uhradit. Toto pojištění, jako pojistný produkt soukromého pojištění (vyjmeme-li z celkového výčtu těchto pojištění zákonné pojištění odpovědnosti za škodu zaměstnavatele za pracovní úrazy a nemoci z povolání), lze členit podle mnoha kritérií, v následujícím výkladu uvádím pouze tři z nich, dle mého názoru podstatná a důležitá.

Další členění pojištění těchto pojištění uvádím pouze v příloze k této práci, neboť, jak je z daného přehledu patrné, některá z těchto členění jsou pro pojištění odpovědnosti nepodstatná, neboť neodhalují specifika daného pojištění, jimiž se toto pojištění výrazně odlišuje od pojištění ostatních, do určitých členění pak tato pojištění, s ohledem na jejich zvláštní postavení ve struktuře nabízených pojistných produktů, zahrnout ani nelze².

Domnívám se, že nejpřehlednější a nepřesnější je rozčlenění těchto pojištění podle dvou základních kritérií - dle formy pojistně- právního vztahu³ (podle právní skutečnosti, na jejímž základě pojištění vzniká, či podle druhu anebo typu právní závaznosti smluvních stran) a dále podle charakteristiky daného produktu a subjektu,

¹ S ohledem na základní výluky z pojištění odpovědnosti za škodu, týkajících se osob příbuzných, blízkých, společníků firmy, apod., je v pojišťovací praxi běžně užíván tento výraz, případně rovněž bez překladu do českého jazyka „third party liability“ (viz veškeré materiály zajišťovatelů, kteří participují na českém pojišťovacím trhu). Naproti tomu ruská legislativa v Hlavě 48 Občanského zákoníku Ruské federace, nazvané „Pojištění“, (Глава 48 Гражданского Кодекса РФ., „Страхование“), ale v čl. 931, nazvaném „Pojištění odpovědnosti za způsobenou škodu“ (Страхование ответственности за причинение вреда) přímo v textu uvádí: „страхования риска ответственности по обязательствам, возникающим вследствие причинения вреда жизни, здоровью или имуществу других лиц“, a pojišťovatelé, participující na ruském pojišťovacím trhu, důrazně používají pojem tento anebo užívají pojmu „ответственность за ущерб другому лицу“, tedy mluví se zde o pojištění odpovědnosti za škodu druhé osobě (způsobené na životě, zdraví, majetku). Připomínám, že tuto základní výluky z pojistné ochrany podrobně rozebírám v kapitole 5.1.3 a současně zde uvádím i tzv. „cross liability“, která poskytuje pojistnou ochranu pro případ vzniku vzájemné odpovědnosti spolupojištěných osob.

² viz příloha č. 1 této práce

³ Viz např. Hora J., Šulcová J., Zuzáňák A., Příručka pro zprostředkovatele pojištění, Linde Praha, a.s., 2004, ISNB 80-7201-488-9

jehož odpovědnost za škodu má být tímto pojištěním kryta. Je zcela pochopitelné, že pojištění zákonná, vznikající bez uzavření pojistné smlouvy (na základě určité skutečnosti zákonem stanovené) mají své zvláštnosti, stejně tak jako pojištění povinná, neboť základní podmínky pojištění stanoví příslušný právní předpis⁴; naopak pojištění dobrovolná, ponechávají určitou volnost vztahů.

Dobrovolná smluvní pojištění vznikají na základě pojistné smlouvy, aniž by příslušný subjekt, provozující určitou činnost, byl povinen toto pojištění uzavřít, čímž se zde pro pojistníka a pojistitele otevírá prostor, upravit své smluvní vztahy podstatně volněji. Stejně tak je samozřejmé, že (odmyslíme-li si z tohoto výčtu povinná pojištění), pak zcela jinou, jednodušší koncepci mají pojištění, určená pro případ vzniku odpovědnosti za škodu fyzických osob nepodnikajících, budeme-li je srovnávat s koncepcí pojištění odpovědnosti za škodu, jež jsou určena právníckým osobám a fyzickým osobám podnikajícím. Je to dáno nejen tím, že předmětem prvně zmiňovaného pojištění je vznik právní odpovědnosti za škodu pouze v oblasti občansko - právních či pracovně - právních vztahů (a případný vznik právní odpovědnosti dle lex specialis je značně omezen), ale i tím, že případná právní odpovědnost, kterou pro příslušné subjekty zákon stanoví, je obvykle založena na bázi subjektivní odpovědnosti, s presumpcí zavinění⁵.

Podívejme se však na nepřehlednou strukturu právních předpisů, jež upravují vznik právní odpovědnosti za škodu, již by bylo možno přičíst osobám právníckým a fyzickým osobám podnikajícím. Zde nalezneme povětšinou právní normy, upravující pro tyto osoby odpovědnost objektivní, s větším či menším množstvím liberačních důvodů. Rovněž je nutno ještě poukázat v této souvislosti na nejvyšší rozsah (míru či šíři) právní odpovědnosti, odpovědnost absolutní⁶.

⁴podotýkám „příslušný právní předpis“, neboť v části, pojednávající o zákonném pojištění odpovědnosti za škodu zaměstnavatele za pracovní úrazy, se pozastavuji nad tím, jak je možné, že práva a povinnosti pojistitele a pojištěného (především zaměstnavatelů v pozici pojištěných osob) neupravuje zákon, ale pouze vyhláška; rovněž tak u povinných pojištění zmiňuji své rozpaky nad tím, že některá povinná pojištění příslušný zákon pojištěným osobám ukládá, aniž by alespoň v základních rysech specifikoval věcný rozsah pojistné ochrany a určil minimální limity pojistného plnění

⁵ připomínám ovšem § 250 zákona č.262/ 2006 Sb., zákoník práce, kde je v odstavci 3 přesunuto důkazní břemeno o prokázání zavinění na zaměstnavatele, tj. poškozenou osobu

⁶. Uvedenou problematiku rozebírám dále v této práci (v kapitole 2 obecně, v kapitole 5 a 6 pak v souvislosti s příslušným pojištěním za škodu) mluvím podrobně o objektivní odpovědnosti, zmiňuji, jak je v praxi obtížné, někdy až takřka nemožné, liberační důvody úspěšně uplatnit.

Následně ještě zmiňuji ještě třetí členění daného pojištění, a to podle velikosti rizika, které je často velice důležitým měřítkem pro rozhodnutí o příjmu rizika do pojištění, včetně stanovení podmínek, za nichž je pak příslušná pojistná smlouva uzavřena. Upisovací politika velkých rizik má svá výrazná specifika a je silně závislá na zajistném programu daného pojistitele, případně obecněji na jeho možnostech umístit část rizika u jiného subjektu⁷

⁷ Tím míním možnost postoupení části daného rizika v horizontální či ve vertikální rovině (soupojištění či zajištění), a to v návaznosti na časový, územní a věcný rozsah pojistné ochrany

1.1. Členění dle formy pojistně- právního vztahu

Pojistné produkty, u nichž je předmětem pojištění vznik odpovědnosti za škodu pojištěného subjektu a s ním spojená povinnost uhradit takto vzniklou škodu, členíme podle právní skutečnosti, jíž je příslušný subjekt vázán, na dvě základní skupiny - pojištění zákonná a pojištění soukromá (smluvní); tato soukromá pojištění pak dále členíme na pojištění povinná a pojištění dobrovolná.

1.1.1. Zákonná pojištění

Zákonné pojištění vzniká bez uzavření pojistné smlouvy, na základě určité právní skutečnosti, stanovené danou právní normou⁸.

V režimu zákonného pojištění je v současné době už jen jediný druh pojištění odpovědnosti za škodu, a to „Zákonné pojištění odpovědnosti zaměstnavatele za škodu při pracovním úrazu nebo nemoci z povolání“, jehož platnost je omezena zákonem č. 262/2006 Sb., zákoník práce, a to do doby, než nabude účinnosti zákon č. 266/2006 Sb., o úrazovém pojištění zaměstnanců⁹. Zákonnou úpravu tohoto pojištění zmiňuji v části 2. 1. této práce, pro podrobnější výklad odkazuji na publikaci, jíž jsem spoluautorkou¹⁰. V současné době je však otázkou, zda shora jmenovaný zákon o úrazovém pojištění vstoupí v účinnost a tedy zda daná právní úprava zákonného pojištění bude nahrazena pojištěním úrazovým, dle právní úpravy, jež je v základních rysech podobné právní úpravě v převážné většině ostatních států EU. Postupně, v průběhu posledních let, po té, co byl příslušný zákon schválen, byla jeho

⁸ V předchozí právní úpravě soukromého pojištění – ust. § 789, věta druhá, zák. č. 40/1965 Sb., občanský zákoník, v platném znění do 31. 12. 2004, bylo uvedeno: „Zvláštní právní předpis může též stanovit, že pojištění bez uzavření pojistné smlouvy vznikne na základě jiné skutečnosti za podmínek v něm uvedených (pojištění zákonné)“.

⁹ Dnem 1.1.2007 vstoupil v účinnost zákon č. 262/2006 Sb., zákoník práce, který v ust. § 365 stanoví, že ode dne nabytí účinnosti tohoto zákona do dne nabytí účinnosti právní úpravy úrazového pojištění zaměstnanců se řídí odpovědnost zaměstnavatele za škodu při pracovních úrazech a nemocech z povolání §§ 272 až 274, dále § 393, odst. 2, § 205d zákona č. 65/1965 Sb., zákoník práce, právní stav do 31. 12. 2006 a dále vyhlášky č. 125/1993 Sb., kterou se stanoví podmínky a sazby zákonného pojištění odpovědnosti zaměstnavatele za škodu při pracovním úrazu nebo nemoci z povolání. Účinnost zákona č. 266/2006 Sb., o úrazovém pojištění zaměstnanců byla postupně odkládána k pozdějšímu datu, naposledy byla takto jeho účinnosti odložena zákonem č. 282/2009 Sb., a to ke dni 1. 1. 2013.

¹⁰ Hradec Milan, Krívohlávek Václav, Zárybnická Jana: Pojištění a pojišťovnictví, Vysoká škola finanční a správní, o.p.s., v edici EUPRESS, 2005, ISBN: 80-86754-48-0, kapitola 5.3

účinnost několikrát odložena a mohli jsme vnímat zcela znatelnou politickou vůli přeměnit toto zákonného pojištění na pojištění povinné smluvní, provozované na komerční bázi příslušnými pojistiteli na základě povolení příslušného správního orgánu¹¹. Tak by dané pojištění „následovalo osud“ zákonného pojištění odpovědnosti za škodu způsobené provozem motorového vozidla¹². V současné době, s ohledem na mohutné diskuze, které se v souvislosti s předpokládanou účinností daného zákona vedou, mám spíše obavu, že jeho účinnost bude opět odložena¹³.

1.1.2. Pojištění soukromá (smluvní)

Soukromá pojištění jsou právně upravena s účinností od 1. 1. 2005 zákonem č. 37/2004 Sb., o pojistné smlouvě s tím, že pojistné smlouvy, které byly uzavřeny před účinností zmíněného zákona, se řídí tehdejší právní úpravou, tj. občanským zákoníkem v platném znění do 31. 12. 2004¹⁴.

Pojištění soukromá, která vznikají na základě pojistné smlouvy a jsou upravena příslušným právním předpisem, lze dále podle právní závaznosti smluvních stran rozdělit na pojištění povinná a pojištění dobrovolná. Povinná pojištění jsou taková pojištění, u nichž zákon ukládá danému subjektu uzavřít příslušné povinné pojištění pro případ vzniku odpovědnosti za škodu před započítáním stanovené činnosti a mít je

¹¹ V souvislosti s integrací dohledů nad finančním trhem do České národní banky (ČNB) ukončil svou činnost Úřad státního dozoru v pojišťovnictví a penzijním připojištění (ÚDPP) Ministerstva financí. Na Českou národní banku tak přešla působnost Ministerstva financí vyplývající ze zákona č. 363/1999 Sb., o pojišťovnictví a o změně souvisejících zákonů, ve znění účinném od 1. 4. 2006. V současné době je dohledová činnost České národní banky upravena v Části třetí, zákona č. 277/2009 Sb., o pojišťovnictví, který vstoupil v účinnost dnem 1. 1. 2010.

¹² V řadě „posledním“ právním předpisem, upravující dané zákonné pojištění, byla vyhláška č. 492/1991 Sb., kterou se stanoví rozsah a podmínky zákonného pojištění odpovědnosti za škodu způsobenou provozem motorového vozidla, v platném znění do 31. 12. 1999. Dnem 1. 1. 2000 vstoupil v plnou účinnost zákon č. 168/1999 Sb., o pojištění odpovědnosti za škodu z provozu vozidla, čímž bylo zákonné pojištění převedeno do režimu pojištění povinně smluvních.

¹³ podrobněji rozebírám v kapitole 3.1 této práce

¹⁴ zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, od samého počátku doby své účinnosti, tj. od 1. dubna 1964 upravoval soukromoprávní problematiku pojišťovnictví v hlavě XV. „Pojistné smlouvy“ až do 31. 12. 2004. Zákon č. 37/2004 Sb., o pojistné smlouvě v části šesté „Přechodná ustanovení“, v ust. § 72, v odstavci 1 stanoví, že „právní vztahy vzniklé z pojistných smluv uzavřených přede dnem nabytí účinnosti tohoto zákona se řídí dosavadními právními předpisy“. Dle stávající právní úpravy je tedy třeba právní vztahy, vzniklé před účinností zákona o pojistné smlouvě, posuzovat v souladu s dílkou občanského zákona, v jeho platném znění do 31. 12. 2004.

v platnosti po celou dobu předmětné činnosti. Právní úprava povinných pojištění je zakotvena v § 5 zákona č. 37/2004 Sb., o pojistné smlouvě, rozebírám ji dále ve své práci¹⁵, a to s ohledem na skutečnost, že v současném právním stavu existuje více než dvě desítky skupin osob¹⁶, jimž zákon ukládá povinné pojištění pro případ vzniku právní odpovědnosti za škodu uzavřít¹⁷.

Dobrovolná pojištění jsou pak pojištění taková, kde je zcela ponecháno na vůli dotyčné osoby, zda dané pojištění uzavře, či ne. Často by však subjekt, provozující určitou činnost, nemohl v obchodně závazkových vztazích obstát, pokud by neprokázal, že má příslušné pojištění pro případ vzniku své právní odpovědnosti z dané činnosti v odpovídajícím rozsahu sjednáno. Jako příklad lze uvést pojištění odpovědnosti z přepravních a zasilatelských smluv, pojištění odpovědnosti za škodu vzniklých vadným výrobkem, pojištění podnikatelských subjektů ve stavební montážní sféře¹⁸.

¹⁵ viz kapitola č. 3.2.4 této práce, v níž je rozebrána právní úprava povinných pojištění dle zákona č. 37/2004 Sb., o pojistné smlouvě a dále kapitola 3.3 této práce, kde je komentář k právní úpravě povinných pojištění dle zvláštních právních předpisů

¹⁶ viz příloha č. 2 této práce, kde je uveden přehled všech skupin osob, kterým zákon ukládá dané povinné pojištění uzavřít (s odkazem na příslušný právní předpis)

¹⁷ Předchozí, již zmiňovaná, právní úprava pojištění neupravovala rozsah a podmínky povinného pojištění, pouze se omezila na jeho strohé stanovení: "Zvláštní právní předpis může uložit fyzické či právnické osobě povinnost uzavřít pojistnou smlouvu" (viz ust. § 789, zákona č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění platném do 31. 12. 2004).

¹⁸ Stavebně montážní pojištění, sjednávané dle pojistných podmínek CAR a EAR včetně křížové odpovědnosti, tzv. „cross liability“, dále, zcela mimo sféru pojištění odpovědnosti za škodu lze uvést pojištění, sjednávané jako pojištění kauce (vyjímaje z celkového výčtu ta pojištění záruky, jež jsou v režimu pojištění povinných), a to opět především ve stavebně-montážní podnikatelské činnosti, např. záruky za akontaci, za provedení díla, za nabídku, za zádržné, za údržbu (Downpayment bonds, Performance bonds, Bid bonds, Retention bonds, Maintenance bonds).

1.2. Členění dle subjektu, jehož odpovědnost za škodu má být pojištěním kryta

Pojistné produkty pro skupiny subjektů, jimž jsou určeny, mají mnoho společného a to nejen co se týče právní závaznosti daných pojištění, rozsahu odpovědnosti, která je právně vymezena příslušnými právními předpisy, ale i rozsahem pojistného krytí v souladu s příslušnými pojistnými podmínkami. Takto lze tedy pojistné produkty rozčlenit do dvou základních skupin, a to do skupiny, určené pro pojištění právnických a fyzických osob podnikajících a do skupiny, určené pro pojištění fyzických osob nepodnikajících (pojištění občanů v běžném občanském životě).

Pojistné produkty, určené pro právnické osoby a fyzické osoby podnikající, lze rozčlenit do čtyř základních skupin pojistných produktů, a to následovně:

- pojištění odpovědnosti za škodu z provozu organizace včetně pojištění odpovědnosti za škodu způsobenou vadným výrobkem,
- pojištění profesní odpovědnosti,
- pojištění odpovědnosti dopravce a zasílatele,
- pojištění odpovědnosti managementu – vedoucích podniků, členů představenstva a dozorčí rady (tzv. Directors and Officers insurance - D&O insurance).

Ve své práci, z hlediska závažnosti rizika, a to především jeho velikosti, rozsahu odpovědnosti stanoveného právními předpisy, jsem se dále zaměřila zvláště na pojištění odpovědnosti podnikatelských rizik, tedy pojištění odpovědnosti za škodu subjektů podnikajících.

Věcný rozsah pojištění odpovědnosti za škodu v základním rozsahu pojištění (pojištění odpovědnosti za škodu z provozu organizace) uvádím v kapitole 5, v níž postupně rozebírám základní rozsah pojištění odpovědnosti za škodu, upozorňuji na rizika, která jsou pojistitelná běžně, pojistitelná obtížně, případně nepojistitelná.

V kapitole 6, následující, pak rozebírám rozsah pojistné ochrany u specifických pojištění, která se zásadním způsobem odlišují od základního věcného rámce pojistné ochrany a dále kladou i specifické nároky na úpis rizika z hlediska časového, případně územního rozsahu.

Pojištění odpovědnosti za škodu, určené svým obsahem fyzickým osobám nepodnikajícím, zahrnuje především tyto tři následující pojistné produkty:

- pojištění odpovědnosti za škodu členů domácnosti,
- pojištění odpovědnosti za škodu z vlastnictví či držby nemovitosti,
- pojištění odpovědnosti za škodu za závislé činnosti pojištěné osoby jako zaměstnance (tj. za škodu, kterou daná osoba způsobí svému zaměstnavateli v pracovně právních vztazích)

Pojištění odpovědnosti za škody se takto sjednává obvykle formou sdružených pojištění, současně s pojištěním majetku¹⁹. Pojištění odpovědnosti za škodu pojištěné osoby jako zaměstnance při plnění pracovních úkolů nebo v přímé souvislosti s tím se naopak sjednává obvykle jako samostatné pojištění²⁰.

¹⁹ Pojištění se sjednává formou tzv. "balíčků", kdy je zájemci o pojištění nabízena/ poskytována pokud možno co nejkompexnější pojistná ochrana v souvislosti s vlastnictvím movitých či nemovitých věcí, s jeho aktivitami v soukromém i společenském životě.

²⁰ základní rozsah daného pojištění rozebírám v kapitole 5. této práce (části 1.7)

1.3. Členění podle rizika, které má být do pojištění přijato

Jak již jsem zmínila v úvodu této kapitoly, toto členění je důležitým měřítkem pro upisovací politiku daného pojistitele (underwriting)²¹, a to především v úpisu pojištění tzv. „velkých rizik“. Pojištění malých a středních rizik podléhá pouze standardní a běžné kontrole, sjednávají je dle běžných sazebníků obchodní zástupci a zprostředkovatelé pojištění, a to na základě standardních návrhů na pojištění, případně prostřednictvím automatizovaných výpočtových programů pro tyto účely určené, dle standardních pojistných podmínek. Pojištění velkých rizik uzavírají pojistitelé pouze pomocí speciálně vyškolených pracovníků. Pro tato pojištění platí jiné tarify, jiné sazebníky, než pro pojištění malých a středních rizik, obvykle se zde uplatňují i jiné, speciální doložky a speciální pojistné podmínky, případně zvláštní ujednání pojistné smlouvy.

Určený speciální režim v upisovací politice pojistitelů je stanoven velikostí jejich vlastního vrubu²² a tím maximálními částkami, jež pojistitel může přijmout do pojištění proto, že nepřesahují výši vlastního vrubu, s přihlédnutím k jeho obligatornímu zajištěnému programu; v daném případě může tedy přijmout do pojistné ochrany

²¹ Ve vnitřním předpise pojistitele bývá vždy stanoven rozsah pravomocí a odpovědnosti upisovatelů, tedy těch, kteří jsou oprávněni přijmout („upsat“ - odtud tedy název „upisovatelé rizik“) riziko do pojištění. Upisovatelé provádějí průběžné statistické vyhodnocování škodného průběhu v příslušném druhu pojištění (ve spolupráci s oddělením likvidace pojistných událostí). Jsou oprávněni přijímat riziko do limitů garantovaných proporcionalní částí smluvního zajištění, s ohledem na ochranu vlastního vrubu (neproporcionalní zajištění), přičemž rovněž určují, za jakých podmínek může být pojištění sjednáno. Pro konkrétní pojistné případy vyhotovují zápis o příjmu rizika do pojištění, kde se provádí rovněž propočet podílu rizika připadajícího na vlastní vrub pojišťovny a na zajištění, případně na soupojistitele. Příslušný upisovatel jedná se soupojistiteli a spolupracuje při vypracování pojistné smlouvy v případě přímého soupojištění, popř. smlouvy o soupojištění, jedná-li se o soupojištění nepřímé. Upisovatel dále zpracovává podklady pro fakultativní zajištění a spolupracuje na přípravě fakultativního zajištění, navrhuje úpravy pracovních směrníc ke stanovení sazeb a příjmu rizika do pojištění v druzích pojištění, které jsou v jeho působnosti. Při zpracování návrhů úprav zohledňuje praktické zkušenosti z oceňování a příjmu rizika do pojištění a technické výsledky daného typu pojištění.

²² Vlastní vrub pojišťovny se rovná maximálnímu závazku pojišťovny z jednoho pojištění (jednoho pojistného rizika) tj. maximálnímu podílu na pojistném plnění v případě tzv. totální škody. Výše vlastního vrubu je určována vnitřním předpisem pojistitele především s ohledem na následující ukazatele: kapitálové vybavení pojišťovny, vytvořené technické rezervy, objem přijatého pojistného v daném druhu pojištění. Pro stanovení vlastního vrubu pojistitele je samozřejmě rozhodující kapitálové vybavení společnosti, výše předepsaného pojistného v jednotlivých druzích pojištění a výše vytvořené technické rezervy, výše rezerv pojišťovny. Rovněž je nutno posoudit dosavadní škodní průběh portfolia a požadavky na solventnost, výši základního jmění pojistitele, rizikový profil upisovacích kapacit, požadovanou upisovací kapacitu, systém a angažovanost pojišťovny.

uvedené riziko, aniž by musel shánět fakultativní zajistnou ochranu anebo postoupil část rizika dalšímu pojistiteli (soupojistiteli)²³.

Za malá a střední rizika se považují taková rizika, kde celková pojistná částka pro movitý a nemovitý majetek, pojišťovaný v rámci jedné pojistné smlouvy na jednom místě pojištění v jednom pojistném roce nepřevyší pevně stanovenou pojistnou částku, případně limit pojistného plnění (jež stanoví interní předpisy pojistitele) a zároveň nepřevyší v pojištění odpovědnosti za škody rovněž určenou pojistnou částku (limit pojistného plnění). Pokud se tedy pojištění majetku či odpovědnosti bude uzavírat na částku vyšší, než je ve vnitřním předpise pro upisovací politiku pojistitele stanovena, pak se pojištění sjednává v rámci velkých rizik²⁴. Jak jsem již zmínila, některá rizika jsou vyloučena z obligatorní zajistné ochrany²⁵; tedy v případě, chce-li daný pojistitel uvedené riziko přijmout do pojištění, musí přijmout celou hodnotu daného rizika na svůj vlastní vrub, případně část rizika postoupit dalšímu pojistiteli, či sjednat fakultativní zajistnou ochranu. Samozřejmě existují i další možnosti, jak uvedenou část daného

²³ *Postoupením části rizika do zajištění či předání části rizika dalšímu pojistiteli (soupojistiteli) tak pojistitel může sjednat příslušnou pojistnou ochranu v pojištění velkých rizik, neboť si tak vlastně „navýšil“ svůj vlastní vrub, tedy zvýšil svou kapacitu pro úpis pojistného rizika. Přenos rizika tak fakticky lze provést v horizontální či vertikální rovině, tedy postoupit část rizika jinému pojistiteli (soupojištění) anebo jej předat zajištění, právnické osobě, jejíž podnikatelskou činností je zajišťovací činnost v souladu se zákonem č. 277/2009 Sb., o pojišťovnictví.*

Podle způsobu, jakým je sjednána zajistná ochrana, rozlišujeme dvě hlavní formy zajištění- obligatorní a fakultativní. Podle typu zajištění (způsobu, jakým se pojistitel se zajištěním dělí o pojistnou částku, pojistné plnění a pojistné) je pak dělíme na pojištění proporcionalní (poměrné) a neproporcionalní (nepoměrné, škodové).

Obligatorní zajištění je zajištěním závazným (z latinského „obligatio“, znamenající závazek). Pojistitel sjednává zajistnou ochranu formou zajistné smlouvy, podle které se zavazuje cedovat (postupovat- opět z latinského „cedo, cessi“) zajištění všechna sjednaná rizika v rámci smluvených parametrů. V zajistné smlouvě je stanoven především způsob zajištění, limity zajištění, výluky ze zajištění a zajistná provize. Obligatorní zajištění (Obligatory Reinsurance, Obligatorische Rückversicherung) je tedy zajištěním, kde pojistitel podle zajistné smlouvy zajištěním ceduje (přenechává) zajištění všechna sjednaná rizika v rámci smluvených parametrů.

Fakultativní zajištění je zajištěním příležitostným (z latinského „fakultas“, znamenající možnost, příležitost) a sjednává se pro každé jednotlivé riziko zvlášť. Jedná se o postoupení takových rizik do pojištění, která převyšují limit obligatorního zajištění anebo jsou obsažena ve výlukách z obligatorního zajištění. Pojistitel takto nabízí zajištění každé riziko zvlášť a zajištěním se může rozhodnout, zda ho přijme do zajištění, či ne. Rozhodne-li se, že riziko do zajištění přijme, stanoví pravidla příjmu uvedeného rizika do zajistné ochrany. Fakultativní zajištění (Facultative Reinsurance, Fakultative Rückversicherung) je tedy naopak zajištěním, které se sjednává pro každé jednotlivé riziko zvlášť.

²⁴ *Podrobný výklad přenosu rizika v pojišťovnictví je uveden v publikaci Cipra Tomáš: Zajištění a přenos rizik v pojišťovnictví, GRADA Publishing, a.s., 2004, ISNB 80-247-0838-8 (tato kniha se věnuje pouze zajištění, nikoli soupojištění), dále Hradec Milan, Křivohlávek Václav, Zárybnická Jana: Pojištění a pojišťovnictví, Vysoká škola finanční a správní, o.p.s., v edici EUPRESS, 2005, ISBN: 80-86754-48-0, kde je mu věnována kapitola 9: „Řízení a přenos rizik v pojišťovnictví“*

²⁵ *Například v přehledu uváděné pojištění D&O pojištění (pojištění odpovědnosti managementu- vedoucích podniku, členů představenstva a dozorčí rady) je pojistným produktem, které je s výjimkou největších pojistitelů, participujících na českém zajišťovacím trhu, vyjmutu z obligatorní zajistné ochrany; u těchto pojistitelů jsou podmínky pro přijetí rizika, v návaznosti na požadavky zajištěním, velice přísné.*

rizika cedovat²⁶, ale vždy je rozhodovací proces delší, jednání s potencionálními příjemci („cesionáři“) daného rizika (případně jeho části) zdlouhavější a uvedené skutečnosti se pak nepochybně odrazí ve zpřísněných podmínkách pojistné ochrany, včetně ceny za poskytnutou službu (tedy ve výši pojistného), a to v návaznosti na cenu za postoupení části rizika zajistiteli či soupojistiteli a náklady s tím spojené.

²⁶ Někdy se podaří dojednat i tzv. „speciální akceptaci“ („special acceptance“, „spezielle Akzeptanz“) se zajistitelem, se kterým má příslušný pojistitel sjednanu obligatorní zajistnou ochranu. Znamená to, že zajistitel pak přijímá podle podmínek obligatorní zajistné smlouvy i toto riziko do zajištění, což je samozřejmě pro pojistitele velice výhodné.

2. PRÁVNÍ ODPOVĚDNOST ZA ŠKODU

V této kapitole se zabývám pojmem „právní odpovědnost“, její koncepcí, uvádím skutečnosti a kategorie, které musí být naplněny, aby ke vzniku právní odpovědnosti za škodu došlo. Zabývám se majetkovou a nemajetkovou újmou, protiprávním úkonem, či právně významnou relevantní událostí a současně příčinnou souvislostí mezi těmito právními kategoriemi. Uvádím rozsah právní odpovědnosti a dále jednotlivé formy zavinění, zmiňuji jednání úmyslné i nedbalostní.

Část této kapitoly zaujímá výklad k obsahu, způsobu a rozsahu náhrady škody v soukromém právu. Naše právo prozatím upravuje náhradu škody pouze ve vztahu ke škodám majetkovým a ve vztahu k újmám na zdraví a životě. Některé nemajetkové újmy ale dle našich právních předpisů tvoří součást náhrady škody na zdraví, a to na základě výslovného ustanovení zákona. V poslední části této kapitoly zmiňuji i úhradu újmy nemajetkové povahy a zabývám se výhledem do budoucna, v návaznosti na rekodifikaci občanského práva, která nepochybně zásadním způsobem ovlivní i věcný rozsah pojistné ochrany v pojištění odpovědnosti²⁷.

²⁷ Poslaneckou sněmovnou Parlamentu ČR byl schválen předložený vládní návrh občanského zákoníku (dne 9. 11. 2011, ve 3. čtení, usnesením 839). Ten v části čtvrté, nazvané „Relativní majetková práva“, v hlavě III., nazvané „Závazky z deliktů“, díle 1, stanovuje náhradu majetkové a nemajetkové újmy (ust. § 2864 a následující). Díkce zákona sice vychází i nadále z koncepce, že prvotní je úhrada újmy v majetkové sféře, současně však v případech, zákonem stanovených, upravuje povinnost škůdce k náhradě nemajetkové újmy, a to jen v případech zákonem stanoveným, přičemž ale případy, kdy právo na odčinění nemajetkové újmy vzniká, jsou pojmuty široce. Většina ustanovení tohoto dílu 1 používá nadále pojmu „škoda“, nicméně totéž platí pro i pro újmu jinou (nemajetkovou), zakotvuje-li právní norma povinnost ji odčinit. Legislativa tak vycházela nejen z tradice úpravy v obecném zákoníku občanském, ale i z vývojových trendů, které jsou patrné zejména z návrhů pro „Principy evropského deliktního práva“, vypracovaných Evropskou skupinou pro deliktní právo v r. 2005 z r. 2005.
zdroj: <http://www.obcanskyzakonik.justice.cz>, a dále <http://www.psp.cz>

2.1. Pojem „právní odpovědnost“ a koncepce právní odpovědnosti

Pojem „právní odpovědnost, - pojem, který je právní vědou považován za jeden ze základních pojmů, a současně i pojem, který právní věda nikdy nenaplnila jednoznačným obsahem... Pojem, který se pokusila vymezit řada těch nejvýznamnějších představitelů české právní vědy, ale každý z nich nakonec dospěl k jinému závěru²⁸. Takto začíná studie Jiřího Handlara, který se ve svém příspěvku zamýšlí nad tímto pojmem a klade si otázku, zda lze vůbec odpovědnost jako právní pojem vymezit, když od zahájení diskuze o tomto pojmu²⁹ uplynulo již více než padesát let a konečné řešení je v nedohlednu.

V právní vědě tomuto pojmu vždy byla věnována značná pozornost, ale názorovou nejednotu lze vysledovat od samého počátku výkladu až do současnosti (respektive se domnívám, že za posledních 10-15 let lze nalézt pouze tento příspěvek shora uvedeného autora, který se dále tímto pojmem podrobněji zabýval). Ač v české soukromoprávní vědě vždy převažovalo výrazně tzv. „sankční pojetí právní odpovědnosti“³⁰, i přes shodu v některých základních otázkách se jejich názory liší a prakticky nenajdeme ani dva naprosto shodné názory, jak tento pojem naprosto jednoznačně definovat.

V časové linii všech těchto diskuzí nacházíme blízká názorová uskupení, vysvětlující tento pojem alespoň v zásadních rysech stejně. Ač pro účely pojištění odpovědnosti za škodu vždy byl názor na právní odpovědnost zcela jasně a striktně vymezen dikcí pojistných podmínek³¹, uvádím krátký přehled vývoje názorů českých a slovenských civilistů v časové řadě. Závěrem se pak vrátím opět k tomu, co jsem již uvedla, totiž že pro účely pojištění odpovědnosti za škodu existuje rovnítka mezi odpovědností a sankcí, což dokládám úpravou časového rozsahu pojistné ochrany u tohoto pojistného produktu.

²⁸ Handlar Jiří: *Právní odpovědnost- netradiční zamyšlení nad tradičním pojmem*, *Právník*, ročník CXLIII, č. 11, 2004, str. 1041

²⁹ Uvedený civilista na počátku své úvahy zmiňuje pouze oblast české vědy, dále omezuje i časový rozsah diskuzí, z následujícího přehledu významných dalších evropských civilistů, zejm. ruských a francouzských, je patrné, že uvedené diskuze o daném pojmu začaly probíhat zhruba ve stejné době, tj. v letech 50. a 60. minulého století.

³⁰ Viz dále – představiteli tohoto pojetí jsou především Luby, Švestka, Knappová, Macura, Eliáš, Bejček

³¹ a domnívám se, že tomu tak bude i nadále, bude-li sjednáváno případně pojištění odpovědnosti za „újmou“, a to v souvislosti s rekodifikací občanského práva

Prvním z těch, kdo v české právní vědě rozkryl pojem „odpovědnost“, byl Viktor Knapp ve své knize „Některé úvahy o odpovědnosti v občanském právu“³². Autor se zde zabývá zásadní otázkou, co je pro pojem odpovědnosti určující, tedy zda dotýčný subjekt odpovídá za splnění povinnosti či naopak za její nesplnění. Uvádí zde tři nosné a zcela určující pojmy, tedy povinnost, odpovědnost a sankce. Zdůrazňuje, že povinnost a odpovědnost nelze ztotožňovat. Toto tvrzení odůvodňuje tím, že povinnost může existovat bez odpovědnosti, mohou existovat závazky (povinnosti), které nejsou sankcionovány vůbec anebo pouze částečně, a odpovědnost nemusí nutně vzniknout jako následek (nesplnění) povinnosti³³. Rovněž tak nelze ztotožňovat odpovědnost se sankcí, neboť porušení některých povinností nemusí vést nutně ke vzniku sankce. Sankcí je dle uvedeného autora míněna určitá újma, která rušiteli vznikne v případě porušení nějaké povinnosti (za porušení povinnosti). Tato újma je však sama povinností, která vznikne porušením jiné povinnosti, takto tedy jde o odpovědnostní povinnost, již autor označuje jako sekundární³⁴. Viktor Knapp v tomto citovaném díle vyvrací ztotožňování odpovědnosti a sankce naprosto logickým argumentem, tj. že nelze udělat jednoduché „rovnítka“ mezi dvěma danými pojmy, tedy že pojem „odpovědnost“ nelze ztotožnit s pojmem „sankce“. Pokud by totiž tomu tak bylo, tak by odpovědnost existovala až tehdy, kdy již vznikla nějaká újma (tj. sankce), a tento závěr dle jeho názoru vede k absurdnímu závěru: „otázka, kdo je určitým případem odpověden a zda je odpověden, by musela být zodpovězena tak, že odpověden je ten, kdo byl postižen sankcí, a odpověden je proto, že byl touto sankcí postižen“- přitom naopak- správně zodpovězená otázka je právě opačná: „někdo je postižen sankcí, protože je odpověden“³⁵.

Ač tedy sám autor odmítá striktně totožnost těchto pojmů a uvádí, že je nelze zaměňovat, nevyklučuje jejich časovou souslednost v procesu, který vede k povinnosti nahradit vzniklou újmu. Podle Knappa není sankce odpovědností, ale jejím následkem, tj. důsledkem této odpovědnosti. Sankce dle jeho výkladu nevzniká při každém porušení povinnosti, ale pouze při takovém jejím porušení, za níž rušitel nese

³² Knapp Viktor: *Některé úvahy o odpovědnosti v občanském právu, Stát a právo, I., 1956, str. 66-87*

³³ Toto tvrzení autor dokládá příkladem osob zcela nezpůsobilých k právním úkonům, kterým určitá povinnost může vzniknout, avšak nemohou být odpovědné za své jednání. Podobně tak uvádí v obchodně závazkových vztazích, existuje-li zde určitá míra tolerance, například v počtu dodaných výrobků.

³⁴ A je zcela zřejmé a pochopitelné, že se jedná o povinnost druhou, následnou, neboť tato povinnost nevzniká „sama od sebe“, ale může vzniknout až následně po té, kdy porušení prvotní povinnosti skutečně došlo.

³⁵ Knapp Viktor: *Některé úvahy o odpovědnosti v občanském právu, Stát a právo, I., 1956, str. 71*

odpovědnost, a s níž právo spojuje povinnost nahradit vzniklou újmu (tj. právo „hrozí sankcí“). A v takovém pojetí je tedy odpovědnost „pouze“ hrozbou sankcí; přitom samotnou sankci lze pak chápat jako důsledek porušení původní (primární) povinnosti, za kterou je rušitel odpovědný.

Viktor Knapp je jednoznačným zastáncem první názorové skupiny³⁶ k teorii právní odpovědnosti a rozděluje občanskoprávní odpovědnost na dvě fáze. V první z nich (tj. zpravidla od počátku určitého vztahu, vzniku závazku) existuje odpovědnost pouze v latentní formě (pouze jako hrozba sankcí), zatímco ve druhé fázi (po porušení právní povinnosti) se již projevuje svými následky z toho plynoucími, tedy uložením sankce. Odpovědnost podle Knappa vzniká dříve, než byla primární povinnost porušena; okamžik vzniku právní odpovědnosti je vázán na vznik určité povinnosti, závazku. Autor uvádí, že právní skutečnost, na základě níž vzniká předmětný závazek (tj. ten, za jehož splnění je dlužník odpovědný), je současně i právní skutečností, na jejímž základě vzniká i odpovědnostní povinnost (samozřejmě za předpokladu dalších právních skutečností).

Jak je z výše uvedeného rozboru patrné, odmítá Knapp ztotožnění nejen odpovědnosti s původní povinností (což je běžné pro aktivní koncepcí pojetí), ale také se sankční povinností. Sankci považuje až za následek (důsledek) právní odpovědnosti. Ve svém pozdějším díle pak Knapp připouští, že odpovědnost může být následná, spočívající ve vzniku sankce (jako odpovědnostní povinnosti), nebo odpovědnost prevenční, která působí jako „pouhá“ hrozba sankce. V teorii i praxi však podle něj převažuje názor, že odpovědnost může být pouze následná. Ve vymezení právní odpovědnosti pak poukazuje i na díla Lubyho, Knappové a Macura³⁷, jejichž právní teorie uvádím dále.

V řadě druhým významným civilistou je slovenský právník Štefan Luby, který jako první autor v československé právní vědě podal třídění jednotlivých koncepcí odpovědnosti ve své knize, vydané v r. 1958 Slovenskou akademií věd³⁸. Luby vycházel ze dvou základních směrů v pojetí odpovědnosti, totiž z odpovědnosti jako

³⁶ rozdělení teorie pojetí odpovědnosti na dva základní směry, kdy buďto 1) odpovědnost je obsahovou složkou porušeného právního vztahu anebo 2) odpovědnost je následkem porušení právního vztahu, viz dále následující výklad

³⁷ Knapp Viktor, *Teorie práva*, Praha, C. H. Beck, 1995, str. 201

³⁸ Luby Štefan: *Prevencia a zodpovednost v občianskom prave*, Vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied, Bratislava, 1958

obsahové složky porušeného právního vztahu a z odpovědnosti jako následku porušení právního vztahu. Na tomto základě pak pokračovali další autoři; navazuje na něj především Marta Knappová, která jím uvedené rozčlenění upřesnila a dále rozvedla³⁹.

Luby zastává jednoznačně názor, že odpovědnost je povinnost, která vzniká jako následek porušení právního vztahu, přičemž tímto právní vztahem je výhradně a pouze právní vztah, vybavený *potencionální odpovědností*⁴⁰. Tato potencionální odpovědnost je ale dána pouze u takových právních vztahů, jejichž porušení je obecně stíháno sankcí. Přitom uvádí, že právních vztahů, nesoucích tuto potencionální odpovědnost, je podstatná většina, a to především těch, jež jsou touto potencionální odpovědností vybaveny plně⁴¹.

Luby tedy chápe pojem právní odpovědnost jako nově vzniklou, sekundární povinnost, která vzniká až jako následek porušení povinnosti primární. Znamená to, že nezbytným předpokladem pro vznik této druhotné povinnosti musí nutně existovat povinnost primární, prvotní (dle Lubyho zpravidla závazková). Pro vymezení rozdílu mezi primární a sekundární povinností si zvolil Luby sledování jejich cíle. Cílem primární závazkové povinnosti je realizace původních záměrů smluvních stran, cílem sekundární povinnosti je dosažení reparační, satisfakce, represe. Luby je jednoznačně zastáncem sankční teorie odpovědnosti; je to dáno tím, že ztotožňuje odpovědnost se sankcí a zároveň i s již zmiňovanou sekundární povinností, která vzniká až jako důsledek porušení povinnosti primární.

Jiří Švestka rozebírá pojem odpovědnosti za škodu ve svém díle „Odpovědnost za škodu podle občanského zákoníku“⁴². Jak je zřejmé již z titulu díla, nezabývá se tento významný český civilista pojmem odpovědnosti v celé šíři, zaměřuje se pouze na jediný speciální druh odpovědnosti, totiž na její občanskoprávní pojetí. A tu Švestka

³⁹ Marta Knappová ve svém díle rozčlenila názorové proudy ve výkladu pojmu občanskoprávní odpovědnosti do čtyř kategorií: názory považující občanskoprávní odpovědnost za složku občanskoprávního poměru, názory považující občanskoprávní odpovědnost za hrozbu občanskoprávních sankcí, názory považující občanskoprávní odpovědnost za občanskoprávní sankci a názory pozitivistické. Podrobnější vysvětlení, včetně odkazu na její monografii, následuje

⁴⁰ Luby Štefan: *Prevenencia a zodpovednosť v občianskom prave*, Vydavateľstvo Slovenskej akademie vied, Bratislava, 1958, str. 32 a násl.

⁴¹ Autor v tomto díle rovněž uvádí právní vztahy, jež jsou potencionální odpovědností vybaveny pouze omezeně- jako příklad těchto právních vztahů uvádí úplatné postoupení pohledávky, dále uvádí právní vztahy bez potencionální odpovědnosti, k nimž řadí závazky ze sázek a z her

⁴² Švestka Jiří: *Odpovědnost za škodu podle občanského zákoníku*, Praha, Academia, 1966

vní má jako nepříznivý následek, který je předvídan sankcí konkrétní občanskoprávní normy⁴³. Dojde-li na straně zavázaného subjektu k porušení anebo ohrožení chráněného právního vztahu, musí být za takové jednání postižen nepříznivým následkem, který je předvídan sankční složkou konkrétní právní normy⁴⁴. Podle Švestky vzniká v daném procesu odpovědnostní právní vztah, jako nový vztah a to buďto namísto právního vztahu původního anebo souběžně s ním. Jeho obsahem jsou pak zcela nová specifická práva a povinnosti, která v porušeném vztahu neexistovala. Na straně škůdce, narušitele původní (primární) právní povinnosti vznikne jeho protiprávním jednáním povinnost převzít odpovědnost za skutek, který byl takto jeho jednáním naplněn- tj. povinnost nahradit majetkovou újmu. Na straně toho, jež byl v důsledku protiprávního jednání narušitele poškozen, pak vzniká oprávnění, na jehož základě má právo požadovat splnění odpovědnostní povinnosti⁴⁵. Znamená to tedy, že Švestkova teorie je typicky sankčním pojetím, ve svých základních rysech se zařazuje jednoznačně do názorového proudu, nastoleného předchozím zmiňovaným zastáncem tothosankčního pojetí, Štefanem Lubym. Stejně jako on odmítá Knappovu teorii odpovědnosti jako obsahové složky primárního porušeného právního vztahu, jenž již v sobě nese tuto odpovědnost jako potencionální hrozbu sankce. Tento významný český civilista ale připouští, že odpovědnost pro případ porušení původní povinnosti tu hrozí— ač v této latentní fázi jde pouze o možnost vzniku této odpovědnosti, nikoli o její skutečný vznik. Zastává rovněž i názor, že není důvodné zatěžovat odpovědností toho, kdo své povinnosti plní řádně a včas.

⁴³ Švestka Jiří: *Odpovědnost za škodu podle občanského zákoníku*, Praha, Academia, 1966, str. 36

⁴⁴ Uvedené dílo vzniklo krátce po té, co vstoupil v účinnost občanský zákoník (zákon č.40/1964 Sb.) Tato občanskoprávní úprava plní, vzhledem ke svému majoritnímu postavení v právu soukromém, funkci obecné a zvláštní právní úpravy pro celé soukromé právo, neupravuje-li příslušný *lex specialis* pro danou oblast civilního práva jinak. Pro účely této práce, kdy se zabývám pouze odpovědností za škodu, lze danou koncepci „vztáhnout“ kompletně na celou oblast civilního práva. Samozřejmě je na tomto místě nutno zdůraznit, že poměrně ucelená úprava odpovědnosti za škodu, uvedená v obchodním zákoníku má ve vztahu k občanskoprávní úpravě postavení zvláštní, speciální úpravy, stejně tak je tomu u zákoníku práce, jehož rovněž velmi ucelená právní úprava má své zvláštní (speciální) postavení v systému soukromého práva. Předpoklady vzniku právní odpovědnosti za škodu však budou v celém soukromoprávním řádu shodné – porušení právní povinnosti anebo zákonem kvalifikovaná událost, vyvolávající škodu, škoda a dále kauzální nexus mezi těmito dvěma jmenovanými právními kategoriemi. Odpovědnost za škodu lze v souladu s dikcí příslušných právních předpisů kvalifikovat jako objektivní (s větším či menším počtem liberačních důvodů) či jako subjektivní (s tím, že zavinění je presumpované a subjektivní skutečnosti daného případu umožňují škůdci větší či menší míru potenciální možnosti exkulpace, či je zde důkazní břemeno přesunuto na jiný subjekt – např. viz ust. § 250 zákona č. 262/2006 Sb., zákoník práce, kde zaměstnavatel je zaměstnanci povinen v daném případě zavinění prokázat).

⁴⁵ Švestka Jiří: *Odpovědnost za škodu podle občanského zákoníku*, Praha, Academia, 1966, str. 39

Marta Knappová se pojetím povinnosti a odpovědnosti zabývá podrobně ve své knize „Povinnost a odpovědnost v občanském právu“, poprvé vydanou v r. 1968 nakladatelstvím Academia. Nelze jinak, než souhlasit s názorem Ireny Pelikánové, která monografii dané autorky opatřila předmlouvou⁴⁶, totiž že centrální roli v celé této práci hraje myšlenka složité, stupňované a popřípadě i mnohonásobné podmíněnosti subjektivní povinnosti, jež vzniká na základě určité právní skutečnosti jako povinnost podmíněná, nedospělá, nesplatná. Teprve ve chvíli, kdy nastane posledních z těchto právních skutečností, tato povinnost dospěje, stane se splatnou a nepodmíněnou, teprve v tuto chvíli musí dojít k jejímu splnění, k chování odpovídajícímu jejímu obsahu, nemá-li být jednání povinného protiprávní. A opět - teprve ve chvíli, kdy k naplnění, tj. k chování, odpovídající jejímu obsahu dojde, vzniká další subjektivní právní povinnost, povinnost odpovědnostní. A právě rozlišení subjektivní odpovědnosti vzniklé, ale podmíněné, od povinnosti nepodmíněné (dospělé, dozrálé), která musí být splněna, je základem pro pochopení vztahu mezi právní normou a konkrétními subjektivními právy a povinnostmi, vztahu mezi smlouvou a jejím splněním⁴⁷. Je nesporné, že uvedená autorka se svým pojetím řadí k názorové koncepci sankčního pojetí odpovědnosti, podobně jako Luby a Švestka, jak je ale výše uvedeno, některé její názory jsou specificky vyhraněny a odlišují se od zmiňovaných předchůdců. Občanskoprávní odpovědnost chápe Knappová jako zvláštní druh občanskoprávní povinnosti, jejímž společenským základem je určitá potřeba, resp. její subjektivní odraz, určitý zájem. Zatímco v porovnání s občanskoprávní povinností, tedy primární povinností, vedle zájmu společenského nemusí být dán vždy zájem individuální, u občanskoprávní odpovědnosti tomu tak je. Je to dáno tím, že občanskoprávní odpovědnost vzniká pouze tehdy, je-li porušena povinnost ve vztahu k určitému jedinci jako subjektu práva (jimž zde rozumíme člověka i organizaci, tj. osobu fyzickou i osobu právnickou)⁴⁸. Je

⁴⁶ Uvedená kniha Marty Knappové byla znovu vydána v r. 2003 s předmlouvou Ireny Pelikánové, v rozsahu 31 stran „Povinnost, odpovědnost a náhrada škody v českém soukromém právu v díle M. Knappové a v naší současnosti“, dílo s touto předmlouvou vydalo nakladatelství EUROLEX Bohemia, s.r.o., Praha 2003, 1. vydání, ISBN 80-86432-55-6. Zmíněné monografii, poprvé vydané v r. 1968 nakladatelstvím Academia, tehdy předcházela článek „Odpovědnost za porušení povinností z hospodářských smluv“, zveřejněný v odborném časopisu Právník, č.3/1957, jímž daná autorka reagovala na pojetí právní odpovědnosti Viktora Knappa.

⁴⁷ Knappová Marta, *Povinnost a odpovědnost v občanském právu*, EUROLEX Bohemia, s.r.o., Praha 2003, 1. vydání, ISBN 80-86432-55-6, str. 13, kde v předmluvě Irena Pelikánová uvádí stěžejní myšlenku autorky, uvedenou na str. 204-205 tohoto díla.

⁴⁸ viz Knappová Marta: *Povinnost a odpovědnost v občanském právu*, EUROLEX Bohemia, s.r.o., Praha 2003, 1. vydání, ISBN 80-86432-55-6, str. 203-204

zřejmé, že autorka byla silně ovlivněna francouzskými civilisty, jež často ve svém díle cituje, především při výkladu o názorovém proudu pozitivistickém⁴⁹.

Marta Knappová ve svém díle rozčlenila názorové proudy ve výkladu pojmu občanskoprávní odpovědnosti do čtyř kategorií: názory považující občanskoprávní odpovědnost za složku občanskoprávního poměru, názory považující ji za hrozbu občanskoprávních sankcí, názory, které ji považují za občanskoprávní sankci a názory pozitivistické⁵⁰. První z uvedených názorových proudů spatřuje základ občanskoprávní odpovědnosti nikoli v sankci hmotně právní, ale v sankci procesní, tj. ve vynutitelnosti, kterou moderní koncepcí⁵¹ již považuje za ojedinelý, překonaný názor a autorka se jím dále již ve výkladu nezabývá⁵².

Za původce názoru považující občanskoprávní odpovědnost za hrozbu sankcí autorka považuje Viktora Knappa. Je zajímavé, jak autorka napadá rozpor v uvažování ve vztahu deliktních a mimozávazkových škod. Uvádí, že pokud bychom souhlasili s danou teorií, totiž že za splnění povinnosti odpovídá ten, kdo je povinen a odpovídá „už“ za to, že svou povinnost splní, nikoli teprve „ex post“ za to, že ji nesplnil, znamená to, že povinnost a odpovědnost vzniká spolu, „najednou“. Knappová si zde tak klade otázku, kdy vzniká odpovědnost u mimozávazkových škod. Při uvažování v absolutních právních vztazích, kdy není určen oprávněný subjekt, resp. kdy je určen pouze subjekt práva, ale nikoli subjekt povinnosti (resp. subjekt povinnosti není individuálně určen), bychom došli nakonec k absurdnímu výsledku, že totiž každá osoba je zavázána vůči každé osobě⁵³.

Podle názoru Knappové vzniká hrozba sankcí - přinejmenším u smluvní povinnosti - společně s povinností. Může být však pouze první „latentní“ fázi odpovědností, která existuje mimo právní vztah, není odpovědností ve vlastním slova smyslu, protože nemá žádnou právní relevanci. Odpovědnost se stává relevantní

⁴⁹ Odkaz na dílo Henri a Léona Mazeauda a André Tunca: *Traitéthorique et pratique de la responsabilité civile délictuelle et contractuelle*, Paříž, 1965

⁵⁰ Viz Knappová Marta: *Povinnost a odpovědnost v občanském právu*, EUROLEX Bohemia, s.r.o., Praha 2003, 1. vydání, ISBN 80-86432-55-6, str. 207 a násl.

⁵¹ uvedenou citaci je ale nutno vztáhnout k době, kdy bylo uvedené dílo poprvé vydáno do tisku, tj. „poplatné“ době před r. 1968

⁵² Je zde zmínka o středověkém štěpení *Schuld und Haftung*, zmiňuje i svou shodu v názorových myšlenkách s předtím v časové souslednosti jmenovaným slovenským civilistou, Štefanem Lubym

⁵³ A v konečném hodnocení tohoto názoru nezbývá, než připomenout znovu i teorii Jiřího Švestky, jehož cituji výše, totiž že „není důvodné zatěžovat odpovědností toho, kdo své povinnosti plní řádně a včas“, tedy není důvodné někoho něčím zatěžovat „dopředu“

teprve po porušení povinnosti, tj. „probouzí se“, ožívuje ze své latentní fáze. Souhlasím s tím, že teprve porušení právní povinnosti je tou právní skutečností, tím spouštěčem, tím aktivizátorem, který způsobí, že následky porušení povinností v konkrétním případě skutečně nastanou. Vzniká tak nový právní vztah, právní vztah odpovědnostní, ale takto vzniklou odpovědnost nelze chápat jako již jako pouhou hrozbu sankcí, ale již jako sankcisamotnou, aktivizovanou. Tato nově vzniklý právní vztah odpovědnostní tak znamená rozšíření dlužnickových povinností o povinnosti stanovené sankcí, které před porušením povinnosti neměl.

Základem názorového proudu, jež považuje občanskoprávní odpovědnost za civilní sankci je názor, že odpovědnost je právním následkem porušení povinnosti. Bylo-li by tomu tak, pak by platila jednoduchá rovnice: odpovědnost = civilní sankce; samozřejmě za splnění určitých podmínek. Podle zastánců dané teorie vzniká odpovědnost teprve tehdy, došlo-li k porušení povinnosti a za podmínky, kdy toto porušení povinnosti má rovněž za následek „dopadnutí“ určité sankce. I v rámci tohoto názoru je několik myšlenkových proudů, které se v některých nuancích odlišují, nicméně v zásadní linii je cesta, jíž se jejich myšlenky ubírají, shodná⁵⁴. Je zajímavé, že Marta Knappová, citující množství právních teoretiků Sovětského svazu⁵⁵, za jedno ze stěžejních děl světové literatury o odpovědnosti považuje dílo „Les fondements de la responsabilité civile“, jehož autorem je francouzský vědec G. Marton. Nejsem si však zcela jistá, zda zařazení tomuto vědci přísluší opravdu do názorového proudu tohoto pojetí odpovědnosti. Jako Francouze, který svůj genový, volnomyšlenkářský původ nezapřel ani dlouhým pobytem v Maďarsku, bych jej spíše zařadila do proudu pozitivistů, jejichž myšlenky a jejichž nositele (opět Francouze) uvádím dále. Sama Knappová však jde ve svých myšlenkách dále a uvedenou myšlenku, tj. „odpovědnost = civilní sankce“ dále rozvádí. Dochází k závěru, že občanskoprávní povinnost, ač jejím základem je civilní sankce, nemůže být pojmově ztotožnitelná s civilní sankcí. Tou je pouze taková civilní sankce, která spočívá ve vzniku sankční povinnosti (odpovědnostní povinnosti), která je ve vztahu k porušené primární povinnosti sama povinností sekundární⁵⁶. A odpovědnostní povinnost, o níž je řeč, jak autorka uvádí, je vždy součástí právního vztahu. Ona vždy nutně musí vzniknout v důsledku porušení

⁵⁴ Odkaz na práce autorů, v předchozím výkladu jmenovaných a dále na práce autorů následujících:

O.S.Ioffe, M.D.Šargorodský, K.Witz, J.Eliáš, S.S.Alexejev, Gy. Eörsi a G.Marton

⁵⁵ Např. J. Buguszaka, S.S. Alexejeva, O.S. Iosseho, M.D. Šargorodského

⁵⁶ Viz str. 238-239 uvedeného díla- Knappová Marta: *Povinnost a odpovědnost v občanském právu*, EUROLEX Bohemia, s.r.o., Praha 2003, 1. vydání, ISBN 80-86432-55

nějaké povinnosti, vždy je v souvislosti, v korelaci s nějakým subjektivním právem. Přitom však není ale nezbytně nutné, aby existovala jako součást právního vztahu primárního, původního.

Zastánci pozitivistického proudu chápání pojmu odpovědnosti jsou podle Marty Knappové představitelé francouzské a světové civilistiky- Henri a Léone Mazeaud a André Tunca, z jejichž díla autorka jmenuje monografii *Traitéthorique de la responsabilité civile delictuelle et contractuelle*, především zmiňuje jejich definici odpovědnosti, jež dle jejího názoru sotva snese kritickou analýzu, je-li cílem našeho bádání odpovědnost za škodu⁵⁷: „někdo je odpovědný vždy, je-li povinen nahradit nějakou škodu“⁵⁸. Pro pozitivisty, jak uvádí Marta Knappová, zcela jistě není uvedená definice tautologická. Pozitivisté si totiž nekladou otázku, co je obsahem a rozsahem pojmu odpovědnost, ale jak se de lege lata pozná, že je někdo odpovědný. Tento názorový proud rozlišuje případy, kdy byla škoda způsobena a povinnost nahradit takto způsobenou škodu existuje a dále případy, kdy škoda byla způsobena, ale povinnost nahradit zde není. Pozitivisté tak dospívají k tautologickému rozlišení, které funguje z hlediska pozitivního práva: tam, kde právní norma se způsobením škody spojuje povinnost ji nahradit, je dána odpovědnost, kde tomu tak není, není ani odpovědnosti. Nejsem si jistá, zda z podtextu knihy Marty Knappové mám vnímat její zcela jasnou sympatii s názory pozitivistů, když mimo jiné kritizuje jejich směšování občanskoprávní odpovědnosti s jejími species, tj. občanskoprávní odpovědností za způsobenou škodu⁵⁹. Její rozkrytí teorie povinnosti a odpovědnosti je nepoměrně obsáhlejší, hlubší, počítaje v to i naprosto precizní diagnostiku názorů svých i ostatních, činných v oblasti právní vědy. Z pohledu pojištění odpovědnosti za škodu však názory francouzských pozitivistů vnímám se značnou sympatií. Zastánci tohoto názorového proudu sice odmítají definici, podle níž je odpověden ten, kdo definitivně nese způsobenou škodu (což může být ovšem samozřejmě poškozený sám), na druhou stranu však tvrdí, že v každé definici odpovědnosti musí být dvě osoby (docházejí tedy k poznatku

⁵⁷ upozorňuji, že v daném případě lze uvedenou použít i ve významu širším – v obecném slova smyslu, např. i mravní, morální, nikoli pouze jako odpovědnost vymezenou právními normami

⁵⁸ Knappová Marta, *Povinnost a odpovědnost v občanském právu*, EUROLEX Bohemia, s.r.o., Praha 2003, 1. vydání, ISBN 80-86432-55-6, str. 215, odkaz na str. 3, citovaného díla v textu zmiňovaném, vydané v Paříži v r. 1965- „una personne est responsable chaque fois que elle doit réparer un dommage“

⁵⁹ nicméně sama autorka v textu této knihy na str. 216 uvádí, že „dané směšování pojmů je pro francouzské chápání věci dosti časté“

o vztahovosti odpovědnosti)⁶⁰. Z pohledu pojištění odpovědnosti za škodu, v souladu s dikcí příslušných právních předpisů pojištění odpovědnosti upravující a i samotného vzniku právní odpovědnosti za škodu, jež může být předmětem tohoto pojištění, nemám problém dané názory přijmout. Dané pojištění vylučuje obecně z rozsahu pojistné ochrany škody, které byly způsobeny pojištěné osobě jím samotným (škody, které způsobil pojištěný „sám sobě“, dále pak škody, které způsobil osobám sobě blízkým, osobám, s nimiž je pojištěný určitým způsobem ekonomicky provázán). Budu-li zkoumat vznik právní odpovědnosti z pohledu pojištění odpovědnosti za škodu⁶¹ je pro mne první a základní otázka, zda je někdo za tuto škodu odpovědný (pokud ano, tak zda plně, či pouze částečně, případně zda zde existuje jeho solidární odpovědnost s jiným subjektem), tedy zda určitá norma, zakotvená v pozitivním právu, stanoví příslušnému subjektu povinnost nahradit ji. Není-li tomu tak, pak nemůže odpovědnost vzniknout. A je-li tomu tak, totiž že povinnost nahradit takto vzniklou škodu pro daný subjekt existuje, pak odpovědnost vzniká; obsah a rozsah této odpovědnosti pak stanoví rovněž určitá norma, zakotvená v pozitivním právu.

Rozsáhlé dílo Marty Knappové nese název „Povinnost a odpovědnost v občanském právu“. Téměř polovina této publikace se věnuje analýze pojmu povinnost, zabývá se jejím vznikem, relativností, vztahem občanskoprávní povinnosti ke společnosti, porušením povinností. Po vymezení vzájemných vztahů a souvislostí mezi shora uvedenými pojmy se pak zabývá občanskoprávní odpovědností, dále právní sankcí jako následkem jejího porušení. Po té, co uzavřela přehled občanskoprávních následků porušení právní povinnosti (který, jak uvádí, není vyčerpávající, leč reprezentativní), kdy použila tehdy platné právní předpisy (případně předpisy v platném znění z doby vzniku tohoto díla, tj. v r. 1968), především občanský zákoník, hospodářský zákoník a zákoník mezinárodního obchodu, dochází k závěrečnému schématu, demonstrujícímu občanskoprávní následky porušení právní

⁶⁰ Zcela jasně to i souvisí s pojištěním odpovědnosti za škodu v definicích, jež jsou obecně uznávány na evropském i světovém zajišťovacím trhu- „*third party liability*“, *ответственность за ущерб другому лицу*- anebo lépe přesně dle dikce Občanského zákoníku Ruské federace, Hlavy 48, čl. 931: *“ответственность по обязательствам, возникающим вследствие причинения вреда жизни, здоровью или имуществу других лиц“*

⁶¹ Rozuměj nikoli pro posouzení nároku na plnění z pojištění, jež je samozřejmě prvotní, ale dále pro posouzení práva na náhradu škody v souvislosti s předmětem daného pojištění, jímž je vznik povinnosti pojištěného nahradit vzniklou škodu

povinnosti⁶²: perpetuace povinnosti primární a její opření o nový právní důvod, změna primární povinnosti co do její dospělosti, vznik nové (sekundární) povinnosti, přechod nebezpečí nahodilé zkázy, ztráty a poškození věci, neplatnosti právního úkonu, ztrátu práva, respektiveskutečnost, že právo, které by jinak vzniklo, nevznikne, možnost vynucení splnění povinnosti fyzickým násilím (exekucí)⁶³.

Aby mohlo být určeno, které z těchto občanskoprávních následků porušení povinnosti jsou a které nejsou civilní sankcí, vymezuje autorka samotný tento pojem. Poté z uvedeného výčtu vylučuje perpetuaci povinnosti primární a její opření o nový právní důvod a dále možnost vynucení splnění povinnosti fyzickým násilím. Vychází přitom z logické úvahy, že sankce je odlišná od primární povinnosti. Kdyby tomu totiž tak nebylo, museli bychom konstatovat, že sankce = primární povinnost, tedy nikoli „až“ její následek, jímž skutečně je. Následně pak definuje pojem občanskoprávní odpovědnost jako změnu hmotně právního postavení daného subjektu jako právního následku porušení primární povinnosti, jež zhoršuje postavení tohoto subjektu, jehož se týká, ve společenském vztahu právem upravovaném⁶⁴.

V pojetí odpovědnosti podle Josefa Macury je zahrnuta řada různých názorů o odpovědnosti nejen českých a slovenských, ale i zahraničních autorů. Samozřejmě, s ohledem na dobu, kdy jeho vědecká práce „Odpovědnost a zavinění v občanském právu,“ vznikla, jde povětšinou o autory sovětské, stejně tak, jako je tomu v díle Marty Knappové.

Josef Macur rozebral, roztřídil a srovnal poznatky své, svých předchůdců i současníků, z jejichž myšlenek vycházel, či na ně navázal, a přichází pak s novým členěním pojetí odpovědnosti, jehož základem jsou tři základní prvky: společenské odsouzení, nepříznivé následky, státní donucení. Podle důležitosti jmenovaných prvků, jež je jim je v dané teorii přisouzena, pak Josef Macur provedl rozdělení do pěti myšlenkových proudů: koncepce komplexní, mocenské, sankční, aktivní a extenzivní.

⁶² Výčet občanskoprávních následků porušení právní povinnosti nezahrnuje následky, které nemají občanskoprávní charakter, jimiž jsou například bankovní sankce-autorka zde cituje ust. §365 hospodářského zákoníku, tedy zákona, jenž byl v době vydání její monografie v platnosti

⁶³ Výčet je proveden na str. 232 uvedeného díla: Knappová Marta: *Povinnost a odpovědnost v občanském právu*, EUROLEX Bohemia, s.r.o., Praha 2003, 1. vydání, ISBN 80-86432-55-6

⁶⁴ Viz str. 237 uvedeného díla (Knappová Marta, *Povinnost a odpovědnost v občanském právu*, EUROLEX Bohemia, s.r.o., Praha 2003, 1. vydání, ISBN 80-86432-55), kde autorka rovněž poukazuje na dílo Jiřího Švestky, jež zmiňuje v předchozí úvaze též.

Komplexní koncepce právní odpovědnosti je založena na organické jednotě všech tří jmenovaných základních prvků, z nichž každý má svou rovnocennou, samostatnou, vzájemně nenahraditelnou a nezastupitelnou roli. Chybí-li zde jeden z nich, či je-li kterýkoli z nich potlačen na úkor prvku jiného, nelze mluvit o občanskoprávní odpovědnosti. Typickým a předním zastáncem uvedeného proudu byl sovětský civilista O.S. Ioffe. Macur jeho myšlenky cituje ve svém díle, takto: „občanskoprávní odpovědnost je právní sankcí za porušení občanskoprávních norem. Tato sankce pak spočívá ve státním donucení nebo v možnosti tohoto donucení. V nerozlučné jednotě se společenským donucením pak vystupuje společenské odsouzení narušitele práva a posléze vznik nepříznivých následků pro tohoto narušitele, které směřují k obnovení právních vztahů⁶⁵“. Pro tohoto sovětského civilistu je nutnou vlastností odpovědnosti státní donucení, a to i přesto, že není uplatňováno ve všech případech, resp. existuje zde pouze potencionálně, jako možná hrozba, jež nemusí být vždy použita. Jedná se o případy, kdy reparační povinnost škůdce je plněna dobrovolně, bez zásahu příslušných správních orgánů. O.S. Ioffe rozlišil tři vývojové fáze odpovědnosti, ač uvádí, že není nutné, aby jimi konkrétní odpovědnostní vztah prošel. Těmito vývojovými fázemi je základ odpovědnosti, jímž je narušení práva, dále samotná odpovědnost, vznikající okamžikem, kdy jsou stanoveny konkrétní nepříznivé následky, jež je povinen narušitel nést (např. náhrada škody) a samotná realizace odpovědnosti, kdy dochází k faktickému naplnění činnosti, jež narušitele zatěžuje. V pojetí zastánců tohoto názorového proudu, do něhož Macur zařadil mimo jiné I. S. Samoščenko a M.Ch. Farukšina⁶⁶, je právní odpovědnost nerozlučně spjata se státem, jako mocenská reakce státu na uskutečněné protiprávní jednání. Odpovědnost tedy nastupuje nezávisle na vůli narušitele práva, přistupuje zvenčí, je objektivní reakcí státu na porušení práva. Překlad definice odpovědnosti tak, jak jej definuje O.S. Ioffe a M.D. Šargorodský ve svém díle „Otázky teorie práva“ uvádím zde takto: „odpovědnost je nutno určit jako míru státního přinucení, založenou na právním a společenském odsouzení chování narušitele práva, které se projevuje

⁶⁵ MACUR Josef: *Odpovědnost a zavinění v občanském právu*, Brno, Universita Jana Evangelisty Purkyně, 1980, str. 19

⁶⁶ Osobně bych zde ještě uvedla rovněž významného sovětského civilistu M. D. Šargorodského, který společně s O.S. Ioffem vydal v r. 1988 významné dílo „Otázky teorie práva“ (Иоффе, О. С., Шаргородский М. Д., Вопросы теории права)

stanovením pro něho nepříznivých následků, a to formou omezení osobního nebo majetkového stavu⁶⁷.

Josef Macur ve svém díle, shrnutí a závěrem u komplexních koncepcí kritizuje vyzdvihování prvku státního donucení. Uvádí, že odpovědnost se často realizuje bez státního donucení, tj. dobrovolným plněním (splněním) povinnosti. Zastánci tohoto komplexního pojetí uvádějí často, že se vždy uplatňuje alespoň psychické donucení, tj. hrozba možného státního donucení, která působí motivačně. Ale ani tento argument Josef Macur neuznává, neboť daný subjekt může svou povinnost plnit uvědoměle, zcela dobrovolně, na základě morálního uvědomění. Autor rovněž zpochybňuje nezbytnost prvku společenského odsouzení, které v případě protiprávního jednání nezaviněného není na místě⁶⁸. Nedomnívám se, že uvedený názorový proud by měl být zatracen, a to třeba jen proto, že vychází z myšlenek sovětských autorů, čerpajících z mentality národa, udržovaného dlouho pod tlakem v poslušnosti (nejprve pod tlakem carského „samoděržaví“ a dále pak komunistické ideologie)⁶⁹. Myšlenky ruského civilisty Ioffe byly ctěny i po té, co působil v USA⁷⁰, kde postupně vydal za sedm let, než odešel do penze, dalších 11 monografií a množství statí ve sbornících.

Možná bych měla zastávat názor, že ve vyspělé společnosti většina subjektů plní své povinnosti dobrovolně, na základě morálního uvědomění. Na základě současné situace se však stále více domnívám, že nebyla-li by zde hrozba určitého

⁶⁷ Ioffe, O.S., Šargorodskij, M.D.: *Otázky teorie práva*, Gosjurizdat, Moskva, 1961, Иоффе, О. С., Шаргородский, М. Д.: *Вопросы теории права*, Госюриздат, Москва, 1961, str. 318 a násl.: „ответственность следует определять как меру государственного принуждения, основанную на юридическом и общественном осуждении поведения правонарушителя выражающуюся в установлении для него определенных отрицательных последствий в форме ограничения лично или имущественного порядка“ - Ioffe, O.S., Šargorodskij, M.D.: *Otázky teorie práva*, Gosjurizdat, Moskva, 1961, Иоффе, О. С., Шаргородский, М. Д.: *Вопросы теории права*, Госюриздат, Москва, 1961

⁶⁸ Domnívám se, v našich právních podmínkách nabývá tato zpochybnění na svém významu tím více, že konstrukce odpovědnosti za škodu u právnických osob a fyzických osob podnikajících je na principu odpovědnosti objektivní – srovnej Pelikánová Irena, předmluva ke knize Knappová Marta, *Povinnost a odpovědnost v občanském právu*, EUROLEX Bohem ia, s.r.o., Praha 2003, 1. vydání, ISBN 80-86432-55, str. 22: „Považuji za nedobrý rys našeho právního řádu, jestliže dokonce obecná úprava odpovědnosti v obchodním zákoníku stojí na objektivním principu a jestliže převážná část odpovědnosti za tzv. jiné správní delikty vychází rovněž z objektivní odpovědnosti“. Pelikánová v tomto smyslu poukazuje i na rozpor s čl. 6. Úmluvy Rady Evropy o lidských právech; uvádí dále, že „není pokrokem převládnutí objektivní odpovědnosti v právním řádu“

⁶⁹ V této souvislosti mne napadá i marxistické ideologie, která prosazovala myšlenku: „Stát je organizované násilí, mající základní funkci vnější a vnitřní, z nichž tou vnitřní je udržet třídní seskupení v poslušnosti“.

⁷⁰ Ioffe, O.S., odešel v r.1981 do emigrace, do USA, působil jako profesor na Harvardské universitě, v Bostonu, posledních 7 let své aktivní činnosti pak na West Hartford, Conn., University of Connecticut School of Law Press

donucení, dobrovolně plněno ve většině případů nebude. A tak zcela jednoznačně inklinuji k tomu, abych vyzdvihla prvek státního donucení (resp. hrozby státního donucení), tj. abych v plném smyslu sdílela názor bývalého zastávce lidských práv, Otakara Motejla, který, ač zcela v jiném kontextu, prohlásil: „Není to úspěch intelektuálního pokroku, ale moderní nutnost normy, která by měla být spíše chápána jako ochrana společnosti před sebezničením, než soupisem sankcí“⁷¹.

Hlavním zastáncem mocenské koncepce občanskoprávní odpovědnosti, tj. chápající podstatu výlučně v prvku státního donucení je S.N. Bratus, který ji definuje jako *splnění povinnosti na základě státního nebo jemu podobného společenského donucení. Právní odpovědnost v pozitivním právním vztahu je státním donucením zprostředkované splnění povinností*⁷². Zastávce této mocenské koncepce občanskoprávní odpovědnosti nechápe státní donucení jako pouhý mocenský fakt, spojený s jeho libovůlí, ale jako vysoce organizovaný postup, jednání, jež naplněním práva, zakotveného v zákoně. Státní donucení je nezbytným důsledkem normativnosti, jako podstatným znakem práva, a ta je spojena s možností státního donucení, nastane-li nutnost tohoto nástroje moci použít (tj. splnění jednotlivých ustanovení, jsou-li tato porušena). Metody k vynucení práva pak Bratus člení na metodu donucovací a přesvědčovací, přičemž samotné přesvědčování však za formu státního donucení nepovažuje⁷³. Donucení pak může mít formu realizace sankce právní normy (fyzické donucení) anebo „pouhé“ hrozby této sankce (donucení psychické), přičemž psychické donucení nevylučuje dobrovolné splnění povinnosti.

Mocenskou koncepci občanskoprávní odpovědnosti Macur kritizuje zejména z toho důvodu, že přeceňuje rozdíl mezi dobrovolným a nuceným plněním sekundární povinnosti a zároveň nečiní takřka žádného rozdílu mezi povinnostmi primární a povinnostmi sekundární. Pro něj je právní povaha povinnosti, vyplývající ze smluvního právního vztahu, stejná jako povinnost, jež je důsledkem porušení práva. Sankční

⁷¹ Lidové noviny, 27. 2. 2009, příloha „Reforma justice“, str. 5

⁷² Macur Josef: *Odpovědnost a zavinění v občanském právu*, Brno, Universita Jana Evangelisty Purkyně, 1980, str. 37

⁷³ Bratus zde vychází z teorie, že dobrovolné splnění povinnosti pod hrozbou sankce je vnitřním rozpolcením vůle dotyčného subjektu s jeho jednáním; přitom má ale přesto možnost rozhodnout se, zda se od dané povinnosti odchýlí, anebo zda ji splní. Srovnej Macur Josef, *Odpovědnost a zavinění občanském právu*, Brno, Universita Jana Evangelisty Purkyně, 1980, str. 41.

charakter přiznává pouze státnímu donucení, a to pouze donucení fyzickému⁷⁴. Bratus, jako zastánce této mocenské koncepce, dobrovolné plnění povinností nepovažuje za právní odpovědnost; tou je dle něj pouze stav donucení ke splnění povinnosti. Bratus nechápe odpovědnost jako povinnost nést následky porušení právního vztahu, ale teprve až jako samotné „snášení“ těchto následků ve formě donucení. Pod pojmem „odpovědnost“ tak rozumí nikoli samotný právní vztah, ale vlastnost odpovědnostní povinnosti, není-li tato plněna dobrovolně⁷⁵.

Sankční koncepce občanskoprávní odpovědnosti vyzdvihují jako stěžejní prvek nepříznivé následky, jež danému subjektu vzniknou jako následek porušení či i pouhé ohrožení práva. Zastáncem této koncepce je řada názorových proudů, v české a slovenské právní vědě sem můžeme zařadit převážnou většinu těch nejvýznamnější autorů, kteří již byli citováni: Luby, Švestka, Knappová. Macur ve svém díle k nim uvádí ještě autory další, a to: V.T. Smirnovova, E.A. Flejšicovou., J.K. Žičinského⁷⁶.

Aktivní koncepce občanskoprávní odpovědnosti zdůrazňuje dle Macuraspolečenské mínění subjektu, který se dopustil porušení práva, či právo ohrožuje. I zde existuje některých názorových proudů, pracujících s rozvržením v čase. Odpovědnost buďto následuje až po porušení nebo ohrožení práva (tj. povinnost sekundární může vzniknout až následkem porušení povinnosti primární) anebo povinnost primární a sekundární vznikají takřka současně, kdy je na povinný subjekt vyvíjen cíleně tlak, aby svou povinnost plnit dobrovolně, náležitě, včas. „Odpovědnost se tak jeví součástí primárního vztahu, společně s ním vzniká a společně s ním zaniká, bylo-li řádně plněno“⁷⁷. Daný povinný subjekt tak odpovědnost chápe jako svou povinnost chovat se v souladu se společenským míněním, podmínkami, jež jsou zde „nastaveny“ a jež je povinen cítit a následovat. Jako zastánce uvedeného názorového proudu uvádí Macur sovětského autora

⁷⁴ Macur Josef: *Odpovědnost a zavinění v občanském právu*, Brno, Universita Jana Evangelisty Purkyně, 1980, str. 52-53

⁷⁵ Macur Josef: *Odpovědnost a zavinění v občanském právu*, Brno, Universita Jana Evangelisty Purkyně, 1980, str. 42

⁷⁶ Například pro Smirnovova je odpovědnost jednoznačně reakcí státu (v podobě sankce) na protiprávní jednání, které se projevují zbavením narušitele určitých majetkových práv, dle Flejšicové občanskoprávní odpovědnost je totožná se sankcí, dle Žičinského stav odpovědnosti vzniká na základě porušení práva jako zvláštní právní skutečnosti; odpovědnost je určitým ustanovením objektivního práva, zatímco odpovědnost je právním postavením narušitele- viz Macur Josef: *Odpovědnost a zavinění v občanském právu*, Brno, Universita Jana Evangelisty Purkyně, 1980, str. 53-54

⁷⁷ Macur Josef: *Odpovědnost a zavinění v občanském právu*, Brno, Universita Jana Evangelisty Purkyně, 1980, str. 65

Tarchova, který vychází z myšlenky, že vysoce organizovaná společnost je nerozlučně spjata s odpovědností a každý subjekt si uvědomuje svou odpovědnost vůči ní. Odpovědnost je tak nejen kategorií právní, ale rovněž i kategorií morální a odmítá názor, že odpovědnost může být pouze retrospekci. Rovněž uvádí, že morální a právní normy ve vyspělé společnosti spolu úzce souvisejí, tj. vyzdvižení morálních aspektů v žádném případě právní stránku nepopírá. Podle teorie Tarchovase právní působení na chování lidí uskutečňuje už i vydáním předpisu, jež bezprostředně působí na lidské chování, tj. koncepcí „aktivní odpovědnosti“, již Tarchov chápe jako „*právem regulovanou povinnost skládat účty ze svého jednání*“⁷⁸. Těžištěm koncepce aktivní odpovědnosti je objektivní stav společnosti, v němž hraje důležitou roli společenské mínění v souvislosti s plněním právních povinností; toto se uplatňuje již ve fázi plnění primární povinnosti, kdy tato povinnost ještě porušena nebyla – znamená to tedy, že svým způsobem plní preventivní funkci.

Macur toto pojetí odpovědnosti odmítá, především poukazuje na tzv. „definici kruhem“. Tvrdí, že koncepce aktivní odpovědnosti je charakterizována jako odpovědnost odpovědného jednání či plnění povinnosti. Vysvětlení se tak podává něčím, co má být teprve vysvětleno. Rovněž tvrdí, že povědomí o důležitosti a závažnosti řádného plnění nemůže „položít rovnítko“ mezi právní povinnost a právní odpovědnost. Nelze souhlasit s tím, že realizace závazku bez pocitu odpovědnosti je povinnost, zatímco realizace s pocitem odpovědnosti je odpovědnost⁷⁹.

Do samotné kategorie aktivních koncepcí odpovědnosti Macur řadí i koncepci Viktora Knappa; kterou neodmítá, a to i vzhledem k tomu, že Knapp neztotožňuje povahu právní odpovědnosti s mimoprávními jevy v oblasti morálky, psychologie⁸⁰. Podle Macura není Knappovo pojetí v rozporu se sankční koncepcí odpovědnosti, naopak považuje jej za nutnou korekci této koncepce. Knapp důsledně uvádí zvláštní specifickou povahu právní odpovědnosti, jež nenastoupí náhle, nečekaně, v případě porušení povinnosti; ale vždy jí předchází působení určité sankční normy⁸¹.

⁷⁸ Macur Josef: *Odpovědnost a zavinění v občanském právu*, Brno, Universita Jana Evangelisty Purkyně, 1980, str. 67

⁷⁹ Macur Josef: *Odpovědnost a zavinění v občanském právu*, Brno, Universita Jana Evangelisty Purkyně, 1980, str. 69

⁸⁰ srovnej dříve uvedenou teorii sovětského autora Tarchova

⁸¹ srovnej s výkladem jeho teorie, jež je uveden na začátku této kapitoly

Koncepcí, které se vymyká všem dříve uvedeným, je koncepte extenzivní. Macur uvádí pouze jediného zastávce tohoto názorového proudu, jímž je polský civilista W. Warkallo. I tato koncepce má svá specifika a zvláštnosti, klade důraz na historický význam tohoto pojmu, zdůrazňuje postupné utváření institutu širší míry odpovědnosti, tj. odpovědnosti objektivní, od dříve pouze uplatňované odpovědnosti subjektivní, postupný přechod od represivní funkce občanskoprávní odpovědnosti k její funkci kompenzační. Dle této koncepce jsou k náhradě škody povinovány nejen subjekty, které škodu nezavinily, ale dokonce i subjekty, které s poškozeným navíc aniebyly v žádném občanskoprávním vztahu. Odpovědnost tak také zatěžuje subjekty, poskytující náhradu škody, kterou způsobily osoby jiné⁸². V časové souslednosti Warkallo uvádí u odpovědnosti postupnou preferenci její funkce kompenzační nad funkcí represivní. Kompenzační funkce občanskoprávní odpovědnosti se ve svém vývoji oddělila od funkce represivní, jež se stala doménou především trestního a správního práva. Toto pojetí občanskoprávní odpovědnosti zdůrazňuje pojem škody a náhrady škody; vina a zavinění zde podstatnou úlohu nehrají. Rovněž se více a více uplatňuje zásada přenesení vzniklé škody z poškozeného na škůdce a zásada společenského rozložení škody, čímž se vyžaduje existence státního rozpočtu, z jehož systému lze potřebné zdroje pak čerpat.

S tím, jak Warkallo preferuje ve své teorii pojem *škoda a náhrada škody*, souvisí jeho rozčlenění odpovědnosti, a to podle toho, jak je, či může být plněna

⁸² V této souvislosti je zmíněn i institut pojištění. V tomto kontextu si dovoluji trochu nesouhlasit s uvedenou zmínkou. Samozřejmě, že povinnost k příslušné náhradě škody může přecházet na pojistitele v případě, pokud ten s daným narušitelem uzavřel příslušnou pojistnou smlouvu s tím, že předmětem pojištění je vznik povinnosti daného subjektu vzniklou škodu nahradit. Transfer takového rizika na jinou osobu (pojistitele) je ale prováděn zcela záměrně, za úplatu – a nejde-li o pojištění zákonné, pak se tak děje na základě pojistné smlouvy a svobodné, smluvní vůle obou smluvních stran (pojistníka a pojistitele). Uvedenou poznámku chápu v případě, kdy zaměstnanec způsobí škodu svému zaměstnavateli v souvislosti s plněním pracovních úkolů tím, že ten je povinen nahradit vzniklou škodu poškozenému subjektu, jímž je třetí osoba (blíže viz kapitola 5, část 5.1.7 této práce), stejně tak je tomu, je-li zasílatel v pozici 1. dopravce (rozuměj- uplatnění práva samovstupu dle ust. § 605 zákona č.513/1991 Sb., obchodní zákoník), na základě sjednané přepravní smlouvy povinen uhradit škodu, kterou způsobil jeho partner v obchodně závazkových vztazích – tj. skutečný dopravce (poddopravce) při přepravě zásilky (podrobněji viz kapitola 6, část 6.4.2.1 této práce). Samozřejmě, příslušné právní normy upravují pak dále možnost po úhradě takto vzniklé škody „přechod práva“, tj. je zde zakotveno právo příslušného subjektu, jež škodu uhradil, požadovat jemu takto vzniklou škodu na „skutečném“ škůdci. Podotýkám ale, že to není možné ve všech případech a rovněž to není obvykle možné do plné výše náhrady škody, jež byla takto provedena - srovnej např. maximální náhradové povinnosti v odpovědnosti dopravce dle multilaterálních úmluv (př. č. 5, této práce), porovnej – ust. § 442 zákona č.40/1964 Sb., občanský zákoník, podle něhož má být předmětem náhrady škoda skutečná, rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSSR, Cpj 87/80, publikované pod č. 55 ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek, v ročníku 1971, a dále náleží Ústavního soudu, sp.zn. ÚS 2221 /07, ze dne 19. 3. 2008, (podrobněji o tomto stanovisku, jež je s ohledem na zásadní změnu v posuzování „škody skutečné“ nazýván jako „průlomové rozhodnutí“, rozvádím v této kapitole své práce, části 2.3.4, nazvané „Škoda na věci“)

kompenzační funkce občanskoprávní odpovědnosti. Odpovídá-li za škodu pouze škůdce, mluvíme o odpovědnosti za způsobenou škodu; přičemž nezáleží na tom, zda daná odpovědnost je subjektivní, či „již“ objektivní, tj. odpovědností za pouhý výsledek, nikoli za zavinění. Garantují-li náhradu vzniklé škody osoby, které samy škodu nezpůsobily, tj. vznikne-li jejich odpovědnost, mluvíme pak o odpovědnosti garanční. Tento druh odpovědnosti plní svou kompenzační roli mnohem lépe, než odpovědnost škůdce. Stejně tak plní svou kompenzační roli (kompenzací škody) lépe odpovědnost kolektivní, kdy se jedná o společenské rozdělení škody na mnoho osob ve srovnání s odpovědností individuální, kdy břemeno škody se pouze přenáší z jedné osoby na druhou. Macur uznává, že daná koncepce je blízká legislativní praxi, uznává i předkládané historické kořeny odpovědnosti a její postupný vývoj, ale v zásadě ji odmítá z toho důvodu, že ona nepovažuje za nutnou složku společenských základů právní odpovědnosti narušení práva, ani společenské odsouzení, ani vznik nepříznivých následků, ani uplatnění státního donucení. Znamenalo by to, že z hlediska právních předpokladů právní odpovědnosti by nebylo podstatné ani protiprávní jednání, ani příčinná souvislost mezi vzniklou škodou a jednáním škůdce, ani zavinění⁸³, zůstává zde pouze jediné – vznik škody⁸⁴. Macur rovněž kritizuje i zbytečné přečeňování kompenzační funkce a dále i skutečnost, že do jejího rámce jsou zahrnovány instituty, které sem dle jeho názoru vůbec nepatří (např. pojištění)⁸⁵.

Názory autorů, které byly doposud zmíněny, nelze v žádném případě považovat za překonané, obsoletní. Obecně je uznáváno sankční pojetí odpovědnosti v různých modifikacích, odpovědnost je chápána jako sankce, jako nepříznivý následek či jako sekundární (sankční) povinnost, vznikající v důsledku protiprávního jednání. Z toho, co až doposud bylo řečeno o právní odpovědnosti, je vše míněno prioritně v oblasti občanského práva. Ti, kdo se ve svých odborných pracích zabývají obchodně závazkovým právem, publikují své názory (bohužel) pouze formou článků v odborných časopisech. Zde je třeba jmenovat Josefa Bejčka a dále Karla Eliáše.

Pojem právní odpovědnost rozebírá Josef Bejček v odborném časopise Právník, ve svém článku, nazvaném „Obecně teoretické otázky hospodářsko-

⁸³ rozuměj samozřejmě pouze ve vztahu k subjektivní odpovědnosti

⁸⁴ srovnej Macur Josef, *Odpovědnost a zavinění občanském právu*, Brno, Universita Jana Evangelisty Purkyně, 1980, str. 84

⁸⁵ viz moje předchozí poznámka v souvislosti s pojištěním – jako obecným institutem transferu rizika

právní odpovědnosti⁸⁶. Bejček nepovažuje právní odpovědnost za konkrétní popisovaný předmět anebo vlastnost reality, ale za abstraktní, uměle vytvořenou kategorii, již dáváme obsah při její formulaci. Vysvětluje to tím, že vždy musí být složitě vysvětlováno, co se tímto pojmem rozumí, tudíž „vtěsnává se pod něj tolik různých významů, že jej není vlastně možno použít bez újmy na jeho komunikativnosti“⁸⁷. Bejček je jednoznačným zastáncem sankční koncepce odpovědnosti, bere ji tedy jako sekundární právní vztah, kdy se odpovídá za porušení povinnosti. Takto nově vzniklý závazek pak chápe jako speciální druh kumulativní novace závazkového vztahu původního. Navíc, Bejček je jednoznačným zastáncem negativně- retrospektivní koncepce odpovědnosti, nezbytným předpokladem právní odpovědnosti je protiprávnost. Zcela odmítá koncepci pozitivně- prospektivní, podle níž je odpovědnostním vztahem jakýkoli právní vztah, zakládající nějakou povinnost. Ve své práci podrobně rozebírá vztah odpovědnosti a sankce. Poukazuje na skutečnost, že v právní vědě se uvedené pojmy často ztotožňují, jiné naopak považují pojem sankce za nepoměrně širší. Bejček zde jednoznačně uvádí svou myšlenku: „*Chápeme-li odpovědnost jako sekundární právní vztah, dáváme tomuto pojmu kvalitativní charakteristiku- tzn., že odpovědnost tu buď je, anebo není. Kvantifikovat nelze tento právní vztah, ale jen nově vzniklé povinnosti, které tvoří jeho obsah, čili právní sankce*“⁸⁸. Zmiňuje rovněž, že odpovědnost a sankce nejsou (a ani nemohou být) totožné z hlediska svého zrodu, naopak existence sankce je vázána na existenci odpovědnosti⁸⁹. Ke svému názoru na dané právní pojmy se uvedený autor vrací opět v r. 1998, a to v článku, publikovaném v Časopise pro právní vědu a praxi⁹⁰. Znovu zdůrazňuje, jak nebezpečná může být definice v právu, neboť právo se neustále vyvíjí a jeho pojmy se tak mění pod stejnými názvy. Pojem právní odpovědnosti tak nelze chápat analyticky, ale synteticky, tj. nikoli jako popis určitého objektu, ale jako

⁸⁶ Bejček Josef: *Obecně teoretické otázky hospodářskoprávní odpovědnosti*, Právník, 1983, č. 6., str. 571-585

⁸⁷ Bejček Josef: *Obecně teoretické otázky hospodářskoprávní odpovědnosti*, Právník, 1983, č. 6., str. 572

⁸⁸ Bejček Josef: *Obecně teoretické otázky hospodářskoprávní odpovědnosti*, Právník, 1983, č. 6., str. 578

⁸⁹ Bejček zde uvádí příklad z anglosaské právní kultury, kdy v trestním řízení nejprve porota rozhodne, že určitý subjekt za škodu odpovídá, o výši příslušné sankce pak (s určitým časovým odstupem) rozhodne soud (Ostatně si myslím, že se tomu tak děje i v oblasti práva civilního, v praxi našeho soudnictví, kdy je rozhodnuto o tom, zda je zda právní odpovědnost příslušného subjektu za škodu dána -např. mezeitímním rozsudkem- s tím, že co se týče náhrady škody, s určitým časovým odstupem je pak nařízeno další jednání ohledně náhrady škody. Obvykle se tak dává účastníkům soudního řízení možnost dohody o mimosoudním narovnání.) Bejček rovněž uvádí možnou aplikaci moderačního práva, které nesnižuje či dokonce neruší míru odpovědnosti, pouze mění výši jednoho z jejích projevů, v podobě majetkové sankce.

⁹⁰ Bejček Josef: *Odpovědnost právníků za obsah odpovědnosti*. Časopis pro právní vědu a praxi, č. III, str. 371-385

konstrukci určitého abstraktního objektu. Současně autor připomíná, že je nutno zkoumat obsah právní odpovědnosti nejen z hlediska pozitivně právního (formálního), ale rovněž i z hlediska přirozeně právního (morálního) – tady poukazuje na prvek společenského odsouzení. Uvádí, že v dobré společnosti by právo mělo být pokračováním morálky, tj. odpovědnostní vztahy by měly nastupovat tehdy, kdy byly porušeny nejen právní, ale většinou i morální závazky⁹¹.

Karel Eliáš je rovněž jednoznačným zastáncem retrospektivní koncepce právní odpovědnosti. Odpovědnost chápe jako nově vzniklý, nepříznivý následek, předvídaný sankcí právní normy, která je reakcí na porušení určité primární povinnosti; pro bližší studium jednotlivých kategorií odkazuje především na koncepci Knappové a Macury; ve svých názorech se jednoznačně zaměřuje na praktický přístup k odpovědnosti⁹². Podle něj je odpovědnost sekundární nepříznivý právní následek, vzniklý porušením primární povinnosti, jenž je předpokládán v sankční složce právní normy. Eliáš uvedenému schématu však vyčítá určitou schematičnost a nepřesnost. Především poukazuje na to, že v řadě případů je předpokladem vzniku odpovědnosti porušení právní povinnosti (vznik újmy) a nepoměrně často příčina objektivního stavu, který se jeví jako porušení povinnosti, musí být následkem chování zavázané osoby. Znamená to, že mezi uvedenými kategoriemi nutně musí existovat příčinná souvislost. Namítá zde ale možnosti „vis major“ anebo okolnosti vylučující protiprávnost (odpovědnost), neboť za konkrétních skutkových okolností mohou příslušný objektivní stav (projevující se navenek jako porušení právní povinnosti) způsobit okolnosti, které svůj původ v chování povinné osoby vůbec nemají⁹³.

Eliáš poukazuje rovněž na to, že ke vzniku odpovědnosti je za jistých podmínek třeba nejen protiprávní chování dané osoby, jíž je porušována právní povinnost, ale i jistá kvalifikovanost tohoto jednání, jíž se rozumí především zavinění. Toto zavinění může být předpokládáno (presumpce zavinění) anebo naopak prokázáno, tj. důkazní břemeno je na tom, kdo byl jednáním narušitele poškozen. Varuje

⁹¹ Bejček Josef: *Odpovědnost právníků za obsah odpovědnosti. Časopis pro právní vědu a praxi, č. III, str. 376*

⁹² Eliáš Karel: *K některým otázkám odpovědnosti reprezentantů kapitálových společností, Právník, ročník CXXXIX, 1999, str 316*

⁹³ Eliáš Karel: *K některým otázkám odpovědnosti reprezentantů kapitálových společností, Právník, ročník CXXXIX, 1999, str 316*

před přehlížením rizik, kterýmohou vzniknout určitou schematizací a aplikací nedokonale domyšlených dogmat.

Pominu ve svém výčtu názory k pojetí odpovědnosti dalších dvou českých civilistů - Aleše Brejchy a Petra Hajna. Není to vůbec proto, že bych si jejich práce snad nevážila (právě naopak), nicméně domnívám se, že k dokreslení celého rozsahu daných pojmů, k objasnění základních myšlenek jednotlivých názorových proudů a důležitých skutečností, jež jsou pro celou oblast vztahů zásadní, bylo již řečeno opravdu hodně. Domnívám se, že to zásadní, jimiž se jednotlivé názorové proudy liší a dále i poukazy na vnitřní názorovou rozpolcenost jednotlivých autorů k výkladu některých pojmů již byly vysloveny.

Nebylo by však správné – z hlediska uzavření celé diskuze nad jednotlivými názorovými proudy, myšlenkami jejich jednotlivých zastánců či naopak jejich oponentů - nezmínit se o Jiřím Handlarovi, patřícímu k nové generaci českých civilistů, zabývajících se právní odpovědností, jehož úvodními větami tuto kapitolu počínám. V r. 2004 byla publikována jeho studie pod názvem „Právní odpovědnost- netradiční zamyšlení nad tradičním pojmem“⁹⁴. Handlar zde mimo jiné uvádí, že pojem právní odpovědnost se stal předmětem teoretických úvah až na základě zákonného textu, tj. až následně přešel z obecného jazyka do právní terminologie. A vzhledem k tomu, že pojem odpovědnost je mnohovýznamový, vymezení odpovědnosti jako právního pojmu je obtížné⁹⁵. Z mnoha významů, jež obecný pojem odpovědnosti (míněno v mimoprávní rovině) takto zahrnuje, vybírá dva, pro právní terminologii podstatné. Tím podstatným, které se pro Handlara jeví vhodné, je *vymezení odpovědnosti jako přičitatelnosti něčeho, respektive následků něčeho někomu*. Jde o stav, kdy je možno, případně nutno, určitému subjektu přičíst jeho jednání, respektive následky tohoto jeho jednání, či skutečnost jinou; přitom nelze tvrdit, že by se muselo jednat pouze o následky nepříznivé- naopak spíše se jedná o veškeré následky určitého jednání⁹⁶. Zcela zásadní výhodou tohoto řešení je mimo jiné překonání terminologické nejednotnosti

⁹⁴ Handlar Jiří: *Právní odpovědnost- netradiční zamyšlení nad tradičním pojmem*, *Právník*, ročník CXLIII, č. 11, 2004, str. 1041 -1065

⁹⁵ srovnej s názory Bejčka (Bejček Josef: *Odpovědnost právníků za obsah odpovědnosti*. *Časopis pro právní vědu a praxi*, č. III, str. 572 a násl.)

⁹⁶ Tou druhou významovou rovinou, jež Handlar z mnoha významů považuje za podstatné pro právní terminologii, je *odpovědnost jako vědomí nutnosti provést určitý úkon řádně či určitá míra aktivity při jednání, tj. odpovědné (anebo možná lépe zodpovědné) jednání* – viz Handlar Jiří: *Právní odpovědnost- netradiční zamyšlení nad tradičním pojmem*, *Právník*, ročník CXLIII, č. 11, 2004, str. 1054

v právních předpisech a možnost zahrnout pod pojem odpovědnost celou řadu situací. V daném případě lze pod pojem odpovědnost pak zařadit nejen odpovědnost subjektivní (tj. odpovědnost za následky, které se přičítají danému subjektu za jeho protiprávní chování), ale i odpovědnost objektivní, a to (včetně) každé vzniklé odpovědnosti, jež není „vlastní“, tj. odpovědnost za jiného⁹⁷.

Přístup Handlara k pojmu právní odpovědnost je zcela jiný, než to, co až doposud bylo příslušnými autory řečeno; zcela zřetelně se odlišuje od všech až dosud jmenovaných názorů. Usiluje o to, aby pojem odpovědnosti byl chápán jako pojem obecný (tj. skutečně obecný tak, jak vznikl běžným používáním v obecném jazyce), tak jak byl vytvořen a používán, bez specifického právního obsahu)⁹⁸. Právní pojmy by tak zůstaly pouze pro případ, kdy je zákonodárce zcela jasně a přesně vymezuje, případně se objevují jako součást jeho označení⁹⁹. Autor daného článku navrhuje stávající texty právních předpisů i obecně právního jazyka ponechat v nezměněném stavu, avšak usnadnit řešení řady terminologických problémů, které vyvolává nejednotnost názorů v právní vědě. „*Uvedený přístup k odpovědnosti v právu neznamena v žádném případě bagatelizaci či popření významu odpovědnosti v právu, naopak umožňuje chápat odpovědnost v právu v celé šíři tohoto pojmu a hovořit o ní pravdu ve všech případech, kdy právní subjekt skutečně za něco odpovídá*“¹⁰⁰.

Je bezesporu jasné, že Handlar sleduje praktický cíl. Souhlasím i s tím, že pod obecným pojmem odpovědnost lze rozumět skutečnost, kdy následky něčeho lze někomu přičíst. Zcela jasně, přijmeme-li dané pojetí, pak naopak: nelze-li následky něčeho přičíst určitému subjektu, odpovědnost zde není dána¹⁰¹.

⁹⁷Možná bych tady uvedený výklad doplnila, že je v daném případě přičitatelnosti následků něčeho někomu, v případě objektivní odpovědnosti účelné rozlišit, zda (v případě odpovědnosti „už“ za výsledek) se jedná či nejedná současně za odpovědnost za jiného, a to z důvodu případného následného přechodu práva vůči skutečnému narušiteli.

⁹⁸Handlar ve svém výkladu (viz shora uvedený článek), na str. 1055-1056 uvádí případy, kdy je pojem odpovědnost zakotven přímo v dikci zákona, jmenuje např. ust. § 26, odst. 4, zákon č. 94/1963 Sb., o rodině (výchovná schopnost a odpovědnost rodiče), ust. § 174, odst. 1, zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník (odpovědnost za plnění povinností zástavního věřitele), ust. § 2, odst. 1 zákona č. 513/1993 Sb., obchodní zákoník (klasifikace podnikání jako soustavné činnosti, prováděné samostatně podnikatelem vlastním jménem a na vlastní odpovědnost za účelem dosažení zisku)

⁹⁹Handlar zde uvádí příklad odpovědnost za škodu nebo odpovědnost za vady

¹⁰⁰Handlar Jiří: Právní odpovědnost- netradiční zamyšlení nad tradičním pojmem, Právník, ročník CXLIII, č. 11, 2004, str. 1059

¹⁰¹rovnej Knappová Marta: Povinnost a odpovědnost v občanském právu, EUROLEX Bohemia, s.r.o., Praha 2003, 1. vydání, ISBN 80-86432-55-6, str. 215-216, odkaz na citované dílo francouzských a světových civilistů Henri a Leóna Mazeauda a André Tunca, jež autorka monografie řadí do skupiny

V závěru této části nabízím krátké shrnutí po té, co byly vyjmenovány názory na pojetí právní odpovědnosti. Předmětem mé práce není pojetí pojmu odpovědnost v celé jeho šíři, ale jeho zúžený pojem odpovědnost za škodu, případně za jinou újmu, půjdeme-li v kontextu připravené legislativy a to ještě jen v návaznosti na pojištění této odpovědnosti za škodu. Pojištění odpovědnosti za škodu, jako pojištění škodové¹⁰², je určeno k tomu, aby v souladu s dikcí příslušných právních předpisů, jež danou odpovědnost za škodu a výši příslušných satisfakčních povinností upravují, provedlo výplatu pojistného plnění v souladu se zněním sjednané pojistné smlouvy, je-li dáno subjektivní právo na náhradu škody poškozeného vůči pojištěnému subjektu a je-li současně dáno právo na plnění z pojištění dle rozsahu sjednané pojistné ochrany. V ust. § 43, zákona č.37/ 2004 Sb., o pojistné smlouvě, je uvedeno, že „*pojištění odpovědnosti za škodu se sjednává pro případ odpovědnosti pojištěného za škodu, kterou způsobil jinému*“. Skutečnost, že v daném pojištění je odpovědnost chápána zcela jasně pouze jako realizace sankcí, lze vysledovat z dikce úpravy časového rozsahu pojistné ochrany v daných pojistných produktech. Ten se na obvykle používané bázi odvíjí od okamžiku, kdy došlo k příčině vzniku škody, s níž souvisí vznik povinnosti danou škodu uhradit dle příslušných právních předpisů¹⁰³; časový rozsah pojistné ochrany na bázi používané u některých typů pojištění profesní odpovědnosti a odpovědnosti za škodu způsobenou vadou výrobku pak spojuje pojistné krytí s uplatněním práva na náhradu škody, tedy s okamžikem, kdy poškozená osoba zjistila, že škoda vznikla, kdo za ni škodu odpovídá a vůči kterému subjektu je dáno jeho subjektivní právo na náhradu škody¹⁰⁴. Samozřejmě, shodně obě koncepce časového rozsahu pojistné ochrany pak stanoví, že rozhoduje-li o odpovědnosti za škodu příslušný správní orgán, pak vznik odpovědnosti za škodu je spojen s jeho výrokem ke dni, k němuž nabylo příslušné rozhodnutí účinnosti.

pozitivistických názorů k odpovědnosti a uvádí zde 1) jejich základní myšlenku „někdo je odpovědný vždy, je-li povinen nahradit nějakou škodu“... a dále 2) „kde právní norma se způsobením škody spojuje povinnost nahradit ji, je dána odpovědnost, kde tomu tak není, není ani odpovědnost“. Rovněž srovnaj Hajn Petr: Institut právní odpovědnosti a efektivnosti práva, Acta universitatis Carolinae- Iuridica, Praha, 1986, str. 279-280, kde daný autor poukazuje na významovou nejednotnost pojmu, s tím, že tato skutečnost se odráží i v právní teorii. Připomíná, že v běžném jazyce se pod pojmem odpovědnost rozumí stejně tak výkon určité povinnosti, stejně jako nepříznivé následky určitého konání (nekonání, ale stejně tak může mít i významy další). Srovnaj rovněž Eliáš Karel: K některým otázkám odpovědnosti reprezentantů kapitálových společností, Právník, ročník CXXXIX, 1999, str. 316, kde autor poukazuje na některá úskalí tohoto významového pojmu a varuje před schematizujícími a nedokonale domyšlenými dogmaty, jež jsou (mohou být) předjímana.

¹⁰² Pro účely zákona č. 37/2004 Sb., zákon o pojistné smlouvě, se pojištěním škodovým rozumí „soukromé pojištění, jehož účelem je náhrada škody v důsledku pojistné události“ (viz ust. § 3, písm. z)

¹⁰³ časový rozsah pojistné ochrany „loss occurrence“, blíže viz kapitola 4.1.1 této práce

¹⁰⁴ časový rozsah pojistné ochrany „claims made“, blíže viz kapitola 4.1.2 této práce

V souladu s tímto názorem prakticky všechny příslušné pojistné podmínky, upravují předmět pojištění v daných pojistných produktech jako „vznik odpovědnosti pojištěného nahradit vzniklou škodu“. Uvedené pojištění tedy chápe odpovědnost (respektive vznik odpovědnosti) za realizaci sankce, tedy povinnost uhradit škodu, jež vznikla.

V návaznosti na tuto skutečnost však pokládám za svou povinnost krátce zmínit i to, s čím souhlasím, s čím nesouhlasím, byť se to i částečně vymyká účelu této práce. Domnívám se (a to nejen k zúžení těchto pojmů pohledem „odpovědnosti za škodu“ a dále „pojištění odpovědnosti za škodu“), že právní odpovědnost může být pouze sankcí za porušení povinnosti, nikoli i pouhá hrozba těchto sankcí¹⁰⁵. Pokud bychom to takto chápali, směřovali bychom pojmy povinnost a odpovědnost, neboť vznik odpovědnosti za škodu je zcela jednoznačně již realizací sankce, kdežto hrozba sankcí může být potencionální možností, že ke vzniku právní odpovědnosti dojde, tedy dojde k povinnosti nahradit vzniklou škodu (k naplnění sankční povinnosti). Samozřejmě, zmíněná hrozba sankcí má své významné a nezastupitelné místo jak v oblasti práva trestního i veškerého práva civilního, neboť je velikým (a mnohdy jediným) účinným opatřením, zabraňujícím protiprávnímu jednání potencionálních škůdců.

Ač to spolu zcela nesouvisí, stejně tak, jako shora zmíněnou hrozbu sankcí, preferovala bych posílení prvku společenského donucení, tak jak jsem se již zmínila u svého výkladu ke komplexním koncepcím odpovědnosti, a to z důvodů, jež na příslušném místě uvádím¹⁰⁶, samozřejmě jej nelze ale přeceňovat tak, jak jej chápou zastánci koncepcí mocenských, podle nichž je právní odpovědnost definována „pouze“ jako splnění státní nebo jemu podobného společenského donucení. Zároveň si ale nejsem zcela jista tím, že se v mnoha případech ve společnosti děje to, co uvádí Macur ve svém výkladu, věnovaného komplexní koncepci odpovědnosti, totiž že odpovědný subjekt může svou povinnost plnit uvědoměle, zcela dobrovolně, na základě morálního

¹⁰⁵ srovnej Knappova teorie jako hrozby sankcí, kdy ve svém díle uvádí, že „rušitel je postižen sankcí, poněvadž právo s porušením jeho povinnosti, respektive se způsobením škody spojuje sankci, neboli přesněji řečeno, spojuje s ním hrozbu sankcí“, „někdo je postižen sankcí, protože je odpověden“ (Knapp Viktor: *Některé úvahy o odpovědnosti v občanském právu, Stát a právo, I., 1956, str. 71*). Domnívám se však, že pokud bychom vzali v úvahu pouze část jeho definice, tj. že „rušitel je postižen sankcí, poněvadž právo s porušením jeho povinnosti, respektive se způsobením škody spojuje sankcí“, nelze ale jinak, než s tím souhlasit.

¹⁰⁶ připomínám, že komplexní koncepce odpovědnosti má obligatorně spojeny tři prvky, jež musí být uplatněny společně (společenské odsouzení, nepříznivý následek a již zmiňované společenské donucení), takže je pochopitelně zcela nepřijatelná. Navíc společenské odsouzení je přece nepřijatelné v případě objektivní odpovědnosti.

uvědomění, a v takových případech pak není třeba žádného donucení ze strany státu (psychického ani fyzického). Asi bych se zde spíše přikláběla k hlavnímu zastáncidaného názorového proudu (komplexní koncepce – Ioffe, O.S.), připouštějícímu uplatnění státního donucení jen potencionálně¹⁰⁷. Koncepce, kterou nazývá Macur jako extenzivní, je absolutně nepřijatelná v případě vzniku právní odpovědnosti za škodu, neboť jediným právním předpokladem uplatnění odpovědnosti je vznik škody. Nevyžaduje se tak pro vznik odpovědnosti protiprávní jednání ani příčinná souvislost mezi jednáním narušitele a vzniklou škodou. Jak by tomu ale bylo v případě, kdy předmětem pojištění bude nikoli vznik právní odpovědnosti za škodu, ale vznik odpovědnosti smluvní (tj. odpovědnosti, sjednané dohodou obou smluvních stran). Obávám se, že v daném případě bude uvedená koncepce rovněž nepřijatelná. Například smluvní podmínky v případě pojištění odpovědnosti multimodálního operátora dle FIATA¹⁰⁸ definují právo na plnění z pojištění v případě, kdy vznikla škoda a současně je dán kauzální nexus mezi vznikem škody a jednáním pojištěného. Znamená to, že ač nelze konání (či nekonání) pojištěného chápat jako protiprávní jednání, zbývá pro vznik odpovědnosti za škodu naplnit dvě zbývající právní kategorie – škodu, resp. její vznik a příčinnou souvislost mezi jednáním pojištěného a vznikem této škody.

Aktivní (prospektivní) koncepce odpovědnosti odmítám, dle mého názoru nelze chápat odpovědnost jako obsahovou složku primárního právního vztahu. Pokud bychom totiž uvedenou skutečnost dopustili, pak lze snad mluvit o pouze „o pocitu odpovědnosti“ příslušného subjektu při naplňování určité činnosti, plnění určité povinnosti. Tím se ale dostáváme do posuzování v rovině již nikoli právní, ale spíše etické a psychologické, k našemu vlastnímu vědomí a svědomí. A navíc – vyvstává zde otázka, která již byla položena: je-li třeba příslušný subjekt „zatěžovat určitým břemenem odpovědnosti“ ještě před tím, než určitá „akce“ vůbec započne. Tuto

¹⁰⁷ Macur Josef: *Odpovědnost a zavinění v občanském právu*, Brno, *Universita Jana Evangelisty Purkyně*, 1980, str. 19 a násl., srovnej O.S. Ioffe: *Odpovědnost podle sovětského občanského práva*, Leningrad 1955, str. 9 a společnou práci uvedeného autora s M.D. Šargorským: *Otázky teorie práva*, Moskva, 1961 (In Knappová Marta, *Povinnost a odpovědnost v občanském právu*, EUROLEX Bohemia, s.r.o., Praha 2003, 1. vydání, ISBN 80-86432-55-6, str. 209)

¹⁰⁸ Podrobněji je uvedená odpovědnost za škodu a pojištění multimodálního operátora za škodu vzniklou v průběhu přepravy zmíněna v kapitole 6. této práce.

myšlenku zcela jasně vyslovil i významný český civilista Švestka, zastávající názor, že „není důvodné zatěžovat odpovědností toho, kdo své povinnosti plní řádně a včas“¹⁰⁹.

Na závěr bych se opět zastavila u netradičního pojetí pojmu odpovědnosti, kterou zpracoval civilista Jiří Handlar. Z hlediska toho, že jsem celá léta používala denně pojem odpovědnost za škodu v praxi, vřele bych se přimlouvala za to, aby samotný pojem odpovědnosti byl chápán jako pojem obecný, tak jak vznikl v běžném jazyce, nikoli jako pojem, který má specifický právní obsah - tím samozřejmě není míněno to, že v některých případech jsou v kontextu s dikcí zákona používána sousloví, jež svůj právní (normativní) obsah mají - Handlar zde zmiňuje odpovědnost za škodu, odpovědnost za vady, připojují například odpovědnost za škodu způsobenou vadným výrobkem. A souhlasím i s tím, že formulovat pojem odpovědnost prostě, jako přičitatelnost něčeho něčemu, překonává terminologickou nejednotnost v právních předpisech, neboť tato formulace je tak obecná a zároveň tak jednoduchá, že ji dle mého názoru nelze „napadnout“. V předchozím výkladu jsme se setkali s mnoha terminologickými obtížemi, složitým vysvětlováním. V závěru jedné z částí své monografie Knappová doslova uvádí: „*jak je vidno, v zákonech používaná terminologie nedává ani jasno o teoretické koncepci odpovědností v zákonech (patrně ji ani nemají) a neposkytuje ani teoretické východisko vědecké úvaze o tom, co občanskoprávní odpovědnost je*“.¹¹⁰

Každý systém, každý organismus, ať již povahy konkrétní či abstraktní, je-li vytvořen jako subjekt složitý, je snadno zranitelný, napadnutelný; čím je složitější, tím je snadnější jej zničit, tím těžší je jej případně (po zranění) opravit. Například i Eliáš, jak už jej jsem zmiňovala, ač v jiném kontextu, varuje před přehlížením rizik, která mohou ze schematizujících a nedokonale domyšlených dogmat vznikat. Vždyť i Bejček (rovněž viz výše v textu) varuje před definicemi v právu (měly-li by být brány jako dogma ve své stávající, neměnné podobě), neboť právo se neustále vyvíjí a jeho pojmy se tak mění pod stejnými názvy. Připomíná, že pojem právní odpovědnosti nelze

¹⁰⁹ srovnej Švestka Jiří: *Odpovědnost za škodu podle občanského zákoníku*, Praha, Academia, 1966, str. 39

¹¹⁰ Knappová Marta: *Povinnost a odpovědnost v občanském právu*, EUROLEX Bohemia, s.r.o., Praha 2003, 1. vydání, ISBN 80-86432-55-6, str. 217-220, kde připomíná nejednotnost zákonných textů, cituji dle mého názoru to nejdůležitější a podstatné: „zmatek, jenž v zákonných textech suverénně vládne, doslovné „hýření“ slovy „povinnost“ a „odpovědnost“, zaměňování uvedených pojmů, stejně tak, jako se tomu děje u pojmů „náhrada“ (bez další specifikace), „úplata“, „sankce“ (shora zmiňovaná citace, viz str. 220 daného díla)

chápat analyticky, ale synteticky, tj. nikoli jako popis určitého objektu, ale jako konstrukci určitého abstraktního objektu. A od těch mladých civilistů se vracím zpět hluboko do minulosti, tj. do roku 1965, kdy byla vydána v Paříži kniha předních představitelů francouzské a světové civilistiky, jež Knappová uvádí jako představitele francouzských pozitivistů, k jejich základní *myšlence* „*une personne est responsable chose foisqu'elle doit réparer un dommage*“-osoba je odpovědná za škodu vždy, jestliže je povinna nahradit škodu¹¹¹. Ano, jejich pojetí je v daném případě zúženo na odpovědnost za škodu - jenže pro účely mé práce je to plně postačující. Lze-li dle příslušných právních předpisů činit určitou osobu odpovědnou za vznik určité škody, pak je dána její právní odpovědnost za škodu a s ní související povinnost nahradit vzniklou škodu. Pro širší věcný rozsah této definice se domnívám, že by možno jejich shora uvedenou definici, dle myšlenky Handlara, upravit následovně: „osoba je odpovědná vždy, je-li povinována někomu k něčemu (míněno „podstatnému“, a to následkem vzniku právní odpovědnosti). Znovu však zdůrazňuji - pohybujeme se v rovině právní, nikoli etické či morální, tj. zvažujeme odpovědnost za škodu, kdy povinnost takto vzniklou škodu nahradit, je uložena právním předpisem.

2.2. Předpoklady vzniku právní odpovědnosti za škodu

Předpokladem vzniku právní odpovědnosti, která je předmětem pojištění, jsou následující skutečnosti: porušení právní povinnosti (protiprávní úkon), spočívající v jednání či opomenutí pojištěné osoby anebo právně významná, zákonem kvalifikovaná událost, která je objektivně způsobila vyvolat škodní následky, dále vznik škody jako majetkové újmy a rovněž kauzální nexus, tedy příčinná souvislost mezi protiprávním úkonem a škodou anebo právně významnou událostí a škodou; v případě subjektivní odpovědnosti pak k těmto předpokladům náleží rovněž zavinění pojištěné osoby ve formě úmyslu či nedbalosti¹¹².

Pouze splnění těchto předpokladů má za následek vznik odpovědnostního právního vztahu jako zvláštního druhu závazkového právního vztahu. První tři

¹¹¹ Knappová Marta: *Povinnost a odpovědnost v občanském právu*, EUROLEX Bohemia, s.r.o., Praha 2003, 1. vydání, ISBN 80-86432-55-6, str. 215-216, odkaz na citované dílo francouzských a světových civilistů, Henri a Leóna Mazeauda a dále André Tunca

¹¹² Připomínám, že v případě úmyslného jednání pojištěné osoby je vznik takové odpovědnosti za škodu (jako předmět pojistné ochrany) obvykle vyloučen z pojištění, výjimkou je povinné smluvní pojištění odpovědnosti dle zákona č.168/ 1999 Sb., o pojištění odpovědnosti z provozu vozidla

předpoklady jsou přitom povahy objektivní, čtvrtý – nikoli však obligatorní- je povahy subjektivní. V občanském práva (a rovněž v právu pracovním, ve vztahu odpovědnost zaměstnance za škodu, kterou způsobil zaměstnavateli při plnění pracovních úkolů anebo v souvislosti s tím) má svou nezaměnitelnou roli odpovědnost za škodu, založená na principu zavinění (tzv. subjektivní odpovědnost). Aby mohl tedy poškozený se svými nároky na náhradu škody uspět, musí odpovědně prokázat vznik škody, její rozsah a výši, protiprávnost úkonu, kterým byla tato škoda způsobena či právně významnou událost, s níž zákon spojuje odpovědnost za škodu a dále zmíněnou příčinnou souvislost mezi vznikem škody a protiprávním úkonem či právně významnou událostí, jež škodní následky vyvolala. Pokud nelze prokázat tyto základní skutečnosti, nemůže poškozený zpravidla uspět se svými požadavky na náhradu škody; po prověření uvedených skutečností lze pak konstatovat, že není dáno právo na náhradu škody¹¹³.

2.2.1. Protiprávní úkon či právně významná relevantní událost

K porušení právní povinnosti dochází protiprávním úkonem, tedy jednáním pojištěné osoby, či opomenutím dané osoby cosi učinit, v rozporu daného úkonu fyzické osoby či činnosti právnické osoby s objektivním právem jako jednotným celkem. Právnípředpisy ukládají příslušným subjektům určité povinnosti nebo tyto subjekty na sebe berou určitou povinnost (povinnosti smluvní nebo mimosmluvní). Porušení právní povinnosti je pak jedním z předpokladů odpovědnosti za škodu tímto porušením vzniklou. Právním úkonem se rozumí projev vůle, se kterým právní předpisy spojují právní následky. Úkonem není však jen vlastní jednání, tedy činnost aktivní, ale i nečinnost, neochota, prostá nevůle cosi učinit, opomenutí určitého jednání tam, kde naopak zákon takové jednání ukládá. Protiprávní úkon je objektivní kategorií, která je dána již porušením právní povinnosti bez ohledu na to, zda zaviněně či nezaviněně; musí být pouze v rozporu s objektivním právem (tzv. nexus protiprávnosti) a nezáleží na tom, zda se váže na úkon subjektu k zavinění způsobilého či nezpůsobilého

¹¹³Srovnej Holub Milan a kolektiv, *Občanský zákoník, Komentář, 1. svazek § 1-487*, Linde Praha, a.s., 2002, ISBN 80-7201-328-9, výklad k ust. § 420 a dále Knapp Viktor, Knappová Marta, Švestka Jiří, Dvořák Jan, Kopáč Ludvík, Kanda Antonín, Salač Josef, Mikeš Jiří: *Občanské právo hmotné, Svazek II., CODEX, Praha 2005, ISNB 80-85963-01-9, str. 316 a násl.*

subjektu. Srovnáme-li tedy takto určený civilní delikt s deliktem trestním, pak je zde vidět (ve většině případu) zcela zřetelný rozdíl při posuzování deliktu a odpovědnosti za něj. U trestního deliktu se naopak na obviněného pohlíží jako na nevinného, dokud mu není vina prokázána (presumpce nevinny). U civilního deliktu se zpravidla zavinění předpokládá a zákon ukládá odpovědnému subjektu, aby se vyvinil (presumpce zavinění)¹¹⁴. Úkon je přitom považován takto za protiprávní, je-li v rozporu s právními předpisy nebo pravidly občanského soužití, tak jak jsou zakotveny v právním řádu. Protiprávní úkon jako objektivní kategorie může být jak zaviněný, tak i nezaviněný; vždy však zůstává objektivně protiprávním a společensky nežádoucím¹¹⁵.

Marta Knappová chápe protiprávní úkon, jakožto důvod vzniku právní odpovědnosti, jako objektivní kategorii, jíž třeba vázat s povinností podmíněnou anebo nepodmíněnou¹¹⁶. V některých případech působí protiprávní úkon vznik povinnosti podmíněné a k jejímu vzniku je třeba ještě dalších právních skutečností, tj. povinnost k náhradě škody pak nevzniká současně se vznikem škody. U protiprávního úkonu, vázaného na povinnost nepodmíněnou, vzniká povinnost k náhradě škody současně se vznikem škody, aniž by bylo třeba ještě dalších právních skutečností. Rovněž mohou existovat i případy, kdy na základě protiprávního úkonu vzniká povinnost nepodmíněná, aniž by ji předcházela právní skutečnost podmíněná. V poslední

¹¹⁴ Subjektivní odpovědnost je takto dána i v případě posuzování pracovně právní odpovědnosti zaměstnance za škodu, kterou dotýčný způsobil při plnění pracovních úkolů nebo v přímé souvislosti s tím (viz ust. § 250, zákona č. 262/2006 Sb., zákoník práce). Daný právní předpis však v odstavci 3, tohoto ustanovení ukládá zaměstnavateli jako potencionálnímu poškozenému zavinění zaměstnance prokázat; s výjimkou vzniku právní odpovědnosti za schodek na svěřených hodnotách dle ust. § 252 jmenovaného zákona a dále v případě vzniku odpovědnosti za ztrátu svěřených předmětů (upraveno v ust. § 255 téhož zákona). Tento přesun důkazního břemene na poškozeného, který provází zákoník práce již od počátku jeho novodobé existence (viz zákon č. 65/1965 Sb., zákoník práce, ust. § 172, odst. 3), je třeba vysvětlit snahou zákonodárce chránit zaměstnance, jako „slabšího v právu“. Ostatně obdobné přesunutí důkazního břemene najdeme i v národním právu jiným zemí EU; srovnej např. právní úpravu v *Bürgerliches Gesetzbuch*, ve znění ze dne 2. 1. 2002 (BGBl.S 42, 2909, 2003, I S. 738, poslední změna provedena zákonem ze dne 27. 6. 2011 (BGBl.I S. 1600))

¹¹⁵ Vezměme např. vznik právní odpovědnosti za škodu při běžném provozu zemědělského podniku, provádějící hlubokou orbu a zničení (překopnutí) kabelu dálkového vedení, který namísto toho, aby se nacházel v hloubce 80 cm pod povrchem země a byl dle příslušné normy chráněn, nacházel pouhých 40 cm pod povrchem. Protiprávním úkonem je zde poškození předmětného kabelu, ač k němu zcela jistě nedošlo zaviněním toho, jež jej poškodil.

¹¹⁶ Knappová Marta: *Povinnost a odpovědnost v občanském právu*, EUROLEX Bohemia, s.r.o., Praha 2003, 1. vydání, ISBN 80-86432-55-6, str. 104-111, výklad k právnímu úkonu, protiprávnímu úkonu a události

jmenovaném případě musí ale přistoupit k protiprávnímu úkonu ještě nějaká další právní skutečnost; obvykle tomu tak bývá ve spojení protiprávního úkonu a události¹¹⁷.

2.2.2. Vznik škody

V obecné rovině lze za vznik škody považovat újmu majetkové či nemajetkové povahy. Pokud bychom obsah pojmu „škoda“ měly klasifikovat, je třeba vždy vycházet z obsahu, rozsahu a způsoby její náhrady. Podle obsahu její náhrady lze škody členit na majetkové a nemajetkové, přímé či nepřímé, skutečné škody či ušlý zisk, případně škody mimořádné, nepředvídatelné. Podle způsobu náhrady škody je pak členíme škody na hrazené v penězích či uvedením do původního stavu; podle rozsahu náhradové povinnosti pak na limitované a hrazené bez omezení¹¹⁸.

Naše právo vztahuje právo na náhradu škody pouze k majetkovým škodám a ve vztahu k újmám na zdraví a životě. Některé nemajetkové újmy tak dle našich právních předpisů tvoří součást náhrady škody na základě výslovného ustanovení zákona. U škody na zdraví občanský zákoník vedle náhrady majetkové újmy upravuje jako součást celkového odškodnění i právo na peněžitou satisfakci nemajetkové újmy – náhradu za bolest, za ztížení společenského uplatnění a za úmrtí¹¹⁹, podobnou úpravu nalezneme v zákoníku práce. Jiné nemajetkové újmy podle právní úpravy, určené pro náhradu škody, hrazeny nejsou a jejich odčinění je podrobno zvláštnímu režimu¹²⁰. A tak, v rozporu s právní úpravou řady jiných zemí (i s přirozeným chápáním tohoto pojmu) české právo za škodu doposud nepovažuje újmu nemajetkovou.

¹¹⁷ Knappová zde toto vysvětluje např. u právních povinností vzniklých z vadného splnění smlouvy, kdy je třeba ke vzniku nepodmíněné povinnosti reklamace

¹¹⁸ Eliáš Karel: *Obsah, způsob a rozsah náhrady škody v soukromém právu*, Právní rádce 12/2007, měsíčník vydavatelství *Economia*, str. 8

¹¹⁹ Švestka J., Spáčil J., Škárková, M., Humlák, M. a kol., *Občanský zákoník I. § 1-459. Komentář*, 1. vydání. Praha: C.H. Beck, 2008, ISBN 978-80-7400-004-1 str. 1065, s odkazem na ust. § 444 zákona č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, v pracovně právních vztazích je pak uvedený nárok na náhradu škody upraven v ust. § 372 a § 378 zákona č. 262/2006 Sb., zákoník práce

¹²⁰ viz ust. § 13 a 19b zákona č. 40/1964 Sb., občanský zákoník a ust. § 12 a § 53 zákona č. 513/19991 Sb., obchodní zákoník

2.2.3. Příčinná souvislost - kauzální nexus

Při posuzování odpovědnosti je třeba rozlišovat pojmy způsobení škody (poškození) a protiprávnost jednání či existenci právně významné události na straně škůdce. Každé protiprávní jednání či existence právně významné události nemusí totiž způsobit škodu a naopak, škoda může vzniknout v důsledku události, která sama o sobě charakter protiprávnosti postrádá. K založení odpovědnosti tedy nesmí nikdy chybět nexus protiprávnosti jako objektivní kategorie, založené protiprávním úkonem nebo právně významnou událostí; mezi ním a škodou pak musí být příčinná souvislost (kauzální nexus).

Příčinná souvislost je objektivní kategorií a její existenci je třeba zjistit bez ohledu na to, zda jde o odpovědnost objektivní či subjektivní. Tím rozumíme požadavek, aby mezi protiprávním úkonem a vznikem škody byl vztah příčiny a následku. Vzhledem k tomu, že každá skutečnost (tedy i vznik škody) nemá obvykle jen jednu příčinu, je třeba rozlišovat mezi příčinami hlavními, podstatnými, značnými (jejichž působení bylo ke vzniku škody nutné) a příčinami podružnými, nepodstatnými. Protiprávní úkon musí být alespoň jednou z hlavních příčin, pokud má být odpovědnost daného subjektu založena. Vztah mezi protiprávním úkonem jako příčinou a mezi vznikem škody nesmí být dále zprostředkován. Tak by tomu bylo tehdy, jestliže následkem již vzniklé škody by došlo ke škodě další, proti níž protiprávní úkon nesměřoval. Pokud však takový protiprávní úkon zahrnuje i možnost vzniku další škody, pak jsou podmínky odpovědnosti za takto vzniklé škody naplněny¹²¹.

¹²¹ Bičovský J. a Holub M.: *Náhrada škody v občanském, obchodním, správním a pracovním právu*, Linde, Praha 1995, srovnej též rozsudek Nejvyššího soudu České republiky, sp. zn. 25 Cdo 1437/2006, ze dne 20. 3. 2008, z něhož vybírám: „O vztah příčinné souvislosti se jedná, vznikla-li škoda následkem porušení právní povinnosti škůdce či právem kvalifikované okolnosti, tedy je-li jeho jednání a škoda ve vzájemném poměru příčiny a následku, a tudíž je-li doloženo, že nebýt protiprávního úkonu (škodné události), ke škodě by nedošlo. Byla-li příčinou vzniku škody jiná skutečnost, odpovědnost za škodu nenastává; příčinou škody může být jen ta okolnost, bez jejíž existence by škodný následek nevznikl. Přitom nemusí jít o příčinu jedinou, nýbrž stačí, jde-li o jednu z příčin, která se podílí na nepříznivém následku, o jehož odškodnění jde, a to o příčinu podstatnou a značnou. Je-li příčin, které z časového hlediska působí následně (jde o tzv. řetězec postupně nastupujících příčin a následků), více, musí být jejich vztah ke vzniku škody natolik propojen, že již z působení prvotní příčiny lze důvodně dovozovat věcnou souvislost se vznikem škodlivého následku. Časové hledisko pak není rozhodujícím a jediným kritériem a příčinnou souvislost nelze zaměnit za souvislost časovou, neboť újma může být důsledkem škodné události, i když nevznikla v době škodné události, ale později“.

2.2.4. Objektivní a subjektivní odpovědnost, zavinění a jeho formy

Odpovědností objektivní se rozumí odpovědnost za výsledek a odpovědností subjektivní odpovědnost za zavinění. Jak je z předchozí kapitoly jasné, právní teorie se zatím neshodla ani na tak elementární otázce, jakou je vymezení samotné podstaty právní odpovědnosti. Dle Handlara, v souvislosti s tím není jasné, zda je nutno pojem právní odpovědnosti vázat na protiprávní jednání a jeho následky, či zda lze tento pojem spojovat s kteroukoli povinností bez ohledu na to, bude-li porušena¹²². Knappová ve své práci (kromě dalších členění odpovědnosti¹²³) prezentuje objektivní odpovědnost jako odpovědnost stanovenou v zákoně, tj. sekundární (odpovědnostní) povinnost stanovenou obecně a hypoteticky; naproti tomu subjektivní odpovědností rozumí sekundární (odpovědnostní) povinnost již určité osoby; přičemž tato subjektivní povinnost může být buď objektivní (odpovědnostní) povinnosti podmíněná obecně či individuálně, u subjektivní odpovědnostní povinnosti pak podmíněná (pouze určená a posteriori, při relativní odpovědnosti) anebo nepodmíněná¹²⁴.

Právní teorie uvádí, že „zavinění v občanském právu lze obecně charakterizovat jako psychický (vnitřní) vztah odpovědného subjektu k vlastnímu úkonu, který se přičí objektivnímu právu, nikoli k protiprávnímu úkonu, jakož i ke škodě, jako výsledku tohoto protiprávního úkonu Tento psychický (vnitřní) vztah se projevuje buď ve formě úmyslu, a to přímého či eventuálního anebo ve formě nedbalosti, a to vědomé či nevědomé (případně hrubé)¹²⁵.

O zavinění mluvíme tehdy, pokud jde o úmyslné nebo nedbalostní porušení jakékoli právní povinnosti či závazku (i smluvního). Zavinění v oblasti civilní práva je pojmem podstatně širším, než vina v oblasti práva trestního. Trestní vina je založena na úmyslném nebo nedbalostním jednání pachatele, který porušuje předpisy trestního

¹²² Handlar, Jiří: Právní odpovědnost- netradiční zamyšlení nad tradičním pojmem, *Právník*, ročník CXLIII, č. 11, 2004, str. 1054

¹²³ Knappová Marta: *Povinnost a odpovědnost v občanském právu*, EUROLEX Bohemia, s.r.o., Praha 2003, 1. vydání, ISBN 80-86432-55-6, str. 250 a násl., odpovědnost závazková a mimozávazková, odpovědnost absolutní a relativní (což je možné poze v případě, kdy považuje odpovědnost za hrozbu sankcí, tj. srovnej „právo hrozí sankcí“ (Knapp Viktor: *Některé úvahy o odpovědnosti v občanském právu*, *Stát a právo*, I., 1956, str. 71

¹²⁴ Knappová Marta: *Povinnost a odpovědnost v občanském právu*, EUROLEX Bohemia, s.r.o., Praha 2003, 1. vydání, ISBN 80-86432-55-6, str. 253

¹²⁵ Knapp Viktor, Knappová Marta, Švestka Jiří, Dvořák Jan, Kopáč Ludvík, Kanda Antonín, Salač Josef, Mikeš Jiří: *Občanské právo hmotné*, Svazek II., CODEX, Praha 1995, ISBN 80-85963-01-9, str. 338 a násl.

práva. Trestně právní vina se nepředpokládá, musí být bezpečně zjištěna a prokázána, aby pachatel trestného činu mohl být potrestán (presumpce viny). Je-li v oblasti občansko právní a obchodně právní stanovena odpovědnost subjektivní, tedy na principu zavinění (presumovaného zavinění), je na škůdci, aby se případně vyvinil¹²⁶. V oblasti pracovního práva je situace poněkud složitější, u některých ustanovení zákoníku práce, která upravují odpovědnost za škodu, je rovněž presumpce zavinění¹²⁷, v obecném ustanovení o odpovědnosti zaměstnance za škodu je však důkazní břemeno přeneseno na poškozeného (zaměstnavatele)¹²⁸.

Vznikne-li někomu škoda, kterou nelze přičíst žádnému subjektu, pak jde o náhodu, jež může být prostá či kvalifikovaná (neodvratitelná), příkladem mohou být živelní katastrofy. Kvalifikovaná náhoda bývá označována jako vis maior (vyšší moc). Za náhodu se obecně neodpovídá v případě subjektivní odpovědnosti, tj. je-li příslušná odpovědnost založena na presumovaném zavinění (subjektivní odpovědnost). Odpovědnost je však takto dána v případě některých druhů objektivní odpovědnosti¹²⁹.

Zavinění je subjektivní prvek a pro posouzení vzniku odpovědnosti za škodu hraje roli pouze v případě subjektivní odpovědnosti. Velice důležitým kritériem je pak v případě koncepce pojištění odpovědnosti za škodu, kdy příslušné pojistné podmínky, v souladu s právními předpisy, upravující dané pojištění, umožňují pojistiteli poskytnutí pojistné plnění odmítnout, pojistné plnění podstatným způsobem snížit, případně uplatnit následně, po výplatě pojistného plnění, přechod práva daného subjektu vůči tomu, kdo škodu skutečně zavinil¹³⁰.

¹²⁶ viz např. ust. § 420, odst. 3, ust. § 422, odst. 2, zákona č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ust. § 373 zákona č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník

¹²⁷ viz ust. § 252, odst. 4, ust. 255, odst. 5, zákona č. 262/2006 Sb., zákoník práce

¹²⁸ viz ust. § 250, odst. 3, zákona č. 262/2006 Sb., zákoník práce

¹²⁹ Naprosto „klasickým příkladem“ toho je ust. § 421a, zákona č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, dle něhož je stanovena odpovědnost bez jakékoli možnosti liberace – „absolutní odpovědnost“, kdy příslušný subjekt za škodu odpovídá, je-li škoda způsobena okolnostmi, které mají původ v povaze přístroje nebo věci, jehož bylo použito při plnění závazku a takové odpovědnosti se zprostit nelze. Dále lze uvést ustanovení § 421, zákona č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, kde při převzetí věci, jež má být předmětem závazku, je stanoveno rovněž objektivní odpovědnost a jediným liberačním důvodem je prokázání, že „by ke škodě došlo i jinak“. V oblasti pracovního práva může být takovým příkladem právní úprava odpovědnosti za škodu za pracovní úrazy v ust. § 366, zákona č. 262/2006 Sb., zákoník práce

¹³⁰ viz ust. § 2, § 3, § 17, odst. 2, § 33, zákona č. 37/2004 Sb., o pojistné smlouvě, dále § 10 zákona č. 168/1999 Sb., o pojištění odpovědnosti z provozu vozidla

Pokud je odpovědnost založena na principu objektivním - výsledečným¹³¹, pak je rozhodující pro posouzení práva na náhradu škody pouze existence právně významné události; dotyčný subjekt pak za škodu takto způsobenou odpovídá, nejsou-li shledány liberační důvody pro vznik odpovědnosti¹³².

Samotné zavinění může mít složku intelektuální – rozumovou a složku volní – ovládací. Podle přítomnosti rozumového anebo volního (určovacího) prvku se pak rozlišuje mezi jednáním úmyslným a jednáním z nedbalosti. Při vymezení pojmů úmyslu a nedbalosti si občanské právo vypomáhá vymezením těchto pojmů v právu trestním¹³³.

Jak uvádím v následujících kapitolách své práce¹³⁴, vznik odpovědnosti za škodu, která vznikla úmyslným jednáním pojištěného, osob jednajících jeho jménem či z jeho podnětu, je z pojistné ochrany obvykle vyloučena¹³⁵. Úmyslné jednání škůdce kvalifikuje civilní i trestní právo pro případ vzniku deliktů shodně, a to na základě vědění, že následek bude způsoben a srozumění s tím (úmysl nepřímý), případně přímo jako chtění tento následek způsobit (úmysl přímý). Trestně právní pojetí nevědomé a vědomé nedbalosti se však s civilistickým pojetím lehké a hrubé nedbalosti nekryje. V soukromém právu může být i nevědomá nedbalost nedbalostí hrubou a naopak vědomou nedbalost lze za určitých okolností posuzovat pouze jako nedbalost lehkou.

Občanský zákoník v souvislosti s připuštěním možností uhradit poškozenému náhradu za ztrátu na výdělku po skončení pracovní neschopnosti v plné výši, bez omezení, z důvodů hodných zvláštního zřetele, aplikuje nedbalost hrubou¹³⁶. Tento pojem není v právních předpisech civilního práva definován a výklad aplikace je

¹³¹ např. ust. § 420a, 421, 421a, 433, 435 zákona č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ust. § 603, odst. 2, dále ust. § 622, odst. 1, zákona č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník

¹³² takovou výjimkou je případ vzniku odpovědnosti dle ust. § 421 a, zákona č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, kde zákon nepřipouští jakoukoli možnost liberace (tzv. absolutní odpovědnost)

¹³³ Švestka J., Spáčil J., Škárová, M., Humlák, M., Občanský zákoník I. § 1-459, Komentář, 1. vydání, Praha: C. H. Beck, 2008, ISNB 978-80-7400-004-1, str. 1067. Stejně tak ostatně bývá postupováno i ve výkladu ustanovení v pracovně právních vztazích

¹³⁴ viz zejména kapitola 3.3.2 „Právní úprava pojištění odpovědnosti za škodu způsobenou provozem vozidla“, dále kapitola 5.4, „Rizika obvykle nepojistitelná“, část 5.4.1, „Odpovědnost za škodu, způsobená pojištěnou osobou úmyslně“

¹³⁵ Výjimkou je např. povinné pojištění odpovědnosti z provozu vozidla dle zákona č. 168/ 1999 Sb.

¹³⁶ Viz ust. § 447, odst. 2, zákona č. 40/1964 Sb., občanský zákoník,

ponechán soudní praxi¹³⁷. Hrubá nedbalost je doposud posuzována jako zvláštní forma zavinění, zahrnující v sobě jak některé případy vědomé nedbalosti, tak i společensky závažné případy nevědomé nedbalosti. O hrubou nedbalost půjde zejména tehdy, jde-li o nedbalost za porušení tzv. důležité povinnosti vyplývající z povolání, funkce, postavení škůdce či přímo z právního předpisu¹³⁸. Hrubou nedbalost škůdce musí vždy poškozený prokazovat, neboť ji příslušné právní normy nepředpokládají. Nejen naše soudnictví, ale i pojistitelé na českém trhu mají často problémy s posuzováním této formy zavinění, neboť Česká republika postupně ratifikovala mezinárodní úmluvy, vztahující se k přepravě nákladů a stanovující maximální limity náhradových povinností s tím, že náhrada škody takto omezena není, byla-li škoda způsobena úmyslně anebo takovým zaviněním, které se považuje za rovnocenné úmyslu (hrubá nedbalost)¹³⁹. Rovněž tak zmíněné právní předpisy výrazně prodlužují promlčecí lhůty uvedených nároků na náhradu škody, byla-li takto vzniklá škoda způsobena hrubou nedbalostí¹⁴⁰.

Na základě shora uvedených skutečností, s poukazem na výklad hrubé nedbalosti v souvislosti s přisouzením neomezené náhradové povinnosti dle příslušných multilaterálních dohod, uvádím své poznatky, získané při přednáškách České společnosti pro dopravní právo, přednáškách k Sympoziu CMR a dalším studiím některých soudních rozhodnutí v ostatních zemích Evropské unie.

¹³⁷ Počínaje dnem 1. 1. 2010 vstoupil v účinnost nový trestní zákon, zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákon, který v ust. § 16, odst. 2, kvalifikuje i hrubou nedbalost jako „čin, kdy přístup toho, jež jej způsobil, k požadavku náležité opatrnosti svědčí o jeho zřejmé bezohlednosti“. Je tedy otázkou, zda stejně tak, jako se tomu činí dnes, nebudou podpůrně vysvětlení daných pojmů používána i při posuzování deliktů v oblasti občansko právní.

¹³⁸ viz např. R 50/1983, 25 Cdo 1161/2000, 25 Cdo 2883/2004, 25 Cdo 666/2004 (Automatický Systém Právnických Informací)

¹³⁹ V příloze č. 4 a 5 této práce uvádím příslušné multilaterální dohody v oblasti nákladové přepravy a rovněž i maximální limity příslušných náhradových povinností, která dané právní normy určují. Upozorňuji, že takto stanovená výše náhradové povinnosti neplatí, je-li škoda způsobena úmyslným činem pojištěného, osoby jednající úmyslně z jeho podnětu, anebo byla-li způsobena dotýčnými subjekty činem, který lze kvalifikovat jako hrubou nedbalost. Například díkce Hamburské úmluvy (Celým názvem „Úmluva OSN o námořní přepravě zboží 1978“), běžně označována též jako „Hamburská pravidla“ upravuje neomezený limit náhradové povinnosti námořního dopravce, včetně nemožnosti liberace, následovně, v čl.8, odst.1: „Doprovce není oprávněn dovolávat se výhody omezení odpovědnosti, jestliže se prokázalo, že ztráta, poškození nebo opoždění dodání zboží nastaly v důsledku dopravceva jednání či opomenutí, učiněných v úmyslu způsobit takovou ztrátu, poškození či opoždění dodání nebo z hrubé nedbalosti a s vědomím, že pravděpodobně taková ztráta, poškození nebo opoždění nastane.“

¹⁴⁰ viz např. článek 32, odst. 1, Úmluvy o přepravní smlouvě mezinárodní silniční nákladní dopravě (CMR), kde v případě hrubé nedbalosti je promlčecí doba tříletá, tedy prodlužuje se takto prakticky o dva roky, podobně je tomu i u ostatních multilaterálních smluv

Pojem hrubá nedbalost (*culpa lata*¹⁴¹) v Německu používá nejen právo civilní, ale i trestní. Navíc civilní právo používá pojmy hrubá nedbalost „*grobe Fahrlässigkeit*“ a prostá (jednoduchá) nedbalost „*einfache Fahrlässigkeit*“, případně i ekonomická nedbalost „*ökonomische Fahrlässigkeit*“. V oblasti civilního práva pak lze rovněž nalézt pojem vědomá lehkomyšlnost „*bewusste Leichtfertigkeit*“. Ta je pak jakýmsi „mezičlánkem“ v posuzování míry zavinění odpovědné osoby, neboť se vykládá jako velmi závažné porušení povinností, v němž uvedené subjekty, případně za ně, či na jejich popud jednající osoby, zanedbali zásadním způsobem příslušná bezpečnostní opatření (zájmy)¹⁴². Co se týče německého přepravního práva, tato otázka řešena v ust. § 435 německého obchodního zákoníku (HGB)¹⁴³, a to tak, že klíčový pojem „hrubá nedbalost“ - *grobe Fahrlässigkeit*“ byl po reformě přepravního práva v Německu v roce 1998 nahrazen ještě přísnějším pojmem „vědomá lehkomyšlnost“. Znamená to tedy, že příslušné omezení náhradové povinnosti v případě vzniku odpovědnosti z přepravních smluv neplatí, jestliže škoda byla způsobena na základě jednání anebo opomenutí, které dopravce anebo jím pověřená osoba záměrně anebo lehkomyšlně přivodila s vědomím, že škodu pravděpodobně přivodí¹⁴⁴. Pro zasílatele, tedy „čistého“ zasílatele, jež přepravu pouze obstarává, pak obecné Německé zasílatelské podmínky (ADSp 2003), v článku 27 konstruují úmysl a hrubou nedbalost. V případě, kdy se jedná o případnou odpovědnost zasílatele jako dopravce za ztrátu nebo poškození zásilky a překročení dodací lhůty, tedy v případech, kdy zasilatel uplatní právo samovstupu, je kvalifikovaná odpovědnost řešena stejným způsobem jako u dopravce, to znamená podle režimu výše uvedeného (ust. § 435 HGB). Výklad pojmu *culpa lata* je takřka shodný s výkladem, jež používají české soudy v případě rozhodování; nutno však podotknout, že německé soudnictví aplikuje hrubou nedbalost i v případech, kdy

¹⁴¹ německé civilní právo obecně rozlišuje „*culpa lata*“, „*culpa levis*“, „*culpa in concreto*“, zejména v rozsudcích, týkajících se právní úpravy multilaterálních smluv pak soudci obvykle bedlivě přihlížejí ke specifickým podmínkám každého konkrétního případu (RA Dr. J. Knorre, Bonn, čestný člen České společnosti pro dopravní právo, přednáška pro členy společnosti I/2011)

¹⁴² z přednášky RA Dr. E. Bauera, *Monster*, Sborník k Sympoziu CMR, září 2005, vydaný Českou společností pro dopravní právo

¹⁴³ *Handelsgesetzbuch*, zákon ze dne 10. 5. 1897 (RGBl. I S. 219), ve znění pozdějších předpisů a změn, poslední právní úprava ze dne 1. 3. 2011 (RGBl. I S. 219)

¹⁴⁴ Konstrukce kvalifikované odpovědnosti dopravce (jako vědomé lehkomyšlnosti) tak po novele obchodního zákoníku dle ustanovení § 435 HGB zní: „*Die in diesem Unterabschnitt und im Frachtvertrag vorgesehenen Haftungsbefreiungen und Haftungsbegrenzungen gelten nicht, wenn der Schaden auf eine Handlung oder Unterlassung zurückzuführen ist, die der Frachtführer der eine in § 428 genannte Person vorsätzlich der Leichtfertigkeit und in dem Bewusstsein, das ein Schaden mit Wahrscheinlichkeit eintreten werde, begangen hat*“.

soudní praxe jiných států EU náhradu takto vzniklé škody nepřiznává¹⁴⁵. Toto lze vysledovat především v soudní praxi jednotlivých států, které přistoupily k multilaterálním dohodám a v případě, že podobné kauzy byly souzeny v různých státech, lze takto rozdílná rozhodnutí soudu srovnávat. Německé právo v mnoha případech poukazuje na skutečnost, že hrubou nedbalost je třeba dovodit z jednání nebo opomenutí, které způsobil dopravce nebo osoby jednající za dopravce úmyslně nebo lehkomylně s vědomím, že pravděpodobně nastane škoda¹⁴⁶.

Pro srovnání, jak je posuzována hrubá nedbalost v rozhodování soudů nejen v ČR, ale v soudnictví jednotlivých členských států EU, uvádím příklady postupu při rozhodování dle článku 29 Úmluvy CMR. Ač naplnění ustanovení článku 29 Úmluvy CMR znamená pro dopravce především změnu maximální náhradové povinnosti¹⁴⁷, podstatné prodloužení promlčecí lhůty¹⁴⁸, změnu důkazního břemene a ztížení postavení dopravce v případném dokazování, uvádím zde srovnání, jak je postupováno v uvedených případech v evropském měřítku. V odborné literatuře i v rozhodnutích soudů se výraz „hrubá nedbalost“ nebo „zavinění rovnocenné úmyslu“ v této souvislosti objevuje poměrně často. Ačkoli používání termínu „hrubá nedbalost“ může být některých oblastech práva v České republice problematické, je nespornou skutečností, že téměř vždy zahraniční právní řády, v nichž je použití Úmluvy CMR nejrozvinutější jak v soudní, tak běžné právní praxi, tento termín „hrubá nedbalost“ používají a ztotožňují se zaviněním rovnocenným úmyslu. Je-li používán v praxi států - zakládajících členů Úmluvy CMR- není důvodu, proč by v oblasti přepravního práva dle multilaterální úmluvy, jíž je Česká republika vázána, neměl být používán i v naší právní praxi¹⁴⁹. Ostatně rozsudky, které takto byly v jednotlivých státech vyneseny,

¹⁴⁵ RA Dr. J. Knorre, Bonn, čestný člen České společnosti pro dopravní právo, publikovaná přednáška, Sborník k Sympoziu CMR, září 2005, vydáný Českou společností pro dopravní právo

¹⁴⁶ výňatek z publikované přednášky RA Dr. E. Bauera, Monster, Sborník k Sympoziu CMR, září 2005, vydáný Českou společností pro dopravní právo

¹⁴⁷ V případě škody způsobené úmyslně, případně takového zavinění, které se podle práva příslušného soudu považuje za rovnocenné úmyslu, se nelze dovolávat maximální náhradové povinnosti stanovené dle článku 23 Úmluvy CMR

¹⁴⁸ Viz článek 32, odst. 1, Úmluvy CMR. Promlčecí doba stanovená Úmluvou CMR je v délce jednoho roku. Dle dikce této úmluvy, článku 32, odst.1 se přitom den, kterým se promlčecí doba počíná, do běhu lhůty nepočítá. Tato jednorozhodná promlčecí lhůta odpovídá též českému právu (vizust. § 399 zákona č.513/ 1991 Sb., obchodní zákoník a dále ust. § 108, zákona č. 40/ 1964 Sb., občanský zákoník), avšak tato národní právní úprava je pro oblast závazkových vztahů takto upravena pouze pro případy škod, vzniklých na přepravované zásilce a škod, vzniklých překročením dodací lhůty. V případě úmyslu anebo zavinění, které lze na roveň úmyslu stavět, činí promlčecí lhůta tři roky.

¹⁴⁹ Viz např. Sedláček Pavel, Úmluva CMR (Komentář), 1.VOX a.s. - Nakladatelství, Praha 1, ISNB 978-80-86324-82-1, str. 475, komentář k článku 29 Úmluvy CMR, dále Roubal Václav, Bulletin České společnosti pro dopravní právo 1/2010, str. 6, dále viz Krofta Jiří, Přepravní právo v mezinárodní

ve svých výrocích obvykle operují důsledně výrazem „hrubá nedbalost“, v souvislosti s článkem 29 této mezinárodní úmluvy¹⁵⁰. Nejčastějšími důvody, které vedly soud k přiznání škůdci nedbalosti hrubé, jsou následující: nepřiměřená rychlost, vjezd do křižovatky na svítící červené světlo, nerespektování příkazové/zákazové značky (STOP, nejvyšší přípustná výška, nejvyšší povolená hmotnost) jízda pod vlivem alkoholu, nedodržení AETR.

Takto bylo označeno i jednání silničního nákladového dopravce, když jeho řidič opustil naložené vozidlo na více než pět hodin v místě, které nebylo nijak zabezpečené (tj. nebylo například v uzavřeném areálu, na střeženém parkovišti, případně jiném adekvátně bezpečném místě). Soud vzal za prokázané, že v takovém případě řidič věděl, že takovým jednáním může poškození/ zničení/ odcizení zásilky způsobit a pro tento případ s tím byl srozuměn. Jednání nebylo označeno za úmyslné jednání, ale za hrubou nedbalost, rovnocennou úmyslu¹⁵¹. Podobným způsobem německé soudy kvalifikovaly jako hrubou nedbalost jednání silničního nákladového dopravce, po té, co dopravce odstavil naložené vozidlo na místě bez dostatečné ochrany¹⁵². Vrchní zemský soud v Norimberku potvrdil předchozí rozhodnutí Zemského soudu v Norimberku, jež přiznal hrubě nedbalé chování dopravci po přepadení na nehlídaném, avšak videem kontrolovaném parkovišti po té, co zde byli řidiči dopravce přepadeni, svázáni a vozidlo i s nákladem jim bylo odcizeno¹⁵³. Soud vzal za prokázané, že dopravce špatně „načasoval“ příjezd do místa vykládky (pátek 23.00), tj. musel tak na vyložení vozidla čekat až do pondělí ráno, v oblasti jižní Itálie, na nestřeženém parkovišti, které bylo dle zjištění soudu „totálně“ příhodné pro loupežné přepadení¹⁵⁴. Stejně postupoval i Vrchní zemský soud ve Frankfurtu nad Mohanem, když přiznal hrubě nedbalé chování

kamionové dopravě, Leges 2009, ISBN 978-80-87212-17-2, dále Knorre J., Demuth J.M., Schmidt V., Handbuch des Transportrechts, r.v. 2008. Buch. XXIX, C. H. Beck, ISBN 978-3-406-55378-3, str. 125, 251

¹⁵⁰ Knorre J.: *Zur Haftung des Frachtführers nach Art. 23, 25 CMR, Transportrecht 1985, str.241 a dále přednáška RA Dr. J. Knorre jako čestného člena České společnosti pro dopravní právo, únor 2010, Praha*

¹⁵¹ *Krajský soud v Hradci Králové č.j. 34 Cm 233/97-175, ze dne 16. 5. 2001*

¹⁵² *OLG Hamm,- 18 U 165/91- 25. 5. 1992, str. 410, odstavení vozidla zábavní elektroniky dopravcem na nestráženém špatně osvětleném místě, OGH Hamburg – 7 Ob 698/89 – 25.1.1990- Transportrecht 1990, str. 235 a násl.*

¹⁵³ *jednalo se o náklad mražených ryb v jižní Itálii v celkové hodnotě EUR 194.923,49*

¹⁵⁴ *12 U 251/08 Oberlandesgericht Nürnberg a 2 HK O 3476/07 Landgericht Nürnberg- Fürth*

doprovci, jež vypravil vozidlo na vícedenní cestu s vysoce hodnotným nákladem do Polska z Německa pouze s jedním řidičem¹⁵⁵.

Naopak Nejvyšší francouzský soud zrušil rozsudek odvolacího soudu, jenž odsoudil dopravce k plné náhradě z důvodu hrubé nedbalosti po té, co dopravce poblíž Paříže odstavil vozidlo na vykládacím místě a protože nemohlo být vyloženo, vzdálil se na oběd, aniž by vozidlo zvlášť zabezpečil; vozidlo s nákladem bylo mezitím odcizeno. Nejvyšší soud zohlednil tvrzení dopravce, že příslušné vykládací místo poblíž hlavního města Francie je ostře kontrolovaným pracovištěm, kde ke krádežím dochází jen v ojedinělých případech¹⁵⁶. Chápu, že příslušné vykládací místo může být důsledně kontrolováno, ale nepředpokládám, že je možno ponechat hodnotný náklad tato bez dozoru, obzvláště, jde-li o zboží, které lze „na černém trhu“ bez problémů zpeněžit.

Dle mého osobního názoru ale v daných případech měly uvedené soudy podrobněji zkoumat, zda v daném případě nepochybil i příslušný zasílatel, když důrazně neupozornil dopravce na vysokou hodnotu zásilky a dané nepříznivé skutečnosti, jež by mohly ke škodné události vést. Především v tom shora prvně jmenovaném případě se jedná o dobu odjezdu ze SRN a možnost prodlevy v důsledku dopravní situace v jižní Itálii v pátek a navíc v létě, v době vrcholné letní prázdninové sezóny. Samozřejmě měl příslušný zasílatel postupovat s patřičnou odbornou péčí a upozornit dopravce na nebezpečí možnosti přepadení v jižní Itálii.

Stejně tak, v návaznosti na dle mého názoru nedostatečnou odbornou péči zasílatele měl postupovat i anglický soud v městě Ipswich, když neuznal zprošťující důvody odpovědnosti pro příslušného dopravce po té, co řidič dopravce byl přepaden při přenocování na placeném parkovišti, svázán a odvečen na neznámé místo a vozidlo s cenným nákladem elektroniky bylo odcizeno. Příslušný soud rozhodl ve prospěch žalobce (majitele nákladu) s odůvodněním, že řidič dopravce pochybil, když odstavil na noc své vozidlo na tomto parkovišti, ač cca 1 hodinu v dosahu od místa zastavení mohl zastavit na parkovišti střeženém. Dopravcovy důvody pro přenocování

¹⁵⁵ OLG Frankfurt amMain ze dne 12. 1. 1993 - 3/11 O 68/92 – *Transportrecht* 1993, str. 374, vypravení vozidla z Německa do Polska na vícedenní cestu s vysoce hodnotným nákladem, pouze s jedním řidičem

¹⁵⁶ Cour de Cassation z 26. 2. 1985, *Transportrecht* 1989, str. 139, In SEDLÁČEK Pavel, *Úmluva CMR (Komentář)* ISNB 978-80-86324-82-1, 1.VOX a.s. - Nakladatelství, Praha 2010, str. 477

na vybraném placeném parkovišti (dodržení příslušných lhůt pro osádku vozidel dle Úmluvy AETR) soud neuznal s tím, že řidič měl lépe organizovat svůj jízdní režim¹⁵⁷.

A na danou skutečnost chci navázat právě rozsudkem francouzského Nejvyššího soudu, který právě odsoudil takto zasílatele k náhradě škody, když neinformoval dopravce o vysoké ceně zásilky elektronického zboží. Kvalifikované osobní zavinění zasílatele dle výroku soudu spočívá v zanedbání povinnosti předat dále pokyny, které by byly schopny činu (krádeži) zabránit. Zasílatel tak odpovídal za veškeré následky. Oproti tomu se dopravce, který neměl žádnou vědomost o druhu přepravovaného zboží, se dle čl. 29 CMR liberoval¹⁵⁸.

OLG Hamburg vzal za prokázanou hrubou nedbalost jednání silničního nákladového dopravce, když jeho řidič nerespektoval dopravní značku, označující maximálně možnou výšku vozidla před železničním podjezdem a poškodil tak náklad (motorovou loď)¹⁵⁹. Ostatně podobně předtím (již v r. 1985) postupoval i francouzský Nejvyšší soud, když potvrdil rozsudek odvolacího soudu po té, co dopravce vjel pod most, aniž zkontroloval maximální možnou výšku průjezdu a způsobil tím škodu na zásilce¹⁶⁰.

Vrchní soud v Olomouci naopak zamítl žalobu a potvrdil rozsudek Krajského soudu v Brně, když se žalobce domáhal přiznání hrubé nedbalosti silničnímu nákladovému dopravci v případě, kdy byla poškozena hluboce zmražená zásilka drůbeže, přepravovaná z Maďarska do Německa. Z termografického kotouče bylo zjištěno, že chladicí zařízení v průběhu celé přepravy nepracovalo dostatečně, s vysokou pravděpodobností bylo i ze strany řidiče po jistou dobu vypnuto. Soud dovodil, že „přestože je nutno v posuzované věci dovodit objektivní odpovědnost žalovaného (doprovce) za škodu vzniklou porušením podmínek přepravní smlouvy, nelze v tomto případě dovozovat jeho zavinění, které by bylo možno považovat za rovnocenné úmyslu“. Vrchní soud se ve svém rozhodnutí opíral o skutečnost, že „nelze ze skutečnosti, že chladicí agregát byl opravován, že nebyl během přepravy zcela

¹⁵⁷ Ipswich County Court, Claim No. 7IPO1636, rozsudek ze dne 17. 8. 2010

¹⁵⁸ Cour de Cassation de France, rozsudek ze dne 3. 11. 2009, X 08 – 14.128, *European Transport Law* 2/2010, str. 173

¹⁵⁹ OLG Hamburg, 6 U 40/91, rozsudek ze dne 7. 12. 1991, *Transportrecht* 1991, str. 294

¹⁶⁰ Cour de Cassation de France, rozsudek ze dne 20. 5. 1986, zveřejněno v *Transportrecht* 1989, str. 140

funkční, ani podezření, že řidič neplnil řádně své povinnosti, nelze dovozovat zavinění rovnocenné úmyslu¹⁶¹.

V České republice naproti tomu pojistitel v podobné kauze uspěl až dovoláním k Nejvyššímu soudu České republiky, kdy ten zrušil rozhodnutí Krajského soudu v Pardubicích 23 Co 121/2009-357. Tento odvolací soud totiž změnil původní rozsudek soudu I. instance v Pardubicích o tom, že dopravce nejednal hrubě nedbale, když řidič pod vlivem alkoholu se snažil vyjet z rozbředlého povrchu mimo vozovku a „túroval“ vozidlo tak dlouho, až došlo ke vznícení pneumatiky, plachty, nákladového prostoru vozidla a tím došlo ke zničení nákladu, přepravovaného na Slovensko¹⁶². Podobný rozsudek ale vynesl už zemský soud v Brémách, kdy přiznal hrubě nedbalostní zavinění dopravci po té, došlo ke vznícení přepravovaného nákladu od poškozeného ventilu kola na levé ose vozidla¹⁶³.

V anglických textech rozsudky soudu užívají slova „wilful misconduct“¹⁶⁴ spíše pro úmyslné zavinění, francouzský text mluví o „dol“¹⁶⁵. V kontinentálním právu nacházíme dvě rozdílná pojetí, nejprve „faute lourde“¹⁶⁶, které může být ztotožněno s hrubou nedbalostí a pak opět výraz „dol“, který by se opět spíše rovnal anglickému „wilful misconduct“. Toto srovnání je však jen přibližné, neboť ve skutečnosti není možný doslovný překlad. Bohužel, v mnoha případech francouzská judikatura považuje pojmy „faute lourde“ a „dol“ za rovnocenné a v soudní praxi mezi nimi nečiní žádný rozdíl. Naproti tomu belgická judikatura a právní věda neuznává rovnocennost těchto dvou pojmů. V současné době evropské země směřují k hledisku spíše francouzskému a ztotožňují úmyslné zavinění s hrubou nedbalostí, alespoň pro potřeby CMR, a to tak, jak dokládám řadou rozsudků českých, německých soudů, dále i soudů jiných zemí

¹⁶¹ rozsudek Vrchního soudu v Olomouci, 4 Cm 231/2008-305 ze dne 4. 12. 2008, potvrzující rozsudek Krajského soudu v Brně, 11 Cm 86/2003-251, ze dne 26. 11. 2007

¹⁶² Upozorňuji, že se jednalo o velice komplikovaný soudní případ, kdy řidič se po vzniku škodné události odmítl podrobit dechové zkoušce, odmítl odběr krve a alkohol byl prokázán pouze několika svědeckými výpověďmi

¹⁶³ LG Bremen, rozsudek ze dne 28. 4. 2004, č. j. 11-0-116/02, svědeckou výpovědí bylo prokázáno, že dým, resp. Vznětí, pocházející od daného ventilu bylo viditelné, řidič nereagoval ani na světelná znamení ostatních účastníků silničního provozu, nezastavil a pokračoval v jízdě

¹⁶⁴ překlad z angličtiny - „úmyslné, záměrné zneužití, úmyslné nesprávné chování, případně nesprávné počínání ve funkci“

¹⁶⁵ překlad z francouzštiny dol principal, v tomto smyslu rozlišují francouzské soudy „dol éventuel“, tj. nepřímý úmysl a „dol principal“, hlavní úmysl

¹⁶⁶ překlad z francouzštiny – faute lourde je klasifikováno jako těžké provinění, ačkoli francouzské soudy používají i faute par abstention, čímž míní nedbalost hrubou

EHP. Potíž je v tom, jak posuzovat „faute lourde“, neboť by se musel prokazovat stav mysli u odpovědných osob¹⁶⁷.

Pojistné podmínky podstatné většiny pojistitelů na českém pojistném trhu používají pojem „vědomá nedbalost“, který vysvětlují ve výkladu pojmů shodně s trestním právem a v případě takového jednání ze strany pojistníka, pojištěného, případně osob, jednajících jejich jménem, či z jejich popudu přistupují v souladu s dikcí těchto pojistných podmínek ke snižování pojistného plnění v poměru, v jakém jejich jednání ovlivnilo výši povinnosti pojistitele pojistné plnění poskytnout.

Německý zákon o pojistné smlouvě (VVG)¹⁶⁸ spolu s příslušnými pojistnými podmínkami upravují pro pojistníka k obsahu pojistné ochrany zvýšené požadavky na jeho chování. Podle ustanovení § 81, odst. 2 VVG je pojistitel oprávněn pojistné plnění snížit podle závažnosti zavinění v odpovídajícím poměru, byla-li pojistná událost způsobena hrubou nedbalostí pojistníkem (přičemž stejné ustanovení, v odst. 1, zprošťuje pojistitele poskytnout pojistné plnění, byla-li škoda způsobena pojistníkem úmyslně)¹⁶⁹. Důkazním břemenem je samozřejmě v daném případě zatížen pojistitel a ten se tak často ocitá důkazní nouzi.

¹⁶⁷ Roubal Václav, *Přepravní smlouva v mezinárodní silniční dopravě nákladů, Výklad a texty Úmluvy CMR a souvisejících předpisů, Česmad Bohemia 2007, třetí, doplněné vydání, výklad k článku 29 CMR, str. 98-100 a dále z publikované přednášky čestného člena České společnosti pro dopravní právo, RA Dr. Knorre J., publikováno ve Sborníku k Sympoziu CMR, září 2005 (vydaný Českou společností pro dopravní právo), dále přednáška opět stejného autora, I/ 2011 pro Českou společnost pro dopravní právo*

¹⁶⁸ Gesetz über den Versicherungsvertrag, BGBl. I S. 2361, ze dne 23.11. 2007, který vstoupil v účinnost dnem 1.1.2008, naposledy změněn zákonem ze dne 14.4.2010 (BGBl. I .S. 410)

¹⁶⁹ Srovnej ust. § 17, odst. 2, zákona č.37/ 2004 Sb., o pojistné smlouvě, kde se toto oprávnění pojistitele váže nejen k okolnostem samotného vzniku pojistné události, ale i okolnostem, které jí předcházely, jejímu průběhu a rovněž i případnému zvětšení jejich následků, stejně tak i poskytování příkladné spolupráce ze strany pojistníka a pojištěných osob. Česká právní úprava uvádí jako podmínku, kdy pojistitel může takto tohoto oprávnění použít „má-li porušení povinností...podstatný vliv“. Znamená to tedy, že v daném případě se může jednat i o lehkou nedbalost, ale je třeba posoudit míru vlivu (nekonání či nekonání) na způsobené následky. Srovnej rovněž i všeobecné pojistné podmínky pro pojištění odpovědnosti za škodu na českém pojišťovacím trhu renomovaných pojistitelů, kdy postupně pojistitelé upouštějí od dikce „při vědomém porušení i jen jedné ze jmenovaných povinností“ a nahrazují příslušné znění v souladu s úpravou dle zákona o pojistné smlouvě. Uvádím rovněž, že „pozůstatek“ této dikce, tj. „vědomé porušení povinností“ je v souladu s právní úpravou pojištění, platnou do 31. 12. 2004, tj. dle zákona č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, v platném znění do 31. 12. 2004, konkrétně v ust. § 799, odstavci 3. Srovnej rovněž i předchozí německou právní úpravu „před reformou“, kdy pojistitel nebyl povinen poskytnout pojistné plnění, byla-li škoda způsobena hrubou nedbalostí. Znamená to, že do té doby stavělo německé národní právo hrubou nedbalost na roveň úmyslnému jednání

Základem pro určení hrubé nedbalosti je právní definice nedbalosti dle německého národního práva, uvedené v ust. § 276, odst.2, BGB¹⁷⁰, kde se praví, že „nedbale jedná ten, kdo při svém konání opomíjí požadovanou opatrnost“¹⁷¹. Pojistník přitom jedná hrubě nedbale, když v běžné situaci poruší v neobvykle velké míře požadovanou péči a starostlivost. Na rozdíl od lehké nedbalosti je při posouzení nedbalosti hrubé nutné mít na zřeteli nejen objektivní požadavky zákona, ale rovněž i individuální schopnosti a atributy jednání, které přihlížejí k tzv. subjektivním předpokladům takového jednání. Požadováno je subjektivní neomluvitelné nesprávné počínání¹⁷². Naproti tomu nelze v případě každého selhání uplatnit narčení z hrubé nedbalosti. O hrubou nedbalost se dle rozhodnutí německých soudů nejedná v případě, kdy došlo se strany příslušného subjektu ke krátkodobému selhání, kdy lze škodu vztahovat pouze k ojedinělému lidskému selhání. V daném případě je třeba ještě, aby spolupůsobily další okolnosti, které uvedenou „ojedinělost“ daného selhání umocňují¹⁷³. Například v rozhodnutí OLG Hamm ze dne 11.3.2005 soud nevzal za prokázané, že se jednalo o hrubou nedbalost, když pojištěný ponechal na parkovišti po čas nákupu doklady od vozidla a náhradní klíč v prostoru kufru vozidla (aniž je tedy vzal s sebou)¹⁷⁴. Naproti tomu dlouhodobé uschování jízdních dokladů od vozidla v odkládací skříňce bylo rozsudkem soudu OLG Celle uznáno jako nedbalost hrubá¹⁷⁵. Danou situaci soud klasifikoval jako „hrubě nedbalé zvýšení nebezpečí, které vede k osvobození pojistitele od povinnosti poskytnout plnění“¹⁷⁶.

¹⁷⁰ *Bürgerliches Gesetzbuch, ve znění vyhlášeném 02.01.2002 (BGBl. I S. 42, S. 2909, 2003 I S. 738), poslední změna provedena zákonem z 27.07.2011 (BGBl. I S. 1600), účinnost od 4.8.2011*

¹⁷¹ *„fahrlässig handelt, wer im Verkehr erforderliche Sorgfalt außer Acht lässt“*, viz i výklad: *Hinsch-Timm Jan: Das neue Versicherungsvertragsgesetz in der anwaltlichen Praxis, Deutscher Anwaltverlag 2007, ISBN 978-3-8240-0928-2, str. 125 a násl.*

¹⁷² *Tak například postupoval Oberlandesgericht OLG Celle, v rozsudku ze dne 9. 6. 2005, 8U 182/04, kdy soudce vzal za prokázané, že hrubou nedbalostí je vhození klíčů od auta do nijak zvlášť nejištěné poštovní schránky automobilové opravy a ponechání na tomto místě*

¹⁷³ *Srovnej např. BGH, rozsudek ze dne 8. 7. 1992 – IV ZR 223/91, kde jsou stanoveny subjektivní předpoklady hrubé nedbalosti*

¹⁷⁴ *OLG Hamm, rozsudek ze dne 11. 3. 2005- 20 U 226/04*

¹⁷⁵ *OLG Celle, rozsudek ze dne 9. 8. 2007- 8 U 62/07*

¹⁷⁶ *„stellt eine grobe fahrlässige Erhöhung dar, die die Leistungsfreiheit des Versicherer zur Folge hat“*, upozornují však, že uvedený rozsudek je z r. 2007, tj. z tzv. „doby před reformou VVG“, tj. mluvím o právním stavu daného zákona (VVG), který byl v účinnosti do 31. 12. 2007. Byla-li tedy škoda způsobena hrubou nedbalostí, pojistitel nebyl povinen poskytnout pojistné plnění vůbec, tj. tehdy byla hrubá nedbalost postavena „na roveň“ úmyslnému jednání.

Jako hrubá nedbalost ze strany narušitele je rovněž nezastavení v křižovatce na červené světlo¹⁷⁷, dále nezastavení na pokyn dopravní značky „Stůj, dej přednost v jízdě“¹⁷⁸. Samozřejmě německé soudy posuzují jako hrubě nedbalé jednání, řídí-li příslušná osoba vozidlo, je-li k tomu jízdě nezpůsobilá. Hrubá nedbalost však v daném případě vyžaduje spolupůsobení chyby, kde přitom vedle požití alkoholu samotné překročení nejvyšší povolené rychlosti nedostačuje¹⁷⁹. Zapříčiní-li samotná únava vznik škodné události, je třeba uvedenou situaci diferencovat a zjistit, zda se jednalo o situaci, kdy řidič si byl této únavy vědomý, a přesto pokračoval v jízdě¹⁸⁰. Stejně tak německé soudy přiznávají hrubou nedbalost v případě, kdy řidič během jízdy provádí úkony, s řízením vozidla v dopravním provozu naprosto nesouvisějící. Výjimkou je snad pouze rozhodnutí OLG Nürnberg z r. 2005, kdy obsluha autorádia při jízdě takto nebyla jako hrubě nedbalé jednání uznána¹⁸¹.

Nabízí se zde tedy zákonitě srovnání s naší, stávající právní úpravou, dle ustanovení § 17, odst.2, zákona č.37/ 2004 Sb., o pojistné smlouvě, kde se toto oprávnění pojistitele váže nejen k okolnostem samotného vzniku pojistné události, ale i okolnostem, které jí předcházely, jejímu průběhu a rovněž i případnému zvětšení jejích následků, stejně tak i poskytování příkladné spolupráce ze strany pojistníka a pojištěných osob¹⁸². Znamená to tedy, že v daném případě se může jednat i o lehkou nedbalost, ale je třeba posoudit míru vlivu (nekonání či nekonání) na způsobené následky. V této souvislosti lze srovnat i všeobecné pojistné podmínky pro pojištění odpovědnosti za škodu na českém pojišťovacím trhu renomovaných pojistitelů, kdy postupně pojistitelé upouštějí od dikce „při vědomém porušení i jen jedné ze jmenovaných povinností“ a nahrazují příslušné znění v souladu s úpravou dle zákona o pojistné smlouvě. Uvádím rovněž, že „pozůstatek“ této dikce („vědomé

¹⁷⁷ Např. BGH, rozsudek ze dne 8. 7. 1992 - IV ZR 223/91

¹⁷⁸ Např. OLG Hamm 25. 10. 2000 – 20 U 66/00

¹⁷⁹ OLG Saarbrücken, rozsudek ze dne 7. 4. 2004 – 5 U 688/03, kdy vedle požití alkoholických nápojů se požaduje ještě další, vyložená dopravní chyba, jež je schopna vznik škody vyvolat

¹⁸⁰ Zde si troufám tvrdit, že je naprosto nemožné prokázat hrubou nedbalost v případě, nebude-li uvedená situace naprosto jasně prokázána důkazním materiálem (záznamem z tachografického kotouče, svědeckými výpověďmi, apod.)

¹⁸¹ OLG Nürnberg, rozsudek ze dne 25. 4. 2005 – 8 U 4033/04

¹⁸² zde zmíněná česká právní úprava uvádí jako podmínku, kdy pojistitel může takto tohoto oprávnění použít „má-li porušení povinností uvedených v tomto zákoně či v pojistné smlouvě podstatný vliv na vznik pojistné události, její průběh anebo zvětšení jejích následků anebo na zjištění nebo určení výše pojistného plnění“

porušení povinností“) je v souladu s právní úpravou pojištění, platnou do 31. 12. 2004¹⁸³.

Domnívám se, že v shora uvedené příklady jen demonstrují, jak je v mnoha případech těžké posoudit, byla-li škoda způsobena hrubou nedbalostí, či zda se jednalo pouze o nedbalost lehkou. Napadá mne v té souvislosti paralela s obtížností posoudit rozdíl mezi vědomou nedbalostí či nepřímým úmyslem, budeme-li v občanském právu užívat tyto uvedené pojmy a to tím způsobem, jak je obvykle prezentují a vykládají příslušné pojistné podmínky pojistitelů, shodně s naším trestním právem.

V této práci rozebírám věcný rozsah pojistné ochrany a mluvím i o rizicích, které pojistitel do pojistné ochrany obvykle nepřijímá (úmyslné jednání pojistníka, pojištěných osob, osob jednajících jejich jménem či z jejich podnětu)¹⁸⁴. V daném případě pak pojistitel, má-li prokázat, že škoda byla způsobena úmyslným jednáním škůdce, bude stát před stejným problémem jako soudce ve věcech trestně právních. Příslušný soudce, případně soudní senát musí rozhodnout, zda předmětná škoda byla způsobena jednáním úmyslným či nedbalostním, a dle toho rozhodnout, zda obviněný bude shledán vinným dle trestního práva¹⁸⁵, či je-li nedbalostní čin třeba posoudit pouze jako přestupek¹⁸⁶, v případě pak, bude-li shledán vinným, zda mu bude stanoven trest v dolní či horní trestní sazbě. Stejně tak, jako u soudce, je důkazní břemeno na pojistiteli. Neprokáže-li tedy pojistitel úmyslné jednání škůdce, je povinen v souladu se zněním pojistné smlouvy příslušné pojistné plnění poskytnout.

2.3. Škoda jako majetková újma. Obsah, způsob a rozsah náhrady škody

V právní teorii a v soudní praxi se škodou, jako kategorií občanského práva, se chápe újma, která nastala nebo se projevuje v majetkové sféře a je objektivně vyjádřitelná penězi, tedy všeobecným ekvivalentem. V případě, že nelze majetkovou

¹⁸³ dle zákona č. 40/ 1964 Sb., občanský zákoník, platné znění do 31. 12. 2004, konkrétně viz ust. § 799, odst. 3

¹⁸⁴ viz kapitola 5, část 5.4.1 této práce

¹⁸⁵ zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník

¹⁸⁶ zákon č. 200/1990 Sb., o přestupcích

újmou takto vyjádřit, nepřestává být škodou, ale nelze ji označit za škodu podle daného práva. Právně relevantní (významnou) škodou je tedy pouze taková újma, jejíž náhradu příslušné právní předpisy připouštějí. Na rozdíl od ní mohou vzniknout i další škody, právně nevýznamné (irelevantní), jejichž náhrada není možná, neboť ji příslušný právní předpis nepřipouští (např. škody morální)¹⁸⁷.

Škody, tak jak je zatím chápe české právo, především starší literatura, se dělí na škody na zdraví (životě) a škody na věcech, jakož i škody jiného druhu, než škody na majetku. Dále jsou členěny na škody skutečné a ušlý zisk¹⁸⁸. Domnívám se však, že to není příliš „šťastné“, neboť ušlý zisk je přece rovněž skutečnou, tj. „opravdovou“ škodou. Vhodnější název pro škody, vzniklé v majetkové sféře mimo ušlého zisku je snad přímá škoda¹⁸⁹, která představuje hodnotu, o kterou byl v důsledku protiprávního jednání škůdce zmenšen majetek poškozeného.

2.3.1. Přímá a nepřímá škoda

Právní předpisy v občansko právních, obchodně závazkových i pracovně právních vztazích postrádají v tomto směru jasné interpretační vodítko, co se míní škodou přímou a škodou nepřímou. „Nepřímou škodou se zpravidla rozumí majetková újma vzniklá třetí osobě proto, že poškozeného zasáhla škodná událost, a zasáhla jej v důsledku vztahu této osoby k poškozenému“¹⁹⁰. Znamená to, že tato nepřímá, někdy též rovněž nazýváno „vzdálenější“ škoda, postihuje třetí osobu jako následek škody přímé. Klasickým příkladem takových škod, které jsou součástí pojistného plnění v pojištění odpovědnosti za škodu, je jednorázové odškodnění pozůstalým za škodu

¹⁸⁷ JUDr. Milan Holub a kolektiv, *Občanský zákoník, Poznámkové vydání s judikaturou a novou literaturou (včetně věcného rejstříku)*, 9. doplněné vydání podle právního stavu k 1. 1. 2003, Linde Praha, a.s., 2002, ISBN 80-7201-336-X, výklad k ust. § 420, str. 295 a násl.

¹⁸⁸ Např. JUDr. Milan Holub a kolektiv, *Občanský zákoník, Poznámkové vydání s judikaturou a novou literaturou (včetně věcného rejstříku)*, 9. doplněné vydání podle právního stavu k 1. 1. 2003, Linde Praha, a.s., 2002, ISBN 80-7201-336-X“

¹⁸⁹ z anglického výrazu „direct expense“

¹⁹⁰ Eliáš Karel: *Obsah, způsob a rozsah náhrady škody v soukromém právu*, *Právní rádce* 12/2007, měsíčník vydavatelství *Economia*, str. 10

usmrcením¹⁹¹, náklady na výživu pozůstalým¹⁹², účelné náklady spojené s léčením, případně náklady spojené s pohřbem¹⁹³.

2.3.2. Skutečná škoda

Skutečnou škodou se rozumí újma, spočívající ve zmenšení majetkového stavu poškozeného a reprezentující majetkové hodnoty, které bylo nutno vynaložit, aby došlo k uvedení věci do předešlého stavu, a to skutečným uvedením v předešlý stav¹⁹⁴, případně náhradou v penězích¹⁹⁵. Skutečnou škodou se podle ustáleného názoru teorie a praxe rozumí zmenšení majetkového stavu poškozeného škodlivou skutečností. Její velikost se pak vyjadřuje peněžním vyvážením tohoto zmenšení majetku, případně majetkové hodnoty, nutné pro uvedení toho, co bylo poškozeno, do původního stavu, dále náklady účelně vynaložené k odvrácení škody, náklady účelně vynaložené v důvodném očekávání, že se druhá strana zachová podle práva, náklady účelně vynaložené k vyvážení majetkových důsledků toho, že uvedení do původního stavu nebylo provedeno. Účelnost daných nákladů, s výjimkou těch posledně jmenovaných se posuzuje se zřetelem ke konkrétní situaci, v níž se poškozený ocitl a dále k individuálním okolnostem případu¹⁹⁶.

Povahu skutečné škody tak mají kromě zmenšení majetku poškozeného (případně nákladů, vynaložených k tomu, aby došlo k uvedení do předešlého stavu) i různé náklady, spojené se vznikem a zjišťováním škody, včetně ušlého výdělku poškozeného, jenž vznikl následkem odstraňování následků škody.

České právo umožňuje přiznat poškozenému vedle náhrady skutečné škody a ušlého zisku i náhradu přiměřených a účelně vynaložených nákladů spojených s uplatněním nároku (např. náklady právního zastoupení a hotové výdaje poškozeného a jeho právního zástupce), neumožňuje však sankční odškodnění, jehož účelem je

¹⁹¹ ust. § 444, odst. 3, zákona č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ust. § 378 zákona č. 262/2006 Sb., zákoník práce, přehled uvedených náhrad viz příloha č. 3 této práce

¹⁹² ust. § 448 zákona č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ust. § 377 zákona č. 262/2006 Sb., zákoník práce

¹⁹³ ust. § 449 zákona č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ust. § 376 zákona č. 262/2006 Sb., zákoník práce

¹⁹⁴ *status quo ante*; tato forma náhrady se nazývá *restitutio in integrum* neboli *restituce*

¹⁹⁵ *Náhrada relutární*, nepřesně označovaná jako tzv. *reparace restitutio*

¹⁹⁶ Eliáš Karel: *Obsah, způsob a rozsah náhrady škody v soukromém právu*, *Právní rádce* 12/2007, *měsíčník vydavatelství Economia*, str. 8

vedle funkce reparační právo uložit škůdci sankci a zabránit tak opakování protiprávního jednání (funkce prevenční).

Zákon o pojistné smlouvě upravil jako součást základního pojistného plnění (finanční kompenzace takto vzniklé škody) i zachraňovací náklady, jež byly vynaloženy na odvrácení vzniku bezprostředně hrozící pojistné události, na zmírnění následků z již nastalé pojistné události, případně ty náklady, jež byly nutné z hygienických, ekologických či bezpečnostních důvodů¹⁹⁷. Příslušné pojistné podmínky u jednotlivých produktů v pojištění odpovědnosti za škodu současně s náhradou věcné škody, škody na zdraví a škody finanční v rámci pojistného plnění zavazují pojistitele i uhradit náhradu přiměřených a účelně vynaložených nákladů spojených s takto vzniklou škodou, s uplatněním nároku na náhradu škody, včetně nákladů na právní zastoupení. Pojistitel se většinou rovněž zavazuje uhradit i náklady soudního řízení v prvoinstančním řízení; u soudu II. stupně pak v případě, shledá-li, že další řízení v dané věci je účelné, či účelné být může.

2.3.3. Náhrada škody v penězích anebo uvedením v předešlý stav, limitace náhrady škody

Současná právní úprava v občansko právních, obchodně závazkových vztazích i pracovně právních vztazích preferuje náhradu škody v penězích. Samozřejmě by bylo ideální, aby základem náhrady škody byla naturální restituce¹⁹⁸. Obnovení předešlého stavu však není nikdy stoprocentně proveditelné, zejména s ohledem ke změněným podmínkám mezi dobou vzniku škody a dobou finanční kompenzace¹⁹⁹. Právní úprava náhrada škody v občanskoprávních, obchodně závazkových i v pracovně právních

¹⁹⁷ viz zákon č. 37/2004 Sb., o pojistné smlouvě, ust. § 32; odst. 5, právní úprava zde zakazuje pojistiteli snížit pojistnou částku nebo limit pojistného plnění o výši těchto zachraňovacích nákladů a výši náhrady škody

¹⁹⁸ Vládní návrh rekodifikovaného občanského zákoníku se naopak striktně vrací k původní právní úpravě občanského zákoníku z r. 1964 a upřednostňuje restituci naturální před restitucí relativní. Je-li tedy naturální restituce možná, nová právní úprava ponechává na vůli poškozeného, jaký způsob náhrady škody bude požadovat. Ostatně podobně i u nemajetkové újmy, která má být prioritně odčiněna přiměřeným zadostiučiněným, peněžitá náhrada má být provedena pouze tehdy, nelze-li danou újmu odčinit jinak (viz ust. § 2921 vládního návrhu kodexu)

¹⁹⁹ Bičovský Jaroslav, Holub Milan: Náhrada škody v občanském, obchodním, správním a pracovním právu, Linde, Praha 1995, ISBN 80-85647-53-2, str. 23.

vztazích upřednostňuje peněžitou náhradu²⁰⁰, nevylučuje ale ani možnost, že by nemohla být takto vzniklá škoda odčiněna smíšenou formou úhrady (například škůdce uvede věc v předešlý stav a peněžní formou je vyrovná ušlý zisk)²⁰¹.

Jak jsem již zmínila, lze škody rozdělit podle výše odškodnění na škody limitované a škody bez omezené horní hranice náhradové povinnosti. Občanské právo limitaci náhradové povinnosti vylučuje, pracovní právo tak činí pouze ve vztahu k zaměstnanci²⁰², tedy nevylučuje dohodu, aby zaměstnavatel při případném vzniku právní odpovědnosti zaměstnance vůči zaměstnavateli uplatnil moderační právo. Omezenou náhradovou povinností lze pak vysledovat v zákoníku práce, kdy náhradová povinnost zaměstnance při způsobení škody zaměstnavateli je limitována čtyřiapůlnásobkem měsíčního platu, nebyla-li způsobena úmyslným jednáním, v opilosti, nebo po zneužití jiných návykových látek. Jde-li přitom o škodu způsobenou úmyslně, rozšiřuje se povinnost zaměstnance nahradit zaměstnavateli i ušlý zisk, pokud ten o to požádá²⁰³.

Co se týče práva obchodního, pak existují dva protichůdné názory, z nichž první se přiklání k dispozitivní povaze ust. § 379 obchodního zákoníku, druhý inklinuje ke kogentnímu výkladu v ust. § 386, odst. 1, tohoto právního kodexu. V současné době se však prosazuje názor, že je na místě přiklonit se k dispozitivitě daného ustanovení obchodního zákoníku, a to i s odkazem na čl. 2, odst. 3, Listiny základních práv a svobod²⁰⁴.

Pokud bychom chtěli posuzovat limitace náhrady škody v mezinárodním měřítku, nabízí se srovnání dle dikce multilaterálních smluv. Příslušné smlouvy o přepravě nákladů, jež uvádím v příloze č. 4 a 5 této práce zcela jasně, striktně limitují maximální výši náhradových povinností ve vztahu k odpovědnosti příslušného nákladového dopravce. Pro srovnání zde uvádím příslušné multilaterální úmluvy

²⁰⁰ viz ust. § 442 zákona č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ust. § 378 zákona č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník, ust. § 257 a § 269 zákona č. 262/2006 Sb., zákoník práce

²⁰¹ Eliáš Karel: *Obsah, způsob a rozsah náhrady škody v soukromém právu*, Právní rádce 1/2008, měsíčník vydavatelství *Economia*, str. 8

²⁰² viz ust. § 574, odst. 2, zákona č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, dle níž je neplatná dohoda, kterou se někdo vzdává svých budoucích práv, dále ust. § 19 zákona č. 262/2006 Sb., zákoník práce, který vymezuje jako neplatný právní úkon, vzdá-li se zaměstnanec předem svých práv

²⁰³ viz ust. § 257, zákona č. 262/2006 Sb., zákoník práce, odst. 3

²⁰⁴ Eliáš Karel: *Obsah, způsob a rozsah náhrady škody v soukromém právu*, Právní rádce 1/2008, měsíčník vydavatelství *Economia*, str. 10

v časové souslednosti a upozorňuji, že takto omezenou náhradovou povinností daný přepis stanoví pouze za podmínky, že škoda nebyla způsobena úmyslným jednáním, ani hrubou nedbalostí²⁰⁵.

2.3.4. Škoda na věci

Občanský zákoník pro určení výše věcné škody stanoví, že se vychází z její ceny v době poškození. Stejně tak stanoví i zákoník práce, který rozšiřuje stav výchozího posouzení o případnou ztrátu²⁰⁶. Obchodní zákoník hledisko posuzování neupravuje, a tak je podpůrně užívána zákonná úprava občanského zákona. Má-li se vycházet ze znění zákonné úpravy, bývá často sporné, jaká cena věci má být vlastně uhrazena. V praxi se používá obvykle cena obecná, „cena obvyklá v místě a v čase“. Samozřejmě nelze v daném případě takto hodnotit ceny jedinečné, vysoké umělecké, sbírkové, kulturní hodnoty, případně nelze brát v úvahu i ceny zvláštní oblíbenosti.

Pojistné podmínky většiny pojistitelů pro účely posouzení vzniklé škody u jednotlivých pojistných produktů ve škodovém pojištění striktně stanoví, jak se pro účely posouzení výše pojistného plnění škoda vzniklá určuje. Obvykle se hovoří o ceně nové, obecné, časové.

Situace v pojištění odpovědnosti za škodu je poněkud jiná, neboť je třeba vzít pro účely zjištění výše pojistného plnění v úvahu dikci příslušné právní úpravy, především ust. § 442 občanského zákoníku, podle něhož ten, jemuž škoda vznikla, má právo na skutečnou škodu²⁰⁷. Pro odškodnění věcných škod bylo zde až doposud bráno v úvahu stanovisko Nejvyššího soudu ČSSR Cpj 87/80, publikované pod č. 5 ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek, v ročníku 1971, podle něhož u škody vzniklé na věci použité anebo částečně opotřebované musí být přihlédnuto k obecné ceně věci

²⁰⁵ příslušné maximální výše náhradových povinností dle multilaterálních smluv jsou uvedeny v příloze č. 5 této práce

²⁰⁶ viz ust. § 443 zákona č. 40/1964 Sb., občanský zákoník a ust. § 272 zákona č. 262/2006 Sb., zákoník práce

²⁰⁷ srovnej s předchozím výkladem v kapitole 2.3.2, citující Karla Eliáše: „Skutečnou škodou se podle ustáleného názoru teorie a praxe rozumí zmenšení majetkového stavu poškozeného škodlivou skutečností. Její velikost se pak vyjadřuje peněžním vyvážením tohoto zmenšení majetku, případně majetkové hodnoty nutné pro uvedení toho, co bylo poškozeno, do původního stavu, dále náklady účelně vynaložené k odvrácení škody, náklady účelně vynaložené v důvodném očekávání, že se druhá strana zachová podle práva, náklady účelně vynaložené k vyvážení majetkových důsledků toho, že uvedení do původního stavu nebylo provedeno.“

v době poškození a k rozsahu poškození, přičemž od částky, vyjadřující náklady na opravu, musí být odečtena částka, odpovídající zhodnocení vozidla jeho opravou oproti původnímu stavu (v opačném případě by na straně poškozeného vzniklo bezdůvodné obohacení, neboť opotřebené součásti byly nahrazeny součástmi novými). Nález Ústavního soudu, sp. zn. ÚS 2221 /07 ze dne 19. 3. 2008²⁰⁸, však shora uvedeného stanovisko NS ČR vyvrací s poukazem na skutečnost, že „právo má být především nástrojem spravedlnosti, nikoli souborem právních předpisů, které jsou mechanicky a formalisticky aplikovány bez ohledu na smysl a účel toho zájmu chráněného příslušnou normou“. V odůvodnění rozhodnutí Ústavního soudu se uvádí, že za škodu takto vzniklou je třeba považovat rozsah veškerých nákladů, které bylo třeba vynaložit k obnovení věci do původního stavu před vznikem škody, s ohledem na technické hledisko a její provozuschopnost²⁰⁹. V daném případě, jímž se Ústavní soud zabýval, pojistitel neproplatil celou částku, nárokovanou jako náhradu škody za opravu poškozeného vozidla s poukazem na amortizaci náhradní dílů²¹⁰. Soud vzal za prokázané, že nelze-li obnovit původní majetkový stav jinak, než za použití nových náhradních dílů, oprava byla provedena účelně a směřovala jen k odstranění následků škodné události, pak nelze přenášet povinnost k úhradě na uvedení věci do původního stavu na poškozeného a neodůvodněně jej znevýhodňovat proti škůdci. Současně je třeba přihlídnout i k tomu, že v případě havarovaného vozidla, byť opraveného novými díly, je jeho skutečná hodnota vždy nižší, než původní hodnota použitého vozidla. Navíc, je třeba vzít v úvahu, že ono diskutabilní zhodnocení vozidla bylo poškozenému protiprávním jednáním škůdce vnuceno, neboť v důsledku škodné události, kterou on sám nijak nezavinil, je nucen vynaložit značnou částku na to, aby své vozidlo mohl používat (stejně tak) jako před vznikem škody.

Je samozřejmé, že uvedené rozhodnutí má svůj dopad nejen na likvidaci škodných událostí v oblasti povinných smluvních pojištění z odpovědnosti za škodu,

²⁰⁸ v pojišťovnictví (zejm. ve vztahu k likvidaci pojistných událostí v pojištění odpovědnosti za škodu) označované jako „průlomové rozhodnutí Ústavního soudu ve věci náhrady škody v případě havarovaného vozidla“

²⁰⁹ Dané rozhodnutí zní: Je-li za škodu považována újma, která nastala v majetkové sféře poškozeného, její výše je dána rozdílem mezi majetkovým stavem poškozeného před a po jejím poškození, musí i rozsah náhrady škody zohlednit výši všech nutných prostředků, které byl poškozený nucen vynaložit k obnovení původního majetkového stavu, v daném případě k opravě vozidla tak, aby bylo z technického hlediska stejně provozuschopné jako před škodnou událostí“.

²¹⁰ Znalecký posudek z oboru redukoval původní cenu vozu s přihlédnutím k základní amortizaci dané sedmiletou dobou provozu a počtem ujetých kilometrů. Při výpočtu obecné ceny vozidla vyšel znalec z koeficientu prodejnosti daného typu vozidla a dospěl k závěru, že náklad na opravu nepřesáhne jeho cenu na trhu; doporučil tedy opravu provést.

ale i komplexně na činnost likvidátorů pojistných událostí v pojištění odpovědnosti za škodu a současně rovněž na úhradu věcných škod, nárokovaných na základě vzniklé právní odpovědnosti za škodu, jež nebudou řešeny prostřednictvím příslušných pojistitelů. Zmíněný nález Ústavního soudu vyvolal i diskuze o rozdílech v ocenění amortizace (amortizační srážky) a koeficientech náhradních dílů, s nimiž doposud příslušní znalci z oboru pracují (např. „Oceňování motorových vozidel dle Znaleckého standardu I/2005“).

2.3.5. Škoda na zdraví

Občanský zákoník i zákoník práce upravují rozsah náhradových povinností při škodě na zdraví (včetně škod na zdraví s následkem smrti) téměř shodně, výjimkou je pouze náhrada za ztrátu na důchodu, která poškozenému zaměstnanci dle pracovního práva nepřísluší²¹¹. Předpisy o důchodovém zabezpečení vytvářejí předpoklady pro to, aby se snížení výdělku, vzniklé v důsledku vzniku pracovního úrazu či nemoci z povolání neprojevovalo nepříznivě na výši důchodu. Náhrada za ztrátu na výdělku po skončení pracovní neschopnosti se tak zohledňuje při výpočtu důchodu (tj. zařazuje se mezi příjmy posuzované osoby, z nichž se důchod vypočítává).

Jak již bylo řečeno, do rozsahu náhradových povinností se dle zákonné úpravy jako součást náhrady škody považují i újmy nemajetkové povahy, jako je bolestné a ztížení společenského uplatnění, jejichž výši upravuje Ministerstvo zdravotnictví v dohodě s Ministerstvem práce a sociálních věcí vyhláškou²¹². Na jejím základě se bodovým systémem odškodňuje bolest, způsobená škodou na zdraví, jejím léčením anebo odstraňováním jejích následků. Za bolest se považuje každé tělesné poškození a duševní strádání způsobené škodou na zdraví osobě, jež ji utrpěla. Bodové ohodnocení určuje lékař a uvádí jej v lékařském posudku. Není-li takové bodové ohodnocení pro dané tělesné poškození a újmu s tím spojenou v příslušné tabulce, stanoví ji lékař posouzením s tabulkovou hodnotou, která je po stránce bolesti srovnatelná. Odškodnění ztížení společenského uplatnění se určuje podobným způsobem. Jde o následky škody na zdraví, které jsou trvalého rázu a prokazatelně

²¹¹ viz ust. § 374 zákona č. 262/2006 Sb., zákoník práce

²¹² viz vyhláška Ministerstva zdravotnictví č. 440/1991 Sb., o odškodňování bolesti a ztížení společenského uplatnění

uvedenou osobu omezují v soukromém, profesním, společenském životě, v jeho možnostech uplatnit se v politické či kulturní oblasti, věnovat se plně svým zálibám tak, jak byl tomu dříve schopen. Odškodnění trvalých následků musí být přiměřené a určuje jej, stejně jako bolestné, lékař v lékařském posudku. Nárok na bolestné a ztížení společenského uplatnění je stejně jako kterákoli jiná nemajetková újma výsadním právem poškozeného a jeho případnou smrtí nárok na výplatu takového odškodnění zaniká.

Občanskoprávní úprava náhradové povinnosti, stejně tak jako úprava pracovněprávní člení tyto tzv. "opětující se" nároky na náhradu za ztrátu na výdělků po dobu a po skončení pracovní neschopnosti.

Náhradou za ztrátu na výdělků po dobu pracovní neschopnosti se přitom rozumí taková náhrada škody, jež vzniká poškozené osobě, v souvislosti s takto vzniklou škodou na zdraví tím, že je dle příslušných právních předpisů uznán práce neschopen. Nárok je určen shodně peněžitým důchodem, přičemž se vychází z průměrného výdělků poškozeného, kterého před poškozením dosahoval. Právo na náhradu mzdy má přitom osoby poškozená na zdraví jako zaměstnanec jen tehdy, jestliže ke dni vzniku dočasné pracovní neschopnosti splňuje podmínky nároku na nemocenské podle zákona o nemocenském pojištění, jimiž jsou: uznání dočasné pracovní neschopnosti podle zákona o nemocenském pojištění²¹³ nebo nařízení karantény²¹⁴, vznik dočasné pracovní neschopnosti v době trvání nemocenského pojištění, skutečnost, že zaměstnanec si dočasnou pracovní neschopnost nepřivodil úmyslně.

Nárok na náhradu za ztrátu na výdělků po skončení pracovní neschopnosti přichází v úvahu v případě, kdy následkem daného úrazu, případně nemoci a s tím související škody na zdraví, už nemůže poškozený vykonávat částečně anebo vůbec své povolání, případně činnost, pro niž se soustavně připravoval. V takovém případě pak, po skončení pracovní neschopnosti, je dané osobě vyměřen invalidní důchod dle

²¹³ viz zákon č. 187/2006 Sb., o nemocenském pojištění, ve znění posledních legislativních úprav, (upravujících zejm. vznik nároku na nemocenské v období od 1. 1. 2011 do 31. 12. 2013), provedených zákonem č. 157/2010 Sb., zákonem č. 166/2010 Sb. a zákonem č. 347/2010 Sb.

²¹⁴ viz zákon č. 258/2000 Sb., o ochraně veřejného zdraví a o změně některých souvisejících zákonů

zákonu o důchodovém pojištění²¹⁵ a náhrada za ztrátu tohoto výdělku se určí jako rozdíl mezi průměrným výdělkem před poškozením na zdraví a výši invalidního důchodu (případně se k vyplácenému invalidnímu důchodu připočte výdělek dále dosahovaný). V daném případě však, při určování výše náhrady škody, nelze přihlížet k výdělkům, jehož poškozený dosáhl zvýšeným úsilím²¹⁶.

V souvislosti s nezaměstnaností, která se v České republice dlouhodobě pohybuje mezi 6,5 – 9,7%²¹⁷, lze očekávat, že lidé se sníženou pracovní schopností a poživatelé invalidního důchodu prvního a druhého stupně²¹⁸ nenajdou uplatnění na trhu práce. Stane se tak i v případě, kdy zaměstnavatel rozváže s poškozeným pracovní poměr, protože poškozený ze zdravotních důvodů již nemůže vykonávat svou původní profesi, popř. ani práci, na kterou byl přeřazen. Zákoník práce stanoví, že je-li taková osoba vedena u úřadu práce jako uchazeč o zaměstnání, je v daném případě odečítán nikoli výdělek snížený (kterého daná osoba samozřejmě nedosahuje), ale výdělek ve výši minimální mzdy²¹⁹. Chybí-li však na straně poškozeného ochota a vůle být zaměstnán či podnikat, nejsou splněny podmínky pro poskytování náhrady za ztrátu na výdělkem²²⁰. Případy, kdy se zaměstnanec, který pobírá náhradu za ztrátu na výdělkem po skončení pracovní neschopnosti, stane osobou samostatně výdělečně činnou, právní úprava neřeší. Každý jednotlivý případ je nutno řešit individuálně. Skutečnost, že poškozený (jako osoba samostatně výdělečně činná) má nižší příjem, než jakého dosahoval v pracovním poměru před vznikem škody, může být způsobena celou řadou okolností, které s poškozením zdraví následkem úrazu nebo nemoci z povolání většinou nesouvisí.

²¹⁵ zákon č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění, který v ust. § 38, § 39, § 40 podmínky nároku na invalidní důchod v 41 a § 42 pak jeho výši

²¹⁶ Za zvýšenou námahu je třeba považovat "zcela výjimečné případy, kdy poškození zdraví znamená tak hluboký zásah do fyzické a psychické sféry poškozeného, že výkon jakéhokoliv zaměstnání je spojen s vynaložením takového úsilí, při kterém poškozený překonává mimořádné obtíže, vyvolané nepříznivým poúrazovým stavem" (viz R 8/1983, R 46/1983).

Posouzení toho, zda se o zvýšenou námahu jedná a v jaké výši, náleží znalci. V těchto případech je obvykle nezbytné provést „snímek běžného pracovního dne“.

²¹⁷ Historicky nejvyšší míra nezaměstnanosti byla v únoru r. 2010, kdy dosahovala 9,9 %, dále pak opět v únoru r. 2011 (9,6%) Celkovou míru nezaměstnanosti dle jednotlivých čtvrtletí r. 2010 a 2011 je následující: 1Q/2010- 8,2 %, 2Q 2010—7,2%, 3Q/2010 – 4Q/2010 – 7,0%, 1Q 2011- 7,3%, 2Q 2011- 6,8%, 3Q/2011 – 6,6%, v říjnu 2010 již míra nezaměstnanosti opět vystoupala na 7,9%.

Zdroj:<http://www.kurzy.cz/makroekonomika/nezamestnanost>

²¹⁸ Viz ust. § 39, odst. 2 a 3 zákona č. 155/ 1995 Sb., o důchodovém zabezpečení

²¹⁹ viz ust. § 111 zákona č. 262/2006 Sb., zákoník práce

²²⁰ viz ust. § 371, odst. 4, zákona č. 262/2006 Sb., zákoník práce

Náhrada za ztrátu na důchodu je pouze nárokem dle občanského práva²²¹, podle zákoníku práce není ztráta na důchodu škodou²²², neboť v takovém případě je do základu výpočtu, z něhož je určována výše důchodu započítávána i renta, kterou poškozený pobírá z důvodu pracovního úrazu či nemoci z povolání.

Při výpočtu této náhrady škody podle příslušného ustanovení občanského zákona je třeba určit výši fiktivního důchodu, tj. výši důchodu, na kterou by měl poškozený nárok podle příslušných právních předpisů²²³, pokud by do průměrného výdělku, ze kterého byl vyměřen důchod, byla zahrnuta i náhrada za ztrátu na výdělku po skončení pracovní neschopnosti, kterou občan pobíral v období rozhodném po vyměření důchodu. Náhrada za ztrátu na důchodu tedy vzniká v případě, pokud dojde následkem pourazového stavu poškozeného ke snížení jeho výdělku v rozhodném období pro výpočet důchodu. Ztrátou na důchodu pak bude rozdíl mezi výší vypočteného fiktivního důchodu (t.j. výší důchodu, na který by měl nárok, pokud by k uvedenému úrazu nedošlo) a výší skutečného důchodu, který mu byl vyměřen.

Účelně vynaloženými náklady léčení jsou především výdaje na lékaře, léčebné a protetické pomůcky, na nutné léčení lázeňské (pokud tyto služby a věci nebyly hrazeny příslušnou zdravotní pojišťovnou), dále náklady na účelné přilepšení na stravě a zvýšené náklady na dietní stravování (účelnost a rozsah posoudí lékař). Hradí se též přiměřené náklady cest nejbližších příbuzných do nemocnice, či rehabilitačního zařízení apod.

Náklady na lázeňskou léčbu se uhradí na základě vyjádření lékaře o účelnosti lázeňského léčení. Jestliže se poškozený podrobil lázeňské léčbě na vlastní účet, má právo na náhradu nákladů s tím spojených.

Náklady na přilepšení na stravě podléhají rovněž potvrzení lékaře o účelnosti tohoto přilepšení, poskytují se po celou dobu léčení, v míře přiměřené. Náklady na dietní stravování se přiznají pouze jen na základě dobrozdání lékaře o nutnosti dodržovat dietu pro následky uvedeného poškození zdraví; nárok trvá po dobu, po kterou trvá potřeba dietního stravování.

²²¹ viz ust. § 447a zákona č. 40/1964 Sb., občanský zákoník

²²² viz ust. § 374 zákona č. 262/2006 Sb., zákoník práce

²²³ viz zákon č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění, zákon č. 589/1991 Sb., o organizaci a provádění sociálního zabezpečení a příspěvku na státní politiku zaměstnanosti

Náklady na cestovné do nemocničního či rehabilitačního zařízení se hradí nejbližším příbuzným ve výši ceny cestovného veřejným dopravním prostředkem. Ve výjimečných případech lze hradit náklady cestovného vlastním vozidlem (nepříznivé spojení, cestuje více osob). Náklady na cestovné za lékařským ošetřením se hradí i poškozenému, pokud tyto náklady neuhradila příslušná zdravotní pojišťovna.

Náklady na ošetřovatele se hradí v rozsahu stanoveném lékařem podle druhu tělesného poškození, s určením denního počtu hodin ošetřování a druhu ošetřovacích úkonů. Tyto ošetřovací služby může vykonávat případně manžel nebo jiný člen domácnosti. Tady však nelze hradit ztrátu na výdělku tohoto člena rodiny, neboť je nutno zvážit, že péči neposkytuje nepřetržitě, obstarává i svou domácnost a že i pokud by ke zranění bylo nedošlo, poskytovali jako by mu – jako zdravému - určitou míru péče a služeb.

Náklady na léčení v širším smyslu jsou i náklady na úpravy v bytě poškozeného např. zvýšení lůžka, židlí, odstranění prahů, popř. zbudování výtahu v rodinném domku, přestavbu řízení motorového vozidla. Účelnost těchto nákladů se posoudí individuálně podle okolností i jednotlivých případů.

Náhrada nákladů za výživu pozůstalým se poskytuje dle zákonných ustanovení v rozsahu, v jakém ji zemřelý poskytoval nebo byl povinen poskytovat. Nárok má tedy ten, kdo má právní nárok na výživné, ale i ten, kdo sice tento právní nárok neměl, ale koho zemřelý skutečně živil. Výživou je přitom nutno rozumět vše, co člověk potřebuje, aby mohl žít přiměřeně požadavkům svého sociálního postavení, případně svého věku. Jde tedy o výživu v širším slova smyslu, tedy opatření prostředků pro zajištění duševní a tělesné kultury, vzdělání a úhrady všech ostatních oprávněných nákladů na zajištění sociálních a zdravotních potřeb oprávněného.

Rozsah vyživovací povinnosti je dán potřebami oprávněného, ale zároveň i možnostmi a schopnostmi povinného. Tato jeho možnost a schopnost je dána nejenom docilovaným výdělkem, ale i jinými pracovními schopnostmi, zejména osobní péčí a prací jiného než výdělečného charakteru, které tvoří rovněž materiální hodnoty ve prospěch oprávněného. Při výpočtu této náhrady se vychází z průměrného výdělku zemřelého; náhrada na výživu všech pozůstalých nesmí ale přesáhnout úhrnem

částku, do které by zemřelému příslušela náhrada za ztrátu na výdělků po skončení pracovní neschopnosti²²⁴.

Zákon vymezuje dvě kategorie oprávněných tedy těch, kterým náhrada nákladů na výživu patří: ty, kterým zemřelý výživu poskytoval bez zákonné povinnosti- tj. dobrovolná vyživovací povinnost a ty, kterým zemřelý výživu poskytoval ve smyslu zákonné vyživovací povinnosti - zákonná vyživovací povinnost. Do kategorie zákonných vyživovacích povinností patří případy, kdy je vyživování daných osob uložena zákonem o rodině²²⁵, do kategorie dobrovolných vyživovacích povinností pak patří ty, kdy dobrovolné poskytování výživy vyplývá ze vzájemného soužití²²⁶. Rozsah poskytované náhrady stanoví zákoník práce v § 377, odst. 2. Naproti tomu občanský zákoník v § 448 upozorňuje na skutečnost, že tyto náklady oprávněným osobám přísluší jen tehdy, nejsou-li hrazeny v rámci dávek důchodového zabezpečení.

Občanský zákoník i zákoník práce přiznává náhradu nákladu spojených s pohřbem tomu, kdo je vynaložil. Úprava občansko právní mluví o nákladech přiměřených, pracovně právní o účelně vynaložených. Obě zákonné úpravy přitom připomínají, že je třeba od nákladů pohřbu odečíst pohřebné, poskytované podle zvláštního právního předpisu²²⁷.

Ušlý zisk je majetkovou újmou, projevující se tím, že poškozenému ušlo to, čeho by při obvyklém běhu událostí dosáhl, tedy že svůj majetek, své aktivity očekávaným způsobem nezhodnotil²²⁸. Pojem ušlého zisku se tak vykládá jako „absence takového rozmnožení majetku, jakého by se docílilo, pokud by se nebyla vyskytla škodná událost jako překážka, a jež by bylo možné důvodně (doložitelným způsobem) očekávat se zřetelem k obvyklému běhu událostí“²²⁹. Důkazní břemeno je tedy v daném případě na poškozeném - on musí prokázat, že mu zisk ušel a v jaké

²²⁴ viz ust. § 448 zákona č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, s odkazem na limitovanou výši náhrady dle ust. § 447, odst. 2, téhož zákona a ust. § 377 zákona č. 262/2006 Sb., zákoník práce, s odkazem na limitovanou výši náhrady dle ust. § 371 a délky jejího poskytování (ust. § 371, odst. 6) téhož zákona

²²⁵ viz ust. § 85 a § 94 zákona č. 94/1963 Sb., zákon o rodině, stanovující vyživovací povinnost rodičů k dětem, dětí k rodičům, vyživovací povinnost mezi manžely, vyživovací povinnost mezi vnuky a prarodiči

²²⁶ jde například o následující vyživovací povinnosti: druh vyživuje družku, děti družky, manžel vyživuje nezletilého sourozence manželky - studenta, učně, apod.)

²²⁷ viz ust. § 2, § 47 a § 48 zákona č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře

²²⁸ Bičovský Jaroslav, Holub Milan: Náhrada škody v občanském, obchodním, správním a pracovním právu, Linde, Praha 1995, ISBN 80-85647-53-2, str. 33 a násl.

²²⁹ Eliáš Karel: Obsah, způsob a rozsah náhrady škody v soukromém právu, Právní rádce 12/2007, měsíčník vydavatelství *Economia*, str. 8

výši. Důkaz o existenci ušlého zisku přitom musí být jednoznačný, nelze jej opřít o spekulaci, tj. „musí být zjištěna pravděpodobná výše ušlého zisku blížící se podle běžného uvažování jistotě“²³⁰. Občanský zákoník i zákoník práce důsledně požaduje, aby poškozený, požaduje-li určitou výši úhrady ušlého zisku, jeho výši prokázal. Prokáže-li poškozený, že mu zisk ušel, ale nebude-li schopen tuto požadovanou výši ušlého zisku prokázat, pak ji soud stanoví dle své úvahy²³¹.

Obchodní zákoník, na rozdíl od obecné občansko právní a pracovně právní úpravy stanoví i možnost náhrady „pravděpodobného“ – abstraktního zisku, tj. „zisku, dosahovaného zpravidla v poctivém obchodním styku za podmínek obdobných podmínkám porušené smlouvy v daném okruhu podnikání, v němž podniká“²³². Tento způsob určení výše ušlého zisku důkazní situaci poškozeného výrazně ulehčuje. Právní úprava však stanoví, že abstraktní zisk „poškozená strana může namísto skutečně ušlého zisku požadovat“ a v daném případě se samozřejmě bude zkoumat hledisko poctivého obchodu, v obdobných podmínkách. Je tedy na zvážení, zda by pro poškozeného nebylo vhodnější, skutečnou výši ušlého zisku prokázat, je-li v daném podnikání schopný a úspěšný.

²³⁰ Eliáš Karel: *Obsah, způsob a rozsah náhrady škody v soukromém právu*, *Právní rádce* 12/2007, *měsíčník vydavatelství Economia*, str. 8, odkaz na R 15/96 z 31. 1. 1996

²³¹ viz ust. § 136 zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád („Ize-li výši nároků zjistit jen s nepoměrnými obtížemi nebo nelze-li ji zjistit vůbec, určí ji soud podle své úvahy“)

²³² viz ust. § 381 zákona č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník

2.4. Nemajetková újma

Předmětem ochrany v občanskoprávních vztazích jsou vedle věcí, práv či jiných majetkových hodnot²³³ i určité nemajetkové, nehmotné hodnoty (nehmotné statky). Těmi jsou jednak - a to v první řadě - hodnoty lidské osobnosti fyzických osob, které tvoří jejich fyzickou (tělesnou) a psychicko-morální - sociální jednotu a celistvost, jednak výsledky tvůrčí duševní činnosti. Dispozice s těmito nehmotnými hodnotami, jakož i jejich ochrana je v právním řádu zabezpečována prostřednictvím práv úzce spjatých s osobností fyzických osob, tj. ryze osobních nebo osobnostních práv²³⁴. Občanskoprávní odpovědnost předpokládá za neoprávněný zásah do práva na ochranu osobnosti dle ustanovení § 13 občanského zákona splnění těchto podmínek: neoprávněný zásah do chráněného všeobecného osobnostního práva fyzické osoby, který je objektivně způsobilý porušit či ohrozit osobnost fyzické osoby, dále újma na osobnosti fyzické osoby (tedy její nemajetková újma) v její fyzické, psychicko-morálně-sociální integritě (v určitých případech tato újma musí spočívat ve snížení důstojnosti a vážnosti nebo vážnosti osoby ve značné míře) a dále příčinná souvislost, která musí být mezi takovou újmu a neoprávněným zásahem. Znamená to, že v případě nenaplnění obou z těchto podmínek a současnou neexistencí kauzálního nexu mezi nimi se vylučuje možnost vzniku odpovědnosti. Odpovědnost za takto neoprávněný zásah je dle shora uvedeného ustanovení založen na objektivním principu. V daném případě se tedy nevyžaduje prvek subjektivní- zavinění (subjektivní kategorie) takto neoprávněného zásahu, postačí prokázat, že uvedený zásah byl neoprávněný. Taková odpovědnost nemůže být ani vyloučena důkazem tzv. omluvitelného omylu, tedy že původce takového činu jednal v dobré víře, respektive, že si nebyl vědom (a případně ani nemohl být vědom) nepravdivosti svého tvrzení, neověřil si informace, ze kterých vycházel.

Jak je zřejmé, v tomto případě znění zákona výrazně preferuje morální satisfakci, tj. morální zadostiučinění, po odstranění neoprávněných zásahů pak požaduje odstranění následků těchto zásahů a přiměřeného zadostiučinění. To by mělo být dáno dané osobě, jež takto byla dotčena omluvou, odvoláním difamujícího

²³³ viz ust. § 118, zákona č. 40/1964 Sb., občanský zákoník

²³⁴ Švestka J., Spáčil J., Škárová, M., Hulmák, M. a kol., *Občanský zákoník I.*, § 1-459. Komentář, vydání, Praha: C.H. Beck, 2008, ISNB 978-80-7400-004-1, str. 115

výroku, mediální formou. Tato forma zadostiučinění sleduje cíl přiměřeně, tj. s ohledem na všechny okolnosti konkrétního případu tak, aby byl v co nejúčinnější míře vyvážen, případně alespoň zmírněn následek takto neoprávněného zásahu.

Přiznáním peněžité satisfakce se v daném případě předpokládá, že přiměřené morální zadostiučinění je prokazatelně nedostačující, takže ztrácí svoji účinnost a funkčnost. Tato nedostatečnost odčinění následků jednání škůdce však musí být z hlediska intenzity, trvání následků vždy bezpečně zjištěna, zejména došlo-li takovým neoprávněným zásahem ke snížení lidské důstojnosti fyzické osoby, či její vážnosti ve společnosti, a to ve značné míře. Důvody pro přiznání peněžité náhrady nemajetkové újmy jsou uvedeny v daném ustanovení pouze demonstrativně, nikoli taxativně. Soud je tedy může přiznat i v jiných případech obdobné závažnosti, za předpokladu, že morální zadostiučinění je nepostačující. Pro určení výše náhrady nemajetkové újmy v penězích, přiznané soudem, zákon nestanoví horní hranici přiznané náhrady, stanovívšak stanoví dvě zásadní kritéria posuzování: závažnost takto vzniklé nemajetkové újmy a dále okolnosti, za nichž k neoprávněnému zásahu do osobnosti fyzické osoby došlo.

Na tomto místě je třeba upozornit na skutečnost, že náhrada nemajetkové újmy není dosud předmětem povinných pojištění, tedy že žádný zákon neukládá příslušným osobám, které jsou povinny takové pojištění uzavřít, sjednat je i v rozsahu, zahrnující nemajetkové újmy, způsobené neoprávněným zásahem do práva fyzické osoby na ochranu osobnosti. V posledních několika letech se na pojišťovacím trhu objevuje u právnických a lékařských profesí požadavek na zahrnutí této nemajetkové újmy do rozsahu pojištění odpovědnosti za škodu. Důvody, jež je k tomu vedou, jsou četné množící se žaloby, případně návrhy na poskytnutí finanční satisfakce smírnou cestou, ač jak je zřejmé z dikce zákona, výši náhrady, s přihlédnutím k závažnosti vzniklé újmy a okolnostem, za nichž k porušení práva došlo, určí soud. U humánních lékařů k nejčastějším požadavkům na takové odškodnění patří následující možnosti požadavku nemajetkové újmy: nedostatečný informovaný souhlas, nedostatečný revers, nedostatečná komunikace s pacientem, zásah do práva na osobní důstojnost. Náhradu nemajetkové újmy by soud mohl přiznat například v případě porušení mlčenlivosti lékaře o diagnóze pacienta, což by v konečném důsledku mohlo vést k porušení práv jeho osobní důstojnosti. Ale v takovém případě, pokud by se pacient

například nervově zhroutil proto, že mu byl sdělen jeho skutečný zdravotní stav, přesouvá se z větší části takto vzniklá újma do polohy újmy majetkové - tedy spíše do náhradové povinnosti u škody na zdraví, jejíž součástí je dle dikce zákona i bolestné a ztížení společenského uplatnění, případně jednorázové odškodnění v případě smrti. Pro účely náhrady škody je tedy třeba rozlišit, zda se skutečně v daném případě jedná o újmu nemajetkovou, či újmu, která se projevuje ve sféře majetkové, respektive, kterou naše právní úprava řadí jakou součást náhradových povinností u škod na zdraví.

Vládní návrh občanského zákoníku v části čtvrté, nazvané „Relativní majetková práva“, v Hlavě III., „Závazky z deliktů“, v ust. § 2864 a následujících stanovuje náhradu nejen majetkové, ale i nemajetkové újmy. Dikce zákona sice vychází i nadále z koncepce, že prvotní je úhrada újmy v majetkové sféře, současně však v případech, zákonem stanovených, upravuje povinnost škůdce k náhradě nemajetkové újmy, ač tomu tak má být jen v případech, zákonem určených. Nutno ale připomenout, že případy, kdy právo na odčinění nemajetkové újmy vzniká, jsou pojmuty dosti široce²³⁵. Ačkoli ve většině ustanovení zmíněného dílu užívá připravená legislativa nadále pojmu „škoda“, totéž platí pro i pro újmu jinou (nemajetkovou), je-li právně upravena povinnost ji odčinit. A tak v případě pojištění odpovědnosti za škodu nebo lépe v pojištění odpovědnosti²³⁶, bude předmětem pojištění vznik odpovědnosti nejen za škodu, ale i za další (jinou) újmu, a to v rozsahu a ve výši určené zákonem anebo smlouvou, jak praví vládní návrh příslušného kodexu²³⁷.

Způsob a rozsah náhrady majetkové a nemajetkové újmy, uvedený v ust. § 2921 a násl. vládního návrhu daného kodexu, prakticky rozlišuje náhradu škody, náhradu při újmě na přirozených právech člověka, dále pak speciálně upravuje náhradu při poškození věci, při poranění zvířete a náhradu právě zmiňované (další) nemajetkové újmy.

²³⁵ Až téměř absurdní se mi jeví úprava náhrady nemajetkové újmy v případě, kdy má být odčiněna nemajetková újma každému, kdo způsobenou újmu (smrt kohosi „blízkého“) pocítuje jako osobní neštěstí, které jinak nelze odčinit, odůvodňují-li povinnost odškodnit ji to zvláštní okolnosti, za nichž byla způsobena, zejména byla-li způsobena úmyslně či hrubou nedbalostí. Mám-li být upřímná, nedovedu si představit to množství vznesených požadavků na odčinění takové újmy, bude-li například při dopravní nehodě usmrčen oblíbený soused, s nímž si každý rád přišel popovídat a posedět.

²³⁶ vstoupí-li nový občanský kodex v účinnost, je třeba jej v soukromém pojištění již v souladu s dikcí zákona nazývat „Pojištění odpovědnosti“ (dle názvu Pododdílu 10, Oddílu 2, Dílu 15, Hlavy II), ust. § 2831- 2837

²³⁷ Viz ust. § 2831, odst. 1, vládního návrhu občanského zákoníku

Pod pojmem „újma na přirozených právech člověka“ jsou zahrnuty prakticky veškeré náhrady, které mají povahu újmy nemajetkové, ale jejichž náhrada dle současného právního úpravy se provádí v rámci odškodnění se vzniklou škodou na zdraví a životě (náhrady při ublížení na zdraví a při usmrcení, náhrady spojené s péčí o zdraví, náklady pohřbu, peněžité dávky- tj. náhrada za ztrátu na výdělku po dobu a po skončení pracovní neschopnosti, náklady na výživu pozůstalým), přičemž úpravu pevně stanoveného ohodnocení bolestného, ztížení společenského uplatnění a jednorázového odškodnění pozůstalým vládní návrh kodexu opouští se zdůvodněním, že v daném případě uvedené náhrady nelze paušalizovat a ponechává volnou ruku soudcům pro individuální posouzení každého jednotlivého případu. Chápu i vysvětlení v důvodové zprávě, o tom, že nelze každému přiznat výši odškodnění stejnou, a to s ohledem na individualitu člověka.²³⁸ Tato skutečnost se ale posuzuje a hodnotí takto v souladu s dikcí současných právních předpisů rovněž individuálně, pouze avšak v případech závažných, pokud následky daného zásahu do lidského života byly neodstranitelné a výrazně ovlivnily další život daného jedince²³⁹.

Zásadní věcí pro další vývoj pojištění odpovědnosti tedy je, zda (a do jaké míry) bude možno specifikovat riziko, přijímané do pojištění, jakým způsobem toto ovlivní stanovení technických rezerv pro neživotní pojištění, s tím spojenou práci pojistně-technického matematika²⁴⁰, a jak se uvedená skutečnost promítne nejen do sazeb pojistného, ale i sazeb zajistného. Je třeba si uvědomit, že do pojištění lze přijmout pouze taková rizika, která jsou pojistitelná, tj. nahodilá, vyčíslitelná a pro pojistitele ekonomicky přijatelná²⁴¹. Má-li být dané riziko přijato do pojistné ochrany, je tedy z tohoto pohledu třeba, aby bylo možno ztrátu objektivně vyčíslit a určit v penězích, respektive ohodnotit dané riziko při příjmu do pojištění (tj. míru pravděpodobnosti vzniku škody – zde chápeme i jiné újmy, způsobení pojistným nebezpečím), předem odhadnout předpokládanou výši újmy, která takto může vzniknout.

²³⁸ „soukromý život je nekonečně variabilní a snaha po jeho nivelizaci v záležitostech tak na výsost individuálních jako je bolest, důsledky újmy na zdraví pro další budoucnost postiženého nebo ztráta blízkého člověka není důvodná“- cituji z důvodové zprávy vládního návrhu kodexu ke shora uvedeným ustanovením

²³⁹ Míním zde hodnocení bolestného a ztížení společenského uplatnění dle vyhl. č. 440/2001 Sb., tedy zejména ztížení společenského uplatnění, kdy v souladu s ust. § 7, odst. 3 soud může v případech hodných zvláštního zřetele výši odškodnění dle vyhlášky přiměřeně zvýšit.

²⁴⁰ Viz ust. § 51 a násl. a ust. § 80, zákona č.277/ 2009 Sb., o pojišťovnictví

²⁴¹ Srovnej např. Ducháčková Eva: Pojišťovnictví a pojištění, VŠE. Praha: 2000, ISNB: 80-245-0023-X, dále Hora J., Šulcová J., Zuzaňák A., Příručka pro zprostředkovatele pojištění, Linde Praha, a.s., 2004, ISNB 80-7201-488-9

3. PRÁVNÍ ÚPRAVA POJIŠTĚNÍ ODPOVĚDNOSTI ZA ŠKODU

V první kapitole této práce jsem zmínila základní členění pojistných produktů v pojištění odpovědnosti za škodu do základních skupin. Uvedla jsem, že členění pojištění dle právní skutečnosti, na jejímž základě pojištění vzniká, je důležitým kritériem pro posuzování míry rizika, které pojistitel na sebe bere poskytováním příslušné pojistné ochrany. Je tomu tak především s ohledem na dikci právních předpisů, upravující rozsah pojistné ochrany, práv a povinností pojistitele, pojistníka, pojištěného, případně jiné oprávněné osoby.

S ohledem na skutečnost, že pojištění zákonné je upraveno zákoníkem práce a příslušnou vyhláškou, soukromá pojištění zákonem o pojistné smlouvě, případně zvláštním právním předpisem, který je zákonem speciálním k zákonu o pojistné smlouvě, uvádím v této kapitole postupně příslušné právní úpravy těchto pojištění. Zmiňuji zde nejen právní úpravu stávající v pojištění odpovědnosti za škodu, ale i výhled do budoucna, a to s ohledem na legislativu již schválenou a legislativu připravenou, jež dosud nenabyla účinnosti (zákon o úrazovém pojištění zaměstnanců a nový občanský zákoník, schválený dne 9. 11. 2011 Poslaneckou sněmovnou)²⁴².

²⁴² zákon č. 266/2006 Sb., o úrazovém pojištění zaměstnanců, který by měl dle legislativní úpravy, provedené zákonem č. 282/ 2009 Sb., vstoupit v účinnost dnem 1. 1. 2013 a zrušit zákonné pojištění odpovědnosti za škodu zaměstnavatele za pracovní úrazy a nemoci z povolání (a nahradit je pojištěním úrazovým, běžným ve většině států EU). V České republice probíhá rozsáhlý rekodifikační proces soukromého práva. Vládní návrh občanského zákoníku, na němž pracoval autorský tým pod vedením hlavního zpracovatele prof. Dr. JUDr. Karla Eliáše, reaguje na potřebu změny v soukromém právu, neboť soukromé právo u nás jako celek nebylo kodifikováno prakticky od počátku 19. století (obecný zákoník občanský z r. 1811, který u nás platil do r. 1950), pomineme-li následné snahy o rekodifikační procesy, zejm. z r. 1937. Návrh nového občanského zákoníku byl poprvé předložen vládě Ministerstvem spravedlnosti ČR a představen jejím ministrem, Jiřím Pospíšilem, na počátku r. 2009. Ten zdůraznil, že hlavní předností nové úpravy je přehledné a logické sjednocení soukromého práva do jediného kodexu. Nový občanský zákoník byl schválen Poslaneckou sněmovnou Parlamentu ČR, ve třetím čtení, dne 9. 11. 2011, nyní jej čeká předložení Senátu. Zdroj: <http://www.obcanskyzakonik.justice.cz>, dále <http://www.psp.cz>

3.1. Pojištění zákonná

Pod pojmem „zákonné pojištění“ rozumíme takové pojištění, které vzniká bez uzavření pojistné smlouvy za podmínek uvedených v zákoně; příslušný právní předpis stanoví, u které pojišťovny takové pojištění vzniká. Do doby, než nabyl účinnosti zákon o pojistné smlouvě²⁴³, byla právní úprava zákonného pojištění zakotvena ve zvláštní části občanského zákona²⁴⁴.

V praxi to znamenalo - a v současném právním stavu našeho pojištění ještě znamená - že každá právnická či fyzická osoba je pojištěna dle daného právního předpisu bez uzavření pojistné smlouvy přímo ze zákona, a to i v případě, kdy neuhradí pojistné, jehož výši jí právní předpis ukládá. V režimu zákonného pojištění je v současné době pouze jeden druh pojištění odpovědnosti za škodu „Zákonné pojištění odpovědnosti organizace za škodu při pracovním úrazu nebo nemoci z povolání“. Stávající právní úprava tohoto pojištění by měla být zrušena dnem 1. 1. 2013, kdy by měl, dle stávající právní úpravy, nabýt účinnosti zákon o úrazovém pojištění zaměstnanců. Tím by pojistná ochrana zaměstnancům byla poskytována nikoli již formou pojištění odpovědnosti za škodu, ale pojištění úrazového²⁴⁵. Mluvíme-li o současném právním stavu zákonného pojištění, přechodná ustanovení stávajícího zákoníku práce²⁴⁶ odkazují na předchozí právní úpravu tohoto pojištění²⁴⁷; daná právní úprava stanoví, že příslušná ustanovení tohoto zákona jsou platná do doby, než vstoupí v účinnost č. 266/2006 Sb., o úrazovém pojištění zaměstnanců. To se původně mělo uskutečnit ke dni 1. 1. 2008; účinnost tohoto zákona však byla nejprve odložena

²⁴³ zákon č. 37/2004 Sb., o pojistné smlouvě

²⁴⁴ zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, v hlavě XV., nazvané „Pojistné smlouvy“, v platném znění do 31. 12. 2004

²⁴⁵ zákonem č. 282/2009 Sb. schválil Parlament České republiky odložení zákona č. 266/2006 Sb., o úrazovém pojištění zaměstnanců ke dni 1. 1. 2013

²⁴⁶ zákon č. 262/2006 Sb., zákoník práce, který vstoupil v účinnost dnem 1. 1. 2007

²⁴⁷ ust. § 205d zákona č. 65/1965 Sb., zákoník práce, v platném znění do 31. 12. 2006 a vyhlášky č. 125/1993 Sb., kterou se stanoví podmínky a sazby zákonného pojištění odpovědnosti zaměstnavatele za škodu při pracovním úrazu nebo nemoci z povolání

ke dni 1. 1. 2010, po té ke dni 1. 1. 2013²⁴⁸. Je nutno poznamenat, že již v devadesátých létech minulého století došlo k několika za sebou rychle provedeným legislativním změnám, kdy bylo dané pojištění (původně takto poskytující pojistnou ochranu pouze zaměstnancům občana, soukromě podnikajícího) koncipováno jako pojištění povinné smluvní, vzápětí nahrazeno právní úpravou daného pojištění jako pojištění zákonného, následně bylo zavedeno opět (na necelý rok) pojištění povinné smluvní. Následně pak zákon č. 231/1992 Sb. novelizoval s účinností od 1. 1. 1993 tehdy platnou právní úpravu zákoníku práce²⁴⁹ a vložil do textu zákona ustanovení § 205d „Zákonné pojištění odpovědnosti zaměstnavatele za škodu při pracovním úrazu nebo nemoci z povolání“. Tenkrát - a samozřejmě ještě i dnes účinná právní úprava - již zavazuje všechny subjekty, zaměstnávající alespoň jednoho zaměstnance, vyjma organizačních složek státu²⁵⁰. Dlužno poznamenat, že k této zásadní právní úpravě došlo proto, aby Česká republika dostála svým závazkům, jež pro ni vyplývaly z úmluv Mezinárodní organizace práce²⁵¹.

²⁴⁸ Dnem 1.1.2007 vstoupil v účinnost zákon č. 262/2006 Sb., zákoník práce, který v ust. § 365 stanoví, že ode dne nabytí účinnosti tohoto zákona do dne nabytí účinnosti právní úpravy úrazového pojištění zaměstnanců se řídí odpovědnost zaměstnavatele za škodu při pracovních úrazech a nemocech z povolání ustanovením § 272 až 274, dále ustanovením § 393, odst. 2, ust. § 205d zákona č. 65/1965 Sb., zákoník práce, v platném znění do 31. 12. 2006 a vyhlášky č. 125/1993 Sb., kterou se stanoví podmínky a sazby zákonného pojištění odpovědnosti zaměstnavatele za škodu při pracovním úrazu nebo nemoci z povolání, v platném znění do 31. 12. 2006. Parlament České republiky však schválil odložení zákona č. 266/2006 Sb., o úrazovém pojištění zaměstnanců, a to zákonem č. 218/2007, kterým se mění zákon č. 266/2006 Sb., o úrazovém pojištění zaměstnanců, zákon č. 267/2006 Sb., o změně zákonů souvisejících s přijetím zákona o úrazovém pojištění zaměstnanců, zákon č. 264/2006 Sb., kterým se mění některé zákony v souvislosti s přijetím zákoníku práce, ve znění zákona č. 585/2006 Sb., zákon č. 110/2006 Sb., o životním a existenčním minimu, zákon č. 218/2000 Sb., o rozpočtových pravidlech a o změně některých souvisejících zákonů (rozpočtová pravidla), ve znění pozdějších předpisů, a zákon č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění. Následně byla účinnost zákona o úrazovém pojištění zaměstnanců dále odložena až k 1. 1. 2013, a to zákonem č. 282/2009 Sb.

²⁴⁹ zákon č. 65/1965 Sb., zákoník práce, platné znění k datu účinnosti zákona č. 231/1992 Sb.

²⁵⁰ Dnem 1. 5. 1990 vstoupil v účinnost zákon č. 105/1990 Sb., o soukromém podnikání občanů, provedeného vyhl. č.138/1990, kterou se stanovily podmínky zákonného pojištění odpovědnosti podnikatele za škodu, která vznikne pracovníkovi při plnění pracovních úkolů anebo v přímé souvislosti s ním. Živnostenský zákon (zákon č. 455/ 1991 Sb.) s účinností od 1. 2. 1992 však toto zákonné pojištění zrušil a nahradil právní úpravou, převádějící toto zákonné pojištění do režimu pojištění povinných smluvních. V ust. § 68 daného zákona je tak dána povinnost podnikatelů, aby v případě, zaměstnávají-li alespoň jednoho pracovníka (zaměstnance) uzavřeli pojistnou smlouvu pro případ vzniku příslušné odpovědnosti za škody, s tím, že tato smlouva bude účinná od data, kdy vznikl pracovní poměr s prvním jeho zaměstnancem. Následně pak, s účinností ode dne 1.1.1993 bylo opět dané pojištění převedeno do režimu pojištění zákonných (ust. § 205d zákona č. 45/1965 Sb., zákoník práce, který byl takto novelizován zákonem č. 231/1992 Sb.), prováděcí vyhláška č.125/1993 Sb. však vstoupila v účinnost až dnem 22. 4. 1993, tj. více než 3,5 měsíce zde bylo určité „právní vakuum“, neboť, jak zmiňuji podstatu dané právní úpravy, práva a povinnosti pojištěného a pojistitele, provádění a organizaci daného pojištění upravuje právě předmětná vyhláška.

²⁵¹ zveřejněna ve Sbírce zákonů v r. 1990 pod č. 437 a č. 438

Zmíněná právní úprava znamenala tedy nové, opětovné zavedení tohoto druhu zákonného pojištění, a jak bylo zřejmé z připojené důvodové zprávy k výše citovanému zákonu, úmyslem zákonodárce bylo vyřešit danou problematiku ochrany zaměstnanců v případě vzniku pracovního úrazu nebo nemoci z povolání na přechodnou dobu, než by byl vytvořen systém úrazového pojištění, který je běžný v ostatních zemích Evropské unie. Je tedy s podivem, že ač dnem 1. 5. 2004 přistoupila Česká republika do Evropské unie, toto pojištění je nadále v platnosti a v souladu s legislativní změnou, kterou zmiňuji, účinnost tohoto pojištění byla prodloužena o další dva roky, ač původní „náhrada“ tohoto pojištění v souladu s předpokládanou účinností zákona o úrazovém pojištění zaměstnanců byla zamýšlena od 1. 1. 2008²⁵².

V posledních několika letech bylo možno na naší politické scéně vnímat ze strany opozičních stran zřetelnou snahu upustit od nové koncepce daného pojištění a ponechat jej na principu odškodnění z odpovědnosti zaměstnavatele, nikoli však již jako pojištění zákonné, ale jako pojištění povinně smluvní, stejně tak jako pojištění odpovědnosti za škodu z provozu vozidla. Dané pojištění by tak bylo provozováno na podobných principech, komerčními pojišťovnami, na základě licence udělené jim příslušným dozorovým orgánem, tj. nyní Českou národní bankou²⁵³.

V současné době se zdá, že se od daného záměru ustupuje, ozývají se ale hlasy ze strany zástupců zaměstnavatelů a odborových svazů, volající po novele daného zákona. Dle jejich názoru totiž daný zákon „znevýhodňuje zaměstnavatele, zbavuje je pojistné ochrany, doplatí na něj nižším odškodněním i samotní poškození“²⁵⁴. Poslední jednání ohledně dalšího odkladu účinnosti zákona s ministrem práce a sociálních věcí dne 15. 11. 2011 byla neúspěšná, ministr další odklad daného zákona již připustit nechce²⁵⁵. Zde je třeba si ale položit otázku, zda stát uvolní finance pro Českou správu sociálního zabezpečení na vytvoření systému, nových pracovišť,

²⁵² zákonem č. 282/2009 Sb. schválil Parlament České republiky odložení účinnosti zákona č. 266/2006 Sb., o úrazovém pojištění zaměstnanců ke dni 1. 1. 2013

²⁵³ dle ust. § 84 a násl. zákona č. 277/2009 Sb., o pojišťovnictví (předchozí právní úprava, tj. do 31. 12. 2009 byla takto provedena zákonem o pojišťovnictví, § 6 a násl., zákona č. 363/1999 Sb.)

²⁵⁴ Citace z vyjádření Zdeňka Lišky, ředitele Svazu průmyslu a dopravy, zdroj: Lidové noviny, 16. 11. 2011, str. 15

²⁵⁵ citace: „Každý odklad znamená prodloužení osmnáct let trvajícího provizoria. To nemohu připustit.“ Jaroslav Drábek, ministr práce a sociálních věcí pro Lidové noviny, ze dne 16. 11. 2011, str. 15

na přijetí nových pracovníků pro správu daného pojištění²⁵⁶. Osobně se domnívám, že požadavky na financování pojištění jsou pro stát takřka neúnosné, a to i s ohledem na současnou vleklou ekonomickou krizi. Současně však vnímám i skutečnost, že podle nové legislativy budou pracovní úrazy odškodňovány pouze jakousi formou sociálních dávek, které budou neúměrně nižší, než pojistná plnění, určená v souladu se současnou právní úpravou daného pojištění a rozsahem náhradové povinnosti dle zákoníku práce. To samozřejmě neúměrně zvyšuje rizika firem, zaměstnávají osoby v pracovním poměru, a to zejména v případě vzniku pracovního úrazu s dlouhodobými, případně trvalými následky.

Náhrada škody při pracovních úrazech a nemocech z povolání je přitom často dlouhodobého a někdy dokonce trvalého charakteru, což může znamenat neúměrné finanční zatížení zaměstnavatele a ohrozit tak ekonomickou stabilitu zejména malých a středních podnikatelských subjektů. Jedním z důvodů zavedení stávajícího zákonného pojištění byla právě nutnost zajistit zaměstnancům nároky na odškodnění i v případě zániku zaměstnavatele bez právního nástupce nebo v případech insolventnosti zaměstnavatele poskytovat náhradu škody.

Zákonné pojištění vzniká bez uzavření pojistné smlouvy, na základě určité právní skutečnosti, stanovené právním předpisem²⁵⁷. Je nejvyšší formou pojištění a má tedy přednost před ostatními druhy pojištění. V praxi to znamená, že ve všech pojistných podmínkách jednotlivých pojistitelů, podle nichž se uzavírají smluvní pojištění odpovědnosti za škodu, jsou příslušná ustanovení o tom, že se sjednávané pojištění nevztahuje na odpovědnost za škodu, pokud takto vzniklá škoda je předmětem pojistného plnění ze zákonného pojištění²⁵⁸.

Je třeba zdůraznit, že toto pojištění chrání pouze zaměstnance (případně jiné oprávněné osoby - jemu příbuzné a blízké) a to pouze v souvislosti s odškodňováním

²⁵⁶ Uvedená situace nastala již v souvislosti s předpokládanou účinností zákona od 1. 1. 2010, současný požadavek by znamenal náklady na zavedení a provoz systému na první rok ve výši téměř miliardy korun (zdroj: <http://portal.mpsv.cz>)

²⁵⁷ V předchozí právní úpravě soukromého pojištění – zněla věta druhá, ust. § 789, zákona č. 40/1965 Sb., občanský zákoník, v platném znění do 31. 12. 2004 takto: „Zvláštní právní předpis může též stanovit, že pojištění bez uzavření pojistné smlouvy vznikne na základě jiné skutečnosti, za podmínek v něm uvedených (pojištění zákonné).“

²⁵⁸ Stejný princip pak lze vysledovat v pojistných podmínkách všech pojistitelů na českém pojistném trhu v případě povinného pojištění v souladu s ust. § 5 zákona č. 37/2004 Sb., o pojistné smlouvě; podobně tomu tak bylo i v pojistných podmínkách soukromého i zákonného pojištění, upravených zákonem č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, právní stav do 31. 12. 2004.

pracovních úrazů a nemoci z povolání. Pojištění se tedy nevztahuje na ostatní případy právní odpovědnosti zaměstnavatele za škodu způsobenou zaměstnanci (případně oprávněným osobám, jemu příbuzným a blízkým) a třetím osobám dalším. Neposkytuje ani pojistnou ochranu pro případ uplatňovaných nákladů, jež vynaložila příslušná zdravotní pojišťovna na léčení poškozeného zaměstnance v souvislosti s pracovním úrazem a nemocí z povolání, jsou-li tyto v souladu s příslušnou právní úpravou požadovány²⁵⁹.

Obecně závazným právním předpisem, který upravuje toto zákonné pojištění, je zákoník práce²⁶⁰. Ten stanoví okruh zaměstnanců, na které se uvedené pojištění vztahuje. Pojištění se tak týká všech zaměstnavatelů, zaměstnávajících alespoň jednoho pracovníka (zaměstnance). Příslušné osoby jsou tedy pojištění přímo ze zákona, bez uzavření pojistné smlouvy, tj. všichni zaměstnavatelé, právnické i fyzické osoby, tuzemské či cizozemské subjekty zaměstnávající v České republice fyzické osoby - zaměstnance podle stávající právní úpravy; výjimku tvoří organizační složky státu²⁶¹. Uvedená právní úprava se tedy nevztahuje na zaměstnavatele, kteří mají postavení státního orgánu, neboť v pracovněprávních vztazích nemají vlastní právní subjektivitu, jsou organizačními složkami státu a v souladu s touto právní úpravou je tedy zaměstnavatelem stát, jednajícím prostřednictvím příslušné organizační složky²⁶².

Zásadním principem uvedeného pojištění je skutečnost, že zaměstnavatel neuzavírá s pojistitelem žádnou pojistnou smlouvu, ale je pojištěn přímo ze zákona. Pojištění vzniká na základě právní skutečnosti, spočívající ve vzniku prvního pracovněprávního vztahu, tedy přijetím prvního zaměstnance zaměstnavatelem do pracovního poměru a trvá po dobu existence takto vzniklého pracovně právního vztahu (případně takto vzniklých pracovně právních vztahů). Zákoník práce provádí

²⁵⁹ viz ust. § 55 zákon č. 48/1997 Sb. o veřejném zdravotním pojištění, kde zákon stanoví příslušné zdravotní pojišťovně právo uplatnit náklady léčení, jež vynaložila v souvislosti s utrpěným úrazem „svého“ pojištěnce v důsledku protiprávního jednání jiného subjektu – zaměstnavatele, případně jiné osoby.

²⁶⁰ zákon č. 262/2006 Sb., zákoník práce, který v ust. § 365 odkazuje na skutečnost, že do dne nabytí účinnosti právní úpravy úrazového pojištění zaměstnanců se řídí odpovědnost zaměstnavatele za škodu při pracovních úrazech a nemocech z povolání ustanovením § 272 až 274, dále ustanovením § 393, odst. 2, § 205d zákona č. 65/1965 Sb., zákoník práce, platné znění do 31.12. 2006 a rovněž vyhlášky č. 125/1993 Sb., již se stanoví podmínky a sazby zákonného pojištění odpovědnosti zaměstnavatele za škodu při pracovním úrazu nebo nemoci z povolání (platné znění do 31.12.2006).

²⁶¹ ust. § 205d, odst. 1, zákona č. 65/1965 Sb., zákoník práce, platná právní úprava do 31. 12. 2006

²⁶² ust. § 8b zákona č. 65/1965 Sb., zákoník práce, platná právní úprava do 31. 12. 2006. Vyloučení organizačních složek státu z uvedeného zákonného pojištění vyplývá ze zákona č. 218/2000 Sb., o rozpočtových pravidlech, organizační složky státu jsou taxativně vymezeny v ustanovení § 3 zákona č.219/2000 Sb., o majetku České republiky a jejím vystupování v právních vztazích

pouze právní úpravu vzájemných vztahů mezi státem, zastoupeným Ministerstvem financí a oběma provozovateli tohoto pojištění²⁶³. Pojištění je provozováno na komerční bázi se státní garancí. V případě, že pojišťovně, které jsou oprávněny uvedené pojištění provozovat, vznikne provozováním zákonného pojištění majetková újma, mají právo na náhradu této újmy ze státního rozpočtu. Stejně tak přebytek, který by vznikl provozováním uvedeného pojištění, se odvádí do státního rozpočtu.

Podmínky provozu tohoto pojištění a sazby pojistného pak stanoví vyhláška č. 125/1993 Sb.²⁶⁴, na kterou příslušné ustanovení zákoníku práce odkazuje²⁶⁵. Tato vyhláška stanoví zejména povinnosti pojištěného (zaměstnavatele), právo pojištěného na výplatu pojistného plnění, povinnosti pojistitele, právo pojistitele na náhradu škody vůči pojištěnému a právo na vyplacené pojistné plnění vůči poškozenému či třetím osobám, stanovení výše pojistného a určení plateb pojistného. Ukládá pojištěnému plnit určité povinnosti při vzniku pojistné ochrany, během celé doby trvání pojištění, dále pak ustanovuje specifické povinnosti pro případ vzniku pojistné události. Dojde-li ze strany pojištěného (zaměstnavatele) k porušení těchto povinností a tím ke ztížení zjištění právního důvodu plnění z pojištění, rozsahu nebo jeho výše, pak má pojišťovna vůči němu právo na přiměřenou náhradu (zejména nákladů s tím spojených), nejvýše však do poloviny částek, které z důvodu pojistného plnění vyplatila. Díkce zákona rovněž stanoví, kdy pojistitel není povinen, v důsledku nedodržení shora stanovených povinností, poskytnout pojistné plnění. Na tomto místě si neodpustím jednu poznámku, a to stejnou, která by mohla být uplatněna v souvislosti s právní úpravou zákonného pojištění odpovědnosti za škodu způsobenou provozem motorového vozidla dle vyhlášky č. 492/1991 Sb., která byla v účinnosti až ke dni 1. 1. 2000, kdy nabyl plné účinnosti zákon č. 168/1999 Sb.²⁶⁶. Z mého osobního pohledu je poněkud zarážející, že je možné, aby základní práva a povinnosti příslušných subjektů byly stanoveny vyhláškou a nikoli zákonem; zákonitě se nabízí otázka, zda uvedená právní úprava

²⁶³ Viz právní úprava, provedená v ust. § 205d, v odstavcích 2 - 6 zákona č. 65/1965 Sb., zákoník práce, platné znění do 31. 12. 2006. Provozovateli tohoto pojištění jsou dle díkce zákona dva pojistitelé, provozující svou činnost na českém pojistném trhu: Česká pojišťovna, a.s. a Kooperativa pojišťovna, a.s. Přechodná účinnost tohoto ustanovení je dána zákonem č. 262/2006 Sb., zákoník práce, ust. § 365.

²⁶⁴ Tato vyhláška byla postupně novelizována následujícími předpisy: vyhláška č. 43/1995 Sb., vyhláška č. 98/1996 Sb., vyhláška č. 74/2000 Sb. a vyhláška č. 487/2001 Sb.

²⁶⁵ viz ust. § 205d, odstavec 7, zákona č. 65/1965 Sb., zákoník práce, v platném znění do 31. 12. 2006; přechodná účinnost tohoto ustanovení je dána zákonem č. 262/2006 Sb., zákoník práce, ust. § 365

²⁶⁶ o pojištění odpovědnosti za škodu způsobenou provozem vozidla

není v rozporu s Listinou základních lidských práv a svobod²⁶⁷. Jak je zřejmé, uvedená skutečnost bude ještě aktuální minimálně do 31. 12. 2012. Podstatně delší dobu samozřejmě bude aktuální právo na plnění z pojištění u zaměstnavatelů, jež za vzniklé pracovní úrazy a nemoci z povolání nesou odpovědnost; příslušní pojistitelé tedy budou v souladu se stávající právní úpravou tohoto pojištění uspokojovat oprávněné nároky poškozených osob²⁶⁸.

Účinnost v posledních letech tak mnoho diskutovaného zákon č. 266/2006 Sb., o úrazovém pojištění zaměstnanců byla znovu odložena, a to zákonem č. 282/2009 Sb., tentokrát ke dni 1. 1. 2013. A jak v úvodu této kapitoly zmiňuji, s ohledem na rozsáhlé diskuze, které se opět (na jiné bázi, než před několika lety) okolo dané legislativy vedou, podotýkám, je otázkou, zda opravdu vstoupí tento zákon v účinnost shora uvedeným dnem. Důvodem dalšího odložení jeho účinnosti bylo, že provádění úrazového pojištění má být svěřeno České správě sociálního zabezpečení a okresním správám sociálního zabezpečení, která argumentuje tím, že nenejí schopna za současného stavu rozpočtových prostředků příslušnou agendu převzít. Z hlediska hospodaření s prostředky úrazového pojištění se předpokládá napojení na státní rozpočet s plánovanými příjmy a výdaji úrazového pojištění. Pro ČSSZ to dle důvodové zprávy znamená provádět správu daného pojištění, tj. zcela novou agendu, ač státní správa bude toto pojištění provádět současně s agendou nemocenského a důchodového pojištění. Poukazuje se na novou legislativu v oblasti nemocenského pojištění a její implementaci v praxi, i na připravované schválení změn v rámci I. etapy důchodové reformy a samozřejmě na zvýšené nároky na rozpočtové prostředky v souvislosti s agendou novou. Předpokládá se tak finanční dopad na celou sféru, související s jejím zavedením a s její správou. Ano, samozřejmě zavedení nového systému si bude vyžadovat nové rozpočtové prostředky, a to ty stálé, které budou třeba na navýšení stálého počtu zaměstnanců, včetně zabezpečení jejich pracovního zázemí a s tím souvisejícího vybavení a potom dále prostředky, související s převzetím evidence od současných pojistitelů zákonného pojištění a evidence vyjmenovaných skupin, které v současnosti samy provádějí odškodňování pracovních úrazů a nemocí z povolání. V úvodu této kapitoly předestírám otázku, zda vláda za současného stavu

²⁶⁷ viz článek 7, odst. 1, zákona č. 2/1993 Sb., Listina základních lidských práv a svobod

²⁶⁸ Právní úprava uvedeného pojištění a právní úprava odpovědnosti za pracovní úrazy a nemoci z povolání je podrobně vysvětlena v publikaci Hradec Milan, Křivohlávek Václav, Zárbybnická Jana: *Pojištění a pojišťovnictví, Vysoká škola finanční a správní, o.p.s., v edici EUPRESS, 2005, ISBN: 80-86754-48-0, v kapitole 4.*

naší ekonomiky bude ochotna (či schopna) vyčlenit požadované finanční prostředky, které státní správa v souvislosti s tím požaduje.

A naopak – nenajdou-li se finance pro zavedení a provoz daného pojištění, nabízí se řešení převést dané pojištění na bázi povinného pojištění a ponechat její provoz se všemi důsledky z toho plynoucími komerčním pojišťovněm. Obávám se, že schválená právní úprava, vstoupí-li takto v účinnost, umožní přímý příjem pojistného z úrazového pojištění zaměstnanců do státní pokladny a bude mít za následek smísení pojistného s daněmi, odváděné státu. Jsem tedy pevně přesvědčená, že v daném případě nezbude dostatek finančních prostředků právě na krytí příslušných pojistných plnění, byť příslušný zákon v porovnání s odškodňováním pracovních úrazů dle dikce současné legislativy upravuje pojistné plnění na směšně nízké úrovni²⁶⁹. V daném případě bych tedy navrhovala, aby příslušné pojištění zůstalo třeba i na bázi pojištění úrazového, ale aby bylo provozováno komerčními pojistiteli, kteří jsou povinni vytvářet technické rezervy na pojistná plnění a tato povinnost je Českou národní bankou, jako dozorovým orgánem, důsledně kontrolována²⁷⁰.

3.2. Pojištění soukromá (smluvní)

Soukromá pojištění jsou právně upravena s účinností od 1. 1. 2005 zákonem č. 37/2004 Sb., o pojistné smlouvě s tím, že pojistné smlouvy, které byly uzavřeny před účinností zmíněného zákona, se řídí tehdejší právní úpravou, tj. občanským zákoníkem

²⁶⁹ Viz srovnání, provedené analýzou pro deník Lidové noviny: dělník, 38 let, s průměrným měsíčním výdělkem ve výši Kč 15.389,-v únoru 2011 utrpěl pracovní úraz s 20 -ti % mírou poškození na zdraví, zůstal práce neschopný. Podle současné právní úpravy pojištění a jeho nárokovatelného odškodnění dle zákoníku práce, by mohl obržet v souladu s dikcí zákoníku práce až Kč 5,016.814,- (seznam všech současných jednotlivých nároků je uveden v příloze č. 3, této práce, s odkazem na příslušnou právní úpravu), v této částce je zahrnuto i pravidelné odškodnění náhrady za ztrátu na výdělkem po skončení pracovní neschopnosti, do dovršení 65 - ti let věku. Podle zákona č.266/2006 Sb. by od České správy sociálního zabezpečení v takovém případě poškozený zaměstnanec obdržel pouze Kč 160.000,-, jako jednorázově vyplacenou dávku.

²⁷⁰ Viz ust. § 51, zákona č. 277/ 2009 Sb., o pojišťovnictví (Technické rezervy tuzemské pojišťovny) a ust. § 84 a násl. daného zákona (Dohledová činnost České národní banky), zvláště pak ust. § 85, odst. 1, písm. c).

v platném znění do 31. 12. 2004²⁷¹. Pojištění, která vznikají na základě pojistné smlouvy a jsou upravena shora zmíněným právním předpisem, lze dále podle právní závaznosti rozdělit na pojištění povinná²⁷² a pojištění dobrovolná.

Zákon č. 37/2004 Sb., o pojistné smlouvě, ze dne 17. prosince 2003, jako celek nabyt účinnosti dnem 1. ledna 2005. Právní úprava, provedená zákonem č. 37/2004 Sb., o pojistné smlouvě přizpůsobila danou oblast soukromého práva podmínkám tržního hospodářství a reagovala na přístup České republiky do Evropské unie. Z tohoto důvodu také některá ustanovení tohoto zákona nabyt účinnosti již dnem vstupu smlouvy o přistoupení České republiky k Evropské unii, tedy dnem 1. 5. 2004²⁷³. Z hlediska společenské potřeby si však samozřejmě změnu právní úpravy soukromého pojištění vyžádalo doslova každodenní používání zákona veřejností, a to jak odbornou, tak i laickou. Tento trend byl dán stálou a rostoucí potřebou fyzických i právnických osob přenést pojistná rizika na právnickou osobu, tedy pojistitele.

V závislosti na rozsah veřejného zdravotního pojištění rostla potřeba příslušného soukromého pojištění, bylo třeba právně upravit pojištění pro případ nemoci u osob, které se zmíněného veřejného pojištění neúčastní a stejně tak bylo nutno upravit podmínky životního pojištění tak, jak je vyžaduje současný pojistný trh. Je třeba si uvědomit, že životní pojištění jako 3. součást pilíře důchodového sociálního systému si vyžadovalo změny v souvislosti s měnícími se kapitálovými možnostmi a potřebami obyvatelstva, s rostoucími možnostmi a potřebami investování.

Obrátíme-li svou pozornost k pojištění podnikatelských rizik, pojištění právnických osob a fyzických osob podnikajících, byla předchozí právní úprava, provedená občanským zákoníkem, zcela nedostačující, neboť neodpovídala novým

²⁷¹ zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, v období od doby své účinnosti, tj. od 1. dubna 1964 upravoval soukromoprávní problematiku pojišťovnictví v hlavě XV. „Pojistné smlouvy“ až do 31. 12. 2004. Zákon č. 37/2004 Sb., o pojistné smlouvě v části šesté „Přechodná ustanovení“, v ust. § 72, odst. 1 stanoví, že „právní vztahy vzniklé z pojistných smluv uzavřených přede dnem nabytí účinnosti tohoto zákona se řídí dosavadními právními předpisy“. Právní vztahy, vzniklé před účinností zákona o pojistné smlouvě je tedy nutno posuzovat v souladu s dikcí občanského zákona v platném znění ke dni 31. 12. 2004. Podrobný výklad k právní úpravě uvedeného pojištění je uveden v publikaci Hradec Milan, Zárybnická Jana: Vybrané statě z pojišťovnictví, Vysoká škola finanční a správní, o.p.s., Praha 2003, ISBN: 80-86754-09-X, v oddíle III., kapitole 1.1

²⁷² viz ust. § 5, zákona č. 37/2004 Sb., o pojistné smlouvě, který dále případně odkazuje na příslušné zvláštní právní předpisy, seznam všech povinných pojištění je uveden v příloze č. 2, této práce

²⁷³ viz zákon č. 37/2004 Sb., o pojistné smlouvě, část sedmá „Účinnost“, ust. § 73, dle něhož nabývají ustanovení § 23, odst. 4-6, § 30, 42, 63, § 64- 67, § 70 účinnosti již dnem 1. 5. 2004

podmínkám pojistného trhu. Ten nyní vyžaduje pojištění proti řadě pojistných nebezpečí, zejména pojištění finančních ztrát, pojištění úvěru a kauce, pojištění právní ochrany, pojištění ekologických a atomových rizik, jež potřebují speciální právní úpravu rozsahu a podmínek těchto pojištění.

Absence odpovídající právní úpravy tak vedla před účinností daného právního předpisu k tomu, že pojistitelé, podnikající na českém pojistném trhu, byli nuceni upravovat právní vztahy pomocí pojistných podmínek a smluvních ujednání v pojistné smlouvě. Dělo se tak často pomocí složitě a obšírně vysvětlovaných pojmů, které byly při sjednávání pojištění použity. Tato situace měla i negativní dopad na oblast našeho soudnictví, kdy absence dané právní úpravy musela být nahrazována výkladem soudu, jež vycházel při rozhodování nejčastěji z úpravy podstatně obecnější. To ovšem nemuselo znamenat, že dané rozhodnutí bude konečné a navíc závazné pro další případy, které se dále objevily.

Jak jsem zmínila na počátku této kapitoly, v současné době probíhá v České republice významný rekodifikační proces soukromého práva, o tolik významnější tím, že soukromé právo v naší zemi nebylo výrazným způsobem upraveno od počátku 19. století²⁷⁴. Soukromé pojištění je do nové koncepce občanského zákoníku včleněno do smluv odvážných, kdy je ujednána podstatná náležitost odvážných smluv jako ujednání prospěchu anebo nepospěchu jednoho či více smluvních stran v závislosti na nejisté události. Právní úprava soukromého pojištění je v zákoně provedena v části čtvrté, hlavě druhé, v ustanovení § 2728- 2842. Připravená legislativa přejímá stávající právní úpravu soukromého pojištění většinou bez zásadních věcných změn, provádí však stylistické a systematické úpravy, upřesňuje některá vyjádření a pojmy. Z úvodu k dané problematice byl odstraněn soubor legálních definic, obsažených ve stávající právní úpravě soukromého pojištění v ust. § 3, zákona č. 37/2004 Sb., o pojistné smlouvě. Důvodová zpráva poukazuje na skutečnost, že výklad určitých pojmů je

²⁷⁴ „Allgemeines Bürgerliches Gesetzbuch für die gesammten Deutschen Erbländer der Österreichischen Monarchie“ byl základem občanského práva v habsburské monarchii po celé 19. století až do jejího zániku. Tento Všeobecný občanský zákoník byl vyhlášen patentem císaře Františka Josefa I., dne 1. června 1811, pod č. 946 Sb. z. s., s platností pro všechny země císařství, s výjimkou zemí uherských. Na českém území byl platným právem až do vydání nového občansko právního kodexu v r. 1950. Dále zákonem č. 265/1949 Sb. došlo k oddělení rodinného práva od obecného práva občanského a zákon č. 141/1950 Sb. dále rekodifikoval zbývající části občanského práva. Poslanecká sněmovna dne 9. 11. 2011 ve třetím čtení schválila návrh nového občanského zákoníku. Současný schválený vládní návrh zákona je výsledkem jedenáctileté práce rekodifikační komise ministerstva spravedlnosti. Zdroj: <http://cs.wikipedia.org>, dále <http://www.ejustice.cz>

zakomponován přímo do některých ustanovení, případně, že jejich význam je odbornou veřejností dostatečně znám. Předpokládám tak, že pojistitelé, ve snaze vyhnout se nepříjemným situacím, související s možností nesprávného výkladu, se uchýlí k ještě pečlivějšímu výkladu pojmů v příslušných pojistných podmínkách, a to už citující výklad pojmů, nepřímo uvedený v dikci zákona anebo jejich význam tak, jak je v odborných kruzích chápán. Budou tak činit proto, aby byl naprosto jednoznačný výklad pojmů při sjednávání pojištění, aplikaci a vysvětlení těchto pojmů vlastními obchodními zástupci, zprostředkovateli pojištění, či zájemci o pojištění. Dalším důvodem bude snaha zamezit nejednotnému chápání jednotlivých pojmů v případě vzniku pojistných událostí oprávněnými osobami, s následnou možností uplatnit oprávnění na plnění z pojištění soudní cestou, a to z důvodu nesprávného pojetí dikce pojistných podmínek. Původně se uvažovalo i o tom, zda do návrhu zákona o pojišťovnictví²⁷⁵ nebude pojistitelům, provozující pojišťovací činnost na českém trhu, včleněna přímo povinnost výklad pojmů v odpovídajícím rozsahu do pojistných podmínek uvést. Z mého osobního pohledu by to bylo nejjednodušší řešení, jak umožnit přístup laické veřejnosti k výkladu pojmů, jichž se pojištění jimi sjednané týká a rovněž to usnadní postup obchodních zástupců pojistitele i zprostředkovatelů pojištění při jednání se zájemci o pojištění. Domnívám se však, že pojistitelé v mnoha případech tak činí stejně i dnes, a to přesto, že dikce zákona, na kterou pojistné podmínky přímo odkazují, příslušné pojmy vysvětluje. Právní úprava nového občanského zákoníku v ust. § 2733 a násl. pracuje s pojmem, který byl v předcházející i současné právní úpravě opomíjen, a to „pojistný zájem“. Tím je míněna oprávněná potřeba ochrany před následky nahodilé skutečnosti, vyvolané pojistným nebezpečím. Ve většině případů se s tímto pojmem setkáváme v pojištění škodovém, neboť dané osoby (zájemci o pojištění) si přejí, aby se daných škod vyvarovali, současně se obávají, že k nim dojít může. Civilní právo i praxe se shodují v tom, že pojištění nesmí být nástrojem spekulace, tedy není-li zde zřetelná oprávněná potřeba ochrany před následky pojistné události a pojistná smlouva byla uzavřena, pak daný zájemce o pojištění uzavřel smlouvu neplatnou. Současná právní úprava pojištění pojem pojistný zájem sice definuje a dále uvádí²⁷⁶, ale důsledky neexistence pojistného zájmu či jeho ztráty v průběhu pojištění neřeší.

²⁷⁵ zákon č. 277/2009 Sb., o pojišťovnictví, nahradil zákon č. 363/1999 Sb., o pojišťovnictví a o změně některých souvisejících zákonů, s účinností ode dne 1. 1. 2010.

²⁷⁶ V zákoně č. 37/2004 Sb., o pojistné smlouvě, je definice daného pojmu provedena v ust. § 3, písm. n), dále je tento pojem uveden v souvislosti s definicí pojmu „pojištěný“ v ust. § 3, písm. h), dále v ust. § 28, odst. 3, a to v souvislosti se stanovením limitu pojistného plnění (tzv. „pojištění na 1. riziko“)

Podle původní koncepce návrhu zákona o pojistné smlouvě mělo pojištění zánikem pojistného zájmu *ex lege* zanikat. Vzhledem k tomu, že nebylo zřejmé, jak se podmínka pojistného zájmu bude prokazovat, byl text tohoto ustanovení během příprav zákona vypuštěn. Záměr legislativců tehdy směřoval k tomu, že podmínkou vzniku a trvání pojištění je kumulativně reálná možnost vzniku skutečnosti, která je způsobilá vyvolat škodu na předmětu pojištění nebo vyvolat kapitálovou potřebu oprávněné osoby, a dále oprávněná potřeba ochrany před následky pojistného nebezpečí. Stejně však, do doby, než pojistný zájem jako pojem bude upraven legislativním procesem nově, lze jej použít jako výkladové vodítko, mělo-li by být pojištění nějakým způsobem zneužito. Současnou legislativní úpravou použité spojení, uvedené v ust. § 3, písm. n), dále v témž ust. § 3, písm. h) a konečně v ust. § 28, odst. 3, zákona o pojistné smlouvě, je míněna oprávněná potřeba ochrany před následky nahodilé skutečnosti, vyvolané pojistným nebezpečím. To je třeba pojmut jako stav, kdy je oprávněná osoba objektivně ekonomicky dotčena. K tomu, aby se někdo do pozice dotčené osoby dostal, postačí legální ekonomický důvod pro to, aby obdržel pojistné plnění (například aby nemusel „ze svého“ uhradit škodu, kterou svým jednáním způsobil a za niž dle příslušných právních předpisů odpovídá). V obecné rovině jde tedy o to, aby měl přiměřený zdroj finančních prostředků pro případ, že by je musel v souladu s právem vydat. Podstatné je však to, aby oprávněná osoba byla vždy osobou dotčenou, tedy tím, kdo je následky nahodilé skutečnosti, vyvolané daným pojistným nebezpečím dotčen. Není-li tomu tak, pak lze konstatovat, že pojistný zájem chybí a bylo by možné dovolávat se neplatnosti pojistné smlouvy pro rozpor s dobrými mravy²⁷⁷. Obávám se však, že v daném případě se pojistitel bude dostávat do „důkazní nouze“, neboť samozřejmě bude na něm prokázat, že „pojistník neměl pojistný zájem při uzavření smlouvy“, či „pojistník ztratil pojistný zájem za trvání pojištění“²⁷⁸. Pojistný zájem je v navrhovaném právním kodexu zvlášť vymezen pro vlastní život, zdraví a majetek, dále i pro zdraví, život a majetek osob jiných, a to za podmínek, jež jsou v zákoně specifikovány. Uzavírá-li pojištění osoba od pojištěného odlišná, pak je prokázán pojistný zájem pojistníka, dá-li k němu pojištěný souhlas²⁷⁹. Připravovaná právní úprava

²⁷⁷ dle výkladu, uvedeného na str. 32-33, Ludvík Bohman, Libuše Dryjová, Magdalena Wawerková, *Zákon o pojistné smlouvě, Komentář*, Linde Praha a.s., 2004, ISNB 80-7201-504-4

²⁷⁸ viz ust. § 2507 znění nového občanskoprávního kodexu, zdroj: <http://ejustice.cz>

²⁷⁹ srovnej příslušnou současnou právní úpravu „Pojištění cizího rizika“ (ust. § 10, zákona č. 37/2004 Sb. a právní úpravu provedenou v připraveném novém právním kodexu, v ust. § 2739, „Pojištění cizího pojistného nebezpečí“. Zde připravená náhrada příslušné právní normy výrazným způsobem zpřesňuje výklad (pamatuje na řešení určitých právních skutečností, jež v souvislosti s uzavřením takového pojištění,

pamatuje i na případy, kdy pojistník ztratí pojistný zájem v průběhu doby trvání pojištění, stanoví práva a povinnosti pojistitele, dozví-li se o uvedené skutečnosti.

Ve své práci dále zmiňuji i připravenou právní úpravu pojištění odpovědnosti dle nové koncepce občanského zákoníku, která je uvedena v ustanovení § 2831- 2837. Toto pojištění, uvedené v Hlavě II, dílu 15, oddílu 2, pododdílu 10, už neneslo název „pojištění odpovědnosti za škodu“, ale pouze „pojištění odpovědnosti“. Díkce této právní úpravy totiž v návrhu § 2831, odst. 1 připouští, aby měl pojištěný právo v případě vzniku pojistné události, že za něho pojistitel uhradí poškozenému nikoli pouze škodu, ale případně i jinou újmu, a to dle rozsahu a do výše určené právním předpisem. Znění připravovaného kodexu to připouští a ponechává tak smluvní volnost vztahů; samozřejmě však pouze pro pojištění dobrovolná. Upravuje-li však příslušný lex specialis věcný rozsah povinných pojištění tak, že zahrnuje do rozsahu pojistné ochrany i případný vznik povinnosti pojištěného k odškodnění újmy nemajetkové, budou pojistitelé nuceni, chtějí-li dané pojištění provozovat, příslušnou právní úpravu akceptovat²⁸⁰. U ostatních pojistných produktů bude na jejich rozhodnutí, jak na tuto skutečnost zareagují, tedy zda budou nuceni tlakem ve vztahu nabídka – poptávka přistoupit k tomu, aby do základního rozsahu pojistné ochrany v pojištění odpovědnosti bylo začleněno odškodnění i jiné nemajetkové újmy, nežli je odškodnění bolestného a ztížení společenského uplatnění (případně i další újmy, jejichž odškodnění je ve vládním návrhu kodexu zařazeno v ust. § 2926-2938, v Hlavě III, dílu 1, v pododíle 2, nazvaném „Náhrada při újmě na přirozených právech člověka“), pokud zákon v případě vzniku odpovědnosti za takto vzniklou újmu povinnost k náhradě takové nemajetkové újmy upravuje²⁸¹. Myslím, že tomu tak nepochybně bude. Ostatně některé renomované pojišťovny na českém pojišťovacím trhu již k tomu přistoupili s tím, že pro tato rizika stanoví omezené maximální limity pojistného plnění a striktně vymezí podmínky, za nichž příslušné plnění z pojištění bude poskytováno.

postoupení smlouvy pojistníkem, smrtí či zánikem pojistníka nastanou či nastat mohou), nicméně nestanoví pojistníkovi paušálně povinnost seznámit pojištěného s obsahem pojistné smlouvy tak, jak to činí současná právní úprava v § 10, odstavci 2; podmiňuje souhlasem pouze případné uplatnění práva na pojistné plnění. § 2712 tak již nemluví vůbec o souhlasu s obsahem pojistné smlouvy, ale pouze o souhlasu s případným pojistným plněním, neboť zákonodárce (zcela logicky) v připravované verzi zákona ukládá tuto povinnost pojistníkovi v souvislosti s prokázáním pojistného zájmu, čímž se zároveň prokazuje, že pojistník na daném pojištění pojistný zájem má (vyvratitelná právní domněnka).

²⁸⁰ např. odkazují na zákon č. 168/ 1999 Sb., o povinném pojištění odpovědnosti za škodu z provozu vozidel či zákon č. 59/2006 Sb., o prevenci závažných havárií způsobených nebezpečnými chemickými látkami nebo chemickými přípravky

²⁸¹ uvedenou problematiku zmiňuji v předchozí kapitole, v části 2.3 „Nemajetková újma“

3.2.1. Podstata právní úpravy podle zákona o pojistné smlouvě

Stávající právní úprava, jež vstoupila v účinnost dnem 1. 1. 2005, si kladla za cíl zjednodušit přístup veřejnosti k právu v oblasti, jejíž potřeba v praxi je mimořádně častá, neboť příslušné subjekty (pojištěné osoby) si tak, v tomto právním rámci, zajišťují ochranu svého života, zdraví, majetku, odpovědnosti za škodu, případně i jiných hodnot pojistného zájmu. Účelem tohoto zákona je upravit právní vztahy, vznikající v soukromém pojištění v obecné rovině a z pohledu ochrany spotřebitele pojištění je konstruovat tak, aby byly jasné, přehledné a srozumitelné i pro laickou veřejnost. Nutnost posílení ochrany spotřebitele je dána skutečností, stejně tak jako v mnoha jiných právních předpisech²⁸², že ve vztahu k pojistiteli se jeví tento „spotřebitel“ dané služby, zvláště jde-li o fyzickou osobu, vždy jako slabší článek („slabší v právu“), s menší odbornou vybaveností a jeho ekonomické možnosti jsou většinou nesrovnatelně horší. Je nutno podotknout, že existují pojištění, která se částečně vymykají obecné právní úpravě, stanovené tímto zákonem a nejsou nijak právně upravena. Například lze v rámci škodových pojištění jmenovat pojištění zbožových zásilek, kde není upravena jednoznačně disponibilita se zásilkou v rámci přechodu vlastnictví. Jde-li o mezinárodní přepravu nákladů, kterýje upraven jednotnými podmínkami INCOTERMS²⁸³, pak lze oprávněnou osobu v souvislosti s tím vysledovat²⁸⁴, v ostatních případech pak je nutné, aby dané pojištění bylo upraveno poněkud obšírněji příslušnými pojistnými podmínkami, případně pak zvláštním ujednáním v pojistné smlouvě.

²⁸² viz například zákon č. 634/1992 Sb., o ochraně spotřebitele

²⁸³ INCOTERMS - INternationalCOmmercial TERMS (český termín "Mezinárodní pravidla pro výklad dodacích podmínek") nabízejí jednotný výklad dodacích doložek (parit) při provádění mezinárodního obchodu. Tato pravidla definují práva a povinnosti prodávajícího a kupujícího v mezinárodním obchodě a jsou denní pomůckou obchodníků na celém světě. Poslední změny byly provedeny s účinností od r. 2010 se zřetelem na rozšíření svobodných celních pásem, rostoucího užívání elektronického spojení v obchodních transakcích a na změny v dopravních technikách. Znalost INCOTERMS je samozřejmě nutná pro efektivní provádění zahraničních obchodních operací, neboť poskytuje kontrahentům zúčastněným v zahraničním obchodu jistotu spočívající v jednotném výkladu doložky zahrnuté do kupní smlouvy a podstatnou měrou omezují různé pozdější nejasnosti a spory. Ze shora uvedených důvodů lze tak v průběhu pojistné ochrany vysledovat přechod vlastnictví na daný předmět pojištěný (přepřavovaný náklad) a určit oprávněnou osobu. Zdroj: <http://www.icc.com>

²⁸⁴ viz zákon č. 37/2004 Sb., o pojistné smlouvě, ust. 3, písm. i)

Při tvorbě nových pojistných podmínek a adhezních smluv však stojí pojistitelé, ale i makléři v rámci výkonu konzultační a poradenské činnosti²⁸⁵ před otázkou, zda je možno (a je-li možno, pak za jakých podmínek) učinit smluvní odchylku od znění zákona tak, aby nevznikaly neplatné pojistné smlouvy. V daném zákoně, tak jako v řadě jiných právních předpisů, lze rozlišit ustanovení trojího typu, a to ustanovení bezvýhradně (výlučně) kogentní, ustanovení jednostranně (relativně) kogentní a ustanovení dispozitivní²⁸⁶.

Bohužel, zákon o pojistné smlouvě nejen neobsahuje výčet kogentních, popřípadě dispozitivních ustanovení, ale ani přesné interpretační vodítko, jak nemožnost odchýlit se od dikce od daného ustanovení zjistit.

V souladu s principem subsidiarity občanského zákona, zakotveným v zákoně o pojistné smlouvě v ust. § 1, odst. 2, je proto třeba použít ust. § 2, odst. 3 občanského zákona, podle něhož je smluvní volnost dána, pokud to zákon výslovně anebo mlčky nezakazuje a jestliže z povahy ustanovení zákona nevyplývá, že se od něj nelze odchýlit²⁸⁷. V daném případě se tedy nejedná o pravé normativní dovolení. Takové výslovné zákonné přivolení k odchýlné dohodě je pouze připomenutím dispozitivní povahy takového ustanovení. I tam, kde zákon „mlčí“, je možno dojít k závěru, že požadovanou odchylku lze aplikovat. Legislativní snahy, aby tedy zákon jednoznačně stanovil, která jeho ustanovení jsou kogentní, vyzněla naprázdno²⁸⁸ a určitou právní nejistotu, jakou z tohoto hlediska působila předchozí právní úprava pojistné smlouvy²⁸⁹, tedy zákon o pojistné smlouvě neodstranil. Ačkoli, jak je z předchozího výkladu zřejmé, zmíněná právní úprava soukromého pojištění nenaplnila odborníky z praxe pocitem plného uspokojení, přiblížila se právním předpisům EU a implementovala do našeho právního řádu celou řadu důležitých ustanovení direktiv EU; určitým způsobem zpřesnila a „narovnal“ vztahy jednotlivých účastníků pojištění. V daném případě tedy z profesního pohledu nelze souhlasit s proklamací prezidenta ČR, Václava Klause,

²⁸⁵ viz ust. § 8, odst. 2, zákona č. 38/2004 Sb., o pojišťovacích zprostředkovatelích a samostatných likvidátorech pojistných událostí

²⁸⁶ Ludvík Bohman, Libuše Dryjová, Magdalena Wawerková, *Zákon o pojistné smlouvě, Komentář*, Linde Praha a.s., 2004, ISNB 80-7201-504-4, str. 18-19

²⁸⁷ Ludvík Bohman, Libuše Dryjová, Magdalena Wawerková, *Zákon o pojistné smlouvě, Komentář*, Linde Praha a.s., 2004, ISNB 80-7201-504-4, str. 20

²⁸⁸ zákon č. 145/1934 Sb. z. a n., o smlouvě pojistné označoval jednotlivá ustanovení jako „donucovací“ přímo v textu příslušného ustanovení anebo ve zvláštním samostatném ustanovení na konci jednotlivých hlav.

²⁸⁹ viz ust. § 788 – 828, zákona č. 40/1965 Sb., občanský zákoník, právní stav do 31. 12. 2004

začínající slovy: "Podpis neznamená souhlas. Bohatě by stačila pojistná smlouva, jak ji dnes upravuje občanský zákoník."²⁹⁰

Legislativní rámec stávající právní úpravy soukromého pojištění v sobě zahrnuje i nezbytnou implementaci určitých normativních opatření Evropské unie. V souvislosti s přístupem České republiky do Evropské unie dnem 1. 5. 2004 proto některá ustanovení daného zákona nabyla účinnosti již tímto dnem, nikoli až dnem 1.1. 2005, kdy vstoupil tento zákon v plnou účinnost²⁹¹. Zákon v souladu s právem EU stanoví pojistiteli povinnost informovat o určitých podstatných skutečnostech zájemce o sjednání pojištění; tyto informace musí být sdělovány pojistitelem jasným a přesným způsobem, písemně a v českém jazyce. Současně daná právní úprava umožňuje poskytnutí těchto informací i v jazyce jiném, a to v případě, že zájemce o pojištění, případně pojistník, tak požaduje anebo pokud má možnost volby práva, kterým se pojistná smlouva řídí.

V souvislosti s přístupem České republiky k Evropské unii bylo nutno rovněž upravit i některé povinnosti související se sjednáváním soukromého pojištění v rámci volného poskytování služeb. Je zde stanovena povinnost pojistitele informovat zájemce o pojištění a dále pak i pojistníka během trvání pojištění nejméně ve stejném rozsahu jako musí poskytovány informace před uzavřením pojistné smlouvy²⁹². Zákonná úprava pamatuje i soukromá povinná pojištění, která jsou uložena členskými státy Evropské unie, a tak lze taková pojištění, která ukládá právní předpis států EU, sjednat pouze v souladu s touto právní úpravou. V případě, že se pojistné nebezpečí nachází na území více členských států EU, platí pro pojistnou smlouvu právo členského státu, které povinné pojištění ukládá. V ust. § 72 zákona o pojistné smlouvě se dále stanoví, že právní vztahy, vzniklé z pojistných smluv, uzavřených přede dnem nabytí účinnosti tohoto zákona, se řídí dosavadními právními předpisy. Znamená to tedy, že pojistné smlouvy, uzavřené před účinností tohoto zákona (tedy před 1. 1. 2005), se řídí právní úpravou, která byla platná před účinností tohoto zákona (jsou tedy upraveny

²⁹⁰ viz *Hospodářské noviny ze dne 21.1.2004, str. 3*

²⁹¹ viz zákon č. 37/2004 Sb., o pojistné smlouvě, část sedmá „Účinnost“, ust. § 73, dle něhož nabývají účinnosti § 23, odst. 4- 6, § 30, § 42, § 63, § 64- § 67, § 70 již dnem vstupu smlouvy o přistoupení České republiky k Evropské unii v platnost

²⁹² viz ust. § 66 a § 67 zákona č. 37/2004 Sb., o pojistné smlouvě

občanským zákoníkem, jeho platnou právní úpravou do 31. 12. 2004)²⁹³. V současné době tato „dvojitá“ právní úprava přináší nemalé problémy nejen pojistitelům, ale i ostatním účastníkům pojištění a dalším subjektům pojistného trhu. Je vidět zřetelnou snahu pojistné smlouvy, sjednané dle „staré“ právní úpravy, ukončit a pojištění sjednat dle právní úpravy „nové“. Nebylo by ale spravedlivé, vidět za tímto úsilím jen snahu o zjednodušení dané problematiky tím, že právní vztahy, vzniklé uzavřením soukromého pojištění, budou posuzovány dle jednotné právní úpravy. Je třeba chápat to i jako zřejmou snahu podložit sjednané pojistné smlouvy právní úpravou, která odpovídá současným podmínkám pojistného trhu v rámci EU a zabezpečit účastníkům pojištění, pojištěným, oprávněným osobám a ostatním subjektům pojistného trhu odpovídající stupeň právní jistoty.

Vstoupí-li dle navrhovaného legislativního rámce v účinnost nový občanský zákoník, nastane v České republice situace, kdy budou současně v platnosti pojistné smlouvy, které se řídí právní úpravou, platnou před účinností zákona o pojistné smlouvě, pojistné smlouvy, které se řídí stávající právní úpravou a dále i pojistné smlouvy, které budou uzavřeny dle legislativy nové, dle již shora uvedeného právního kodexu. Zcela jistě tak v pojistném kmeni všech pojistitelů po té nalezneme „trojitou“ právní úpravu pojistných smluv. Výjimkou snad by mohli být pouze pojistné kmeny těch pojistitelů, jež začali provozovat svou činnost až s účinností zákona o pojistné smlouvě anebo těch, jejichž pojistný kmen je značně specializovaný a pojistné smlouvy jsou sjednávány pro krátkodobá pojištění, případně pouze jako smlouvy roční, bez automatického prodlužování²⁹⁴.

Jak již jsem uvedla, lze na pojistném trhu posledních 5 let vysledovat zřetelnou snahu pojistitelů, aby pojistné smlouvy, uzavřené dle „staré“ právní úpravy, byly dohodou ukončeny a dané pojištění bylo sjednáno dle právní úpravy stávající. Nepochybně tomu bude tak i v případě, dojde-li k přijetí nové právní úpravy soukromého pojištění v rámci nového občansko právního kodexu.

²⁹³ zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, hlava XV, nazvaná „Pojistné smlouvy“, právní stav do 31. 12. 2004

²⁹⁴ automatické prodlužování pojistné smlouvy- „automatická prolongace“- znamená, že pojistná smlouva se na základě smluvního ujednání v pojistné smlouvě prodlužuje na další pojistný rok v případě, že ani jedna ze smluvních stran danou pojistnou smlouvu nevyhoví ve lhůtě v pojistné smlouvě stanovené

Nebude to pak ale ze stejného důvodu, který je zřetelný nyní, neboť nová, připravovaná právní úprava, nepřináší zásadní věcné změny do právní úpravy soukromého pojištění. Bude se tak dít spíše proto, aby se v rámci pojistného kmene dosáhlo homogenity právní úpravy pojistných smluv a tato skutečnost přinesla snadnější orientaci osobám činným pro příslušné pojistitele, dále pojistníkům, pojištěným, dalším případným oprávněným osobám, zprostředkovatelům pojištění. V pojištění podnikatelských rizik, v pojištění středních a velkých rizik²⁹⁵, jsou pojistné smlouvy obvykle sjednávány pouze na dobu jednoho roku. Znamená to, že tyto pojistné smlouvy budou ukončeny a případně mohou být nahrazeny pojistnou smlouvou novou, uzavřenou v souladu s díkčí nové právní úpravy. Zcela jiná situace však nastane v pojištění malých rizik, a to především v rámci pojištění občanů (v pojištění majetku a odpovědnosti za škodu) a dále u všech pojistných smluv v pojištění osob. Je naprosto zřejmé, že nebude v moci pojistitelů, a to již s ohledem na velice náročnou administrativu, toto velké množství pojistných smluv v krátké době ukončit a nahradit je novými.

V následujícím výkladu nerozebírám právní úpravu soukromého pojištění jako celku podrobně; zaměřuji se pouze na právní problematiku z pohledu pojištění odpovědnosti za škody zcela zásadní, a to na úpravu povinného pojištění a samotnou právní úpravu pojištění odpovědnosti za škodu v rámci pojištění škodových²⁹⁶. Rovněž uvádím základní ustanovení, vymežující předmět právní úpravy a základní pojmy, stanovené pro účely tohoto zákona.

²⁹⁵ vysvětlení je provedeno v části této práce, kapitole č. 1, jejíž část je věnována členění pojištění podle velikosti rizika, do pojištění přijímaného

²⁹⁶ Podrobný rozbor právní úpravy soukromého pojištění dle zákona č. 37/2004 Sb., o pojistné smlouvě lze nalézt v následujících publikacích: Ludvík Bohman, Libuše Dryjová, Magdalena Wawerková, Zákon o pojistné smlouvě, Komentář, Linde Praha a.s., 2004, ISNB 80-7201-504-4, dále odkazuji na publikaci, jíž jsem spoluautorkou - Hradec Milan, Křivohlávek Václav, Zárybnická Jana: Pojištění a pojišťovnictví, Vysoká škola finanční a správní, o.p.s., v edici EUPRESS, 2005, ISBN: 80-86754-48-0, kde právní úprava soukromého pojištění je rozebrána v kapitole III. „Soukromé pojištění“, a to včetně právní úpravy pojistných smluv, uzavřených do 31. 12. 2004

3.2.2. Soukromé pojištění jako pojištění smluvní

V úvodních ustanoveních zákona o pojistné smlouvě se praví, že soukromé pojištění je pojištěním, které vzniká na základě pojistné smlouvy. Tím je specifikována základní právní úprava soukromého pojištění, odlišující uvedené pojištění od pojištění zákonného, které nevzniká na základě pojistné smlouvy, ale přímo ze zákona²⁹⁷.

Zákon klade důraz na subsidiaritu občanského zákona²⁹⁸, jako základního právního předpisu pro úpravu občansko právních vztahů a připomíná, že je-li příslušná právní úprava provedena ve zvláštním zákoně, je taková právní úprava nadřazená úpravě provedené tímto zákonem. Aby právní úprava, provedená tímto zákonem byla jasná, přehledná a srozumitelná, vymezuje zákon o pojistné smlouvě v ust. § 3 základní pojmy, jež jsou zde používány. Vymezuje především účastníky pojištění, pojistitele a pojistníka, jakožto smluvní strany tohoto právního vztahu, dále pojištěného a osobu oprávněnou, tedy každou další osobu, jíž vzniklo právo nebo povinnost ze soukromého pojištění. Současně dále stanoví jejich práva a povinnosti z daného pojištění plynoucí a rovněž i sankce, nedodrželi povinnosti, které jim zákon stanoví. Pojistitel je vymezen právní osobou, která je oprávněna provozovat pojišťovací

²⁹⁷ Tento zákon tedy právně neupravuje nemocenské pojištění, důchodové pojištění, penzijní připojištění se státním příspěvkem, zaměstnanecké penzijní pojištění, veřejné zdravotní pojištění, zákonné pojištění odpovědnosti zaměstnavatele za škodu při pracovním úrazu nebo nemoci z povolání (úrazové pojištění zaměstnanců). Zákon odkazuje na příslušnou právní úpravu, kterou se provádí provoz těchto pojištění a připojištění, tedy zákon č. 54/1956 Sb., o nemocenském pojištění zaměstnanců, zákon č. 187/2006 Sb., o nemocenském pojištění, zákon č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění, zákon č. 42/1994 Sb., o penzijním připojištění se státním příspěvkem, zákon č. 48/1997 Sb. o veřejném zdravotním pojištění, dále zákon č. 262/2006 Sb., zákoník práce, který vstoupil v účinnost dnem 1. 1. 2007, odkazující v přechodných ustanoveních na ust. § 205d zákona č. 65/1965 Sb., zákoník práce ve znění platných předpisů a změn do 31. 12. 2006 a vyhlášku č. 125/1993 Sb., kterou se stanoví podmínky a sazby zákonného pojištění odpovědnosti zaměstnavatele za škodu při pracovním úrazu nebo nemoci z povolání, s tím, že uvedené zákonné pojištění bude nahrazeno účinností zákona č. 266/2006 Sb., o úrazovém pojištění zaměstnanců

²⁹⁸ zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník

činnost podle zvláštního zákona²⁹⁹. Pojistník je osobou, která s pojistitelem uzavřela pojistnou smlouvu, pojištěný pak tím, na jehož život, zdraví, majetek, odpovědnost za škodu nebo jiné hodnoty pojistného zájmu se soukromé pojištění vztahuje³⁰⁰. Oprávněná osoba je pro účely soukromého pojištění pak tou osobou, již v důsledku pojistné události vznikne právo na pojistné plnění³⁰¹. Toto právo jí zakládá pojistná smlouva, případně zvláštní zákon.

Bohužel, některá ustanovení zákona o pojistné smlouvě zaměňují výrazy „pojistné nebezpečí“ a „pojistné riziko“, mluvíme-li o pojištění cizího pojistného nebezpečí, o nebezpečích, jež jsou kryty některým z pojištěních množných, dále o pojistných nebezpečích, jež jsou umístěna v jiném státě EU³⁰².

Pojistným nebezpečím je možná příčina vzniku pojistné události³⁰³; příčinný děj vzniklého následku, v pojištění odpovědnosti za škodu je jím tedy určitý způsob jednání (konání či nekonání, a to ať už chtěného či nechtěného) daného aktéra, činitele, potencionálního pojištěného (osoby právnické či fyzické), který škodu a vznik právní odpovědnosti za škodu takto vzniklou způsobí. Pojistným rizikem je pak míra pravděpodobnosti vzniku, daným pojistným nebezpečím vyvolaná, způsobená³⁰⁴. Pojistná nebezpečí taxativně jmenujeme v pojistných smlouvách (nejde-li o pojištění proti všem pojistným nebezpečím), pojistné riziko je jedním ze základních kritérií posuzování při úpisu do pojištění. Snad právě proto jsou tyto dva pojmy v pojišťovací praxi tak často zaměňovány, neboť pojistitelé, z pohledu upisovací politiky, již předjímají pojistné riziko. Použité spojení „pojistné riziko“ ve významu příčiny jevu tak převažuje nejen u nás, ale v běžné, dlouholeté pojišťovací a zajišťovací praxi

²⁹⁹ zákon č. 363/1999 Sb., o pojišťovnictví, podle něhož je pojišťovnou (pojistitelem) právnická osoba provozující pojišťovací činnost. Pojišťovací činností se přitom rozumí uzavírání pojistných smluv podle zvláštního právního předpisu pojišťovnou, správa pojištění a poskytování pojistných plnění z pojistných událostí, poskytování asistenčních služeb a zpracování osobních údajů s těmito činnostmi. Součástí pojišťovací činnosti je nakládání s aktivy, jejichž zdrojem jsou technické rezervy pojišťovny („finanční umístění“), uzavírání smluv pojišťovnou se zajišťovny o zajištění závazků pojišťovny vyplývajících z uzavřených pojistných smluv („pasivní zajištění“) a činnost směřující k předcházení vzniku škod a zmírňování jejich následků („zábranná činnost pojišťovny“).

³⁰⁰ zákon č. 37/2004 Sb., o pojistné smlouvě, ust. § 3, písm. g) a h)

³⁰¹ zákon č. 37/2004 Sb., o pojistné smlouvě, ust. § 3, písm. i)

³⁰² Viz ust. § 10 „pojištění cizího rizika“, ust. § 29, upravující vznik množného pojištění, ust. § 30, upravující soupojištění jako horizontální přenos rizika, dále pak ust. § 42, upravující sdružené pojistné smlouvy a ust. § 64 a § 70, jež uvádějí, jak postupovat v případě, že pojistné nebezpečí se nachází na území jiného státu případně (jiných států) EU; nutno poznamenat, že nová právní úprava, několikrát v této práci zmiňovaná, toto opravuje a na uvedenou záměnu poukazuje důrazně i v důvodové zprávě

³⁰³ viz ust. § 3, písm. l), zákona č. 37/2004 Sb., o pojistné smlouvě

³⁰⁴ viz § ust. 3, písm. m), zákona č. 37/2004 Sb., o pojistné smlouvě

evropských i světových pojistitelů a zajistitelů³⁰⁵. To samozřejmě nemůže být omluvou pro záměnu těchto pojmů ve znění právních předpisů. Zde budeme mluvit vždy o pojistných nebezpečích, neboť pojistná rizika lze oceňovat pouze na základě znalosti podmínek, za nichž dané pojistné nebezpečí může způsobit vznik pojistné události.

Srovnáváme-li znění zákona o pojistné smlouvě s právní úpravou předchozí, je zde vidět značná změna, neboť předchozí právní úprava soukromého pojištění přiznávala právo na pojistné plnění striktně pojištěnému. Jak rozebírám níže, okruh oprávněných osob nelze jednoznačně specifikovat, pokud neznáme druh uzavřeného pojištění a podmínky, za nichž byla daná pojistná smlouva uzavřena. Zdaleka ne vždy je pojistník současně i osobou oprávněnou; tedy ten, kdo uzavírá pojistnou smlouvu, není vždy současně tím, komu v důsledku pojistné události vznikne právo na pojistné plnění.

Je-li ten, kdo uzavírá pojistnou smlouvu (pojistník) současně tím, na jehož život, zdraví, majetek, odpovědnost za škodu nebo jiné hodnoty pojistného zájmu se soukromé pojištění vztahuje (pojištěný), pak obvykle vznikne právo na pojistné plnění v důsledku pojistné události jemu (jako osobě oprávněné). Říkáme-li „obvykle“, znamená to, že tomu tak není vždy, neboť v oblasti soukromého pojištění existují pojistné produkty, kde právo na pojistné plnění vzniká někomu dalšímu³⁰⁶.

U pojistných produktů v pojištění osob se může stát oprávněnou osobou v případě smrti pojištěného osoba obmyšlená, tedy osoba, kterou takto určí pojistník v pojistné smlouvě³⁰⁷, jde-li o pojištění ve prospěch třetích osob³⁰⁸, pak osobou oprávněnou musí být osoba odlišná od pojistníka³⁰⁹. Dostí obvyklým případem

³⁰⁵ Pro pojištění na všechna pojistná nebezpečí se používá běžně výraz „všerizikové pojištění“, případně „pojištění na všechna rizika“, nikoli „pojištění proti všem pojistným nebezpečím“, dále běžně, bez překladu na celosvětovém pojišťovacím trhu je používán výraz „all risks“ (tj. všechna rizika). Pro tzv. „omezené krytí“, správně „vyjmenovaná pojistná nebezpečí“ je ale používán výraz „named perils“ (tj. vyjmenovaná nebezpečí), což je v souladu s příslušnou právní úpravou dle zákona o pojistné smlouvě.

³⁰⁶ podrobnější výklad: Hradec Milan, Křivohlávek Václav, Zárybnická Jana: *Pojištění a pojišťovnictví, Vysoká škola finanční a správní, o.p.s., v edici EUPRESS, 2005, ISBN: 80-86754-48-0, viz kapitoly 5.2.2 – 5.2.4, mj. vysvětlení pojmů „pojištění cizího rizika“ (s upozorněním na záměnu pojmů, resp. předjímání míry pravděpodobnosti vzniku škody) a „pojištění ve prospěch třetích osob“*

³⁰⁷ viz ust. § 51 zákona č. 37/2004 Sb., o pojistné smlouvě

³⁰⁸ viz ust. § 11 zákona č. 37/2004 Sb., o pojistné smlouvě

³⁰⁹ viz zákon č. 37/2004 Sb., o pojistné smlouvě, ust. § 3, písm. g): „pojistníkem je osoba, která s pojistitelem uzavřela pojistnou smlouvu“, tedy je-li uzavřena pojistná smlouva ve prospěch třetí osoby, musí to být osoba od pojistníka odlišná

v soukromém pojištění je způsob pojištění cizího pojistného rizika³¹⁰, kdy pojistník uzavírá pojistnou smlouvu na pojistné riziko pojištěného, tedy nikoli na riziko vlastní, ale riziko cizí (odtud tedy pojem "cizí pojistné riziko").

Pojištění cizího rizika by mělo být vlastně koncipováno jako pojištění sjednané ve prospěch pojistníka. Jakmile by totiž mělo z pojistné smlouvy vzniknout právo na pojistné plnění někomu dalšímu, pak by bylo možné dle znění právní úpravy takto vzniklé právní vztahy posuzovat i jako pojištění ve prospěch třetí osoby. V tomto ohledu je pouze důsledné ustanovení, upravující podmínky práva na uplatnění pojistného plnění ze strany pojistníka v případě pojištění cizího pojistného rizika. Zákon mu nejprve ukládá povinnost seznámit pojištěného s obsahem pojistné smlouvy a dále zajistit souhlas pojištěného (případně jeho zákonného zástupce) s výplatou pojistného plnění³¹¹.

Pojistník může uzavřít pojištění vlastního rizika, tedy například pojistit svou vlastní nemovitost, či svou odpovědnost za škodu, jež by mohla vzniknout. Pojišťuje-li riziko cizí, pak pojistník a pojištěný nejsou jednou osobou, ale osobami rozdílnými. Typickým příkladem pojištění cizího rizika je pojištění vozidla, stroje či strojního zařízení, které pojistník provozuje na základě leasingové smlouvy. Pojištěným je v tomto případě leasingová firma, pojistníkem provozovatel této věci. V případě vzniku pojistné události má právo na pojistné plnění pojištěný (leasingová firma). Provozuje-li pojistník uvedenou věc, zařizuje její opravu a uvedení pojištěné věci zpět do provozu, pak na základě souhlasu pojištěného je pojistník osobou oprávněnou, a pojistné plnění bude vyplaceno pojistníkovi (nájemci uvedeného zařízení)³¹².

Pojistnou smlouvu lze rovněž uzavřít v případě, kdy právo na pojistné plnění vzniká třetí osobě, která je určena pojistnou smlouvou. Souhlas třetí osoby může být dán i dodatečně při uplatnění práva na pojistné plnění. V daném případě zákon odkazuje na příslušnou obecnou právní úpravu smluv ve prospěch třetích osob³¹³. Tato

³¹⁰ viz ust. § 10, odst. 1, zákona č. 37/2004 Sb., o pojistné smlouvě, správně by ale mělo být pojištění „cizího pojistného nebezpečí“, nebudeme-li opět uvažovat již míru pravděpodobnosti vzniku škody (např. při úpisu do pojištění)

³¹¹ viz ust. § 10, odst. 2 a 3, zákona č. 37/2004 Sb., o pojistné smlouvě

³¹² dle znění ust. § 10, odst. 2 a 3, zákona č. 37/2004 Sb., o pojistné smlouvě, tedy budou-li naplněny podmínky výše zmíněné: seznámí-li pojištěného s dikcí pojistné smlouvy, prokáže-li, že mu byl dán pojištěným či jeho zákonným zástupcem souhlas k přijetí pojistného plnění

³¹³ viz ust. § 50 zákona č. 40/1964 Sb., občanský zákoník

třetí osoba je vždy v roli osoby oprávněné³¹⁴; z definice pojištění ve prospěch třetích osob je osoba pojistníka vždy odlišná od osoby oprávněné³¹⁵. Tato třetí osoba je oprávněna ze smlouvy teprve okamžikem, kdy s uzavřenou pojistnou smlouvou projeví souhlas; takový souhlas však může být dán i dodatečně, třeba až při uplatnění práva na pojistné plnění. V tomto směru doznala právní úprava pojištění zcela zásadní změnu. Lze tedy v daném případě pojistit nejen své „vlastní“ pojistné riziko ve svůj vlastní prospěch, ale i ve prospěch třetí osoby (kohokoli). Pojištěný, na jehož život, zdraví, majetek, odpovědnost za škodu nebo jiné hodnoty pojistného zájmu se pojištění vztahuje, tak přitom může, ale nemusí být osobou shodnou s osobou pojistníka. Pojištění ve prospěch třetích osob je typické pro pojištění záruky, kde majetková újma v případě škodní události vzniká beneficiáři, tedy věřiteli pojištěného, a to pokud pojištěný nesplnil ve stanovené lhůtě svůj splatný závazek stanovený zákonem, či závazek smluvně sjednaný.

Jak je z výše uvedeného výklad zřejmé, je třeba od sebe striktně oddělovat pojištění cizího rizika a pojištění ve prospěch třetích osob, neboť právní úprava v daných případech klade pro vzniklý právní vztah zcela odlišné podmínky. Sjedná-li pojistník pojištění pro pojištěného, tedy na „jeho vlastní“ riziko, nejedná se v daném případě o pojištění ve prospěch třetích osob, neboť ten, kdo má právo na plnění z pojištění není třetí osoba, ale pojištěný. Sjedná-li však pojistník pojištění ve prospěch třetích osob, ačkoli pojišťuje riziko cizí (například pojištění kauce pro svého společníka) ve prospěch jeho věřitele, pak se o pojištění ve prospěch třetích osob jedná³¹⁶.

Práva a povinnosti jednotlivých účastníků pojištění zákon ukládá při sjednávání, v době trvání pojištění, zejména při změnách v pojištění a dále pak dojde-li ke vzniku pojistné události³¹⁷, případně škodné události³¹⁸. Vznik pojistné události právní úprava

³¹⁴ zákon č. 37/2004 Sb., o pojistné smlouvě, ust. § 3, písm. i)

³¹⁵ viz zákon č. 37/2004 Sb., o pojistné smlouvě, ust. § 3, písm. g): „pojistníkem je osoba, která s pojistitelem uzavřela pojistnou smlouvu“, tedy je-li uzavřena pojistná smlouva ve prospěch třetí osoby, musí to být osoba od pojistníka odlišná

³¹⁶ Z tohoto hlediska je tedy třeba rozlišit pojištění „vlastního rizika“ ve prospěch třetí osoby, pokud pojistník a pojištěný jsou jedna a tatáž osoba a pojištění „cizího rizika“ ve prospěch třetího, jde-li o rozdílné osoby v roli pojistníka a pojištěného. Má-li pojistník právo na pojistné plnění jakožto osoba oprávněná, přičemž není pojištěným, pak se jedná o pojištění cizího rizika, nikoli o pojištění ve prospěch třetích osob.

³¹⁷ viz ust. § 3, písm. b), zákona č. 37/2004 Sb., o pojistné smlouvě, kde je pojistná událost určena jako nahodilá skutečnost blíže určená v pojistné smlouvě nebo ve zvláštním právním předpisu, na který se pojistná smlouva odvolává, a se kterou je spojen vznik povinnosti pojistitele poskytnout pojistné plnění

³¹⁸ viz ust. § 3, písm. u), zákona č. 37/2004 Sb., o pojistné smlouvě, kde je škodná událost určena jako skutečnost, ze které vznikla škoda a která by mohla být důvodem vzniku práva na pojistné plnění

soukromého pojištění spojuje s událostí nahodilou. Škodná událost je atributem pojištění škodových, k nimž patří i pojištění odpovědnosti za škodu, neboť se sjednává za účelem náhrady škody vzniklé v důsledku pojistné události.

Nahodilost je přitom jevem, který vzniká nezávisle na naší vůli, o němž předpokládáme, že by nastat mohl, ale nevíme ani kdy, ani to, zda nastane vůbec. Nahodilost určitého jevu chápeme opět v závislosti na prostoru, čase a dalších skutečnostech, které je přímo ovlivňují; v souvislosti s jednotlivými pojistnými produkty pak lze zvažovat užší či širší formu dané nahodilosti. Je-li předmětem pojištění vznik právní odpovědnosti za škodu určité osoby, nevíme, zda k pojistné události v době trvání pojištění vůbec dojde. Uvažujeme-li, že k ní dojít může, nevíme kdy a nevíme v jakém rozsahu (při dopravní nehodě, která bude způsobena provozem našeho vozidla, může dojít pouze ke vzniku – z pohledu minimálních limitů pojistného plnění – k zanedbatelné věcné škodě na silničním zařízení anebo ke vzniku škody na zdraví poškozených osob s doživotními následky). V případě pojištění osob pro případ smrti nebo dožití dostává daná nahodilost již formu poněkud užší: sice nevíme, kdy k pojistné události dojde, ale s jistotou víme, že k ní dojít musí. Jediným jevem, který je pro obě strany pojistné smlouvy jistý a nezpochybnitelný je smrt pojištěné osoby.

3.2.3. Pojistná smlouva a její náležitosti

Zákon č. 37/2004 Sb., o pojistné smlouvě upravuje vztahy účastníků pojištění vzniklého na základě pojistné smlouvy³¹⁹. Soukromé pojištění, které vzniká na základě pojistné smlouvy, je upraveno tímto zákonem, pokud zvláštní právní předpis nestanoví jinak. Do přílohy č. 2 této práce jsem zařadila přehled všech povinných pojištění současně s uvedením příslušného právního předpisu, který povinné smluvní pojištění upravuje. Bohužel, je třeba zmínit i skutečnost, že většina těchto právních předpisů se omezuje pouze na kogentní ustanovení o povinnosti příslušné fyzické či právnické osoby uzavřít dané pojištění v souvislosti s výkonem určité činnosti; některé z nich však ani nestanoví minimální výši limitu pojistného plnění, do něhož je povinen příslušný subjekt dané pojištění uzavřít, tím méně přesnou specifikaci a požadované parametry daného pojištění. Výjimkou je zákon o pojištění odpovědnosti z provozu

³¹⁹ viz ust. § 1, odst. 1, zákona č. 37/2004 Sb., o pojistné smlouvě

vozidla a zákon o prevenci závažných havárií, způsobených vybranými nebezpečnými chemickými látkami nebo chemickými přípravky³²⁰. Příslušnými zákony obvykle není stanoven přesný rozsah pojistné ochrany, minimální hranice pojistného plnění, povolené výluky z pojistné ochrany, není stanovena maximální výše spoluúčasti pojištěného na každé vzniklé škodě. Je tedy otázkou, zda ochrana daných subjektů, které mohou být uvedenou činností ohroženy, je dostatečně právně upravená, zda je skutečně zajištěna jejich ochrana pro případ vzniku škodné události, neboť zákon o pojistné smlouvě stanoví sice striktní, leč pouze základní právní úpravu těchto povinných pojištění³²¹.

Pojistná smlouva je smlouvou o finančních službách, ve které se pojistitel zavazuje v případě vzniku nahodilé události poskytnout ve sjednaném rozsahu plnění a pojistník se zavazuje platit pojistiteli pojistné. Za „finanční službu“ se považuje podle přílohy č. XVla Evropské dohody zakládající přidružení mezi Českou republikou na jedné straně a Evropskými společenstvími a jejich členskými státy na straně druhé jako „jakákoli služba finanční povahy nabízená poskytovatelem služeb jedné strany“³²². Zcela logicky se pak pod tento pojem zahrnují veškeré pojišťovací služby a další služby spojené s pojišťovnictvím.

Uzavření pojistné smlouvy chápeme jako dvoustranný právní akt, vyjadřující projev vůle pojistitele a pojistníka, stanovující základní práva a povinnosti pojistitele, pojistníka a pojištěného³²³. Pojistitel se v pojistné smlouvě zavazuje, že poskytne pojistné plnění oprávněné osobě, nastane-li pojistná událost ve smlouvě blíže specifikovaná a zároveň je zde zakotveno jeho právo na úplatu za dobu trvání pojištění pojistiteli. V mnoha případech je pojistník zároveň osobou oprávněnou, tedy tím, komu v důsledku pojistné události vzniká právo na pojistné plnění (obvykle je tomu tak, je-li zároveň i pojištěným).

³²⁰ zákon č. 168/1999 Sb., o povinném pojištění odpovědnosti za škodu z provozu vozidla a dále zákon č. 59/2006 Sb., o prevenci závažných havárií způsobených vybranými nebezpečnými chemickými látkami nebo chemickými přípravky a o změně zákona č. 258/2000 Sb., o ochraně veřejného zdraví a o změně některých souvisejících zákonů (zákon o prevenci závažných havárií)

³²¹ viz ust. § 5, zákona č. 37/2004 Sb., o pojistné smlouvě, podrobněji dále v textu - kapitola následující: 3.2.4 „Povinná pojištění“

³²² sdělení č. 44/2004 Sb. m. s. publikovalo smlouvu o přistoupení České republiky a dalších zemí k EU

³²³ V ust. § 9 zákona č. 37/2004 Sb., o pojistné smlouvě je právně upraveno „pojištění cizího pojistného rizika“ (správně „pojištění cizího pojistného nebezpečí“), tedy právní úprava pojištění, v němž osoba, uzavírající dané pojištění není totožná s pojištěnou osobou. V takovém případě zákona ukládá pojistníkovi povinnost, seznámit pojištěného s obsahem takové smlouvy.

Pojistná smlouva musí mít písemnou formu, s výjimkou případů, kdy se sjednává pojištění na dobu kratší než 1 rok. Nestanoví-li tak zákon, či není-li dohodnuto v pojistné smlouvě jinak, je třeba, aby písemnou formu měly i ostatní právní úkony týkající se pojištění. Z dikce zákona je tedy patrná určitá smluvní volnost vztahů, související se současným životním trendem a „uzavíráním obchodů na dálku“. Písemná forma pojistné smlouvy tak není nutná v případě, jedná-li se o krátkodobé pojištění, kdy je obvykle nutné sjednat pojištění během velmi krátkého časového úseku (např. pojištění léčebných výloh při cestě do zahraničí). V takovém případě lze sjednat pojistnou smlouvu telefonicky či elektronickou poštou, případně faxem. Samozřejmě má tento způsob uzavírání obchodu svá pozitiva, ale z právního hlediska je nutné aplikovat „*litera scriptam anet*“, a tak je daná benevolence zákonodárců určena pouze pro krátkodobé pojistné smlouvy, u nichž je samozřejmě časové hledisko uzavření pojistné smlouvy nadřazeno ostatním potencionálním problémům, jež bez písemného projevu vůle mohou vznikát³²⁴. To platí i pro případ, kdy dochází ke změně pojistné smlouvy, pro niž je předepsána písemná forma. Přesto bych i tak, v souvislosti se svou dlouholetou praxí v pojišťovnictví, mohla poukázat na úskalí, k nimž v daném případě může dojít, zejména jde-li o případné ověřování, zda předmětná pojistná smlouva byla uzavřena před tím, než k případné škodné události došlo, či až následně po té. S výjimkou shora uvedených případů je tedy předepsána písemná forma sjednání pojistné smlouvy jako projevu vůle obou smluvních stran, sjednání pojistné smlouvy či jakákoli změna v ní.

Zákon ukládá pojistiteli, aby vydal pojistníkovi potvrzení o uzavření pojistné smlouvy, pojistku, která je dokladem o uzavřeném pojištění a která obsahuje číslo pojistné smlouvy a dále nezbytné základní náležitosti³²⁵, jež musí obsahovat pojistná smlouva a dále případná odchylná ustanovení od pojistných podmínek. Potvrzení o pojištění, pojistka (běžně nazývaná „certifikát“³²⁶) je u některých druhů pojištění odpovědnosti za škodu (pojištění odpovědnosti zasílatele a pojištění odpovědnosti dopravce) vyžadována v cizojazyčné verzi. Někteří pojistitelé již pro ulehčení své práce

³²⁴ jde například o sjednání pojistné ochrany u produktů, jako jsou pojištění léčebných výloh do zahraničí, jednorázové pojištění zbožíové zásilky, apod.

³²⁵ V ust. § 4, zákona č. 37/2004 Sb., o pojistné smlouvě je uvedeno, že pojistná smlouva obsahuje vždy: určení pojistitele a pojistníka, určení oprávněné osoby, určení, zda se jedná o obnosové či škodové pojištění, vymezení pojistné události, vymezení výše pojistného, jeho splatnost a údaj o tom, zda se jedná o pojištění běžné nebo jednorázové, vymezení pojistné doby, příslušné pojistné podmínky

³²⁶ *Insurance certificate, Versicherungsbestätigung, удостоверение о страховании*

automaticky vystavují uvedená potvrzení o pojištění v trojjazyčné, někdy i čtyřjazyčné verzi (čeština, němčina, angličtina / ruština).

3.2.4. Povinná pojištění

Ač je zákon o pojistné smlouvě *lex specialis*, tedy zvláštním právním předpisem ve vztahu k předpisům obecným, je v ust. § 5 tohoto zákona současně zakotvena nadřazenost dalších příslušných zvláštních právních předpisů, nařizujících právnické či fyzické osobě povinnost uzavřít pojistnou smlouvu, a to zpravidla v souvislosti s určitou činností, již provozuje. Pro úpravu povinného pojištění je tak charakteristická jednostranná (relativní) kogentnost, neboť od tohoto ustanovení se lze odchýlit v pojistných podmínkách od ustanovení zákona o pojistné smlouvě či příslušného speciálního zákona pouze v případě, kdy to zmíněná právní úprava dovoluje a nedojde-li tím ke snížení rozsahu daného soukromého pojištění. Pro povinná pojištění je tímto zákonem, případně zvláštními předpisy, aplikována zásada „co není dovoleno, je zakázáno“. Pro oblast povinných pojištění je takto vyloučeno použití občanského zákona, jenž by jinak v souladu s principem subsidiarity, zakotveným v ust. § 1, odst. 2, zákona o pojistné smlouvě skýtalo shora uvedenou smluvní volnost³²⁷. Zákon rovněž stanoví, že zvláštním právním předpisem může být upravena povinnost pojistitele poskytnout pojistné plnění i v případě, kdy škoda byla způsobena úmyslným jednáním pojistníka, pojištěného anebo jiné oprávněné osoby³²⁸. Takovou pojistnou ochranu poskytuje dle zákonné úpravy pojištění odpovědnosti za škodu z provozu vozidla³²⁹. Je-li sjednáno povinné pojištění, pak zákon o pojistné smlouvě neumožňuje pojistiteli odmítnout pojistné plnění³³⁰; pojištěný je však povinen takto vyplacené pojistné plnění pojistiteli uhradit. Ochrana potenciálně ohrožených osob pro případ vzniku škody jednáním subjektu, který je povinen být takto pojištěn, je dále umocněna i skutečností, že takové pojištění nelze přerušit, pokud existují zákonem

³²⁷ Ludvík Bohman, Libuše Dryjová, Magdalena Wawerková, *Zákon o pojistné smlouvě, Komentář*, Linde Praha a.s., 2004, ISBN 80-7201-504-4, str. 45, odkaz na ust. § 2, odst. 3, zákona č. 40/1964 Sb., občanský zákoník

³²⁸ viz ust. § 5, odst. 2, zákona č. 37/2004 Sb., o pojistné smlouvě

³²⁹ s odkazem na dané ustanovení pak zákon č. 168/1999 Sb., o pojištění odpovědnosti z provozu vozidla v ust. § 10, odst. 1, písm a), upravuje právo pojistitele na náhradu za něho takto vyplacených finančních částek, prokáže-li jeho úmyslné jednání

³³⁰ viz ust. § 24, zákona č. 37/2004 Sb., o pojistné smlouvě

stanovené důvody jeho trvání³³¹. V příloze č. 2 této práce uvádím přehled jednotlivých povinných pojištění v odpovědnosti za škodu; v následující kapitole této práce rozebírám právní úpravu pojištění odpovědnosti za škodu způsobenou provozem vozidla³³²; a to i ohledem na novelu zmiňovaného zákona, který byl přijat jako implementace 5. motorové směrnice do našeho právního řádu³³³. Zmiňuji stručně zásadní rozsah tohoto povinného pojištění. V příloze 3. této práce uvádím přehled jednotlivých náhradových povinností dle občanského zákona i zákoníku práce včetně náhradových povinností náležející pozůstalým v případě poškození na zdraví s následkem smrti poškozeného. Rovněž poukazuji na publikace, které právní úpravu tohoto pojištění rozebírají podrobněji³³⁴.

Zákon o pojistné smlouvě uvádí, že je-li zvláštním právním předpisem stanovena právnické či fyzické osobě povinnost uzavřít pojistnou smlouvu (zpravidla v souvislosti s určitou činností, jež provozuje), pak je nutno chápat tento zvláštní předpis jako zákon speciální. Odchýlit se v pojistných podmínkách od ustanovení tohoto zákona či příslušného speciálního zákona lze pak pouze v případě, kdy to zmíněná právní úprava dovoluje a nedojde-li tím ke snížení rozsahu tohoto soukromého pojištění.

Jak jsem již zmínila, v zákoně č. 186/1999 Sb., o pojištění odpovědnosti z provozu vozidla, je stanovena povinnost pojistitele poskytnout pojistné plnění i v případě, kdy škoda byla způsobena úmyslným jednáním pojištěného³³⁵. V daném případě se domnívám, že není třeba polemizovat nad otázkou, z jakého důvodu zákonodárce stanovil tuto povinnost pojistiteli, když pojistná smlouva je zákonem o pojistné smlouvě upravena jako „smlouva o finančních službách, ve které se pojistitel zavazuje v případě vzniku nahodilé události poskytnout ve sjednaném rozsahu

³³¹ viz ust. § 18, odst. 5, zákona č. 37/2004 Sb., o pojistné smlouvě a ust. § 3, odst. 1, zákona č. 168/1999 Sb., o pojištění odpovědnosti z provozu vozidla

³³² daná právní úprava je provedena zákonem č. 168/1999 Sb., o pojištění odpovědnosti z provozu vozidla
³³³ zákon č. 137/2008 Sb., kterým byla do našeho právního řádu implementována směrnice Evropského parlamentu a Rady 2005/14/ES ze dne 11. 5. 2005

³³⁴ Bušta Pavel, Příkryl Vladimír: Zákon o pojištění odpovědnosti z provozu vozidla, s komentářem a souvisejícími předpisy, 2. aktualizované vydání, Linde Praha, ISNB: 978-80-902948-6-8

Hradec Milan, Křivohlávek Václav, Zárubnická Jana: Pojištění a pojišťovnictví, Vysoká škola finanční a správní, o.p.s., v edici EUPRESS, 2005, ISBN: 80-86754-48-0, kapitola 5.3

³³⁵ zákon č. 168/1999 Sb., o pojištění odpovědnosti z provozu vozidla v ust. § 6 vymezuje, že pojištěným je každá osoba, která odpovídá za škodu způsobenou provozem vozidla, uvedeného v pojistné smlouvě; ustanovení § 10, odst. 1, písm a) pak stanoví, že pojistitel právo na náhradu finančních částek, které za něho vyplatil, prokáže-li jeho úmyslné jednání

plnění³³⁶. Nahodilou událost totiž základní právní předpis, upravující soukromé pojištění³³⁷ specifikuje jako „skutečnost, která je možná a u které není jisté, zda v době trvání soukromého pojištění vůbec nastane, nebo není známa doba jejího vzniku“³³⁸. Obecně platí, že jsou takto vyloučeny z pojištění škody, které nastanou nikoli nahodile, ale úmyslně, a to jednáním pojištěného a spolupojištěných osob, to už jak z pohledu přímého či nepřímého úmyslu³³⁹. Úprava tohoto pojištění je tedy velice specifická, neboť žádné jiné pojištění odpovědnosti nemá v základním rámci pojistné ochrany zakotveno odškodnění třetím osobám za škody, které vznikly úmyslným jednáním pojištěné osoby či osob spolupojištěných. Z uvedeného výkladu tak lze dovodit zjevnou snahu zákonodárce ochránit potenciální poškozené proti finančním následkům škod, jež provozem vozidel mohou nastat. Samozřejmě, příslušné direktivy Evropské unie upravují rozsah pojištění³⁴⁰ a právní úprava jednotlivých členských států EU musí harmonizovat s těmito směnicemi, je třeba ale zmínit skutečnost, že i dle předchozí právní úpravy daného pojištění byla odpovědnost za úmyslné jednání pojištěných osob předmětem pojistné ochrany.³⁴¹ Právní úprava povinného pojištění neumožňuje odmítnout pojistné plnění ve smyslu tohoto zákona³⁴² (pojištěný je však povinen takto vyplacené pojistné plnění pojistiteli následně uhradit), dále nedovoluje povinné pojištění přerušit, existují-li zákonem stanovené důvody pro jeho trvání³⁴³. Uvedená opatření tak plně korespondují s tím, co bylo řečeno: zákonná úprava se snaží maximálně ochránit potenciálně ohrožené osoby- totiž aby se jim dostalo náležitého odškodnění, budou-li ohroženi a poškozeni činnostmi daného subjektu.

³³⁶ viz ust. § 2, zákona č. 37/2004 Sb., o pojistné smlouvě

³³⁷ viz ust. § 3, odst. b), zákona č. 37/2004 Sb., o pojistné smlouvě; zmíněný zákon č. 168/1999 Sb., o pojištění odpovědnosti z provozu vozidla pojem „pojistná událost“ neupravuje, z ust. § 1, odst. 3 je však zřejmá subsidiarita k dané zákonné úpravě

³³⁸ viz ust. § 3, písm. a), zákona č. 37/2004 Sb., o pojistné smlouvě

³³⁹ „úmyslné jednání“, úmysl“, zákon č. 168/1999 Sb. ani po novele zákonem č. 47/2004 Sb. nevymezuje, stejně tak výklad tohoto pojmu nenajdeme v zákoně č. 37/2004 Sb., o pojistné smlouvě. Příslušné pojistné podmínky však většinou výklad pojmu vymezují.

³⁴⁰ směrnice Evropského parlamentu a Rady 2005/14/ES ze dne 11. 5. 2005, „pátá motorová směrnice“, směrnice Evropského parlamentu a Rady 2000/26/ES ze dne 16. 5. 2000, o sbližování právních předpisů členských států týkající se pojištění občanskoprávní odpovědnosti za provoz motorových vozidel „čtvrtá motorová směrnice“, která pozměňuje směrnici Rady 73/239/EHS a 88/357/EHS, 72/166/EHS, 84/5/EHS, 90/232/EHS, 90/618/EHS

³⁴¹ viz právní úprava daného, tehdy zákonného pojištění, podle vyhl. č. 123/1975 Sb., právní stav do 31. 12. 1991 a dále vyhl. č. 492/1991 Sb., právní stav do 31. 12. 1999

³⁴² viz ust. § 24, zákona č. 37/2004 Sb., o pojistné smlouvě, též ust. § 3, odst. 1, zákona č. 168/1999 Sb., o pojištění odpovědnosti za škodu způsobené provozem vozidla

³⁴³ viz ust. § 18 odst. 5, zákona č. 37/2004 Sb., o pojistné smlouvě

3.2.5. Vznik pojištění, pojistná doba, přerušení pojištění, zánik pojištění

Obvykle, není-li v pojistné smlouvě určeno jinak, vzniká soukromé pojištění prvním dnem po uzavření pojistné smlouvy, tedy prvním dnem po té, kdy pojistník návrh pojistitele akceptoval. Zákon o pojistné smlouvě v ust. § 6 upravuje náležitosti uzavření pojistné smlouvy. Stanoví podmínky přijetí návrhu pojistníkem s tím, že určuje i jako souhlasný projev vůle pojistníka zaplacení pojistného ve výši stanovené v návrhu pojistné smlouvy. Některá soukromá pojištění lze uzavřít s tím, že pojištění vstupuje v účinnost okamžikem uzavření pojistné smlouvy, případně, že se pojištění vztahuje i na dobu před jejím uzavřením. Takto se například sjednává havarijní pojištění vozidel (tzv. „kasko“), kdy pojištění vstupuje v účinnost okamžitě, tedy vztahuje se na škodné události, vzniklé i bezprostředně po uzavření pojistné smlouvy. Podle stávající právní úpravy lze sjednat i taková soukromá pojištění, u nichž se pojistná ochrana vztahuje i dobu před uzavřením pojistné smlouvy; uvedená skutečnost je běžná v pojištění zbožových zásilek. V takovém případě však pojistitel není povinen poskytnout pojistné plnění, věděl-li pojistník v době podání návrhu, že pojistná událost již nastala nebo mohl-li vědět, že nastane³⁴⁴. Jestliže naopak pojistitel věděl nebo vědět mohl, že pojistná událost nastat nemůže, nemá právo na pojistné³⁴⁵.

Daná právní úprava připouští i *přerušení pojištění*, a to v ust. § 18. S ohledem na ochranu poškozených osob právní úprava nepřipouští přerušení povinného pojištění, existují-li důvody pro jeho trvání (stejně tak nelze přerušit životní pojištění, pokud nejsou v pojistné smlouvě sjednány podmínky pro jeho přerušení). K přerušení pojištění jinak dochází vždy, jestliže pojistné nebylo zaplaceno do 2 měsíců ode dne jeho splatnosti. Zákonná úprava stanoví, že po dobu přerušení pojištění nevzniká oprávněné osobě nárok na plnění z pojistných událostí, které nastaly v době přerušení pojištění, a zároveň pojistníkovi nevzniká povinnost platit pojistné.

K zániku pojištění může docházet různými způsoby. Příslušná právní úprava stanoví v ust. § 18 – § 25 následující možnosti zániku pojištění: uplynutí pojistné doby,

³⁴⁴ U tzv. pojištění „cargo“ se stává často, že pojištění se sjednává až po té, kdy došlo k nalodění zásilky. Pro pojistitele však znamená uvedená skutečnost riziko, že k poškození zásilky mohlo dojít v době před uzavřením pojistné smlouvy, nikoli až po té, není-li samozřejmě z charakteru poškození zřejmé, jak k němu došlo

³⁴⁵ viz ust. § 6, odst. 6, zákona č. 37/2004 Sb., o pojistné smlouvě

nezaplacení pojistného, dohodu smluvních stran, výpověď, odstoupení od pojistné smlouvy, zánik pojistného rizika anebo pojištěné věci, smrt pojištěné fyzické osoby anebo zánik pojištěné právnické osoby bez právního nástupce, odmítnutí pojistitele poskytnout pojistné plnění. Uplynutím pojistné doby však nemusí vždy dojít k zániku pojištění, je-li v pojistné smlouvě, sjednané na dobu určitou, sjednáno automatické prodloužení smlouvy, tedy ustanovení o tom, že uvedené pojištění se prodlužuje za stejných podmínek o stejnou dobu, na kterou bylo sjednáno, jestliže pojistitel nebo pojistník nesdělí ve lhůtě 6 týdnů před uplynutím pojistné doby druhé straně, že na dalším trvání uvedeného pojištění nemá zájem³⁴⁶.

V daném případě je nutno upozornit ještě na pojmy – „*pojistná doba*“ a „*pojistné období*“, u nichž často v praxi dochází k záměně. Pojistným obdobím je časové období, dohodnuté v pojistné smlouvě, za které se platí pojistné – tedy pojistné běžné, typické pro pojistné smlouvy sjednávané v obnosovém pojištění³⁴⁷. Pojistná doba je doba, na kterou bylo pojištění sjednáno. Je-li stanoveno pojistné na celou dobu pojištění, pak mluvíme o jednorázovém pojistném. V případě pojištění odpovědnosti za škodu se vždy jedná o pojištění, sjednávané na pojistnou dobu, na dobu jednoho roku, případně i na více let; výjimkou jsou pojištění krátkodobá, sjednávaná na dobu kratší, například pojištění odpovědnosti za škodu občana v rámci pojištění pro cesty a pobyt³⁴⁸.

3.2.6. Právní úprava soukromého škodového pojištění

Zákon o pojistné smlouvě člení pojištění na pojištění škodová a obnosová a určuje základní ustanovení těchto dvou typů pojištění³⁴⁹. Toto rozdělení je provedeno

³⁴⁶ tzv. „*automatická prolongace*“ pojistné smlouvy; někteří pojistitelé ve smluvních podmínkách pro uzavření pojistné smlouvy u některých pojištění dokonce uvádějí, že není-li v pojistné smlouvě uvedeno jinak, sjednává se toto pojištění s tímto automatickým prodlužováním (běžně se tak děje v pojištění malých a středních rizik u pojištění škodových- např. v pojištění odpovědnosti za škodu, pojištění majetku)

³⁴⁷ zákon č. 37/2004 Sb., o pojistné smlouvě, upravuje výklad uvedených pojmů v ust. § 3: *pojistná doba – pod písm.c), pojistné období- pod písm.s), jednorázové pojistné - pod písm.t), běžné pojistné – pod písm. r)*

³⁴⁸ *Pojištění odpovědnosti za škodu, sjednávané společně s ostatními druhy pojištění, uvedených v zákoně č. 277/2009 Sb., o pojišťovnictví, v příloze č. 1, části B, bod 18 „Pojištění pomoci osobám v nouzi během cestování nebo pobytu mimo místa svého bydliště, včetně pojištění finančních ztrát bezprostředně souvisejících s cestováním“*

³⁴⁹ viz zákon č. 37/2004 Sb., o pojistné smlouvě, část první, hlava II, nazvaná „*Škodová a obnosová pojištění*“

v souvislosti s tím, za jakým účelem je uvedené pojištění sjednáváno (získání obnosu či náhrady škody vzniklé v důsledku vzniku pojistné události). Pod pojmem pojištění obnosová se rozumí taková soukromá pojištění, která se sjednávají za účelem získání prostředků, kapitálu, rozšiřujícího majetkovou sféru oprávněných osob. Obnosem je přitom míněna dohodnutá finanční částka ve výši, která je nezávislá na vzniku a rozsahu škody. Plnění pojistitele může mít formu jednorázového plnění anebo je prováděno formou výplaty důchodu, tedy opakujících se plateb.

Pro jednoduchou orientaci uvádím v příloze č. 1 této práce, v rámci souboru dalších členění pojištění, jednotlivá pojištění v tabulce, neboť některá pojištění zákon připouští sjednat pouze jako pojištění škodová, některá pouze jako obnosová (životní pojištění), jiné lze sjednat oběma způsoby.

Pojištění škodové se sjednává za účelem náhrady škody vzniklé v důsledku pojistné události³⁵⁰. Pojištění odpovědnosti za škodu lze sjednat výhradně jako pojištění škodové³⁵¹; je to zcela pochopitelné, neboť účelem daného pojištění je získání náhrady škody, dojde-li v důsledku pojistné události ke škodě na zdraví, vzniku majetkové újmy či škodě jiné a náhrada takto vzniklé škody je předmětem uvedeného soukromého pojištění. Pojistitel je v případě vzniku pojistné události³⁵², která je blíže specifikována v pojistné smlouvě, povinen poskytnout pojistné plnění v souladu s tímto zákonem a pojistnými podmínkami, podle nichž je pojistná smlouva sjednána. Pojistné plnění pojistitele ve škodovém pojištění je omezeno horní hranicí pojistného plnění, která je určena pojistnou částkou anebo limitem pojistného plnění, není-li zákonem anebo pojistnou smlouvou stanoveno jinak. Škodová pojištění jsou, jak je výše uvedeno, určitým způsobem specifická a výrazně se odlišují od pojištění obnosových.

³⁵⁰ *Připravená dikce právní úpravy soukromého pojištění v rámci nového občanskoprávního kodexu namísto pojmu „náhradu škody“ používá výrazu „pojistné plnění, které v ujednaném rozsahu vyrovnává úbytek majetku vzniklý v důsledku pojistné události“. Je to zcela pochopitelné z hlediska pojmového i obsahového. „Náhrada škody“ je jednak pojmem deliktního práva a dále v pojištění škodovém ve většině případů nelze poskytnout náhradu škodu plně, a to v návaznosti na horní či dolní hranici pojistného plnění, jež je sjednána v pojistné smlouvě. V pojištění majetku se tak děje případně v důsledku podpojištění, v pojištění odpovědnosti za škodu z důvodu omezené náhradové povinnosti, stanovenérodními právními předpisy, či multilaterálními dohodami, jež Česká republika postupně ratifikovala, případně vstoupila do práv ČSSR anebo ČSFR. Limity náhradových povinností dle příslušných multilaterálních smluv uvádím v příloze č. 5 této práce, rovněž to zmiňuji i v textu práce, v části Kapitoly 6, věnované pojištění odpovědnosti nákladového dopravce.*

³⁵¹ *viz kogentní ustanovení § 43, odst. 1, zákona č. 37/2004 Sb., o pojistné smlouvě*

³⁵² *viz ust. § 3, písm.b), zákona č. 37/2004 Sb., o pojistné smlouvě, kde je pojistná událost upravena jako událost nahodilá, blíže označená v pojistné smlouvě nebo ve zvláštním předpisu, na který se pojistná smlouva odvolává a se kterou je spojen vznik povinnosti pojistitele poskytnout pojistné plnění*

Z uvedeného důvodu pak zákon upravuje u těchto pojištění následující pojmy, které přesně a jednoznačně charakterizuje: pojistná částka, limit pojistného plnění, hranice pojistného plnění, podpojištění, přepojištění, spoluúčast, množné pojištění (vícenásobné pojištění, souběžné pojištění, soupojištění), zachraňovací náklady, přechod práva na pojistitele³⁵³.

V pojistné smlouvě lze dohodnout, že pojistitel neposkytne pojistné plnění, pokud výše škody nepřesáhne hranici stanovenou v pojistné smlouvě³⁵⁴. Pojistitel má v daném případě možnost omezit jak horní, tak i dolní hranici pojistného plnění. Horní hranice je stanovena pojistnou částkou anebo limitem pojistného plnění. Jedná-li se o pojištění majetku, jehož hodnota je ocenitelná v době sjednávání pojištění, horní hranice pojistného plnění má odpovídat hodnotě pojištěné věci, tedy pojistná částka by měla odpovídat pojistné hodnotě³⁵⁵.

Pojistnou částku stanoví v pojistné smlouvě pojistník; pojistitel je však při sjednávání pojistné smlouvy oprávněn přezkoumat hodnotu pojištěného majetku. V případě, že pojistná částka v době sjednávání pojištění je nižší než pojistná hodnota pojištěné věci, pak se jedná o podpojištění. Zákon o pojistné smlouvě pak opravňuje pojistitele k tomu (není-li v pojistné smlouvě dohodnuto jinak), aby v případě vzniku pojistné události snížil pojistné plnění v poměru, v jakém je výše pojistné částky ke skutečné hodnotě pojištěného majetku³⁵⁶. Naopak - převyšuje-li pojistná částka pojistnou hodnotu pojištěného majetku, dochází k přepojištění (nadpojištění). Zjistí-li pojistník či pojistitel tuto skutečnost, pak mohou navrhnout, aby pro příští pojistné období, následující po dané změně, byla pojistná částka snížena na hodnotu pojištěné věci s tím, že úměrně bude sníženo i pojistné. Podá-li tento návrh pojistník a pojistitel s tímto návrhem nesouhlasí, a tento návrh neakceptuje ve lhůtě 1 měsíce ode dne jeho obdržení, pak soukromé pojištění zaniká marným uplynutím této lhůty. Zákon opravňuje pojistitele v případě, že došlo ke vzniku podpojištění, snížit pojistné plnění, a to v poměru, v jakém je výše pojistné částky k pojistné hodnotě pojištěné věci;

³⁵³ viz ust. § 28 až § 42 zákona č. 37/2004 Sb., o pojistné smlouvě, podrobné vysvětlení této problematiky je uvedeno v publikaci Hradec Milan, Křivohlávek Václav, Zárbybnická Jana: *Pojištění a pojišťovnictví, Vysoká škola finanční a správní, o.p.s., v edici EUPRESS, 2005, ISBN: 80-86754-48-0, v oddíle II, kapitole 5. 2. 10*

³⁵⁴ viz ust. § 28 zákona č. 37/2004 Sb., o pojistné smlouvě

³⁵⁵ *Pojistnou hodnotou se rozumí hodnota pojištěné věci či jiného pojistného zájmu rozhodná pro stanovení pojistné částky.*

³⁵⁶ viz ust. § 41 zákona č. 37/2004 Sb., o pojistné smlouvě

umožňuje však také uplatnit smluvní vůli obou stran, tedy odchylně ujednat v pojistné smlouvě jinak. Daná pojistná smlouva tedy může stanovit takové podmínky, za nichž pojistitel námitku podpojištění neuplatní. V takovém případě nebude v pojistné smlouvě stanovena jako horní hranice pojistného plnění pojistná částka, ale *limit pojistného plnění*. Tato maximální výše pojistného plnění pojistitele může být samozřejmě podstatně nižší než hodnota daného pojistného zájmu. Na českém i evropském pojišťovacím trhu je takto sjednáván způsob pojistné ochrany označován jako „*pojištění na 1. riziko*“. Uvedené pojištění je výhodné pro podnikatele, kteří začínají se svou činností, případně ji podstatným způsobem mění, rozšiřují ji a nejsou tedy schopni ihned odhadnout, jaká bude v nejbližším časovém období hodnota věcí, jejichž ochrana má být předmětem pojištění. Dané pojištění – z ekonomického pohledu podnikatele - je však výhodné takto uzavírat pouze na určitou překlenovací dobu, než pojištěný bude schopen odhadnout odpovídající pojistnou částku, neboť výše pojistného je takto nepoměrně dražší než u sjednáváného pojištění na pojistnou hodnotu pojištěné věci. V pojistné smlouvě lze rovněž dohodnout, že se oprávněná osoba bude podílet na úhradě vzniklé škody způsobem stanoveným ve smlouvě. Zákon tak stanoví integrální (neodčtetnou) a excedentní (odčtetnou) spoluúčast, kdy pojistitel buďto neuhradí škodu, která nepřesáhne hranici stanovenou v pojistné smlouvě anebo uhradí vždy část vzniklé škody, která přesahuje pevně stanovenou částkou, případně stanovený procentuelní podíl vzniklé škody³⁵⁷.

³⁵⁷ Integrální spoluúčast“ (z latinského „*integralis*“- nedílný, náležející k celku), někdy též nazývaná „*franchíza*“ znamená, že pojistitel v případě vzniku pojistné události neposkytne pojistné plnění, nepřesáhne-li výše škody hranici stanovenou v pojistné smlouvě. V případě, že škoda je vyšší než tato stanovená hranice, pak poskytne pojistné plnění v plném rozsahu. Samotný výraz „*franchise*“ je převzat z francouzštiny, kde je původním právnickým termínem pro zproštění od určitých povinností. Je nutno na tomto místě podotknout, že je-li sjednána taková spoluúčast, bývá mnohdy zřetelná snaha oprávněné osoby částečně nadhodnotit vzniklou škodu tak, aby pak překročila ve smlouvě dohodnutou hranici pojistného plnění, neboť tak by tato oprávněná osoba získala pojistné plnění (tedy pojistné plnění v plné výši). Uvedená integrální spoluúčast se proto dnes používá pouze u takových pojištění, kde výši pojistného plnění lze jasně a jednoznačně na základě daných podkladů stanovit a nelze ji účelově zvýšit (např. pojištění přerušeni provozu). Excedentní spoluúčast (též nazývaná „*odčtetná*“) se běžně používá téměř u všech škodových pojištění. Název „*excedent*“ pochází z latinského výrazu „*ex-cedo*“, znamenající „*vystupuji, vycházím*“. V uvedeném případě tedy je vyčleněna (pevně stanovenou částkou, případně procentuelním podílem ze vzniklé škody) ta část náhrady škody, kterou pojistitel nehradí a oprávněná osoba ji nese ze svého. Obvykle se kombinují obě možnosti dolní hranice pojistného plnění tak, že je stanoven procentuální podíl ze vzniklé škody a zároveň je pevnou částkou určena minimální a maximální možná výše spoluúčasti, kterou se oprávněná osoba podílí na úhradě vzniklé škody z jedné škodní události. V současné době se takto sjednává podstatná většina škodových pojištění. Stanovení spoluúčasti oprávněné osoby na každé vzniklé škodné události má především dva následující důvody: pojistitel nezatěžuje svou administrativu šetřením a likvidací pojistných událostí, u nichž je vzniklá škoda malého rozsahu, pojištěný je plně zainteresován na tom, aby škoda nevznikla, případně aby vzniklá škoda byla co nejmenší, neboť se na její úhradě částečně podílí.

Dikce zákona uvádí, že jsou-li sjednána dvě nebo více soukromých pojištění na totéž pojistné riziko pro stejné období, vzniká množné pojištění³⁵⁸. Jako množné pojištění může vzniknout: vícenásobné pojištění³⁵⁹, souběžné pojištění³⁶⁰ a soupojištění³⁶¹.

Vícenásobné pojištění vznikne tehdy, jestliže se dvě nebo více pojištění vztahují na totéž pojistné riziko a na shodné období a dále, pokud souhrn pojistných částek přesahuje hodnotu pojištěné věci nebo pokud souhrn limitů pojistného plnění přesahuje skutečnou výši škody. Jedná-li se o vícenásobné pojištění, je každý pojistitel povinen plnit v souladu s pojistnou smlouvou. Pojistitel, na kterého se oprávněná osoba obrátí s oznámením vzniku o pojistné události jako na prvního, je povinen poskytnout pojistné plnění v souladu s dikcí pojistné smlouvy, a to do výše sjednané horní hranice. Tento pojistitel se pak vypořádá s ostatními pojistiteli v poměru, v jakém jsou k sobě horní hranice pojistného plnění stanovené v pojistných smlouvách jednotlivých pojistitelů. V případě, že pro některou z takto uzavřených pojistných smluv platí právo jiného státu než České republiky, pak nárok na vypořádání podle znění zákona může požadovat tento pojistitel pouze v případě, je-li sám tímto právem rovněž vázán. Zákon o pojistné smlouvě ukládá pojistníkovi oznámit vznik vícenásobného pojištění všem pojistitelům, u kterých je uvedené pojistné riziko pro daná shodná období pojištěno, uvést adresně ostatní pojistitele, sdělit pojistné částky anebo limity pojistného plnění, které byly v daných pojistných smlouvách sjednány.

Souběžné pojištění je takovým pojištěním, u kterého souhrn všech pojistných částek, sjednaných v pojistných smlouvách, nepřesahuje pojistnou hodnotu pojištěného majetku anebo souhrn limitů pojistného plnění nepřesáhne skutečnou výši vzniklé škody. Jde tedy o případ, kdy pojistník uzavřel (případně více pojistníků uzavřelo se dvěma anebo více pojistiteli) pojistné smlouvy, které se týkají téhož pojistného rizika. Aby se skutečně jednalo o pojištění souběžné (nikoli pojištění vícenásobné) musí být splněna podmínka, že výše podílů jednotlivých pojistitelů na celkovém pojistném plnění nepřesáhne v úhrnu pojistnou částku anebo limit pojistného

³⁵⁸ viz ust. § 29, zákona č. 37/2004 Sb., o pojistné smlouvě

³⁵⁹ viz ust. § 29, písm. c) a ust. § 31, zákona č. 37/2004 Sb., o pojistné smlouvě

³⁶⁰ viz ust. § 29, písm. b), zákona č. 37/2004 Sb., o pojistné smlouvě

³⁶¹ viz ust. § 29, písm. a) a ust. § 30, zákona č. 37/2004 Sb., o pojistné smlouvě

plnění³⁶². Zákon o pojistné smlouvě neupravuje souběžné pojištění ve zvláštním ustanovení, ani jej jinak blíže nedefinuje. Dle znění zákona lze ale dovodit, že i na straně pojistitele může být jen jeden subjekt. Souběžné pojištění se ale právě často využívá v pojištění odpovědnosti za škodu a jeho použití je srovnatelné s formou zajištění ochrany v proporcionálním i neproporcionálním zajištění³⁶³. Jde o tzv. „pojištění ve vrstvách“, kdy příslušný zájemce o pojištění uzavře pojištění odpovědnosti za škodu na určitý limit pojistného plnění, buďto sám, anebo prostřednictvím jiného subjektu³⁶⁴. Následně zjistí, že daný limit pojistného plnění je pro něho nedostačující, a tak uzavře stejné pojištění, se stejným věcným, územními časovým rozsahem pojistné ochrany, na vyšší limit pojistného plnění, třeba u jiného pojistitele. U tohoto pojištění je spoluúčast pojistného plnění stanovena pevnou částkou, ve výši horní hranice pojistného plnění u pojistné smlouvy již uzavřené.

V případě *soupojištění* je pojistné riziko rozděleno mezi více pojistitelů. Pojistná smlouva určuje, kdo je vedoucím pojistitelem, tedy tím, komu daná právní úprava stanovuje následující práva a povinnosti: stanovení pojistných podmínek, určení výše pojistného, přijímání oznámení o vzniku pojistné události a provádění likvidační činnosti.

Zákon o pojistné smlouvě v ust. § 30, odst.6 stanoví, že v rámci soupojištění může být uzavřena pojistná smlouva mezi pojistníkem a více pojistiteli, kteří uzavřeli vzájemnou dohodu o společném postupu a to jménem a na účet všech pojistitelů. V takovém případě mluvíme o soupojištění přímém. Uvedený způsob soupojištění se v praxi, před účinností daného zákona příliš neužíval; tehdy ostatně soupojištění nebylo v našich právních předpisech upraveno. V praxi bylo běžné soupojištění nepřímé, kdy v pojistné smlouvě je uveden pouze jeden pojistitel, který se v pojistné smlouvě zavazuje, že v případě vzniku pojistné události vyplatí pojistné plnění. Soupojištění nepřímé lze srovnat s cedováním rizika zajistiteli, ovšem v horizontální rovině, tedy nikoli zajistiteli, ale prvopojistiteli. Pojistník se stejně jako v případě přenosu rizika ve vertikální rovině (zajištění) nedozví, že se na uvedeném riziku podílí

³⁶² viz ust. § 29, písm. b), zákona č. 37/2004 Sb., o pojistné smlouvě

³⁶³ blíže k této problematice viz Hradec Milan, Křivohlávek Václav, Zárybnická Jana: *Pojištění a pojišťovnictví*, Vysoká škola finanční a správní, o.p.s., v edici EUPRESS, 2005, ISBN: 80-86754-48-0, kapitola 9, Řízení a přenos rizik v pojišťovnictví, část 9.2.2 „Zajištění“

³⁶⁴ Běžně k tomu dochází u pojištění odpovědnosti za škodu z profesní činnosti, kde jednotlivé subjekty (notáři, advokáti, lékárníci, apod.) jsou pojištěni pro případ vzniku své odpovědnosti za škodu prostřednictvím příslušné Komory, která je sdružuje.

ještě někdo jiný, pokud se samozřejmě pojistitele, či svého zprostředkovatele pojištění, na tuto skutečnost nedotáže. V rámci soupojištění může být dohodnut společný postup pojistitelů při sjednávání soukromého pojištění určitých pojistných rizik jménem a na účet všech pojistitelů, a to dlouhodobě. Vzniká tak pojišťovací pool. Taková dohoda pak musí určit vedoucího pojistitele anebo vzniká společný orgán k tomuto účelu vytvořený, který přejímá jeho práva a povinnosti. Tyto práva a povinnosti může převzít společně dohodnutý pojišťovací zprostředkovatel, který má potřebný stupeň odborné způsobilosti³⁶⁵. V soupojištění je vždy dohodnuta výše podílů jednotlivých pojistitelů na právech a závazcích plynoucích ze soupojištění. Zákon stanoví, že závazky ze soukromého pojištění, vyplývající ze soupojištění, musí být pojistitelem splněny stejně jako ostatní jiné závazky.

3.2.7. Právní úprava pojištění odpovědnosti za škodu podle zákona o pojistné smlouvě

Pojištění odpovědnosti za škodu, jako pojištění škodové, je založeno na restitučním odškodňovacím principu, který je pojmově spjat se škodovým pojištěním. Účelem tohoto pojištění je, aby újma oprávněného, dotčeného subjektu byla poskytnutím pojistného plnění v pojištění odpovědnosti za škodu v souladu s příslušnými právními předpisy odstraněna³⁶⁶.

Stávající právní úprava zásadním způsobem nezměnila předchozí úpravu tohoto pojištění, provedenou občanským zákoníkem³⁶⁷, pouze ji zpřesnila. Dle dikce zákona o pojistné smlouvě se pojištění odpovědnosti za škodu sjednává pro případ vzniku odpovědnosti pojištěného za škodu, kterou způsobil jinému. V souladu s danou právní úpravou má pojištěný právo, aby za něho pojistitel v případě vzniku pojistné události uhradil škodu, v rozsahu a ve výši stanovené právním předpisem, za kterou pojištěný podle zákona odpovídá, a to až do výše limitu pojistného plnění sjednaného v pojistné smlouvě³⁶⁸. Právní úprava stanoví, že opomene-li pojistitel určit horní hranici

³⁶⁵ viz ust. § 18, odst. 8, zákona č. 38/2004 Sb., o pojišťovacích zprostředkovatelích a likvidátorech pojistných událostí

³⁶⁶ Ludvík Bohman, Libuše Dryjová, Magdalena Wawerková, Zákon o pojistné smlouvě, Komentář, Linde Praha a.s., 2004, ISBN 80-7201-504-4, str. 220

³⁶⁷ ust. § 822-828 zákona č. 40/1965 Sb., občanský zákoník, právní stav do 31. 12. 2004

³⁶⁸ viz ust. § 43 odst. 1, odst. 2 a ust. § 44, odst. 1, zákona č. 37/2004 Sb., o pojistné smlouvě

pojistného plnění, pak je povinen plnit v rozsahu a do výše takto vzniklé škody, za níž pojištěný odpovídá³⁶⁹. V daném případě je pojištěna pouze právní odpovědnost pojištěného za takto vzniklou škodu; náhradová povinnost pojištěného subjektu je určena tak, jak ji stanoví příslušné právní předpisy. Náhradu škody, v souladu s příslušnou právní úpravou dané náhradové povinnosti a v souladu s pojistnou smlouvou, vyplácí pojistitel poškozenému; poškozený však přímý nárok vůči pojistiteli nemá, nestanoví-li zvláštní předpis anebo pojistná smlouva jinak³⁷⁰.

V návaznosti na tuto právní úpravu je tedy třeba si všimnout je skutečnosti, že přímý nárok poškozeného vůči pojistiteli není, nestanovuje-li mu tak zvláštní právní předpis, anebo pokud smluvní strany nevyužijí dané smluvní volnosti, jež mu zmíněná právní úprava umožňuje. S ohledem na dlouholetou praxi v pojištění odpovědnosti za škodu podotýkám, že daná smluvní volnost není v daném případě příliš využívána. Mnohdy stává, že pojištěný nesplní své povinnosti, jež mu ukládá zákon a dále příslušné pojistné podmínky; o příčině vzniku škodné události nepodá vyčerpávající informace, a tak pojistitel nemá dostatečný podkladový materiál k tomu, aby rozhodl o uplatněném nároku na náhradu škody a rozhodl, zda lze v souladu s dikcí uzavřené pojistné smlouvy vyplatit pojistné plnění. Vzhledem k tomu, že pojistitel v daném případě postrádá příslušné donucovací instrumenty vůči pojištěnému, aby mu tento patřičnou součinnost poskytl, pak pokládám za správné, že příslušný oprávněný subjekt se může domáhat náhrady takto vzniklé škody pouze a přímo na tom, kdo mu ji

³⁶⁹ viz ust. § 44, odst.2, zákona č. 37/2004 Sb., o pojistné smlouvě

³⁷⁰ viz ust. § 43 odst. 3, zákona č. 37/2004 Sb., o pojistné smlouvě; příslušné právní předpisy, které zakotvují přímý nárok poškozené osoby (oprávněného subjektu) jsou právními předpisy, jež upravují pojištění odpovědnosti z provozu vozidla (jeho dřívější právní formu – zákonné pojištění i právní formu nynější- pojištění povinné smluvní). Tento přímý nárok vůči pojistiteli je dán dle současného právního stavu v souladu s ust. § 9, zákona č. 168/1999 Sb., o pojištění odpovědnosti z provozu vozidla a dále ještě v souladu s nároky nově vzniklými u postupně vznikajících škod na zdraví z předchozí právní úpravy tohoto pojištění (zákonné pojištění odpovědnosti za škodu z provozu motorového vozidla, jež bylo upraveno vyhl. č. 492/1991 Sb., právní stav do 31. 12. 1999), v návaznosti na ust. § 29, zákona č. 168/1999 Sb., o pojištění odpovědnosti z provozu vozidla, jímž přešla dnem 1. ledna 2000 práva a povinnosti, vzniklé ze zákonného pojištění České pojišťovny, a.s. na Českou kancelář pojistitelů (Česká pojišťovna – státní podniku a později akciová společnost toto pojištění provozovala až do 31.12.1999 toto pojištění jako monopol)- zde je nutné však zmínit, že přímý nárok poškozeného vůči pojistiteli byl dán pouze v případě, byla-li škoda způsobena neznámým motorovým vozidlem. Rovněž však nelze opomenout – a pravděpodobně minimálně ke dni 1. 1. 2013 - přímý nárok poškozeného vůči pojistiteli v případě pracovního úrazu nebo nemoci z povolání v souladu s ust. § 205d, odst.8, zákoníku práce, provedený § 1, odst. 2, vyhl. č. 125/1993 Sb. v případech, kdy při zániku zaměstnavatele nepřejdou práva a povinnosti z pracovně právního vztahu na jiného zaměstnavatele - viz přechodná ustanovení zákoníku práce (zákon č. 262/2006 Sb., zákoník práce, který vstoupil v účinnost dnem 1.1.2007), kde tento zákon ve svých přechodných ustanoveních odkazuje na ust. § 205d zákona č. 65/1965 Sb., zákoník práce v platném znění do 31. 12. 2006 a vyhlášku č. 125/1993 Sb., kterou se stanoví podmínky a sazby zákonného pojištění odpovědnosti zaměstnavatele za škodu při pracovním úrazu nebo nemoci z povolání

způsobil (tj. na škůdci) a kdo za ni dle příslušných právních předpisů odpovídá. Nestanoví-li zvláštní právní předpis nebo pojistná smlouva jinak, není poškozený s pojistitelem v právním vztahu, pokud se hodlá domáhat náhrady škody soudní cestou, pak jedinou osobou, u níž se škody takto vzniklé může domoci, je pojištěný. Vzhledem k tomu, že pojištění odpovědnosti za škodu je často spojeno s vlastnictvím věci (nemovité věci, movité věci včetně dopravních prostředků), pak toto soukromé pojištění zaniká se změnou vlastníka této věci, není-li zvláštním právním předpisem, případně pojistnou smlouvou upraveno jinak³⁷¹. Zákon tak výslovně umožňuje, že je-li dán tzv. "věcný" pojistný zájem na zachování pojistné ochrany, pak je důvod k cesi závazků na nového vlastníka movité či nemovité pojištěné věci s možností obou smluvních stran svobodně se rozhodnout, zda a kdy takové pojištění vypoví³⁷². Změna vlastníka může totiž znamenat pro pojistitele podstatnou změnu daného rizika. Například pojistitelé v souvislosti s majetkovým pojištěním nemovitosti ve formě sdruženého pojištění obvykle poskytují i pojistnou ochranu odpovědnosti za škodu vzniklou v souvislosti s provozem či vlastnictvím nemovitosti³⁷³. Změní-li se tak vlastnictví věci - nemovitosti, je možné očekávat, že nový vlastník bude plnit své povinnosti méně pečlivě, případně některé z nich nebude plnit vůbec. Jde zejména o celkovou údržbu dané nemovitosti s ohledem na škody, jež takto mohou vznikat jinak (spadá okapová roura, zchátralé sněhové zábrany na střeše domu, uvolněná střešní krytina, apod.)

Zvláštní právní úprava je věnována šetření škodné události v pojištění odpovědnosti za škodu v souvislosti s poškozením na zdraví. Pojistitel je tak oprávněn zjišťovat údaje o zdravotním stavu nebo o příčině smrti poškozeného. Nejde-li v daném případě o poškození na zdraví s následkem smrti, je třeba vyžádat si souhlas poškozeného³⁷⁴. Zákonem provedená právní úprava není rozhodně samoučelná, neboť v daném případě zakládá právo pojistitele zkoumat údaje o zdravotním stavu poškozeného a tak současně i zjistit, zda poškození na zdraví, jež poškozený takto

³⁷¹ viz ust. § 43, odst. 4, zákona č. 37/2004 Sb., o pojistné smlouvě

³⁷² Ludvík Bohman, Libuše Dryjová, Magdalena Wawerková, Zákon o pojistné smlouvě, Komentář, Linde Praha a.s., 2004, ISNB 80-7201-504-4, str. 228

³⁷³ Jde o pojištění formou tzv. "balíčků" – sdružených pojištění, které je běžné v v pojištění občanských rizik. Formou sdružených pojištění je sjednáváno současně s pojištěním majetku v jedné pojistné smlouvě i pojištění odpovědnosti za škodu (např. pojištění nemovitosti a pojištění odpovědnosti za škodu z vlastnictví či držby nemovitosti, pojištění domácnosti a pojištění odpovědnosti za škodu členů této domácnosti)

³⁷⁴ viz ust. § 43, odst. 4, zákona č. 37/2004 Sb., o pojistné smlouvě.

utrpěl, se podstatným a zásadním způsobem podílí na stávajícím zdravotním stavu této poškozené osoby. Umožňuje to i pojistiteli, aby v některých, zákonem stanovených případech, navrhl oprávněné osobě formu jednorázového odškodnění budoucích nároků. Jde o nároky na náhradu škody za ztrátu na výdělku po skončení pracovní neschopnosti, na náhradu nákladů na výživu pozůstalých či jiného nároku majícího povahu opakovaného plnění³⁷⁵. Otázkou v daném případě zůstává, zda na uvedený způsob vyrovnání závazků bude vůle přistoupit, a to jak ze strany pojistitele, tak ze strany oprávněných osob. Domnívám se, že v jednotlivých případech by mohlo docházet ke "změně poměrů", vysoké inflaci, apod., takže jednorázové vypořádání by se tak mohlo stát, v závislosti na výše zmiňovaných skutečnostech, značně nevýhodné, a to buďto pro poškozeného, či příslušného pojistitele.

Zákon opět v daném případě stanoví smluvní volnost, tedy pojistitel dané řešení může či nemusí navrhnout a poškozený jej může či nemusí přijmout. Skutečností je, že zahraniční pojistitelé od těchto jednorázových odškodnění částečně odstupují a vracejí se k opakovaným výplatám plnění z pojištění, a to i přes značnou administrativní náročnost těchto opakovaných plateb a s tím spojené stanovení a rozložení rezerv na příslušná pojistná plnění. Rovněž tak renomovaní zajistitelé doporučují svým cedentům systém, který by je administrativně nezatěžoval (například zálohové výplaty rent s ročním vyrovnáním) a navrhují zůstat u opakovaných výplat pojistných plnění, popřípadě se k nim vrátit.

Příslušná právní úprava, v souvislosti se vznikem škodné události, stanoví pojištěnému i pojistiteli řadu povinností. Především je třeba, aby pojistiteli byly předány veškeré informace o vzniku, průběhu a příčině takto vzniklé škody, aby se pojištěný k této události pravdivě vyjádřil a poskytl pojistiteli veškerou součinnost při šetření této škodné události. V řízení o náhradě škody je pak pojištěný povinen postupovat

³⁷⁵ viz ust. § 44, odst. 4, zákona č. 37/2004 Sb., o pojistné smlouvě

Tato právní úprava částečně koresponduje se zákonem č. 47/2004 Sb., který novelizoval zákon č. 168/1998 Sb., o pojištění odpovědnosti za škodu z provozu vozidla. Tento zákon mimo jiné provedl i novelu občanského zákona s účinností ode dne 1. 5. 2004 tím, že do zákona vložil ustanovení § 449a, v němž se praví, že „budoucí nároky podle ust. § 445 lze odškodnit jednorázově na základě písemné dohody o jejich úplném a konečném vypořádání mezi oprávněným a povinným. Totéž platí o budoucích nárocích podle ust. § 446 - § 449“. Takto by mohly být jednorázovým odškodněním uhrazeny následující budoucí nároky oprávněných osob: náhrada za ztrátu na výdělku po dobu pracovní neschopnosti, náhrada za ztrátu na výdělku po skončení pracovní neschopnosti, náhrada za ztrátu na důchodu, náhrada výživného, účelné náklady spojené s léčením.

v souladu s pokyny pojistitele³⁷⁶. Zákon zde koncipuje postavení pojištěného jako účastníka pojištění, který má zákonné závazky, jejichž porušení má za následek vznik nové sankční povinnosti pojištěného³⁷⁷.

3.2.8. Přejed práv na pojistitele

Škodové pojištění je soukromým pojištěním, které je sjednáváno za účelem náhrady škody vzniklé v důsledku pojistné události. Vznikla-li škoda, k níž došlo škodnou událostí a je-li tato škodná událost současně i událostí pojistnou, pak pojistiteli v souladu s tím vzniká povinnost poskytnout pojistné plnění. Dojde-li tedy v souvislosti s hrozící či již nastalou pojistnou událostí ke vzniku práva na náhradu škody či práva obdobného pojištěnému, osobě oprávněné či osobě, která vynaložila zachraňovací náklady, přechází výplatou pojistného plnění toto právo na pojistitele. Škodové pojištění totiž slouží k úhradě škod vzniklých v majetkové sféře a úhradě nákladů vzniklých v souvislosti s tím. Je proto nutné, aby na pojistitele přešlo právo na náhradu škody či právo obdobné vůči jiné osobě, jestliže takto vzniklou škodu či náklady s tím spojené tato osoba zavinila³⁷⁸ (samozřejmě pokud pojistitel splnil svou povinnost a uhradil oprávněné osobě vzniklou škodu a náklady s tím spojené, tj. poskytl pojistné plnění v souladu s dikcí pojistné smlouvy). Oprávněné osobě zákon ukládá zabezpečit přechod tohoto práva na pojistitele. Znamená to, že se nesmí vzdát svého práva na náhradu škody či jiného obdobného práva, nesmí zmařit přechod svých nároků na pojistitele, musí své právo uplatnit vůči uvedené osobě včas. Pokud nebude takto postupovat, zakládá právní úprava pojistiteli právo pojistné plnění přiměřeně snížit, případně požadovat vrácení vyplaceného pojistného plnění.

Zákon současně umožňuje uplatnit vůči osobě, která vznik škody a náklady s tím vzniklé zavinila, tzv. „moderační právo“³⁷⁹. Znamená to, že z důvodů zvláštního zřetele hodných může pojistitel, stejně jako soud, požadovanou náhradu škody snížit. Moderační právo lze použít pouze vůči fyzickým osobám, a to pouze v případě, nejde-li

³⁷⁶ viz ust. § 45 zákona č. 37/2004 Sb., o pojistné smlouvě

³⁷⁷ viz rovněž ust. § 16, odst. 4, zákona č. 37/2004 Sb., o pojistné smlouvě, kde má pojistitel právo požadovat přiměřenou náhradu na tom, kdo porušil povinnosti, uložené mu tímto zákonem

³⁷⁸ viz např. ust. § 439, § 440, § 419, zákona č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, dále ust. § 271 zákona č. 262/2006 Sb., zákoník práce

³⁷⁹ viz ust. § 450, zákona č. 40/1964 Sb., občanský zákoník

o škodu úmyslně způsobenou. Domnívám se však, že v postkomunistickém vývoji k uplatňování moderačního práva v této souvislosti nedochází, mám-li srovnat stav současný s dobou dřívější, kdy Česká pojišťovna, státní podnik a později akciová společnost, byla monopolním pojistitelem. Spíše se dnes pojistitelé, z důvodu vysokých administrativních nákladů, spojených s uplatňováním přechodu práva, zaměřují na vymáhání vyšších částek, vůči právnickým osobám, kde je podstatně větší šance vyplacené pojistné plnění získat zpět.

3.3. Právní úprava povinných pojištění podle zvláštních předpisů

Zákon č. 37/2004 Sb., o pojistné smlouvě, v ustanovení § 5 vymezuje povinná pojištění s odkazem na příslušné zvláštní právní předpisy, které určené osobě ukládají povinnost dané pojištění uzavřít³⁸⁰. České právní předpisy prikazují více než dvaceti skupinám osob uzavřít soukromé povinné pojištění odpovědnosti za škody v souvislosti s provozem určité činnosti, přitom však pouze pro jedno z těchto pojištění existuje speciální právní předpis, rozsah povinného pojištění upravující a dále další jeden zákon, který podrobně stanoví náležitosti takového pojištění³⁸¹. Ostatní předpisy, ukládající uzavřít dané pojištění, se omezují pouze na zakotvení povinnosti příslušné pojištění sjednat, některé z nich neupravují ani požadovaný základní věcný, územní a časový rozsah daného pojištění s uvedením minimálního výše limitu pojistného plnění, na něž má být příslušné pojištění sjednáno, případně včetně požadavku na maximálně možnou výši dolní hranice pojistného plnění, tedy částku, jíž se pojištěný podílí na každé vypočtené náhradě škody v případě vzniku pojistné události. Tak je často ponecháno pouze na vůli dané osoby, jejím uvážení, případně na příslušných komorách, jež dané osoby sdružují, rozsah takového povinného pojištění adekvátně, s přihlédnutím k danému riziku, stanovit. Jediné povinné pojištění odpovědnosti za škodu, jehož právní úprava je provedena podstatně podrobnějším způsobem (nepočítáme-li pojištění odpovědnosti za škodu způsobené provozem vozidla), je pojištění pro případ odpovědnosti za škodu způsobenou závažnou havárií, které bylo implementováno do našeho právního řádu ke dni 1. 1. 2000³⁸²; toto pojištění uvádím níže, následně pak i právní úpravu povinného pojištění odpovědnosti za škodu způsobenou provozem vozidla.

³⁸⁰ viz kapitola 3.2.4 této práce

³⁸¹ tím poukazují na zákon č. 168/1999 Sb., o pojištění odpovědnosti z provozu vozidla a dále na zákon č. 59/2006 Sb., o prevenci závažných havárií způsobených vybranými nebezpečnými chemickými látkami nebo o chemickými přípravky a o změně zákona č. 258/2000 Sb., o ochraně veřejného zdraví a o změně některých souvisejících předpisů a zákona č. 320/2002 Sb., o změně a zrušení některých zákonů v souvislosti s ukončením činnosti okresních úřadů (zákon o prevenci závažných havárií)

³⁸² zákon č. 353/1999 Sb., o prevenci závažných havárií způsobených vybranými nebezpečnými chemickými látkami a chemickými přípravky ve znění pozdějších předpisů, a o změně zákona č. 425/1990 Sb., o okresních úřadech, úpravě jejich působnosti a o některých dalších opatřeních s tím souvisejících, ve znění pozdějších předpisů a změn, významné novelizace byly provedeny zákonem č. 258/2000 Sb., dále zákonem č. 320/2002 Sb., zákonem č. 82/2004 Sb. Následně byl zákon nahrazen zákonem č. 59/2006 Sb., s účinností ode dne 1. 6. 2006; povinnost dané pojištění uzavřít je zde zakotvena v ust. § 12.

3.3.1. Právní úprava povinného pojištění pro případ odpovědnosti za škodu způsobenou závažnou havárií

Dané povinné pojištění je pojištěním odpovědnosti za škodu provozovatele objektů a zařízení, v nichž je umístěna vybraná nebezpečná chemická látka nebo chemický přípravek, povinnost jej uzavřít byla do našeho právního řádu včleněna zákonem č. 353/1999 Sb., o prevenci závažných havárií způsobených vybranými nebezpečnými chemickými látkami a chemickými přípravky³⁸³. Uvedený zákon v ust. § 9 stanovil provozovatelům, na které se daný zákon vztahuje, povinnost sjednat pojištění odpovědnosti za škody vzniklé v důsledku závažné havárie.

Zákon tím implementoval do českých právních norem příslušnou směrnicí Rady EU³⁸⁴, která ukládá provozovatelům, v jejichž objektech a zařízení se nachází definované množství jmenovaných uvedených nebezpečných látek, následující povinnosti: identifikovat nebezpečí, zhodnotit riziko závažné havárie, přijmout příslušná bezpečnostní opatření, splnit oznamovací a informační povinnost, zajistit připravenost pro případ závažné havárie. Povinností provozovatele takového zařízení bylo rovněž určení zdrojů, pravděpodobnosti a závažnosti rizik, popis rizika ohrožení života a zdraví občanů, hospodářských zvířat, životního prostředí a majetku, popis možných následků závažné havárie a posouzení přijatelnosti rizik. Daný právní předpis upravil povinnost sjednat pojištění, stanovil výši pojistné částky, která je maximálním limitem pojistného plnění pro jednu a všechny pojistné události nastalé v jednom pojistném roce. Pojistná částka musela podle tohoto zákona odpovídat rozsahu možných škod, který je vyjádřen v bezpečnostním programu nebo v bezpečnostní zprávě, podléhající schválení věcně a místně příslušného správního orgánu. Povinnost sjednat dané pojištění se takto stanovila všem právníkům a fyzickým osobám, které vlastní nebo užívají objekt nebo zařízení, v němž je umístěna vybraná nebezpečná chemická látka nebo chemický přípravek v množství stejném nebo větším, než které je uvedeno v příloze č. 1 tohoto zákona vyjma osob, provozující objekt či zařízení, případně

³⁸³ novelizace byla provedena zákonem č. 258/2000 Sb., dále zákonem č. 320/2002 Sb. a zákonem č. 82/2004 Sb.

³⁸⁴ směrnice Rady 96/82/ES ze dne 9. prosince 1996 o kontrole nebezpečí závažných havárií s přítomností nebezpečných látek (Council Directive 96/82/EC of 9 December 1996 on the control of major-accident hazards involving dangerous substance), tzv. „Směrnice SEVESO II“.

Zdroj: http://ec.europa.eu/environment/docum/01624_en.htm

provozují jiné činnosti, které jsou upraveny zvláštními předpisy³⁸⁵. Porovnáváme-li tedy daný zákon s ostatními právními předpisy, upravující povinná pojištění, pak jej bylo již tehdy možno, a to nejen z pohledu právní úpravy pojištění, považovat za komplexní právní úpravu dané problematiky. Samozřejmě je to dáno i tím, že daný zákon byl přijat v souladu s nutností harmonizace českého právního řádu s právem EHS a byl implementací direktivy EU, nutnou v návaznosti na předpokládaný brzký přístup České republiky do Evropské unie.

Daný zákon byl s účinností ode dne 1.6.2006 nahrazen novým právním předpisem, zákonem č. 59/2006 Sb., který určitým způsobem nově upravuje povinnosti provozovatelů příslušných zařízení, danému zákonu podléhajících, zpřesňuje podmínky analýzy a hodnocení závažných rizik (včetně úpravy, zpracování a předkládání bezpečnostní zprávy), vypracování vnějšího a vnitřního havarijního plánu³⁸⁶.

Co se týče samotného provozu daného pojištění pojistiteli na českém pojišťovacím trhu, bohužel se nepodařilo ustavit příslušný pool pojistitelů, který by zajistil společný postup při sjednávání uvedeného druhu povinného pojištění. Závažným problémem je v tomto případě skutečnost, že z daného pojištění nelze vyloučit škody vzniklé na životním prostředí v rozsahu, který je obvykle nad rámec sjednané zajistné ochrany pojistitelů v obligatorních zajistných smlouvách. Tak je pro pojistitele nesrovnatelně obtížnější, sehnat adekvátní zajistnou ochranu, neboť v porovnání s případným poolem mají nedostatečně objemný pojistný kmen. Podíváme-li se zpět do historie, je otázkou, zda by případně ustanovený pool mohl bezproblémově fungovat, a zda by jej neprovázely stejné problémy, jako provázely

³⁸⁵ Ve smyslu ust. § 3, zákona č. 353/1999 Sb., o prevenci závažných havárií způsobených vybranými nebezpečnými chemickými látkami a chemickými přípravky, se takto neupravoval provoz vojenské objektů a vojenských zařízení, skládky odpadů, silniční, železniční a vodní dopravu mimo objekty a zařízení, leteckou dopravu, včetně dočasného skladování, nakládky a vykládky během dopravy, dále přepravu v potrubích, včetně souvisejících přečerpávacích stanic, postavených mimo objekt a zařízení, geologické práce, hornickou činnost a činnost prováděnou hornickým způsobem, rizika spojená s ionizujícím zářením, zákon č. 59/2006 Sb. pak rovněž v ust. § 3 pouze výčet těchto provozů a činností upřesnil.

³⁸⁶ Povinnost příslušné pojištění odpovědnosti za škodu uzavřít je nově definována v ust. § 12

pool, jenž byl ustanoven pro pojištění pro případ úpadku cestovních kanceláří³⁸⁷, kdy pojistitelům nebylo povoleno Úřadem pro ochranu hospodářské soutěže prodloužit spolupráci na provozování zmíněného pojištění³⁸⁸ a následky tohoto jednání pocítil samozřejmě především konečný spotřebitel.

3.3.2. Právní úprava pojištění odpovědnosti za škodu způsobenou provozem vozidla

Dnem 1. 1. 2000 nabyl plné účinnosti zákon č. 168/1999 Sb, o pojištění odpovědnosti za škodu způsobenou provozem vozidla a o změně některých souvisejících zákonů (zkráceným názvem zákon o pojištění odpovědnosti z provozu vozidla) . Téměř po 50 letech tak došlo k návratu tohoto pojištění do soukromého smluvního pojištění; k jeho demonopolizaci a ke sblížení právní úpravy s právem Evropských Společenství. Touto právní úpravou se tak provoz uvedeného pojištění přiblížil stavu v ostatních zemích Evropské unie.

Nový systém daného pojištění umožňuje výběr pojistitele, který pojistníkovi nejlépe vyhovuje. V současné době nabízí tuto službu 14 pojistitelů - Allianz pojišťovna, a. s., AXA pojišťovna, a.s., Chartis Europe, S.A., pobočka pro Českou

³⁸⁷ Toto pojištění bylo až donedávna koncipováno jako jediné ze všech povinných pojištění nikoli jako pojištění odpovědnosti za škodu, ale jako pojištění záruky, ač je zřejmé, že cílem dané právní úpravy je opět snaha zákonodárců, aby osoba, jež bude klientem kanceláře, dosáhla odškodnění v případě vzniku škody – nesplnění sjednaného závazku (služeb). Povinnost sjednat dané pojištění se stanoví v ust. §§ 6 -8 zákona č. 159/1999 Sb., o některých podmínkách podnikání v oblasti cestovního ruchu a o změně zákona č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, zákona č. 455/1991 Sb., o živnostenském podnikání (živnostenský zákon).

³⁸⁸ Již před přijetím zákona, toto povinné pojištění příslušným subjektům ukládající, byla zřetelná snaha pojistitelů vytvořit zmíněný pool pro provozování daného pojištění. Na začátku r. 2000 tak zahájil svou činnost „Pool pro pojištění záruky pro případ úpadku cestovní kanceláře“. Tehdy bylo Úřadem pro ochranu hospodářské soutěže povoleno devíti pojišťovnám spolupracovat po dobu dvou let na společném projektu. Důvodem k uvedenému postupu pojišťoven byla mimo jiné i snaha zajistit si spolupráci na poolové bázi zajistnou ochranu, které v daném případě by bylo velice těžké zajistit pro uvedené pojistitele samostatně. Pod vedením Generali Pojišťovny, a.s., za spolupráce Evropské cestovní pojišťovny, a.s. byla vytvořena kancelář poolu zajišťující organizační, technické a provozní zabezpečení předmětného pojištění a likvidací pojistných událostí. Činnost poolu byla Úřadem pro ochranu hospodářské soutěže s omezujícími podmínkami prodloužena na další rok, v říjnu 2003 však nabylo právní moci rozhodnutí Úřadu, který i přes apelaci Ministerstva pro místní rozvoj, obou asociací cestovních kanceláří a České asociace pojišťoven rozhodl nepovolit výjimku, aby pojišťovny mohly na bázi poolu spolupracovat dále. Všechny pojistné smlouvy, uzavřené poolem, tak musely být ke konci r. 2003 vypovězeny. V návaznosti na tuto skutečnost začali pojistitelé okamžitě vyvíjet svoji činnost samostatně, což znamenalo pro povinné osoby, cestovní kanceláře, podstatně přísnější podmínky pojistné ochrany a vyšší pojistné. Tím došlo k tomu, že některé menší cestovní kanceláře musely ukončit svou činnost úplně, případně začít provozovat svou činnost jako cestovní agentury a zájezdy pouze zprostředkovávat.

republiku, Česká podnikatelská pojišťovna, a.s.- Vienna Insurance Group, Česká pojišťovna a.s., ČSOB Pojišťovna, a.s.- člen holdingu ČSOB, Direct pojišťovna a.s., Generali Pojišťovna a.s., Hasičská vzájemná pojišťovna, a.s., Kooperativa pojišťovna, a.s. – Vienna Insurance Group, Slavia pojišťovna, a.s., Triglav pojišťovna, a.s., UNIQA pojišťovna, a.s., Wüstenrot pojišťovna, a.s.³⁸⁹. Zavedením přímého nároku na náhradu škody vůči pojistiteli, případně vůči České kanceláři pojistitelů³⁹⁰ odpadá poškozenému problém často velmi obtížného jednání s pojištěným (škůdcem) a jeho donucování k potřebné součinnosti, ač samozřejmě tento zákon povinnosti pojištěného v případě vzniku pojistné události upravuje a rovněž stanoví sankce za jejich neplnění³⁹¹.

Podle tohoto zákona může na dálnici, silnici, místní komunikaci a účelové komunikaci provozovat vozidlo pouze ten, jehož odpovědnost za škodu způsobenou provozem tohoto vozidla je pojištěna podle tohoto zákona, přičemž povinnost uzavřít smlouvu o pojištění má vlastník nebo spoluvlastník tuzemského vozidla nebo řidič cizozemského vozidla. Zákon upustil od pojmu „motorové vozidlo“, když podle dřívější právní úpravy byla předmětem pojištění právě odpovědnost za škodu způsobená provozem motorového vozidla a namísto toho byl v ust. § 2 zákona stanoven výčet vozidel, na která se nynější právní úprava tohoto pojištění vztahuje. Po nabytí účinnosti výše zmíněného zákona byla přijata tzv. „čtvrtá motorová směrnice“³⁹² a bylo proto nutno upravit příslušnou legislativu tak, aby harmonizovala s právem EU a lépe vyhovovala zájmům a potřebám pojištěných osob. Čtvrtá motorová směrnice zavedla (kromě jiných změn) úpravu minimálních limitů pojistných plnění, institut škodního zástupce, zřízení informačního střediska, zřízení instituce pro odškodnění, evidenci vozidel.

S ohledem na přístup České republiky k Evropské unii dnem 1.1.2005 musely být příslušné změny implementovány do našeho právního řádu k tomuto datu. Záměr novely zákona č. 168/1999 Sb., provedený zákonem č. 47/2004 Sb., plně vystihovalo takto změněné úvodní ustanovení zákona: „Tento zákon v souladu s právem

³⁸⁹ stav ke dni 26.11. 2011, zdroj: <http://www.ckp.cz>

³⁹⁰ Česká kancelář pojistitelů (označována též „Kancelář“, případně ČKP) je právnickou osobou, která byla zřízena tímto zákonem. Zákon současně vymezuje její právní postavení, organizaci a předmět činnosti (viz ust. § 18 a násl. zákona č. 168/1999 Sb., o pojištění odpovědnosti z provozu vozidla).

³⁹¹ viz ust. § 8 a § 10 zákona č. 168/1999 Sb., o pojištění odpovědnosti z provozu vozidla

³⁹² směrnice Evropského parlamentu a Rady 2000/26/ES ze dne 16. 5. 2000, o sbližování právních předpisů členských států týkající se pojištění občanskoprávní odpovědnosti za provoz motorových vozidel, která pozměňuje směrnici Rady 73/239/EHS a 88/357/EHS, ve znění směrnice Evropského parlamentu a Rady 2005/14/ES.

Evropských společenství upravuje pojištění odpovědnosti za škodu způsobenou provozem vozidla (dále jen „pojištění odpovědnosti,“) a zřízení Česká kanceláře pojistitelů, vymezuje její právní postavení, organizaci a předmět činnosti³⁹³.

Dne 11. května 2005 byla přijata další směrnice Evropského parlamentu a Rady, týkající se dané problematiky, tzv. „pátá motorová směrnice“³⁹⁴. Nejdůležitějšími ustanoveními, kterémění dikci předchozích směrnic tuto problematiku upravující, jsou změny, týkající se limitů pojistného plnění a upuštění od kontrol pojištění z provozu vozidel ze strany členských států, v případě, kdy na jejich území vstupuje vozidlo z jiného členského státu³⁹⁵. Co se týče zde stanovených limitů pojistného plnění, byly do 30-ti měsíců od provedení této směrnice členské státy povinny zvýšit záruky alespoň na polovinu úrovní v této směrnici stanovených, přičemž celkové přechodné období se stanovilo na délku 5 let³⁹⁶. Předepsané minimální limity pojistného plnění byly stanoveny zvlášť pro škody na zdraví a pro škody ostatní, stejně tak, jako byly stanoveny limity pojistného plnění zákonem č. 168/1999 Sb. před novelou a dále po novele, provedenou zákonem č. 47/2004 Sb. v souladu se „čtvrtou motorovou směrnicí“. Implementace 5. motorové směrnice do našeho právního řádu provedl zákon č. 137/2008 Sb., který vstoupil v účinnost dnem 1.6. 2008, s výjimkou ustanovení, jež nabyly účinnosti dnem 1. 1. 2009³⁹⁷.

Poslední postatná novela uvedeného zákona byla provedena zákonem č. 278/ 2009 Sb. (tzv. „změnovým zákonem“)³⁹⁸. Tím je upřesněna řada výkladových nesrovnalostí (například nově se pracuje již s termínem „tabulka s registrační značkou“ výraz „bezdůvodně“ se nahrazuje výrazem „bez zřetele hodného důvodu“) a jsou upraveny náležitosti informací, které předává Ministerstvo dopravy

³⁹³ novela zákona č. 168/1999 Sb., o pojištění odpovědnosti z provozu vozidla, provedená zákonem č. 47/2004 Sb., s účinností od 1. 5. 2005, úplné znění - po provedení dané novely - pak bylo vyhlášeno pod č. 410/2004 Sb. Vymezení kanceláře pojistitelů vychází přitom ze směrnice Rady 72/166/EHS.

³⁹⁴ směrnice Evropského parlamentu a Rady 2005/14/ES ze dne 11. května 2005, kterou se mění směrnice Rady 72/ 166/ EHS, 84/ 5/ EHS, 88/ 357/ EHS a 90/ 232/ EHS a směrnice Evropského parlamentu a Rady 2000/ 26/ ES o pojištění občansko právní odpovědnosti z provozu motorových vozidel, dále též „pátá motorová směrnice“

³⁹⁵ podle „páté motorové směrnice“ má příslušný členský stát upustit od jmenované kontroly v případě, vstupuje-li na jeho území vozidlo, které mají své obvyklé stanoviště na území jiného členského státu, případně alespoň na jeho území z území jiného členského státu vstupuje

³⁹⁶ Minimální limity stanovené „pátou motorovou směrnicí“ jsou následující: pro škody na zdraví 1,000.000,- EUR na každého poškozeného anebo 5,000.000,- EUR na každý nárok bez ohledu na počet poškozených, pro věcné škody 1,000.000,- EUR na každý nárok bez ohledu na počet poškozených

³⁹⁷ právní úprava, provedená ustanovením čl. I, bodu 73, pokud jde o ust. § 24, odst. 1 a bodu 89, pokud jde o ust. § 24 c, zákona č. 168/1999 Sb., o pojištění odpovědnosti z provozu vozidla

³⁹⁸ zákon č. 278/2009 Sb., o změně zákonů, v souvislosti s přijetím zákona o pojišťovnictví

České kanceláři pojistitelů z Centrálního registru vozidel³⁹⁹. Dále byly do daného zákona implementovány povinnosti pojištěného a pojistitele v případě, kdy dle příslušných právních předpisů případná dopravní nehoda nepodléhá oznámení Policii České republiky. V daném případě tak zákon zakotvuje povinnost pojištěnému, aby v takovém případě předložil bez zbytečného odkladu společný záznam o dopravní nehodě, pojistiteli pak, pokud požaduje vyšetření nehody nad rámec stanovený příslušným zákonem, ukládá uhradit pojištěnému náklady tím vzniklé⁴⁰⁰. Rovněž ukládá novela pojistiteli povinnost upřesnit prováděnou výplatu pojistného plnění podle jednotlivých nároků poškozeného včetně způsobu stanovení jeho výše⁴⁰¹.

K uvedenému zákonu byly vydány postupně prováděcí vyhlášky⁴⁰², které v časové souslednosti, jak byly postupně do našeho právního řádu přijaty, upravují seznam cizích států, kde je odpovědnost za škodu způsobenou provozem vozidla daným pojištěným kryta, dále uplatnění přírážek na nepříznivý průběh pojištění (malus), poskytování slev v případě příznivé škodní kvóty (bonus) a povinnosti pojistitelů, provozujících uvedené povinné pojištění platit příspěvky České kanceláři pojistitelů.

Zákon stanovuje minimální limit pojistného plnění, tj. minimální částku, na níž musí být příslušná povinná osoba pojištěna pro případ vzniku škody v souvislosti se vznikem právní odpovědnosti za takto vzniklou škodu. Novelou daného zákona, provedenou v souladu se čtvrtou motorovou směrnicí⁴⁰³, byl minimální limit pojistného plnění stanoven, odděleně pro škody na zdraví nebo usmrcením a na škody ostatní, a to pro škodu na zdraví nebo usmrcením nejméně 35 miliónů Kč na každého zraněného nebo usmrceného, pro škody ostatní⁴⁰⁴ nejméně 18 miliónů Kč a to bez

³⁹⁹ část VI. daného zákona takto doplňuje ustanovení § 15 zákona č. 168/1999 Sb. odstavcem 12

⁴⁰⁰ část VI. daného zákona takto doplňuje ustanovení § 8 zákona č. 168/1999 Sb. odstavcem 4 a 5

⁴⁰¹ část VI. daného zákona takto doplňuje ustanovení § 9 zákona č. 168/1999 Sb., odstavec 3 písmenem a)

⁴⁰² nejpodstatnější je vyhláška č. 205/1999 Sb., která byla několikrát novelizována, naposledy vyhláškou č. 186/2008 Sb.

⁴⁰³ viz ust. § 3, odst 4, zákona č. 168/1999 Sb., o pojištění odpovědnosti z provozu vozidla, ve znění novely, provedené zákonem č. 47/2004 Sb. s účinností ode dne 1. 5. 2004, v návaznosti na již zmiňovanou směrnici Evropského parlamentu a Rady 2000/26/ES ze dne 16. 5. 2000, o sblížení právních předpisů členských států týkající se pojištění občanskoprávní odpovědnosti za provoz motorových vozidel

⁴⁰⁴ při škodě vzniklé poškozením, zničením nebo ztrátou věci, jakož i při škodě vzniklé odcizením věci, pozbyla-li fyzická osoba schopnost ji opatrovat, při škodě, které má povahu ušlého zisku

ohledu na počet poškozených⁴⁰⁵. Novela zákona, provedená v souvislosti s přístupem České republiky do EU⁴⁰⁶ stanovila limity pojistného plnění tak, aby byly přibližným přepočtem kurzu měny EU (EMU) na Kč s tím, že při vstupu České republiky do Evropské unie splňovala stanovená kritéria jejich zákonného navyšování v eurech⁴⁰⁷.

Pátá motorová směrnice⁴⁰⁸ určila limity podstatně vyšší, než byly stanoveny předchozími direktivami, a to pro škody na zdraví 1,000.000,- EUR na každého poškozeného anebo 5,000.000,- EUR na každý nárok bez ohledu na počet poškozených, pro věcné škody 1,000.000,- EUR na každý nárok bez ohledu na počet poškozených. Zákon č. 137/2008 Sb. včlenil do zákona, upravující dané pojištění, nově ustanovení § 3a a 3b, z nichž první z nich, nazvaný „Limity pojistného plnění“ provádí změnu zákona tak, jak vyžaduje shora zmíněná směrnice. Limit pro škody na zdraví nebo usmrcením (nejméně 35 miliónů Kč na každého zraněného nebo usmrceného) byl tedy ponechán, neboť původní minimální limit, stanovený předchozí právní úpravou, požadavek dané směrnice splňuje⁴⁰⁹; limit pro škody ostatní, jež jsou předmětem pojistného plnění dle tohoto zákona, pak navýšil na shodných 35 miliónů Kč. Tento limit je stanoven pro škody ostatní (škody vzniklé jinak než na zdraví a životě, jež jsou předmětem pojistného plnění), a to bez ohledu na počet poškozených; je-li limit pro výplatu pojistného plnění nedostačující, pak zákon pojistiteli ukládá pojistné plnění snížit v poměru limitu k součtu nároků všech poškozených. Posledně jmenovaná novela zákona ukládá v přechodných ustanoveních navýšit limit u

⁴⁰⁵ *Přechodná ustanovení zákona č. 168/1999 Sb., o pojištění odpovědnosti z provozu vozidla (čl. II., odst. 1, po novele, provedené zákonem č. 47/2004 Sb.) stanovila povinnost pojistiteli nejpozději do 1 roku ode dne nabytí účinnosti tohoto zákona (od 1. 5. 2005) provést uvedenou změnu (navýšení limitů pojistného plnění) v pojistné smlouvě s tím, že má současně pojistitel právo nově stanovit pojistné. Pokud pojistník s návrhem pojistitele pak nesouhlasí, má právo do 1 měsíce ode dne obdržení návrhu pojistitele na tuto změnu pojištění vypovědět. Marným uplynutím této lhůty se návrh považuje za přijatý. Pojistitelé provozující toto pojištění již v souladu s připravovanou novelou uvedeného zákona uzavírali na pojistný rok 2004 pojistné smlouvy u tohoto pojistného produktu tak, aby zaručovaly minimální limity pojistného plnění v souladu s novelou tohoto zákona.*

⁴⁰⁶ *zákon č. 168/1999 Sb., o pojištění odpovědnosti z provozu vozidla, po novele, provedené zákonem č. 47/2004 Sb., s účinností ode dne 1. 5. 2004*

⁴⁰⁷ *zákonem č. 47/2004 Sb. došlo k navýšení limitů minimální výše pojistného plnění, když původní limity (před provedenou novelou, tj. platné do 30. 4. 2004) byly stanoveny následovně:*

při škodě na zdraví nebo usmrcením nejméně 18 miliónů Kč na každého zraněného nebo usmrceného, při škodě vzniklé poškozením, zničením nebo ztrátou věci, jakož i při škodě vzniklé odcizením věci, pozbyla-li fyzická osoba schopnost ji opatrovat, při škodě, které má povahu ušlého zisku nejméně 5 miliónů Kč, a to bez ohledu na počet poškozených

⁴⁰⁸ *směrnice Evropského parlamentu a Rady 2005/14/ES*

⁴⁰⁹ *respektive splnění jedné z alternativ dle směrnice Evropského parlamentu a Rady 2005/14/ES (čl.2, odst. 3); s cílem usnadnit zavedení těchto vyšších minimálních pojistných částek připouští daná směrnice pětileté přechodné období ode dne provedení této směrnice, tj. až ke dni 1. 6. 2012*

příslušných pojistných smluv na uvedenou částku ke dni 1. 6. 2012⁴¹⁰. Vzhledem k tomu, že změna limitu může mít za následek zvýšení pojistného, umožňuje právní úprava pojistníkovi pojistnou smlouvu v jednoměsíční lhůtě vypovědět po té, co obdržel návrh pojistitele na tuto změnu. Nečinnost pojistníka je přitom považována za souhlas s provedenou úpravou, čímž se zjednodušuje proces provedených změn⁴¹¹. Zákon po novele rovněž ukládá pojistitelům, provozujícím toto pojištění, aby zabezpečili trvalou splnitelnost závazků, vzniklých provozováním tohoto pojištění a zohlednili dosavadní škodní průběh. Přitom poukazuje na možnost kontroly správnosti výpočtu pojistného dozorovým orgánem, jímž je Česká národní banka⁴¹².

Jak je již z názvu samotného zákona zřejmé, předmětem daného pojištění je odpovědnost za škodu provozovatele a řidiče vozidla, jmenovaného v pojistné smlouvě a tato právní úprava tak zahrnuje i vozidla nemotorová, jako jsou přípojná vozidla a pracovní stroje přípojně bez vlastního zdroje pohonu. Pojištění vzniká na základě uzavření pojistné smlouvy, pojistitel je povinen vydat pojistníkovi zelenou kartu, která je od účinnosti poslední novely zákona jediným dokladem o pojištění⁴¹³. Zákon v ust. § 6 stanoví rozsah pojištění odpovědnosti za škodu, která je tímto právním předpisem upraven. Pojištěný má nárok, aby pojistitel za něho nahradil škodu a náklady v souvislosti s ní vynaložené, kterou způsobil poškozeným, a to v rozsahu a ve výši, kterou upravuje občanský zákoník⁴¹⁴. Podmínkou práva na plnění z pojištění je skutečnost, že ke škodní události, ze které tato škoda vznikla a za kterou pojištěný podle příslušných ustanovení občanského zákoníku odpovídá, došlo v době trvání pojištění.

Na základě vzniklé škodní události je pak pojistitel povinen nahradit škody vzniklé na zdraví a usmrcením, škody vzniklé poškozením, zničením či ztrátou věci, jakož i škody vzniklé odcizením věci, pozbyla-li fyzická osoba schopnost je opatrovat,

⁴¹⁰ zákon č. 186/1999 Sb., o pojištění odpovědnosti z provozu vozidla, v Článku II, „Přechodná ustanovení“ odst.1, po novele, provedené zákonem č. 137/2008 Sb., stanoví povinnost provést změnu minimálních limitů pojistných plnění dle dikce ustanovení § 3 b) tohoto zákona, což plně odpovídá požadavkům směrnice Evropského parlamentu a Rady č. 2005/14/ ES, uvedené v čl.2, odst.3

⁴¹¹ zákon č. 186/1999 Sb., o pojištění odpovědnosti z provozu vozidla Čl. II, „Přechodná ustanovení“ odst. 1 a 2, po novele, provedené zákonem č. 137/2008 Sb.

⁴¹² viz zákon č. 277/2009 Sb., o pojišťovnictví, ust. § 85

⁴¹³ zelená karta vychází ze směrnice Rady 72/166/EHS; jiný doklad o pojištění odpovědnosti se dle dikce tohoto zákona s účinností od 1. 6. 2008 nevydává

⁴¹⁴ zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ust. § 442- § 449a; jednotlivé nároky na náhradu škody jsou uvedeny v kapitole 2.2.2, přehled jednotlivých náhradových povinností je pak formou přehledu zpracován v příloze č. 3, této práce

škody, které mají povahu ušlého zisku, účelně vynaložené náklady spojené s právním zastoupením při uplatňování výše uvedených nároků na náhradu škody.

V této souvislosti je nutno podotknout, že dané povinné smluvní pojištění zahrnuje i náklady vzniklé poskytnutím léčebné péče, dávek nemocenského pojištění (péče) nebo důchodů z důchodového pojištění v důsledku škody na zdraví nebo usmrcením, které vznikly v souvislosti s provozem vozidla, neboť uvedený zákon vylučuje z pojistné ochrany tyto náklady pouze v tom případě, kdy se jedná o náklady vynaložené v souvislosti se škodou na zdraví nebo usmrcením, který utrpěl řidič vozidla, jehož provozem byla škoda způsobena⁴¹⁵.

Novela zákona, provedená zákonem č. 47/2004 Sb., rovněž doplnila ustanovení § 444 občanského zákona o odstavce 3, kterým se stanoví jednorázové odškodnění, jež náleží pozůstalým v případě škody na zdraví usmrcením⁴¹⁶. Tato právní úprava znamená podstatný průlom do občanského práva, neboť jednorázové odškodnění pozůstalým dle občanského práva v minulosti nepřislušelo. Do účinnosti této právní úpravy (do 1. 5. 2004), byl tento nárok stanoven pouze v zákoníku práce⁴¹⁷, a to jen pro manžela, manželku a dítě, výjimečně pro rodiče. Začleněním tohoto jednorázového odškodnění do právního rámce v občansko právních vztazích se stává daná právní úprava obecnou, nikoli použitelnou pouze v souvislosti se škodnou událostí podle zákona o pojištění odpovědnosti za škodu z provozu vozidla⁴¹⁸. Vstoupí-li v účinnost vládní návrh občanského zákona tak, jak jej nyní schválila Poslanecká sněmovna, pak toto jednorázové odškodnění pozůstalých z naší občanskoprávní úpravy bude odstraněno. Navíc – vládní návrh rekodifikovaného občanského kodexu opouští i právní úpravu pevně stanoveného ohodnocení bolestného, ztížení společenského uplatnění a jednorázového odškodnění pozůstalým se zdůvodněním, že v daném případě uvedené náhrady nelze paušalizovat a ponechává rozhodnutí o výši náhrady na volné úvaze soudu.

⁴¹⁵ ust. § 6, odst. 7, zákona č. 168/1999 Sb., o pojištění odpovědnosti z provozu vozidla

⁴¹⁶ Srovnání náhradové povinnosti uvádím v příloze č. 3 své práce, kde porovnávám výši limitů jednorázových odškodnění pozůstalým dle právní úpravy občanského zákona, provedenou danou novelou, tj. zákonem č. 47/2004 Sb., a právní úpravu v pracovně právních vztazích. Uvádím zde právní úpravu platnou do 31. 12. 2006, tj. dle zákona č. 65/1965 Sb., zákoník práce, a právní úpravu platnou od 1. 1. 2007, tj. dle zákona č. 262/2006 Sb., zákoník práce.

⁴¹⁷ zákon č. 65/1965 Sb., zákoník práce, platné znění do 31. 12. 2006, viz ust. § 200

⁴¹⁸

Územní rozsah daného pojištění odpovědnosti z provozu vozidla je proveden vyhláškou Ministerstva financí ze dne 15. 9. 1999, vydanou pod č. 205/1999 Sb., která byla několikrát novelizována, naposledy vyhláškou č. 186/2008 Sb. Ta stanoví rozsah údajů o pojištění odpovědnosti, jež sděluje pojistitel ČKP, náležitosti potvrzení o době trvání pojištění odpovědnosti a škodném průběhu pojištění. V ust. § 4 pak určuje seznam států, na něž se vztahuje územní pojistná ochrana daného pojištění. Jsou jimi mimo území České republiky ostatních státy Evropské unie a další státy tvořící Evropský hospodářský prostor⁴¹⁹, dále Albánie, Andorra, Bosna a Hercegovina, Bývalé jugoslávské republiky Makedonie, Chorvatsko, Monako, San Marino, Srbsko, Černá Hora, Švýcarsko, Turecko, Ukrajina a Vatikán.

V ust. § 7 stanoví zákon o pojištění odpovědnosti z provozu vozidla výluky z pojistné ochrany a určuje, které škody vzniklé v souvislosti s provozem pojištěného vozidla pojistitel nehradí. Jsou jimi následující, v zákoně taxativně vymezené: škody vlastní (tj. škody vzniklé pojištěnému jako řidiči, jehož provozem byla škoda způsobena), dále pak škody, za které pojištěný odpovídá svému manželu nebo osobám, které s ním v době vzniku škody žily ve společné domácnosti (to neplatí pro škody na zdraví a škody na ušlém zisku se škodou na zdraví související), škody na vozidle, jehož provozem byla škoda způsobena vzniklou mezi vozidly jízdní soupravy tvořené motorovým a přípojným vozidlem nebyla-li způsobena jiným vozidlem (tato výluka se opět nevztahuje na škody na zdraví), škody vzniklé manipulací s nákladem stojícího vozidla, škody způsobené provozem vozidla při jeho účasti na organizovaném motoristickém závodě nebo soutěži a škody vzniklé provozem vozidla při teroristickém činu nebo válečné události, má-li s tím provoz vozidla přímou souvislost. Z pojistné ochrany jsou rovněž vyloučeny náklady, vzniklé v důsledku škody na zdraví nebo usmrcením, které utrpěl řidič vozidla, jehož provozem byla škoda způsobena.

Škoda na zdraví, včetně nákladů s tím souvisejících, zůstala rovněž jediným nárokem, který lze požadovat z pojištění odpovědnosti za škodu v případě, kdy pojištěné vozidlo řídil někdo jiný než vlastník či osoba oprávněná s vozidlem nakládat

⁴¹⁹ takto tedy je územní rozsah daného pojištění pro následující země: Belgie, Bulharsko, Česká republika, Dánsko, Estonsko, Finsko, Francie, Irsko, Itálie, Kypr, Litva, Lotyšsko, Lucembursko, Maďarsko, Malta, Německo, Nizozemsko, Polsko, Portugalsko, Rakousko, Rumunsko, Řecko, Slovensko, Slovinsko, Španělsko, Švédsko, Velká Británie a dále ostatní země EHP, jimiž jsou: Island, Lichtenštejnsko, Norsko

a provozem tohoto vozidla byla vlastníkovi vozu či této oprávněné osobě způsobena škoda. Zákonem č. 47/2004 Sb. byla do právní úpravy implementována ještě další výluka, uvedená v tomto ustanovení § 7, v odstavci 3. Dojde-li ke střetu vozidel, která jsou ve vlastnictví téže osoby, pak se hradí vzniklá škoda pouze v případě, jedná-li se o různé provozovatele těchto vozidel a dále za předpokladu, že vlastník vozidla není současně provozovatelem tohoto vozidla, na němž byla škoda způsobena. Má-li tedy uvedený vlastník dvě vozidla, přičemž jedno z nich pronajme a tato vozidla se střetnou, pak z tohoto pojištění odpovědnosti za škodu mu náleží náhrada škody pouze v případě, že poškozeno bylo to vozidlo, které vlastník pronajal (tedy toto vozidlo je jeho majetkem, ale on jej neprovozuje).

V souladu s dikcí zákona o pojistné smlouvě, upravující povinné pojištění v ust. § 5, uvádí zákon o pojištění odpovědnosti z provozu vozidla v ust. § 10 právo pojistitele požadovat na pojištěném náhradu toho, co za něho plnil, a to proto, že z takto uzavřené smlouvy nemohl poskytnutí pojistného plnění odmítnout. V daném případě je samozřejmě důkazní břemeno na pojistiteli a tak požadovat vyplacené částky pojistitel může jen tehdy, prokáže-li pojištěný alespoň jednu v zákoně taxativně vymezených skutečností: způsobil škodu úmyslně⁴²⁰, porušil základní povinnost týkající se provozu na pozemních komunikacích a toto porušení bylo v příčinné souvislosti se vznikem škody, za kterou pojištěný odpovídá, způsobil škodu provozem vozidla, kterého použil neoprávněně⁴²¹, bez zřetele hodného důvodu neohlásil dopravní nehodu⁴²², která je škodnou událostí a v důsledku toho byla ztížena možnost pojistitele předmětnou událost vyšetřit (viz ust. §9, odst.3 tohoto zákona), bezdůvodně nesplnil

⁴²⁰ úmysl a úmyslné jednání zákon č. 168/1999 Sb. zákon č. 186/1999 Sb., o pojištění odpovědnosti z provozu vozidla ani po novele zákonem č. 47/2004 Sb. nevymezuje, stejně tak výklad tohoto pojmu nenajdeme v zákoně o pojistné smlouvě. Příslušné pojistné podmínky však většinou výklad tohoto pojmu vymezují a to ve shodě s jeho výkladem jak byl uveden v právu trestním, v zákoně č. 140/1961 Sb, trestní zákoník, v ust. § 4, § 5., právní stav do 31. 12. 2009. Dnem 1. 1. 2010 vstoupil v účinnost „nový“ trestní zákoník (zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník), předchází právní úpravu plně nahrazující, který v § 15 stanoví úmysl a dále v § 16 pak nedbalost, včetně nedbalosti hrubé a provádí jejich výklad.

⁴²¹ za neoprávněně použití vozidla lze považovat jednání, které je trestným činem jako „neoprávněně užívání cizí věci“ ve smyslu ust. 207, trestního zákoníku (zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník), anebo „přestupkem proti majetku“ ve smyslu ust. § 50, odst. 1, zákona č. 200/1990, o přestupcích

⁴²² zákon č. 361/2000 Sb., o provozu na pozemních komunikacích a o změnách některých zákonů, po novele, provedené zákonem č. 480/2008 Sb., ukládá účastníkům dopravní nehody v ust. § 47, odst. 4 neprodleně ohlásit dopravní nehodu policistovi, dojde-li při dopravní nehodě k usmrcení nebo zranění osoby nebo k hmotné škodě převyšující zřejmě na některém ze zúčastněných vozidel včetně přepravovaných věcí nebo na jiných věcech částku 100.000,- Kč, dále zdržet se jakéhokoli jednání, které by bylo na újmu řádnému vyšetření dopravní nehody, není-li nezbytně nutné to nezbytně nutné k vyproštění či ošetření zraněné osoby, či obnovení provozu na komunikaci, rovněž ukládá setrvat na místě dopravní nehody až do příchodu policisty anebo se na místo vrátit neprodleně po provedení nutných úkonů, s touto dopravní nehodou souvisejících

svoje povinnost vůči pojistiteli v případě vzniku pojistné události ve smyslu ust. § 8, odst. 1 a 2 tohoto zákona a v důsledku toho byla ztížena možnost řádného šetření pojistitele, bezdůvodně se odmítl jako řidič vozidla podrobit na výzvu příslušníka Policie České republiky zkoušce na přítomnost alkoholu, omamné nebo psychotropní látky nebo léku označeného zákazem řídit motorové vozidlo.

Zákon dále stanoví v ust. § 10 právní důvody, které opravňují pojistitele k tomu, aby částky, které vyplatil v rámci pojistného plnění, požadoval od pojištěného zpět. Jestliže tedy pojištěný bez zřetele hodného důvodu neohlásil dopravní nehodu a tím ztížil možnost pojistitele provést šetření, posoudit právní základ jednotlivých nároků na náhradu škody a jejich výši a ukončit tak ve lhůtě požadované zákonem šetření řádně a včas, pak daná skutečnost opravňuje pojistitele k tomu, aby vyplacené pojistné plnění požadoval na pojištěném. Toto právo - požadovat zpět vyplacené pojistné plnění - má dále pojistitel i v případě, kdy pojištěný nesplnil povinnosti, které mu daná právní úprava ukládá pro případ, že dojde ke škodné události, která by mohla zakládat právo poškozeného na výplatu pojistného plnění z uvedeného pojištění. Je přece v zájmu pojištěného, aby škodnou událost nahlásil i v případě, kdy se na místě nehody oprávněně domnívá, že k pojistné události nedošlo. Stává se totiž, že například při srážce dvou vozidel, kdy došlo na „první pohled“ k takřka zanedbatelnému poškození vozidel, je po důkladné prohlídce v servisu či až po několika dnech zjištěno pouhým okem na místě neznatelné poškození vozidla⁴²³. Rovněž není věcí neobvyklou, že v souvislosti s takovou dopravní nehodou může dojít i k vážnému poškození na zdraví, které se projeví až po několika dnech, případně později. Typickým příkladem takových pojistných událostí jsou poškození páteře, především v oblasti krční, kdy až s odstupem času účastníci dopravní nehody začnou pociťovat zdravotní obtíže a lékařským posudkem je potvrzeno (a to mnohdy až po několika měsících od data této dopravní nehody), že poškození zdraví bylo nepochybně způsobeno právě předmětnou škodnou událostí.

Zákon v ust. § 5 a § 8 stanoví osoby, jež nemají povinnost uzavřít pojistnou smlouvu podle tohoto zákona. Jsou jimi především: složka integrovaného záchranného systému pro všechna vozidla nepoužívaná k podnikání a zařazená do průběžně aktualizované přílohy poplachového plánu integrovaného záchranného systému

⁴²³ např. poškození strojového spodku vozidla – nápravy, apod.,

kraje⁴²⁴, Bezpečnostní informační služba pro jí provozovaná vozidla, určené složky Ministerstva obrany a Ministerstva vnitra, Policie České republiky pro jimi provozovaná vozidla, obce pak pro vozidla provozovaná jednotkami sborů dobrovolných hasičů obce⁴²⁵. Škody způsobené provozem vozidel s výjimkou z pojištění jsou vyřizovány na účet ministerstva, s nímž je uzavřena odpovídající dohoda dle ust. § 11 tohoto zákona.

Dané povinnosti rovněž nepodléhá řidič cizozemského vozidla, který je držitelem platné zelené karty vydané pojišťovnou v cizím státě nebo vozidla, jehož pojištění odpovědnosti za škodu způsobenou provozem vozidla v České republice je zaručeno kanceláří pojistitelů cizího státu.

Česká kancelář pojistitelů, v daném zákoně dále uváděna jako „Kancelář“, označována též zkratkou „ČKP“, je právnickou osobou, která působí v rozsahu stanovené tímto zákonem, jímž byla ustanovena, který ji zřizuje, vymezuje se její právní postavení, organizace a předmět činnosti (viz ust. § 18 tohoto zákona a následující). Pro účely tohoto zákona je Kancelář tuzemskou pojišťovnou a tak se pro její činnost přiměřeně použijí ustanovení zákona o pojišťovnictví⁴²⁶. Kancelář je profesní organizací pojistitelů, rozsah jejich činností je taxativně vymezen v ust. § 18, odstavci 2⁴²⁷. Členy této kanceláře jsou pojistitelé, kterým bylo uděleno povolení k provozování tohoto pojištění příslušným dozorovým orgánem, jímž je Česká národní banka. Zákon upravuje vznik a zánik členství v Kanceláři v ust. § 18, odst. 3, dále povinnosti, související s jejich členstvím. Tak jsou tito pojistitelé povinni platit Kanceláři příspěvky, jichž lze použít pouze k zabezpečení působnosti kanceláře. Členové

⁴²⁴ do výjimky z povinnosti uzavřít pojistnou smlouvu jsou zařazena vozidla složky integrovaného záchranného systému (IZS) podle ust. § 4, odst. 7, zákona č. 239/2000 Sb., o integrovaném záchranném systému a o změně některých zákonů, ve znění zákona č. 320/2002 Sb. a ust. § 4 vl. nař. č. 172/2001 Sb., k provedení zákona o požární ochraně (zákon č. 133/1985 Sb., o požární ochraně)

⁴²⁵ novelou zákona č. 168/1999 Sb., o pojištění odpovědnosti z provozu vozidla a zákona – provedené zákonem č. 137/2008 Sb. – byly včleněny do výjimek z pojištění další subjekty, provozující vozidla, jež by měla uvedenému zákonu podléhat (viz ust. § 5, odst. c). V případě výjimek pro vozidla provozovanými sborem dobrovolných hasičů obce se však domnívám, že to je to nadbytečné, neboť budou zařazena do poplachových plánů a jsou tedy kryta výjimkou, již do pojištění dříve zahrnutou.

⁴²⁶ zákon č. 363/1999 Sb., zákon o pojišťovnictví, platný do 31. 12. 2009, od 1. 1. 2010 nahrazen zákonem č. 277/2009 Sb., o pojišťovnictví

⁴²⁷ Činností Kanceláře je: spravovat garanční fond, provozovat hraniční pojištění a informační středisko, zabezpečovat plnění úkolů související s jejím členstvím v Radě kanceláří, uzavírat dohody s kanceláři pojistitelů cizích států, informačními středisky a orgány pověřenými v jiných členských státech vyřizováním žádostí o náhradní plnění a zabezpečováním úkolů vyplývajících z těchto dohod, spolupracovat se státními orgány ve věcech týkajících se pojištění odpovědnosti, vést evidence a statistiky pro účely pojištění odpovědnosti, podílet se na předcházení škodám v provozu na pozemních komunikacích a na předcházení pojistných podvodů v pojištění souvisejícím s provozem vozidel, zpracovávat pro potřeby své, svých členů nebo kanceláří pojistitelů cizích států a jejich členských pojišťoven údaje o dopravních nehodách od Policie České republiky způsobem umožňujícím dálkový přístup k údajům.

Kanceláře ručí za její závazky v poměru podle výše svých příspěvků a za tímto účelem jsou povinni tvořit technické rezervy⁴²⁸, a to k závazkům, ke kterým nemá Kancelář odpovídající aktiva. Zákon přikazuje rovněž samotné Kanceláři vytvářet technické rezervy, pro případ plnění z Garančního fondu ČKP⁴²⁹ a pojistných plnění ze zákonného pojištění⁴³⁰; stanoví ji rovněž úkoly ve vztahu k poškozeným, tj. k těm, kterým byla provozem vozidla způsobena škoda a mají nárok na náhradu škody podle výše uvedeného zákona. Zde vystupuje Česká kancelář pojistitelů jako garant a poskytuje pojistná plnění z vytvořeného Garančního fondu⁴³¹, který je tvořen z příspěvků pojistitelů, z pojistného za hraniční pojištění, z přijatých náhrad a příspěvků, které dále právní úprava stanoví⁴³².

Právní úprava uvádí *náhrady, poskytované z Garančního fondu ČKP* v ust. § 24, odst. 2, přičemž dále v ust. § 24 a) a § 24 b) upravuje poskytnutí náhradního plnění z tohoto fondu. Jde o případy, kdy škoda byla způsobena provozem nezjištěného vozidla, vozidla, jehož provozovatel nebyl pojištěn pro případ vzniku odpovědnosti za škodu, dále toto plnění řeší případy úpadku pojistitele, u něhož je provozovatel pro případ vzniku své odpovědnosti pojištěn a rovněž případy, kdy je škoda způsobena provozem cizozemského vozidla, bez ohledu na skutečnost, zda příslušný provoz vozidla podléhá, či nepodléhá hraničnímu pojištění.

Zákon rovněž stanoví *podmínky náhradního plnění z garančního fondu*. Ač právní úprava nevymezuje pojem „náhradní plnění“, přesně určuje, v jakých případech má či nemá poškozený nárok na toto náhradní plnění a za jakých podmínek (v ustanovení § 24 a) a 24 b). Z garančního fondu jsou tak formou „náhradního plnění“ poskytovány pouze ty úhrady, kde je zřejmé, že poškozený by se domáhal svých práv velice těžko a zdoluhavým způsobem, případně že se jich domoci nelze. Právo na „náhradní plnění z garančního fondu“ bylo nově ustanoveno zákonem č. 47/2004 Sb. v souladu se záměrem „čtvrté motorové směrnice“ tak, aby bylo umožněno občanům jiných členských států EU domoci se svých práv, tj. především nesplnil-li příslušný

⁴²⁸ zákon č. 277/2009 Sb., o pojišťovnictví, ust. § 51, odst. 3, písm. b) a násl.

⁴²⁹ viz ust. § 24, odst. 2, zákona č. 168/1999 Sb., o pojištění odpovědnosti z provozu vozidla

⁴³⁰ viz ust. § 29 zákona č. 168/1999 Sb., o pojištění odpovědnosti z provozu vozidla, kdy s účinností od 1. 1. 2000 přešly práva a povinnosti České pojišťovny a.s. vzniklé ze zákonného pojištění na Kancelář

⁴³¹ viz ust. § 24, § 24a, § 24b zákona č. 168/1999 Sb., o pojištění odpovědnosti z provozu vozidla

⁴³² zákon č. 168/1999 Sb., o pojištění odpovědnosti z provozu vozidla, v ust. § 24, odst. 7 a 9 uvádí, kdy Kanceláři vzniká právo na náhradu vyplacených částek, v ust. § 24c je zakotveno, kdy má Kancelář nárok na příspěvek vůči tomu, kdo provozoval vozidlo bez pojištění odpovědnosti (výše denní sazby je přílohou daného zákona)

pojistitel ve lhůtě stanovené zákonem svou povinnost poskytnout pojistné plnění, případně nesdělil důvody, pro které tak učinit nemůže, dále nebyl-li ustanoven příslušný škodní zástupce pro případ řešení dané škodné události, je-li způsobena škoda provozem vozidla, za kterou odpovídá osoba, jejíž pojištění je uzavřeno mimo území domovského členského státu. Na náhradní plnění z garančního fondu má rovněž nárok poškozený žijící či sídlící v ČR, pokud nelze zjistit vozidlo, které škodu na území jiného členského státu způsobilo, anebo nebyla zjištěna pojišťovna, které vznikla povinnost poskytnout pojistné plnění. Náhradní plnění řeší i další případy, kdy by se poškozený nemohl domoci svých práv a upravuje i podmínky výplaty náhradního plnění, včetně povinnosti Kanceláře s uplatněním nároku poškozeného na tuto výplatu spojených⁴³³ a současně s tím i právo na náhradu takto vyplacených částek⁴³⁴. V uvedených případech po výplatě pojistného plnění z garančního fondu má Kancelář právo uplatnit svůj nárok na náhradu vyplaceného náhradního plnění vůči garančnímu fondu v členském státě, ve kterém ke škodě došlo (a to i v případě, že vozidlo má své obvyklé stanoviště na území jiného než členského státu). Nebyl-li zjištěn pojistitel, povinný škodu takto vzniklou uhradit, pak má Kancelář právo vymáhat takto zaplacené náhradní plnění zpět od garančního fondu ve státě, kde má toto vozidlo své obvyklé stanoviště.

Výplatou pojistného plnění přecházejí práva poškozeného vůči osobě, která škodu způsobila, nebo vůči jejímu pojistiteli na Kancelář. Zákon ukládá rovněž povinnost Kanceláři uspokojit bez zbytečného odkladu příslušný orgán jiného členského státu, který poskytl v souladu s příslušnou direktivou EU náhradní plnění poškozenému s bydlištěm či sídlem v uvedeném členském státě, je-li zřejmé že vozidlo, jehož provozem byla škoda způsobena, mělo v době vzniku škodné události obvyklé stanoviště na území České republiky⁴³⁵.

Jednou z náhrad, poskytovaných Českou kanceláří pojistitelů z Garančního fondu, je i náhrada škody, způsobená provozem vozidla, které bylo pro případ vzniku takto vzniklé škody pojištěno hraničním pojištěním.

⁴³³ viz ust. § 24a, odst. 7, zákona č. 168/1999 Sb., o pojištění odpovědnosti z provozu vozidla

⁴³⁴ viz ust. § 24a, odst. 8 a 9 a dále ust. § 24b, odst. 3, zákona č. 168/1999 Sb., o pojištění odpovědnosti z provozu vozidla

⁴³⁵ viz ust. § 24a, odst. 10 a ust. § 24b, odst. 3, zákona č. 168/1999 Sb., o pojištění odpovědnosti z provozu vozidla

Podle ust. § 14 zákona o pojištění odpovědnosti z provozu vozidla je povinen uzavřít *hraniční pojištění* každý řidič cizozemského vozidla, který není držitelem platné zelené karty vydané pojišťovnou v cizím státě a jehož pojištění odpovědnosti za škodu způsobenou provozem vozidla na území České republiky není zaručeno kanceláří pojistitelů cizího státu. Pojistná smlouva se uzavírá s Kanceláří při vstupu takového vozidla na území České republiky a vztahuje se na škodní události, které nastaly na území České republiky a na území jiného členského státu. Hraniční pojištění se uzavírá se na dobu nejméně 15 dní a bez uzavření tohoto pojištění nesmí Policie České republiky umožnit jízdu takového vozidla na našem území. Pojištěnému je pak vydán doklad o uzavření hraničního pojištění, který ho opravňuje po dobu na něm vyznačenou provozovat uvedené vozidlo na území ČR a ostatních členských států. Hraniční pojištění je povinen sjednat i řidič cizozemského vozidla, jehož zelená karta již pozbyla platnosti. Vstupem České republiky do Evropské unie musí každé pojištění odpovědnosti za škodu z provozu vozidla pokrývat celé území Společenství, a tak zákon č. 47/2004 Sb. rozšířil pojistnou ochranu územního rozsahu daného pojištění požadovaným způsobem. Česká republika se tím ale stala „vnitřním“ státem Společenství, počet takto uzavřených pojištění tedy významně poklesl.

Předmětný zákon v ustanovení § 14, odst. 4 a 5 rovněž stanoví sankce v případě, že cizozemské vozidlo, na jehož odpovědnost z provozu vozidla je daným zákonem stanovena povinnost sjednat hraniční pojištění, je provozováno bez uzavření pojistné smlouvy⁴³⁶.

Zákon č. 47/2004 Sb., jež novelizoval zákon o pojištění odpovědnosti z provozu vozidla s účinností ode dne 1. 5. 2004, včlenil v souladu se zněním „čtvrté motorové směrnice“ do dané právní úpravy ustanovením § 9a pojem „škodní zástupce“; upravil jeho práva, povinnosti, stejně tak jako povinnosti jednotlivých pojistitelů, provozujících dané pojištění na českém pojišťovacím trhu⁴³⁷. Cílem dané direktivy v tomto případě bylo dosáhnout toho, aby poškozené strany, jež mají nárok na náhradu škody v důsledku nehody v členském státě jiném než ve státě svého trvalého bydliště, mohly vyřídit škody takto vzniklé ve své zemi. Důvodem těchto právních úprav je skutečnost,

⁴³⁶ *uvedená sankční povinnost je stanovena ve výši trojnásobku pojistného, které mělo být zapláceno po dobu pobytu tohoto vozidla na území ČR, nejméně však 10.000,- Kč (viz ust. § 14, odst. 4, zákona č. 168/1999 Sb., o pojištění odpovědnosti z provozu vozidla)*

⁴³⁷ *ust. § 9a bylo vloženo do zákona č. 168/1999 Sb., o pojištění odpovědnosti z provozu vozidla zákonem č. 47/2004 Sb.*

že rozdíly v právních předpisech, upravujících toto pojištění, brání volnému pohybu osob a pojišťovacích služeb, což je rozporu se základními svobodami, deklarovanými EHS. Ačkoli v rámci systému zelených karet je zajišťováno včasné vypořádání nároků poškozené strany, toto uspořádání neřeší všechny problémy poškozeného při uplatnění nároku na náhradu škody v jiné zemi. V úvahu je třeba vzít jiný právní systém, jiný jazyk, neznámé způsoby vyřizování škody, velké časové prodlevy ve zjišťování skutkové podstaty a výše náhrady škody.

Členským státům se tak danou direktivou stanovila povinnost žádat na pojistitelích, sídlících na jejich území a provozujících uvedený druh pojištění, aby jmenovali „své“ škodní zástupce v ostatních členských zemích. Implementace dané směrnice, uložila každému pojistiteli povinnost ustanovit škodního zástupce v každém členském státě mimo ten, ve kterém získal povolení k provozování tohoto pojištění. Tento zástupce musí mít ve státě, ve kterém je ustanoven, bydliště nebo místo podnikání (jde-li o fyzickou osobu) anebo své sídlo (jde-li o právnickou osobu). Zákonná úprava dále ukládá, že musí být vybaven pravomocemi od pojištěného, aby mohl zastupovat pojistitele vůči poškozeným, shromažďovat všechny nezbytné informace, týkající se nároků na náhradu škody a přijímat odpovídající rozhodnutí k vypořádání nároků jménem a na účet pojišťoven (včetně výplaty pojistných plnění) a rovněž zastupovat pojistitele před správními orgány daného státu a soudy. Současně se připouští, aby škodní zástupce mohl být činný i pro více pojistitelů. I přes ustanovení škodního zástupce v dané členské zemi zákon ale neodpírá právo poškozeného nebo jeho pojistitele uplatnit nárok na náhradu škody přímo proti škůdci, nebo proti příslušnému pojistiteli. Zákonem č. 137/2008 Sb. pak byla do dané právní úpravy ještě včleněna ustanovení § 9b a § 9c, čímž byl institut škodních zástupců právně upřesněn i pro škodní zástupce z jiného členského státu pro Českou republiku a dále pro škodní

zástupce pojišťovny pro Českou republiku⁴³⁸. Jejich práva a povinnosti jsou upraveny obdobně jako v úpravě předchozí.

Aby byla zajištěna trvalá splnitelnost závazků vzniklých z provozování pojištění a rovněž i úhrada příspěvků Kanceláři, stanovuje zákon v ust. § 3b povinnost pojistitelům určit dostatečnou výši pojistného, tedy tak, aby byl pojistitel schopen vždy a v plné výši poskytnout pojistné plnění na základě sjednané pojistné smlouvy a byl schopen zaplatit příspěvky České kanceláři pojistitelů, které jsou dále použity k zabezpečení působnosti této kanceláře. Právní úprava odkazuje na dostatečnou tvorbu aktiv, jejímž zdrojem jsou technické rezervy s poukazem na příslušnou právní úpravu⁴³⁹ a ukládá pojistiteli povinnost předložit způsob stanovení výše pojistného ke kontrole České národní bance jako orgánu dozoru nad pojišťovnictvím, a to včetně statistických údajů, jimiž je způsob výpočtu pojistného podložen a potvrzen odpovědným matematikem.

Zákon pojistiteli rovněž ukládá povinnost⁴⁴⁰ zohlednit předcházející škodní průběh pojištění⁴⁴¹. Poskytováním slev a přírážek k vypočtenému pojistnému (tzv. bonusů a malusů) v rámci pojistného programu jsou zvýhodňováni provozovatelé a řidiči vozidel jezdících bez nehod a naopak sankciováni ti, kteří provozem pojištěného vozidla způsobují ostatním škody na zdraví a majetku. Tato opatření by měla samozřejmě podstatnou měrou přispět i větší bezpečnosti silničního provozu, ač

⁴³⁸ Úprava dle ust. § 9c zákona č. 168/1999 Sb., o pojištění odpovědnosti z provozu vozidla po novele provedené zákonem č. 137/2008 Sb. je prakticky „zrcadlovým obrazem“ ust. § 9a. Jde o úpravu práv a povinností škodních zástupců, ustanovených na území ČR těch pojišťoven, kterým bylo uděleno povolení provozovat dané pojištění v jiném členském státě než v ČR a které v ČR dané pojištění neprovozují. Hlavním úkolem takového škodního zástupce je vypořádání nároků vznesených osobou poškozenou provozem vozidla, pokud pojištění bylo sjednáno s pojistitelem, jehož daný škodní zástupce zastupuje. Lze říci, že škodní zástupce je takto zřízen na území ČR pro ty poškozené subjekty, jež mají bydliště, místo podnikání anebo sídlo na území našeho státu, ale vozidlo, jehož provozem byla škoda způsobena, má své obvyklé stanoviště v jiném členském státě.

⁴³⁹ ust. § 51 a násl. zákona č. 277/2009 Sb., pojišťovnictví

⁴⁴⁰ původní právní úprava, provedená zákonem č. 186/1999 Sb., o pojištění odpovědnosti z provozu vozidla, před novelou zákonem č. 47/2004 Sb., pouze stanovila možnost zohlednit předchozí škodní průběh daného pojištění

⁴⁴¹ ustanovení § 3b, odst. 2, zákona č. 168/1999 Sb., o pojištění odpovědnosti z provozu vozidla, po novele provedené zákonem č. 137/2008 Sb. stanoví následující: „Při sjednávání výše pojistného v pojistné smlouvě zohlední pojistitel předcházející škodný průběh pojištění odpovědnosti pojistníka, a to slevou na pojistném v případě bezeškodného průběhu pojištění nebo přírážkou k pojistnému v případě výplaty pojistného plnění z pojištění odpovědnosti. Při zohlednění předcházejícího škodného průběhu nepřihlíží pojistitel k době přerušení pojištění odpovědnosti.“

dlouhodobé statistiky o počtu dopravních nehod a výší tím způsobených škod tomu bohužel nenasvědčují⁴⁴².

Právní úprava daného pojištění v ust. § 12 vymezuje, kdy pojištění odpovědnosti za škodu způsobenou provozem vozidla zaniká a následně upravuje povinnosti pojistníka a pojistitele v případě zániku pojištění. Obecně platné právní důvody zániku pojištění tak, jak je uvádí zákon č. 37/2004 Sb., o pojistné smlouvě, jsou zde upraveny a vyspecifikovány přímo pro daný typ pojištění. Zákon, z hlediska závažnosti možných škod v případě neexistence tohoto povinného smluvní pojištění, klade na pojistitele povinnost, aby důrazně upozornil pojistníka na případné důsledky nezaplaceného pojistného; rovněž tak stanoví i možnost dohodou lhůtu pro zaplacení pojistného prodloužit⁴⁴³.

Zákonem č. 47/2004 Sb. byl upraven způsob evidence pojištění odpovědnosti za škodu způsobenou provozem vozidla. V ustanovení § 15 jsou tak nově stanoveny povinnosti pojistiteli, Kanceláři a pojištěnému, které jsou příslušné subjekty splnit v případě vzniku, změně a zániku uvedeného pojištění. Dojde-li k zániku pojištění, je pojistník povinen odevzdat pojistiteli zelenou kartu⁴⁴⁴, příslušnému orgánu evidence pak do 14 dnů státní poznávací značku a osvědčení o technickém průkazu, nebyla-li uzavřena pojistná smlouva nová. Zaniklo-li totiž takto sjednané pojištění a nebyla-li pro uvedené vozidlo ve lhůtě 14 dnů uzavřena smlouva nová, je vlastník vozidla (případně jeho provozovatel) povinen ve stejné lhůtě odevzdat registrační značku a osvědčení o registraci tohoto vozidla příslušnému orgánu evidence. Pokud tak vlastník neučiní, nejde-li o závažné důvody, pro něž tak nemohlo být učiněno, orgán evidence vozidel rozhodne ve správním řízení o vyřazení vozidla z registru⁴⁴⁵. Pojistiteli zákon ukládá, aby v případě zániku pojištění pojistníkovi vydal ve lhůtě 15 dnů ode dne doručení jeho

⁴⁴² Dle oficiální statistiky Policie České republiky šetřila v roce 2008 celkem 160.376 nehod, při kterých bylo 992 osob usmrceno, 3.809 osob těžce zraněno, 24.776 osob zrněno lehce. Odhad takto způsobené hmotné škody je ve výši 7,741.464 mil. Kč. V porovnání s rokem 2007 jde sice o vývoj „lehce“ příznivý, neboť celkový počet nehod klesl o 12,2%, počet usmrcených o 11,7%, počet těžce zraněných o 3,8% , lehce zraněných o 2,4%, odhad hmotné škody o 8,6%, ale uvedená statistika je stále více než alarmující. Zdroj: <http://www.policie.cz>

⁴⁴³ viz ust. § 12, odst. 1, písm. e), zákona č. 168/1999 Sb., o pojištění odpovědnosti z provozu vozidla

⁴⁴⁴ viz ust. § 13, odst. 1, zákona č. 168/1999 Sb., o pojištění odpovědnosti z provozu vozidla

⁴⁴⁵ viz ust. § 15, odst. 5 a 6 zákona č. 168/1999 Sb., o pojištění odpovědnosti za škodu z provozu vozidla

žádosti potvrzení o době trvání pojištění odpovědnosti a jeho škodném průběhu; jeho náležitosti stanoví ministerstvo vyhláškou⁴⁴⁶.

Provozování vozidla bez uzavřeného pojištění odpovědnosti za škodu je dle příslušné legislativy chápáno jako správní delikt, neboť se tak činí v rozporu se zákonem⁴⁴⁷. V ust. § 16 a 16a tohoto zákona jsou řešeny správní delikty fyzických a právnických osob v případě, kdy provozují vozidlo, podléhající tomuto zákonu bez sjednaného pojištění, případně, pokud nesplní podmínky evidence pojištění a neodevdají příslušnému orgánu evidence registrační značku a osvědčení o registraci nebo osvědčení o technickém průkazu v případě zániku pojištění⁴⁴⁸. Zákon zde rovněž stanoví výši pokuty, jež takto může být uložena. Novela zákona, provedená zákonem č. 137/2009 Sb., vložila do předmětného zákona ust. § 24 c, a tím zavedl povinnost pro vlastníky a provozovatele silničních vozidel uhradit příspěvek Kanceláři za každý den provozování vozidla, zjistí-li se, že daná činnost (provozování vozidla, podléhající tomuto zákonu) je provozována v rozporu se zákonem. V předchozím výkladu se zabývám činností ČKP, garančním fondem, vysvětluji, z čeho je tvořen a jaká plnění se z něho poskytují. Znamená to, že ti, kdo řádně plní své povinnosti, řádně uzavřeli pojistnou smlouvu v souladu se zákonnou úpravou, vlastně přispívají na odškodnění osob, pokud škodu způsobil ten, jenž provozuje vozidlo bez daného povinného pojištění, což bylo v r. 2008 dle oficiálního sdělení ČKP každé deváté vozidlo⁴⁴⁹. V souladu s předmětným zákonem Kancelář oznamuje příslušnému správnímu orgánu ta registrovaná vozidla, ke kterým nemá ze strany pojistitelů potvrzenou zprávu o vzniku či trvání pojištění, bohužel neexistuje zpětná vazba, Kancelář tedy neví, jak bylo s oznámením naloženo⁴⁵⁰. Příspěvek je zákonem stanovený přímou sankcí, postihující nesplnění konkrétní povinnosti, tedy nesjednání

⁴⁴⁶ viz ust. § 3, vyhlášky Ministerstva financí č. 205/1999 Sb., kterou se provádí zákon č. 168/1999 Sb., o pojištění odpovědnosti z provozu vozidla

⁴⁴⁷ viz ust. § 16, odst. 1, písm. a), pro osoby fyzické a pro osoby právnické dle ust. § 16a, odst. 1, písm. a), zákona č. 168/1999 Sb., ve znění zákona 137/2008 Sb.

⁴⁴⁸ viz ust. § 16, odst. 1, písm. b), pro osoby fyzické a pro osoby právnické dle ust. § 16a, odst. 1, písm. b), zákona č. 168/1999 Sb., ve znění zákona č. 137/2008 Sb., s odkazem na ust. § 15, odst. 5 téhož zákona

⁴⁴⁹ „každé deváté vozidlo v ČR jezdí bez uzavřené pojistné smlouvy pro pojištění odpovědnosti z provozu vozidla“ - zdroj: <http://www.penize.cz>, „Novinky“ ze dne 10. 12. 2008, článek připraven ve spolupráci s ČKP, JUDr. Jakubem Hradcem

⁴⁵⁰ Bušta Pavel, Příkryl Václav, Zákon o pojištění odpovědnosti z provozu vozidla, s komentářem a souvisejícími předpisy, 3. aktualizované vydání, Lenka Buštová - Venice Music Production, ISBN: 978-80-902948-8-2, str. 95, v komentáři k ust. § 24c mimo jiné uvádí, že v roce 2006 bylo takto oznámeno 367.195 vozidel

povinného pojištění, případně neodevzdání registrační značky a osvědčení o registraci vozidla příslušnému orgánu evidence. Součástí daného příspěvky jsou i vykalkulované náklady na jeho uplatnění, vymáhání, neboť jsou vyvolány odstraňováním protiprávního stavu a jde tedy o mimořádné výdaje Kanceláře. Uvedený příspěvek za dobu, kdy bylo vozidlo provozováno v rozporu s tímto zákonem je vlastník vozidla povinen uhradit dle tohoto ustanovení a ve výši dle přílohy, která byla do zákona rovněž vložena zákonem č. 137/2008 Sb. Toto ustanovení tak nabylo účinnosti dnem 1. 1. 2009.

4. ČASOVÝ A ÚZEMNÍ ROZSAH POJISTNÉ OCHRANY A ZAJISTNÉ OCHRANY

V této kapitole uvádím další kritéria pro zvážení míry přijímaného rizika v pojištění. Jedním z nich je časový rozsah pojistné ochrany, podle něhož je daná pojistná smlouva sjednávána, a to i v návaznosti na cedování rizika, případně jeho části. Každá z forem časového rozsahu pojistné ochrany, kterou zde uvádím, přináší své výhody i nevýhody pojistiteli i pojištěnému. Cedování rizika, a to jak ve vertikální, tak i horizontální rovině⁴⁵¹, není pro pojistitele levnou záležitostí a od kvality zajistného programu, s přihlédnutím k úspěšnému postoupení specifických rizik⁴⁵², se odvíjí i finanční stabilita pojistitelů. Z uvedeného důvodu se pak samozřejmě dané ukazatele promítají do ceny pojistného.

Druhým kritériem pro zvážení přijímaného rizika, jež uvádím v této kapitole, je územní rozsah pojištění. Pojistná ochrana je koncipována jednoznačně s ohledem na potřeby pojištěného. Je vymezena prostorem, v němž daný subjekt provozuje svou činnost, případně, v němž realizuje produkty své činnosti.

⁴⁵¹ Vertikální přenos rizika je cedováním rizika pojistiteli, tedy profesionální zajišťovně; horizontálním přenosem rizika je postoupení části rizika jinému pojistiteli. Výklad o přenosu rizika v pojišťovnictví je uveden v publikaci Cipra Tomáš: *Zajištění a přenos rizik v pojišťovnictví* GradaPublishing, a.s., 2004, ISNB 80-247-0838-8 (kniha je věnována pouze přenosu rizika ve vertikální rovině), dále McGuire, Brian: *Today's reinsurance market – what buyers are saying*, In *US ReViews*, Fall 2002, New York, 2002, (článek je věnován pouze zajištění), podrobný výklad v publikaci, jíž jsem spoluautorkou: Hradec Milan, Křivohlávek Václav, Zárybnická Jana: *Pojištění a pojišťovnictví*, Vysoká škola finanční a správní, o.p.s., v edici EUPRESS, 2005, ISBN: 80-86754-48-0, kapitola 7,

⁴⁵² V daném případě se tím míní cedování rizika do výše pojistné částky i věcného obsahu rizika v návaznosti na cenu, za níž se riziko, případně jeho část, postoupuje pojistiteli

4.1. Časový rozsah pojistné ochrany

Časový rozsah pojistné ochrany v pojištění odpovědnosti za škodu je koncipován na principu příčiny vzniku škody („loss occurrence“⁴⁵³) anebo uplatnění nároku na náhradu škody („claims made“⁴⁵⁴). Odhlédneme-li od pojištění profesní odpovědnosti, téměř výhradně se dnes již opět používá princip historicky starší, u něhož právní nárok na plnění z pojištění je podmíněn tím, že příčina vzniku škody nastala v době trvání pojištění.

4.1.1. Časový rozsah pojištění dle příčiny vzniku škody („loss occurrence“), jeho podstata, výhody a nevýhody

Tento princip je historicky starší a provázel pojištění odpovědnosti od samého počátku jeho existence. Jeho definice vychází z obvyklého vztahu data vzniku škody s možností uplatnit nárok u pojišťovny, u které byla v době příčiny vzniku pojistné události uzavřena platná pojistná smlouva. Na uvedené bázi jsou pojišťovány základní typy pojištění odpovědnosti za škodu včetně příslušných doložek, a to jak v pojištění odpovědnosti fyzických osob nepodnikajících (občanů), tak i v pojištění právnických a fyzických osob podnikajících. V praxi to znamená, že pojištěná je doba, v níž dojde ke vzniku škody. Z časového hlediska je tedy nutné, aby byla dodržena podmínka, že příčina vzniku škody nastala v době trvání pojištění.

⁴⁵³Název pochází z angličtiny a v pojišťovnictví představuje odborný termín, který se bez překladu užívá u všech pojistitelů a zajistitelů. Pojištěná je doba, v níž dojde ke škodě, respektive k příčině vzniku škody ("loss" - ztráta, škoda, "occurrence"- výskyt, příhoda). Vysvětlení pro tyto pojmy, používané pro časový rozsah pojistné ochrany (míním tím i druhý časový rozsah pojistné ochrany na bázi „claims made“), shodná u všech pojistitelů a zajistitelů na pojistném a zajistném trhu, ve všech pojistných podmínkách, nalezneme rovněž shodně i v českých a cizojazyčných odborných publikacích, časopisech a člancích – srovnej např. Záruba, Petr: *Odpovědnost za výrobek v České republice a v Evropské unii*, 1. vydání. Praha: ECON publishing, s.r.o., 1998. ISBN: 80-902268-4-1, str. 59 a násl., rovněž i další publikace od daného autora, vydané společně s Klučkou J.: Záruba Petr, Klučka Jan: *Odpovědnost za výrobek ve světle Směrnice Rady EHS 1985*, Nakladatelství Hermes pro Českou pojišťovnu a.s., 1995, str. 52 a násl., Záruba Petr, Klučka Jan: *Odpovědnost za výrobek ve spojeném království Velké Británie a Severního Irsku, ČP a.s.*, Nakladatelství Dr. Nussberger – IBRI pro Českou pojišťovnu a.s., 1995, str. 25 a násl., dále dále Smyth Colin: *Liability Insurance, Study Course 631, Distance Learning Division, The Chartered Insurance Institute*, 2002 ISNB 1 85369 043 0, str. 12, Smyth Colin, Mc Callum David: *Liability Insurance Practice, Distance Learning Division, The Chartered Insurance Institute*, 1995 ISNB 1 85369 143 7, str. 8

⁴⁵⁴Daný výraz pochází rovněž z angličtiny a z překladu uvedených slov je zřejmé, že pojištěná je doba, v níž dojde k uplatnění nároku na náhradu škody („claims“- nároky, „made“- vyrobeny, vytvořeny)

Použití daného principu má své výhody i nevýhody pro daného pojistitele, stejně tak i pro pojištěného. K nevýhodám tohoto rozsahu časové ochrany patří, že pojistitel má povinnost uhradit nároky poškozených až do výše dohodnutého limitu plnění z tohoto pojištění, a to bez ohledu na to, kdy dojde ke konečnému vyčíslení škody (ať už dohodou, či soudním řízením). Toto je důležité především u závažnějších škod na zdraví (například u dlouhodobé pracovní neschopnosti, invaliditě), kdy od okamžiku vzniku škody až do konečného ukončení výplaty náhrady za uvedenou škodu může uplynout řada let; v této době už pojištěný (odpovědný subjekt) nemusí svou činnost ani provozovat. Výjimkou nebývají ani případy, kdy závažné poškození na zdraví se projeví až po několika letech a příslušným lékařem (znalcem z oboru) je pak teprve diagnostikována příčinná souvislost mezi danou nahodilou událostí a poškozením na zdraví. Rovněž pojistitel, s ohledem na časový odstup od sjednávání pojistné smlouvy (případně od možnosti její úpravy), nemůže případná realizovaná pojistná plnění vzít v úvahu při kalkulaci pojistného. Pojistitel se totiž obvykle nedozví o vzniku škody (tím méně o výši této škody) v době, kdy jsou stanovovány cenové podmínky pro další pojistné doby, a tak se případný negativní průběh pojištění může projevit na ceně pojistného až s velkým časovým odstupem. Může nastat i případ, že v době, kdy je definitivně známa konečná výše škody, je odpovědný subjekt pojištěn už u jiné pojišťovny, než u té, která je povinna z titulu sjednaného pojištění odpovědnosti náhradu škody za pojištěného provést. Hlavní nevýhodou tohoto principu je tedy nejistota existence a výše možného závazku v budoucnosti, neboť o vzniklé škodě se pojistitel může dozvědět až se značným časovým odstupem (s ohledem na délku příslušných promlčecích lhůt pro nároky na plnění z pojištění a pro uplatnění nároků z odpovědnosti za škody). Konečná výše náhrady škody může být známa až za mnoho let. Ze své dlouholeté praxe v likvidaci pojistných událostí mohu jmenovat i případy vyplácených rent v pojištění odpovědnosti za škodu, kdy opakovaná pojistná plnění (náhrada za ztrátu na výdělků po skončení pracovní neschopnosti), vyplácená poškozeným osobám, byla realizována po dobu více než třiceti let⁴⁵⁵. Daná forma

⁴⁵⁵ Ano, samozřejmě zde existuje v daném případě možnost příslušné riziko adekvátně ochránit, a to formou finitního zajištění, uzavřením retrospektivního typu smlouvy finitního zajištění, která se používá v případě, kdy v portfoliu pojistitele existují pojistné smlouvy, mající charakter dlouhodobých výplat (tzv. long-tail business). Finitní zajištění totiž ochrání pojistitele před následky těchto dlouhodobě opakujících se výplat pojistného plnění z následujících důvodů: jsou individuální ve své formě, uplatňují riziko načasování („timing“ risk“), mají dlouhodobý charakter, zohledňují kapitálové výnosy v zajištěných smlouvách). Ostatně samotným důvodem zavedení finitního zajištění na pojišťovací a zajišťovací trh bylo opět pojištění odpovědnosti za škodu, a to pojištění odpovědnosti za škody, způsobené v souvislosti s vrtnými výzkumy a těžbou ropy v 60. letech minulého století tzv. „katastrofických“ škod. Blíže viz např.

časového rozsahu pojistné ochrany tak klade velké nároky na pečlivé zvažování při stanovení škodních rezerv, a ani seriózní práce zkušených likvidátorů pojistných událostí v daném oboru nemůže v tomto případě vyloučit, že stanovená škodní rezerva bude shledána jako nedostačující. Kumulace škodních rezerv, jako závazků do budoucna, je pro pojistitele samozřejmě ekonomicky nevýhodná, neboť mu váže finanční prostředky, které by mohl použít jinak.

Výhody, která uvedený princip pojistné ochrany pojistiteli poskytuje, jsou spíše přechodného rázu a jsou plně vyváženy shora uvedenými nevýhodami, jež naopak pojistiteli přináší. Definitivní náhrada škody (především u výše zmíněných škod na zdraví) je mnohdy známa až s velkým časovým odstupem od data vzniku škody, takže dohodnuté limity pro případné plnění nemusí být dostatečné (a to především z důvodu narůstající inflace, zvýšení náhradové povinnosti v souvislosti s legislativními změnami, soudním řízením). Pojištěný bude tedy nucen rozdíl mezi skutečnou výší škody a náhradou pojišťovny uhradit z vlastních finančních zdrojů. V případě, že pojistitel bude vědět o vzniku pojistné události a nezná konečnou výši náhrady škody, bude při případném obnovení pojistné smlouvy přistupovat opatrněji zvažovat míru daného rizika, tedy bude zvyšovat pojistné, případně může dojít k tomu, že odmítne pojistnou ochranu pro dané riziko na další pojistnou dobu uzavřít⁴⁵⁶. Přitom však samozřejmě může dojít i k tomu, že pojistné plnění bude podstatně nižší, než pojistitel očekával, případně, že k pojistnému plnění vůbec nedojde (například soudním řízením bude prokázáno, že uvedenou škodu nezpůsobilo riziko, jež je předmětem pojištění - např. nevznikla u daného pojištěného subjektu odpovědnost za škodu způsobenou vadným výrobkem).

Z uvedeného výčtu je tedy zřejmé, že daný princip může poskytovat četné výhody i nevýhody samotnému pojištěnému. Jednou ze základních výhod, jež pojištěnému takový časový rozsah pojistné ochrany skýtá, je skutečnost, že je-li nedostatečně nastavena rezerva na pojistné plnění, škodní kvóta daného pojištění se může jevit jako velice příznivá. V návaznosti na to pak pojistitel v dalších pojistných

Hochberg, E: *Finite Risk in Post-Enron Environment*, *Journal of Reinsurance*, Fall 2002, Swiss Reinsurance Company: *Sigma No.2/1999- Alternative risk transfer (ART) for corporation a passing fashion or risk management for the 21st century?* Zurich: Swiss Reinsurance Company, 1999

⁴⁵⁶ pojistné smlouvy v pojištění velkých rizik se sjednávají obvykle pouze na dobu 1 roku, bez automatické prodloužení (sjednávání automatického prodloužení pojistných smluv na další rok, nevypoví-li jedna ze smluvních stran pojistnou smlouvu, je běžné pouze pro pojištění malých rizik)

letech nezvyšuje danému subjektu pojistné. Na druhou stranu však, není-li případný závazek do budoucna znám, pak limit případného pojistného plnění může být značně nízký a tím uvedené pojištění neposkytuje dostatečnou pojistnou ochranu pro případ vzniku jeho odpovědnosti za škodu.

4.1.2. Časový rozsah pojištění dle uplatnění nároku na náhradu škody („claims made“), jeho podstata, výhody a nevýhody

Tento druhý princip časového rozsahu pojistné ochrany je historicky mladší a je zásadně odlišný od principu předešlého, a to svým pojetím vztahu mezi daty vzniku škody a uplatnění nároku na její náhradu u odpovědného subjektu. Tento princip kryje škody, které mohly nastat v minulosti, ale jejichž následky (tedy uplatnění nároku na náhradu škody) se projevují až v průběhu pojistného období platné pojistné smlouvy. Za vznik pojistné události u tohoto principu se považuje datum, kdy poškozený písemně uplatnil nárok na náhradu škody u pojištěného. Na našem pojistném trhu se s „čistým“ principem tohoto typu nesetkáme často, snad pouze u dlouholetých pojistných smluv v pojištění odpovědnosti za škodu na životním prostředí. V pojištění odpovědnosti za škodu jsou koncipovány pojistné podmínky u českých pojistitelů na podstatně zúžené časové bázi tak, že pojistitel současně vyžaduje obvykle splnění dvou podmínek k poskytnutí pojistné ochrany: v době trvání pojištění byl uplatněn nárok na náhradu škody a současně v době trvání pojištění nastala i příčina vzniku škody. Daný „zúžený“ princip časového rozsahu pojistné ochrany se používá v pojištění profesní odpovědnosti a v pojištění odpovědnosti za škodu způsobené vadným výrobkem; jednoznačné výhody přitom přináší pojistiteli⁴⁵⁷. Především – pojistitel může zcela jasně a jednoznačně kontrolovat budoucí finanční závazky a také stanovit odpovídající podmínky pojistné smlouvy. Po dohodě s pojištěným může upravit výši limitu pojistné náhrady každoročně tak, aby odpovídala současným trendům ve výši poskytovaných a soudně přiznávaných náhrad (zejména v případech škody na zdraví). Podmínky tohoto principu jsou tak vlastně příznivé i pro

⁴⁵⁷uvedený zúžený rozsah časové ochrany se v pojišťovací a zajišťovací praxi označuje jako „trigger claims made“, blíže viz především: http://www.munichre.com/publications/302-03920_de.pdf, 7th International Liability Forum Munich 2003, Christian Lahnstein, Liability insurance I: The trigger problem, internetová publikace

pojištěného, neboť je v jeho vlastním zájmu, aby v pojistné smlouvě stanovené limity pojistných plnění pokryly plně jeho možné závazky, vyplývající z odpovědnosti za vzniklou škodu a mohly mu tak poskytnout odpovídající finanční náhradu.

Shodně s koncepcí tohoto pojištění na evropském pojišťovacím trhu lze pak k tomuto pojištění ještě příslušnou doložkou pojistit „následné krytí nároků“, popřípadě „pojištění se zpětnou platností“.

4.1.3. Následné krytí nároků a pojištění se zpětnou platností

Z předchozího výkladu je zřejmé, že ač uvedené principy mají svá pozitiva, mohou rovněž přinášet problémy pojistitelům i pojištěným osobám. Je to v případě, kdy pojištěný subjekt s uvedenou činností končí, případně „přechází“ s pojistnou ochranou k jinému pojistiteli, a to ať z důvodu integrace podnikových struktur, umístění pojištění v rámci komplexní nabídky pojištění, změny mezinárodních pojistných a zajišťovacích programů, přijetí výhodnější nabídky pojistitele z jiného důvodu, apod. V dané situaci tak pojistitel může stát před problémem, jak daného klienta získat, jestliže mu chce nabídnout adekvátní pojistnou ochranu i pro případné riziko vzniku škod, jež by pak byl daný odpovědný subjekt (potencionální klient pojistitele) povinen uhradit na základě vzniku své právní odpovědnosti za škodu, jejíž příčina se datuje na dobu před sjednáním dané pojistné smlouvy. Na druhé straně pojištěný, končí-li se svou činností, pak zákonitě potřebuje pokrýt škody, kdy příčina vzniku škody nastala v době platnosti pojistné smlouvy, ale objevena a uplatněna by mohla být až po jejím ukončení.

Následné krytí nároků z pojistné smlouvy, sjednané na časovém rozsahu uplatnění nároku na náhradu škody („claims made“), a která byla ukončena, je doplňujícím článkem systému časové ochrany, umožňující překlenout časové období, na něž se pojistná ochrana v základním rozsahu pojistné smlouvy nevztahuje. Pojistitel se tímto zavazuje poskytnout pojistné plnění dle dikce pojistné smlouvy i v případě, že by z uvedeného pojištění byly po ukončení pojistné smlouvy uplatněny nároky na náhradu škody, za níž daný pojištěný subjekt odpovídá. Pojistná ochrana se pak prodlužuje o stanovenou dobu následného krytí podle smluvních ustanovení,

sjednaných v pojistné smlouvě z poslední uplynulé pojistné doby (obvykle posledního pojistného roku). Případné pojistné plnění pak pojistitel poskytne v souladu se sjednaným rozsahem pojistné ochrany do výše nespotřebované pojistné částky, jež byla sjednána v rámci daného pojištění.

Je-li sjednáno pojištění se zpětnou platností, rozšiřuje pojistitel pojištěnému pojistnou ochranu pro případ nároků na náhradu škody, jejíž příčina vznikla před začátkem pojištění. Z koncepce časového rozsahu je tak zřejmé, že daná forma pojištění by se aplikovala v případě, že pojištěný přechází z „čistého“ rozsahu pojistného krytí dle prvního uplatnění nároku („claims made“) na princip časového rozsahu dle vzniku škody („loss occurrence“). Uzavřené pojištění se však nevztahuje na taková porušení povinností, jejichž následkem je vznik právní odpovědnosti daného subjektu za vzniklou škodu, o níž pojištěný nebo pojistník při uzavření této pojistné smlouvy věděl, nebo o ní vědět musel. Uvedené pojištění se na našem pojistném trhu vyskytuje velice zřídka (stejně tak je tomu i na trhu EU); sjednává výjimečně a poskytuje se pouze význačným klientům. Tarify a délka tohoto pojištění se stanoví individuálně.

4.1.4. Shrnutí báze časového rozsahu pojistné ochrany a současný trend

Jak bylo uvedeno, oba principy časové rozsahu pojistné ochrany tak mají své výhody a nevýhody, a to jak pro pojistitele, tak i pro pojistníka. Současně s ukončením pojištění na časové bázi dle uplatnění nároku („claims made“) nebo jeho přechodu na princip dle příčiny vzniku škody („loss occurrence“) vznikají problémy přechodných období a nutnosti vystavit pojistné krytí v podobě následného ručení. Zvažování všech „pro“ a „proti“ a rozhodnutí se pro jeden z těchto principů bude zřejmě pro pojistitele obtížné (pokud ovšem není z hlediska zajištění vázán přímo zajištěním, aby uzavřel toto pojištění na principu, jež daný příjemce rizika požaduje). Konkrétní rozhodnutí pro posuzování všech výhod a nevýhod bude záviset na době uzavírání pojistné smlouvy, dosavadních zkušenostech uplatňováním těchto principů a rovněž i na situaci, která je na mezinárodním pojišťovacím trhu.

V současné době je zcela jasný trend „vracet se“ k principu „historicky staršímu“ a obecně používanému nejen v pojištění odpovědnosti za škodu, ale i u všech ostatních pojištění škodových. Výjimkou snad i do budoucna budou pouze některá pojištění finančních ztrát. Evropský pojišťovací trh v pojištění odpovědnosti za škodu opět preferuje časovou bázi pojistné ochrany, založenou dle příčiny vzniku pojištění s tím, že princip druhý („claims made“) je zase téměř výhradně užíván v pojištění profesní odpovědnosti⁴⁵⁸. Pojistná ochrana na této bázi (dle data uplatnění nároku na pojistné plnění) byla téměř výhradně používána v pojištění odpovědnosti za škodu způsobeným vadným výrobkem, a to především v pojištění velkých rizik v letech 1990-2000, a to s ohledem na požadavky zajistitelů, kteří se obávali velkých škod z tohoto pojištění, vznikajících v předchozích dvaceti letech⁴⁵⁹. To však přinášelo problémy pojistitelům na českém trhu v tom, že pojištění obecné odpovědnosti za škody z provozu organizace včetně doplňkových pojištění byly sjednávány na časové bázi dle příčiny vzniku škody, a tak bylo velice obtížné sjednat tento kombinovaný rozsah pojistné ochrany jednou pojistnou smlouvou. Rovněž tak, odhlédneme-li od problému vystavení dvou pojistných smluv, bylo mnohdy v případě vzniku pojistné události obtížné jednoznačně vyčlenit nároky z pojištění odpovědnosti za škody z provozu organizace a nároky vyplývající z odpovědnosti za škodu způsobenou vadným výrobkem (především příslušné s tím související náklady, případně další finanční škody s tím související).

Dnes je již možné cedovat daná rizika zahraničním pojistitelům v pojištění odpovědnosti za škodu způsobenou vadným výrobkem výrobek na časovém principu dle příčiny vzniku škody. Děje se tak zřejmě z jediného důvodu, a to, že v posledních dvaceti letech se dlouhodobě již neobjevují velké škody, které přiměly pojistitele a zajistitele přejít při poskytování pojistné a zajistné ochrany na novější princip rozsahu časové ochrany, určeného datem vytvořeného nároku („claims made“)⁴⁶⁰.

⁴⁵⁸ *snad s výjimkou lékařských profesí – opět to ale není pravidlem, např. pojistitelé koncernu Vienna Group sjednávají tyto pojistné produkty na bázi „claims made“, což z hlediska poskytnutí adekvátní pojistné ochrany nepovažují za příliš dostatečné (předmětem pojistné ochrany je přece přece především vznik odpovědnosti za škodu na zdraví, které se může projevit až po delší době – např. reakce na provedenou operaci)*

⁴⁵⁹ *např. Záruba, Petr: Odpovědnost za výrobek v České republice a v Evropské unii, 1. vydání. Praha: ECON publishing, s.r.o., 1998, ISBN: 80-902268-4-1, str. 62*

⁴⁶⁰ *Na této časové bázi se pojištění odpovědnosti za škodu sjednává pouze v případech, kdy je těžko určitelné nebo je dokonce nemožné stanovit datum příčiny vzniku pojistné události- např. environmental liability insurance.*

4.2. Časový rozsah zajistné ochrany

Obvykle bývá v praxi zcela nemožné dosáhnout toho, aby se období, které pokrývá zajistná smlouva, shodovalo s platností pojistných smluv, u nichž příslušná část pojišťovaného rizika je zajištěna jednou obligatorní zajistnou smlouvou. Z toho důvodu je velice důležité při koncepci zajistného programu pamatovat na specifika pojištění odpovědnosti za škodu a pro postoupení uvedených rizik se pokusit najít co nejoptimálnější formu zajistné ochrany.

Vzhledem k tomu, že v proporčním zajištění⁴⁶¹ se ručení zajišťovatele vztahuje většinou k počátku uzavřených pojistných smluv a v neproporčním zajištění⁴⁶², je ručením míněno výhradně ručení za škody, používá se v názvech jednotlivých typů, pro něž je typ zajistné ochrany používán, odlišná terminologie.

V pojištění odpovědnosti za škodu lze vysledovat následující způsoby postoupení (cese) rizik do zajištění – „báze roku upsání rizika“, nazývané v proporčním pojištění Bussines Written a v neproporčním zajištění LORA⁴⁶³, a „báze roku vzniku škody“, nazývané v proporčním pojištění Bussines in Force a v neproporčním zajištění LOD⁴⁶⁴ a dále „Claims made“ (používaný u obou typů zajištění). Ostatně, studující příslušné „Study Course“, vydávané profesionálními

⁴⁶¹ *Proporční zajištění je poměrným způsobem cedování rizika, kdy se pojistitel a zajišťovatel dělí o pojistnou částku, pojistné a případné pojistné plnění v předem dohodnutém poměru. Blíže viz Cipra Tomáš: Zajištění a přenos rizik v pojišťovnictví, GradaPublishing, a.s., 2004, ISNB 80-247-0838-8, kapitola 8 a 9, dále Hradec Milan, Krivohlávek Václav, Zárybnická Jana: Pojištění a pojišťovnictví, Vysoká škola finanční a správní, o.p.s., v edici EUPRESS, 2005, ISBN: 80-86754-48-0, kapitola 7.*

⁴⁶² *Zajištění neproporční je kalkulováno nikoli z pojistných částek (popřípadě z PML, tedy z maximálně možné pravděpodobné škody), ale z částek vyplaceného pojistného plnění z pojistných událostí, které mohou nastat. V případě neproporčního zajištění zajišťovatel souhlasí s tím, že uhradí část škody převyšující částku, kterou se pojistitel zaváže uhradit ze svého. Pojistitel a zajišťovatel se nedělí o podíl na vzniklé škodě v předem sjednaném poměru z pojistné částky (případně PML), a proto toto zajištění nazýváme zajištěním neproporčním (nepoměrným), též zajištěním „škodovým“, jehož úkolem je ochrana vlastního vrubu pojistitele. Blíže viz Cipra Tomáš: Zajištění a přenos rizik v pojišťovnictví, GradaPublishing, a.s., 2004, ISNB 80-247-0838-8, kapitola 10 a 11, dále Hradec Milan, Krivohlávek Václav, Zárybnická Jana: Pojištění a pojišťovnictví, Vysoká škola finanční a správní, o.p.s., v edici EUPRESS, 2005, ISBN: 80-86754-48-0, kapitola 7.*

⁴⁶³ *Celý název zní: „Losses Occuring on Risks Attaching during reinsurance contract period“, někdy nazýváno pouze LORA- viz např. Cipra Tomáš: Zajištění a přenos rizik v pojišťovnictví, GradaPublishing, a.s., 2004, ISNB 80-247-0838-8, str. 155 a násl., např. Swiss Re ve svých publikacích pro pojistitele obvykle používá výhradně termínu LORAD, např.: An introduction to reinsurance, Edition No. 5, Zürich, Swiss Re, 1996, str. 23 anebo An introduction to reinsurance, Edition No. 7, Zürich, Swiss Re, 2000, str. 25, dále publikace A reinsurance manual of the non-life branches, Edition No. 4, Zürich, Swiss Re, 1986, str. 195, používá zase výhradně termínu „LORA“*

⁴⁶⁴ *Celý název zní: „Losses Occurring During“*

zajistiteli, pak nacházíme pro dané dvě upisovací báze další názvy, nicméně struktura zajistné ochrany zůstává stejná⁴⁶⁵.

4.2.1. Zajistná ochrana od přistoupení rizika do zajistné smlouvy až do ukončení pojištění

Časový rozsah zajistné ochrany je koncipován tak, že pojistitel ceduje všechna rizika, která vzniknou na pojistných smlouvách, uzavřených či obnovených během platnosti dané zajistné smlouvy. Zajistitelé tak hradí i případné škody, nastalé po datu ukončení zajistné smlouvy z pojistných smluv, uzavřených během platnosti zajistné smlouvy, a to i v případě, že jejich účinnost přesahuje konec zajistné smlouvy. Bude-li tak sjednán tento systém u pojistných smluv v pojištění stavebně montážním dle pojistných podmínek CAR⁴⁶⁶ či EAR⁴⁶⁷, v jejichž rámci je sjednávána pojistná ochrana pojištění odpovědnosti za škodu včetně pojištění vzájemné odpovědnosti za škodu spolupojištěných osob⁴⁶⁸, představuje to kvalitní postoupení rizik pojistitelem zajistiteli. Stavebně - montážní kontrakty jsou obvykle víceleté a stejně tak příslušné pojistné smlouvy mívají delší platnost než jeden rok. Zajistitelé, participující na zajistné smlouvě, kryjící tato rizika uzavřené na bázi upisovacího roku, se tak mohou podílet na škodách, které vzniknou i několik let po ukončení její platnosti. Dle koncepce časového ručení zajistitele tak lze usoudit, že daný typ cese je vhodný pro rizika, přijímaná do pojištění na bázi časové ochrany dle vzniku škody („loss occurrence“). Postupovat takto rizika zajistiteli je vhodné zejména u těch druhů pojištění odpovědnosti za škody, kde jsou sjednávány víceleté pojistné smlouvy (například zmiňované stavebně – montážní pojištění) a dále pokud jsou přijímána do pojištění

⁴⁶⁵ Např. najdeme pro „Business Written“, výraz „Underwriting Year Basis“, pro „Business in Force“ pak „Occurrence Year Basis“, pro LOD (Losses Occurring During) další termín: „Occurrence Year Basis“ nebo „Loss Occurred Basis“, pro LORA-anebo rovněž LORAD (Losses Occuring on Risks Attaching During) další termíny, jako je „Underwriting Year Basis“ anebo „Policy Issued Basis“ – viz např. Smyth Colin: *Liability Insurance, Study Course 631, Distance Learning Division, The Chartered Insurance Institute, 2002, ISNB 1 85369 043 0*, dále Smyth Colin, Mc Callum David: *Liability Insurance Practice, Distance Learning Division, The Chartered Insurance Institute, 1995 ISNB 1 85369 143 7* nebo rovněž *An introduction to reinsurance, Edition No. 5, Zürich, Swiss Re, 1996, dále An introduction to reinsurance, Edition No. 7, Zürich, Swiss Re, 2000, str. 25* anebo *A reinsurance manual of the non life branches, Edition No. 4, Zürich, Swiss Re, 1986, str. 195*

⁴⁶⁶ pojištění stavebních děl podle pojistných podmínek CAR (Construction's All Risks)

⁴⁶⁷ pojištění montážních děl podle pojistných podmínek EAR (Erection's All Risks)

⁴⁶⁸ „cross liability“, křížová odpovědnost, kde pojistitel poskytuje pojistnou ochranu všem spolupojištěným osobám v případě vzniku odpovědnosti za škody, způsobí-li si dané subjekty škodu sobě navzájem a za tatko vzniklou škodu pak podle příslušných právních předpisů odpovídají

rizika, u nichž buďto samotná škoda, jež je předmětem odpovědnosti daného subjektu, se projeví až po několika letech, případně takto vzniklá škoda vyžaduje několikaletá, případně dlouholetá (většinou opakovaná) pojistná plnění. Typickým příkladem toho jsou veškerá opakovaná pojistná plnění z důvodu poškození na zdraví, výplaty rentového typu, uhrazující poškozeným osobám ztrátu na výdělku po skončení pracovní neschopnosti.

4.2.2. Zajistná ochrana dle doby trvání zajistné smlouvy

U tohoto systému zajistné ochrany je rozhodným okamžikem pro poskytnutí pojistného plnění datum vzniku pojistné události. Zajistitelé jsou tedy povinni plnit tehdy, pokud pojistná událost vznikla v době platnosti příslušné zajistné smlouvy na platné pojistné smlouvě. Pro posouzení práva na zajistné plnění není důležitý počátek pojistné smlouvy a ani datum uplatnění nároku na pojistné plnění. Zajistitele se v tomto případě nepodílejí na škodách, vzniklých po datu ukončení zajistné smlouvy.

Daný typ zajistné ochrany je vhodný rovněž pro systém pojistných smluv v odpovědnosti za škodu, sjednaných na bázi časové rozsahu pojistné ochrany dle příčiny vzniku škody. Hrozí zde však velké riziko, že daná pojistná ochrana nebude adekvátním způsobem cedována (tedy její část) v případě, nebude-li zajistná smlouva, uzavřená na tomto principu obnovena, případně nekoupí-li pojistitel jiné navazující a odpovídající pojistné krytí. Tím by byl totiž pojistitel vystaven riziku nezajištění části pojistných smluv, které svou účinností přesahují konec zajistné smlouvy. Tato situaci se může vyřešit aplikací doložky, nazývané „rozšířené krytí škod“ („rozšířená dohoda“)⁴⁶⁹, která zavazuje zajistitele (samozřejmě po zaplacení dodatečné zajistné prémie), k zaplacení škod vzniklých po datu ukončení zajistné smlouvy vzniklých na pojistných smlouvách, uzavřených v době platnosti zajistné smlouvy⁴⁷⁰. Daný typ cedování rizika je tak obvykle vhodným sjednáváním zajistné ochrany pro pojistné smlouvy v pojištění odpovědnosti za škody, u nichž je stanovena roční délka pojištění s tím, že pojistitel si včas sjedná návaznou zajistnou ochranu, a to stejným typem

⁴⁶⁹ u pojistitelů a zajistitelů běžně nazývaná jako „*Extention Clause*“

⁴⁷⁰ „rozšířená dohoda“, jde-li o toto o dodatekové poskytnutí zajistné ochrany, má prakticky analogický rozsah rozšířeného pojistného krytí jako u pojištění (viz „*pojištění následného krytí škod*“, již zmiňované (kapitola 4.1.3 této práce)

zajištění, případně (nemá-li již daný typ pojištění sjednán) alespoň na přechodnou dobu doložku pro rozšířené krytí škod.

4.2.3. Claims made

Časový rozsah zajištění ochrany na bázi uplatněného nároku na náhradu škody („claims made“⁴⁷¹) byl koncipován pouze a výhradně pro zajištění pojistných smluv s časovým rozsahem pojistné ochrany na stejném principu časové ochrany pojistného krytí. Důvodem pro použití takového systému rozsahu pojistné a zajištění ochrany rizik je mnohdy problematické určení data příčiny vzniku pojistné události tak, jak o tom hovořím výše⁴⁷². Pojistitel by v případě časového krytí rizik na jiných časových bázích (již dříve uvedených) nebyl schopen přiřadit škodu do příslušného roku zajištění.

⁴⁷¹ Nazývaný též „Year of occurrence systém“

⁴⁷² viz kapitola 4.1.2 této práce

4.3. Územní rozsah pojistné a zajistné ochrany

Provést úpravu zajistné smlouvy tak, aby plně vyhovovala potřebám pojistitele, není jednoduchou záležitostí, a to v návaznosti na jeho potřebu realizovat se adekvátním způsobem na pojistném trhu, tedy schopností nabídnout zájemci o pojištění takové krytí rizik, kde podmínky pojištění mu budou vyhovovat a budou odpovídat jeho potřebám. Územní rozsah zajistné ochrany předurčuje i územní rozsah ochrany pojistné. V daném případě je třeba spatřovat problém v ochotě či neochotě příjemců rizika či jeho části (zajistitelů či soupojistitelů) akceptovat dané riziko, co se týče územního rozsahu požadované ochrany. Mluvíme-li o zajištění, pak se jedná o problematiku příjmu rizika v rozsahu standardně uzavíraných obligatorních zajistných smluv, dále při sjednávání speciální akceptace, případně při sjednávání zajistných smluv fakultativních. V některých pojistných produktech tak bývají ze základního rozsahu pojistné ochrany vyjmuta rizika, která do pojištění přijmout nelze, případně, na něž se pojistná ochrana, i s ohledem na postoupení rizika sjednává velice obtížně⁴⁷³.

V pojištění odpovědnosti za škodu je územní rozsah pojistné ochrany pojištění u fyzických osob nepodnikajících (občanů) standardně vymezen Českou republikou; výjimkou je sdružené pojištění pro cesty a pobyt⁴⁷⁴ a dále pojištění odpovědnosti za škody způsobené provozem silničních vozidel, letadel, plavidel a drážních vozidel. V pojištění fyzických osob podnikajících a právnických osob (pojištění podnikatelských rizik) je územní rozsah pojistné ochrany vymezen prostorem, kde příslušný podnikatelský subjekt vyvíjí své aktivity, případně kde realizuje výsledky své práce. V pojištění profesní odpovědnosti je územní rozsah pojištění obvykle vymezen Českou republikou, výjimečně Slovenskou republikou. U pojistných produktů, které pro jejich zvláštnosti zmiňuji v poslední kapitole této práce, je tomu obvykle jinak. Tak je územní rozsah pro pojištění odpovědnosti zasílatele vymezen dle jeho požadavků Evropou,

⁴⁷³ podrobně viz kapitola 5 této práce, zabývající se věcným rozsahem pojištění odpovědnosti za škodu, zejm. kapitola 5.3 a 5.4

⁴⁷⁴ Podle zákona č. 363/1999 Sb., o pojišťovnictví, je cestovní pojištění řazeno mezi odvětví neživotních pojištění a jeho přesný název je „Pojištění pomoci osobám v nouzi během cestování nebo pobytu mimo místa svého trvalého bydliště“. Cestovní pojištění slouží k vyloučení nebo alespoň zmírnění značných finančních rizik souvisejících se vznikem neočekávaných událostí při cestách do zahraničí, kompletní nabídka cestovního pojištění má klientovi poskytnout dostatek finančních prostředků pro případ náhlého onemocnění, úrazu, ztráty zavazadel nebo způsobení škody třetí osobě (pojištění odpovědnosti za škodu) a v případě nouze možnost bezplatně se kdykoliv obrátit na asistenční společnost s žádostí o pomoc.

případně bez omezení, u silničních nákladových dopravců pak Evropou, případně po silnici dosažitelnými částmi Asie. Jde-li o pojištění odpovědnosti za škodu způsobenou vadou výrobku, pak je územním rozsahem požadované pojistné ochrany celý svět, pokud pojistitel požadavek zájemce o pojištění akceptuje, a to s ohledem na riziko, přijímané do pojištění a rovněž s ohledem na výluky, uplatněné ze zajistné ochrany v obligatorní zajistné smlouvě.

5. VĚCNÝ ROZSAH POJISTNÉ OCHRANY V POJIŠTĚNÍ ODPOVĚDNOSTI ZA ŠKODU

Obecně lze pojistnou ochranu ve škodovém pojištění koncipovat ve věcném rozsahu nazývaném „vyjmenovaná pojistné nebezpečí“⁴⁷⁵, anebo „pojištění proti všem pojistným nebezpečím“⁴⁷⁶. U věcného rozsahu „vyjmenovaná pojistné nebezpečí“ jsou taxativně vymezení činitelé, kteří by mohli způsobit škodu, a tím by vznikla pojistiteli povinnost poskytnout pojistné plnění. V „pojištění proti všem pojistným nebezpečím“ zahrnuje pojistná ochrana všechna pojistná nebezpečí, jež dále nejsou z pojistné ochrany vyňata. U této druhé koncepce věcného rozsahu pojištění tak pojistitel bere na sebe nepoměrně širší rozsah pojistných rizik a výčet pojistných nebezpečí, uvedených v pojistné smlouvě, je pouze demonstrativního charakteru. Tento rozsah pojistné ochrany se užívá u některých pojištění majetku, především v pojištění technických rizik, včetně pojištění stavebně montážního, dále v pojištění vozidel⁴⁷⁷, v pojištění zbožových zásilek⁴⁷⁸.

Pojištění odpovědnosti za škodu je výlučně sjednáváno jako pojištění proti vyjmenovaných pojistným nebezpečím. A stejně jako u všech jiných skupin pojistných produktů, i v tomto druhu pojištění, nepřijímá pojistitel do pojistné ochrany všechna rizika. Příslušné pojistné podmínky, podle nichž má být pojistná smlouva uzavřena, tak obsahují řadu výluk z pojištění. Ze základního rozsahu pojistného krytí jsou vyloučena rizika, které pojistit dále již nelze, případně která lze standardně pojistit příslušnou doložkou (příslušným smluvním ujednáním, jež dále za určitých specifických podmínek umožňují příslušné riziko do pojištění zpětně včlenit), či ta, jež pojistitel jako poskytovatel pojistné ochrany pojistí pouze za určitých stanovených podmínek, na nižší limit pojistného plnění, než se obvykle sjednává, případně je převezme pojistitel do pojistné ochrany pouze z hlediska ryze obchodního⁴⁷⁹. Záměrně, mluvím-li o rozhodnutí pojistitele přijmout do pojistné ochrany jako předmět pojištění vznik

⁴⁷⁵ běžně je v pojišťovnické praxi užíván i výraz „omezené krytí; rovněž je užíván i původní název, používaný zajišťovateli na evropském i světovém pojišťovacím trhu „named perils“

⁴⁷⁶ u věcného rozsahu pojistného krytí „pojištění proti všem pojistným nebezpečím“ je běžně užíván výraz „all risks“, nazýváno též „všerizikové pojištění“, „pojištění na všechna rizika“

⁴⁷⁷ tzv. „kasko pojištění“

⁴⁷⁸ tzv. „cargo pojištění“

⁴⁷⁹ jde obvykle o požadavek významného klienta příslušného pojistitele („VIP“).

odpovědnosti za škodu, používám výraz „riziko“, neboť pojistitel zvažuje, s ohledem na úpis rizika, již míru pravděpodobnosti vzniku škody, způsobené daným pojistným nebezpečím. V pojištění velkých rizik se tak děje na základě zprávy, vypracované rizikovým inženýrem.

Rizika, jež v pojistných podmínkách pojistitel vyloučuje ze základního rozsahu pojištění, lze rozdělit na dále standardně pojistitelná formou připojištění, obtížně pojistitelná a obvykle nepojistitelná, a to nepojistitelná proto, že jsou předmětem jiného, speciálního pojistného produktu, ať již v režimu dobrovolných smluvních pojištění či jsou předmětem zákonného nebo povinně smluvního pojištění, či je nelze pojistit z důvodu jiných, jež v této kapitole postupně uvádím⁴⁸⁰. V příslušných pojistných podmínkách můžeme vysledovat dvě skupiny pojistných nebezpečí, která do základního rozsahu pojištění zahrnuta nejsou. Ustanovení kogentní taxativně uvádějí ta, která dále do pojištění odpovědnosti za škodu přijmout nelze; ustanovení dispozitivní ponechávají smluvní volnost vztahů, tedy příslušná pojistná nebezpečí lze po dohodě pojistitele a pojistníka do pojistné ochrany dále včlenit.

Do skupiny kogentních ustanovení patří především dvě základní výluky z pojistné ochrany pro případ vzniku pojištění odpovědnosti za škodu a s ní spojené povinnosti daného subjektu škodu takto vzniklou uhradit, a to vznik odpovědnosti za škodu, která byla způsobena pojištěným úmyslně⁴⁸¹, případně hrubou nedbalostí anebo vznik odpovědnosti, která byla převzata nad rámec stanovený právními předpisy. Dále je z rozsahu pojistné ochrany rovněž vyloučen vznik odpovědnosti za škodu, která byla způsobena příbuzným v řadě přímé či osobou žijící ve společné domácnosti s pojištěným, případně i za škodu, způsobenou společníkovi pojištěného či jiné osobě, která vykonává činnost společně s pojištěným.

V této kapitole postupně, po vysvětlení základního věcného rozsahu pojistného krytí uvádím rizika, jež na základě dispozitivních ustanovení v pojistných podmínkách jsou pro pojistitel přijatelná, a to nejprve ta, jež jsou pojistitelná standardně a ze základního rozsahu pojištění jsou vyňata pouze proto, že pro velkou část zájemců o pojištění by byl takto uvedený rozsah pojistné krytí s ohledem na jejich potřeby

⁴⁸⁰ kapitola 5.2 této práce – „Rizika standardně pojistitelná formou připojištění“, kapitola 5.3 „Rizika obtížně pojistitelná“, kapitola 5.4 „Rizika obvykle nepojistitelná“

⁴⁸¹ výjimku zde tvoří povinné pojištění dle zákona č. 168/1999 Sb., o pojištění odpovědnosti z provozu vozidla, kde v základním rozsahu pojištění je zahrnuto i úmyslné jednání pojištěných osob

prakticky nadbytečný⁴⁸². Dále pak uvádím ta, jež lze do pojištění přijmout pouze s větší či menší mírou obtížnosti, dále pojistitelná velice obtížně, až po ta rizika, jež jsou předmětem výše zmíněných kogentních ustanovení. V jednotlivých částech této kapitoly rovněž uvádím odkaz na příslušné právní předpisy, podle nichž je třeba danou právní odpovědnost posuzovat.

⁴⁸² jako příklad uvádím doplňkové pojištění pro případ vzniku odpovědnosti za škodu zaměstnanců, odpovědnosti za škodu na věcech užívaných a převzatých, odpovědnosti škodu na věcech odložených v souvislosti s provozováním určité činnosti, nemá-li příslušný zájemce o pojištění zaměstnanec, nepřebírá-li v souvislosti se svou činností věci, aby na nich provedl objednanou činnost, či neužívá-li žádné cizí věci (např. na základě nájemní smluvy), neprovozuje-li zařízení, s jehož činností je spojeno odkládání věcí)

5.1. Rizika v základním rozsahu pojistné ochrany

Pojištění odpovědnosti, u nichž dané pojistné nebezpečí není zahrnuto v základním rozsahu pojistné ochrany, je sjednávána formou doplňkových pojištění k základnímu rozsahu pojištění. Tato doplňková pojistná ochrana je potřebná pouze v pojištění podnikatelských rizik (např. odpovědnost za škodu, způsobenou vadným výrobkem, odpovědnost za škodu na věcech, které pojištěný převzal k provedení určité činnosti, apod.). Pokud bychom měli stanovit rozsah, či míru právní odpovědnosti, jež je předmětem sjednáváného pojištění v jeho základním rozsahu, je třeba tyto pojistné produkty rozdělit na ty, jež jsou určeny podnikatelské sféře anebo občanům v jejich běžném občanském životě, tedy nikoli v pracovně právních vztazích⁴⁸³. Do základního rozsahu pojištění odpovědnosti podnikatelů je zahrnuta jako předmět pojištění především odpovědnost obecná⁴⁸⁴, odpovědnost za škodu, způsobenou provozní činností⁴⁸⁵ a některé případy zvláštní odpovědnosti⁴⁸⁶. Podstatná většina případů vzniklé právní odpovědnosti v pojištění odpovědnosti podnikatelských rizik je posuzována v souladu s dikcí daných ustanovení jako odpovědnost objektivní, s větším či menším počtem liberačních důvodů. Většina případů zvláštní odpovědnosti v občansko právních, pracovně právních a obchodně závazkových vztazích je obvykle předmětem speciálních pojistných produktů⁴⁸⁷.

Předmětem pojištění v základním rozsahu pojistné ochrany je vznik právní odpovědnosti za škodu občana v běžném občanském životě a vznik právní odpovědnosti za škodu právnické osoby, či fyzické osoby podnikající, pokud se nejedná o odpovědnost z provozní činnosti a není případem zvláštní odpovědnosti

⁴⁸³ odpovědnost zaměstnance za škodu, která vznikne při plnění pracovních úkolů či v přímé souvislosti s tím je předmětem pojištění samostatného pojistného produktu, blíže viz výklad v kapitole 5.3.1,

⁴⁸⁴ především viz ust. § 420 zákona č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, dále ust. § 373 zákona č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník

⁴⁸⁵ ust. § 420a zákona č. 40/1964 Sb.

⁴⁸⁶ ust. § 421a, § 422, § 433 zákona č. 40/1964 Sb., občanský zákoník

⁴⁸⁷ zákonné pojištění odpovědnosti zaměstnavatele za pracovní úrazy a nemoci z povolání dle ust. § 366, zákona č. 262/2006 Sb., zákoník práce – viz kapitola 3.1 (odpovědnost za pracovní úrazy a nemoci z povolání), povinné pojištění odpovědnosti za škodu z provozu vozidla – viz kapitola 3.3.1 (odpovědnost za škodu dle ust. § 427 a § 431 zákona č. 40/1964 Sb., občanský zákoník), pojištění odpovědnosti z profesní činnosti – viz kapitola 6.2 (především odpovědnost za škody dle ust. § 420a, zákona č. 40/1964 Sb., občanský zákoník), pojištění odpovědnosti dopravce a zasílatele, viz kapitola 6.4 (odpovědnost dle ust. § 603 a ust. § 622 a násl., zákona č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník, případně odpovědnost dle multilaterálních dohod, uvedených v příloze č. 4 a 5)

podle příslušných ustanovení občanského zákona či jiných příslušných právních předpisů.

5.1.1. Odpovědnost obecná

Ustanovení obecné odpovědnosti dle občanského zákona je založeno na principu presumovaného zavinění. Toto ustanovení se použije v případě posuzování náhrady škody, pokud nelze pro posouzení odpovědnosti užít některá jiná ustanovení občanského zákona, případně zvláštního právního předpisu⁴⁸⁸. Podle tohoto ustanovení odpovídá jak občan, dále pak i fyzická osoba podnikající či právnická osoba v občansko právních vztazích, pokud se nejedná o případ zvláštní odpovědnosti. Případy zvláštní odpovědnosti se od odpovědnosti obecné liší tím, že jsou při nich stanoveny samostatně podmínky odpovědnosti se zřetelem na zvláštní povahu situací, jichž se dotýkají⁴⁸⁹.

Právní úprava obecné odpovědnosti dle obchodního zákoníku⁴⁹⁰ platí pro každou škodu způsobenou porušením závazku a má pro obchodní závazkové vztahy obecný charakter. Speciální úprava k tomuto obecnému ustanovení o náhradě škody je provedena v případě, že se jedná o odpovědnost za převzetí věci a uložení dokumentů, pak pro praxi v pojišťovnictví, při posuzování odpovědnosti za škodu pojištěných subjektů, půjde zejména o odpovědnost skladovatele⁴⁹¹, odpovědnost zasílatele (speditéra)⁴⁹², odpovědnost dopravce⁴⁹³.

Takto upravená odpovědnost za škodu je odpovědností objektivní, neuplatňuje se zde hledisko, zda podnikatel, který porušil svůj závazek, toto porušení zavinil či ne. Nejedná se však o odpovědnost absolutní a podle dikce zákona má ten, kdo porušil

⁴⁸⁸ ust. § 420 zákona č. 40/1964 Sb., občanský zákoník

⁴⁸⁹ Holub Milan a kolektiv, *Občanský zákoník, Poznámkové vydání s judikaturou a novou literaturou (včetně věcného rejstříku)*, 9. doplněné vydání podle právního stavu k 1. 1. 2003, Linde Praha, a.s., 2002, ISBN 80-7201-336-X, str. 440-441

⁴⁹⁰ zákon č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník, viz ust. § 373 - 374

⁴⁹¹ viz ust. § 533 zákona č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník, příslušná právní úprava zmíněna v kapitole 5.2.1, *pojednávající o pojištění odpovědnosti za škodu na věcech, které pojištěný převzal, aby na nich provedl objednanou činnost*

⁴⁹² viz ust. § 603 zákona č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník, příslušná právní úprava zmíněna v kapitole 6.4, *pojednávající o pojištění odpovědnosti za škodu dopravce a zasílatele*

⁴⁹³ viz ust. § 622 zákona č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník, příslušná právní úprava zmíněna v kapitole 6.4, *pojednávající o pojištění odpovědnosti za škodu dopravce a zasílatele*

svou povinnost z obchodně závazkového vztahu, možnost liberace. K vyloučení odpovědnosti dochází pouze v případě, jestliže do očekávaného průběhu věcí zasáhla vnější okolnost, kterou podnikatel (jež tak porušil svou povinnost ze závazkového vztahu) nemohl dost dobře překonat, ani ji nemohl v době vzniku závazku předpokládat. Vychází se z posouzení, zda by bylo možno při vynaložení veškeré péče, kterou lze od podnikatele obecně očekávat, tuto překážku překonat. Výrazem „rozumně předpokládat“ je pak míněno, že nejde o absolutní nemožnost nastalou překážku překonat, ale za překážku vylučující odpovědnost se nepovažuje taková překážka, pokud ji lze překonat s maximálním využitím všech možností a sil, které lze na podnikateli požadovat (horní hranice objektivně posouzených možností).

S právní úpravou shora uvedenou se tak budeme setkávat především v souvislosti s pojištěním odpovědnosti za škody členů představenstev a dozorčích rad, vedoucích podniku⁴⁹⁴, dále pak i v pojištění odpovědnosti dopravce, speditéra, kdy tito podnikatelé poruší svoji povinnost v obchodně závazkových vztazích, ale nebude se jednat o speciálně upravenou odpovědnost ze smluv přepravních a zasílatelských.

5.1.2. Odpovědnost za škodu způsobenou provozní činností

V případě posuzování odpovědnosti za škodu způsobenou provozní činností dle občanského zákoníku⁴⁹⁵ se jedná o odpovědnost objektivní, bez ohledu na zavinění kohokoliv; podstatné pro posuzování je pouze skutečnost, že škoda byla způsobena provozní činností. Zákon tu stanoví ab abstracto obecnou odpovědnost spojenou s tím, že každý odpovídá za škodu, pokud ji způsobí provozní činností. Výklad pojmu "provozní činnost" chápeme jako určitou aktivní činnost, která má povahu činnosti a organizovaně směřuje ke splnění určitého cíle, tedy o organizovanou, cílevědomou

⁴⁹⁴ Ostaně, pohlédneme-li do vývoje právní úpravy obchodního zákoníku za posledních let, zjistíme, že počet zvláštních ustanovení o odpovědnosti za škodu významně narostl. Velmi často se jedná o odpovědnost za škodu fyzických osob, zejména členů orgánů obchodních společností (jde o škody výlučně ve sféře finanční). Dokonce v ust. § 179, odst. 2, věta druhá, zákonodárce ustanovil absolutní odpovědnost členů představenstva za neoprávněné vyplacení dividendy.

⁴⁹⁵ ust. § 420a zákona č. 40/1964 Sb., občanský zákoník

činnost, bez ohledu na to, o jakou činnost jde⁴⁹⁶. Předmět této činnosti je vymezen ve zřizovací listině, v oprávnění k podnikatelské činnosti, v živnostenském oprávnění popř. oprávnění provozovat určitou činnost podle zvláštního předpisu. Možnost liberace dikce zákona připouští pouze v případě, kdy ke škodě dojde neodvratitelnou událostí, nemající původ v provozu či vlastním jednáním poškozeného.

Právní úprava návrhu nového občanského zákona, v ust. § 2894 formuluje liberační důvody značně mírněji, a to především v souvislosti s rozlišením právní odpovědnosti za škodu způsobenou provozní činností a odpovědnosti za škodu způsobenou provozem zvláště nebezpečným. Liberačním důvodem, formulovaným v této nové koncepci právní úpravy je „vynaložení veškeré péče, kterou lze rozumně požadovat, aby ke škodě nedošlo“⁴⁹⁷.

5.1.3. Odpovědnost za škodu způsobenou těmi, kteří nemohou posoudit následky svého jednání

Tato odpovědnost je předmětem pojištění v základním rozsahu pojistné ochrany v pojištění podnikatelů i v pojištění občanů. Ustanovení § 422 občanského zákona takto řeší případy zvláštní odpovědnosti, kdy škodu způsobily osoby, které jsou pod zvláštní péčí zákona a to nezletilí anebo osoby stížené duševní poruchou, nad nimiž je třeba vykonávat náležitý dohled. Tuto povinnost mají zejména rodiče, osvojitelé, pěstouni, opatrovníci, právnická či fyzická osoba, které byli výše uvedeni se souhlasem pověřené osoby svěřeni (byť třeba jen krátkodobě). Odpovědnost za škodu bude přicházet v úvahu v pojištění odpovědnosti za škody občanů - pojištění domácnosti a dále u organizací, které v rámci své činnosti o tyto osoby pečují (školská a předškolská zařízení, výchovné ústavy, apod.). V případě, že nezletilý nebo ten, kdo je stížen duševní poruchou, způsobí škodu, odpovídá za ni v případě, že je schopen ovládnout své jednání a posoudit jeho následky; společně a nerozdílně s ním však odpovídá ten, kdo je povinen vykonávat nad ním dohled. Není-li tento subjekt schopen ovládnout své jednání a posoudit jeho následky, pak se odpovědnost přesouvá na

⁴⁹⁶ Holub Milan a kolektiv, *Občanský zákoník, Poznámkové vydání s judikaturou a novou literaturou (včetně věcného rejstříku)*, 9. doplněné vydání podle právního stavu k 1. 1. 2003, Linde Praha, a.s., 2002, ISBN 80-7201-336-X, str. 456-457

⁴⁹⁷ Viz text občanského zákona a důvodová zpráva k připravenému vládnímu návrhu zákona, který byl ve třetím čtení Sněmovnou Parlamentu ČR dne 9. 11. 2011 přijat. Zdroj: <http://psp.cz>

toho, kdo je povinen vykonávat nad ním dozor. Taková osoba se pak odpovědnosti zproští, prokáže-li, že náležitý dohled nezanedbala. Pokud jde však o náležitý dohled, nelze jím v souladu s dikcí zákona rozumět dohled stálý, nepřetržitý, bezprostřední, neboť v takovém případě by bylo dle zákona zproštění se odpovědnosti nemožné a danou odpovědnost by pak bylo nutno chápat jako odpovědnost absolutní⁴⁹⁸. Rovněž je takto nutno vzít na zřetel i další okolnosti týkající se osoby podléhající dohledu, například věk, povahové vlastnosti, celkové chování nezletilce⁴⁹⁹. Standardně je v upisovací politice pojistitele vzít v úvahu činnost a aktivity zájemce o pojištění - podnikatele, u občana (jako fyzické osoby, nepodnikající) pak jeho rodinný stav, zájmy a podobně.

5.1.4. Odpovědnost za škodu, která má původ v povaze přístroje nebo věci použité při plnění závazku

Podle tohoto případu zvláštní odpovědnosti dle ust. § 421a občanského zákona je posuzována velká část škod, vzniklých v souvislosti s poskytováním zdravotnické a veterinární péče, ale i škod u příbuzných profesí, například poskytujících kosmetické a pedikérské služby, provozující masážní a rehabilitační střediska, fitness-centra, kadeřnictví, převážně tedy činnosti epidemiologicky závažné⁵⁰⁰. Dle dikce zákona každý odpovídá za škodu způsobenou okolnostmi, které mají původ v povaze přístroje nebo jiné věci, jichž bylo při plnění závazku použito; odpovědnost se vztahuje i na poskytování zdravotnických, veterinárních a jiných biologických služeb. U tohoto ustanovení není možná liberace, mluvíme o odpovědnosti absolutní. Zákon striktně stanoví: „této odpovědnosti se nelze zprostit“.
Odpovědnost je dána i tehdy, jestliže látka či přístroj vyvolaly účinky, ke kterým obecně nedochází (alergie na určitou látku, zvýšená citlivost). Protože není dovolena liberace, nepomůže ani tvrzení, že odpovědný subjekt provedl vše, co bylo v jeho silách, aby vzniku škody zabránil (například tvrzení, že bylo postupováno podle příslušných

⁴⁹⁸ Holub Milan a kolektiv, *Občanský zákoník, Poznámkové vydání s judikaturou a novou literaturou (včetně věcného rejstříku)*, 9. doplněné vydání podle právního stavu k 1. 1. 2003, Linde Praha, a.s., 2002, ISBN 80-7201-336-X, str. 465

⁴⁹⁹ Holub Milan a kolektiv, *Občanský zákoník, Poznámkové vydání s judikaturou a novou literaturou (včetně věcného rejstříku)*, 9. doplněné vydání podle právního stavu k 1. 1. 2003, Linde Praha, a.s., 2002, ISBN 80-7201-336-X, str. 465

⁵⁰⁰ zákon č. 258/2000 Sb. o ochraně veřejného zdraví a o změně některých souvisejících zákonů, ustanovení § 19 a násl.

pravidel pro konkrétní činnost, tzv. lege artis, dle zásad medicíny, všech zásad hygienických, apod.). Nepomohou ani tvrzení, že by ke škodě došlo i jinak. Relevantní v daném případě však může být zavinění poškozeného⁵⁰¹.

Ke zcela zásadnímu průlomů dojde pro posuzování právní odpovědnosti těch, jichž se tato úprava týká, až vstoupí v účinnost připravená koncepce občanského zákona. Ta nejdříve navrhovala dvě varianty nové právní úpravy, z nichž obě značně zmírňují rozsah odpovědnosti za takto vzniklou škodu a navrhly tak koncepci, odpovídající standardům civilních kodexů kontinentální Evropy⁵⁰². V současném vládním návrhu, přijatém Sněmovnou Parlamentu ČR, v ust. § 2906 a násl. „Škoda způsobená věcí“ se omezuje povinnost k náhradě škody pouze na případy, kdy škodu způsobila vada věci, použité při plnění; dále se zde rozšiřuje i právní úprava k náhradě škody v některých speciálních případech. Vstoupí-li tato právní úprava v účinnost, pak bude odstraněna na straně poskytovatelů příslušných služeb neúnosná zátěž, spočívající v této nejvyšší formě právní odpovědnosti za škodu. Na straně pojistitelů pak dojde k ulehčení práce při příjmu příslušných rizik do pojištění, a to i v návaznosti na skutečnost, že bude značně jednodušší sjednat u zajistitelů adekvátní zajistnou ochranu pro daný rozsah pojištění. Znamená to, že v důsledku toho by sazby pojistného měly postupně klesat, nebude-li zásadním způsobem rozšiřován rozsah daného pojištění (věcný, případně i územní).

5.1.5. Odpovědnost za škodu na věcech vnesených a odložených

Důležitým předmětem pojištění – vznikem právní odpovědnosti za škodu, který bývá obvykle začleněn do základního rozsahu pojištění, je rovněž odpovědnost

⁵⁰¹ Holub Milan a kolektiv, *Občanský zákoník, Poznámkové vydání s judikaturou a novou literaturou (včetně věcného rejstříku)*, 9. doplněné vydání podle právního stavu k 1. 1. 2003, Linde Praha, a.s., 2002, ISBN 80-7201-336-X, str. 462

⁵⁰² Viz text návrhu občanského zákona a důvodová zpráva k připravovanému návrhu, zveřejněná na stránkách Ministerstva spravedlnosti text návrhu občanského zákona ze dne 30. 6. 2008 a důvodová zpráva k němu ze dne 30. 5. 2008. První z připravovaných variant v návrhu nové právní úpravy občanského zákona se v ust. § 2666 omezila na povinnost k náhradě škody, způsobenou věcí při plnění závazku jen na případy, kdy škodu způsobila vada věci při plnění tohoto závazku použitá, druhá varianta právní úpravy navrhla dané ustanovení z osnovy předkládaného návrhu vypustit s tím, že případný vznik právní odpovědnosti by byl posuzován jako odpovědnost za škodu, způsobená porušením ze smlouvy (ustanovení § 2643 připravované díkce zákona). Zdroj: <http://portal.justice.cz/ms>

za škodu na věcech vnesených a odložených. Tato zvláštní právní úprava odpovědnosti je zakotvena v ust. § 433 občanského zákona⁵⁰³. Pojištění této odpovědnosti je nutné pro podniky, poskytující ubytovací služby, zejména hotely, ubytovny, koleje, rekreační zařízení (příp. chatičky, bungalovy) nemocniční zařízení, tedy ty, s jejichž činností je spojeno vnášení věcí do prostor, jež jsou vyhrazeny k ubytování či uložení věcí a dále pro podniky, s jejichž činností je spojeno odkládání věcí - tedy provoz restaurací a jídelen, kadeřnictví, kosmetických salónů, fitness středisek, bazénů, ale i ambulantního zdravotnického zařízení, apod. Odpovědnosti se provozovatel takového zařízení nemůže zprostit jednostranným prohlášením ani dohodou. Jediným liberačním důvodem je prokázání skutečnosti, že by ke škodě došlo i jinak. Samozřejmě, je-li u provozované činnosti zřízena šatna či jiná adekvátní úschova věcí, pak nároku na náhradu škody klient u provozovatele pozbývá, neodložil-li dané věci zde⁵⁰⁴. Stejně tak tomu bude v případě, kdy provozovatel ambulantního zdravotnického zařízení formou viditelného prohlášení žádá pacienty, aby při vstupu do ordinace brali všechny své věci s sebou. Pro provozovatele činností, s níž je tedy spojeno odkládání věcí, zákonná úprava vymezuje odpovědnost za škodu na věcech odložených na místě k tomu určených anebo obvyklých. V případě, že není místo k odkládání věcí určené, je možné použít místo k odkládání jiné, proti němuž provozovatel nevznesl námitky. Uvedené místo je pak „místem obvyklým“ a odložením věcí zde pak přebírá příslušný provozovatel takové činnosti stejnou odpovědnost, jako by věc byla odložena na místě určeném. Zákon dále stanoví omezenou náhradovou povinnost v případě klenotů, peněz a cenností, jež byly do provozovny vneseny či v ní odloženy, dále pak stanoví průpad práva na náhradu škody v případě, není-li uplatněno v zákonem stanovené lhůtě⁵⁰⁵.

⁵⁰³ Viz zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník upravuje v ust. § 433, odst. 1, odpovědnost za škodu na věcech vnesených, odst. 2 téhož paragrafu pak odpovědnost za škodu na věcech odložených. Odstavec 3 pak vymezuje nemožnost zprostit se dané odpovědnosti jednostranným prohlášením.

⁵⁰⁴ V případě, že se jedná o věci cenné, je to samozřejmě i ve vlastním zájmu klienta provozovatele, neboť v případě odpovědnosti za věci převzaté do úschovy není omezena náhradová povinnost provozovatele, jak je tomu v případě věcí odložených (viz ust. § 434, odst. 2, zákona č. 40/1964 Sb., občanský zákoník)

⁵⁰⁵ omezenou náhradovou povinnost za škodu na věcech vnesených nebo odložených upravuje § 434, odst. 2, zákona č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, průpad práva na náhradu škody, není-li uplatněno nejpozději do patnáctého dne po té, kdy se poškozený o škodě dozvěděl, pak § 436 téhož právního předpisu

5.1.6. Odpovědnost za škodu způsobenou provozem dopravních prostředků

Tato odpovědnost bude ve většině případů předmětem povinně smluvního pojištění z provozu dopravních prostředků⁵⁰⁶. Nepůjde-li o provoz dopravního prostředku, kde vznik odpovědnosti za škodu je předmětem povinného pojištění, pak bude pojistná ochrana zahrnuta v základním rozsahu pojištění (například provoz povoznictví, výletní jízdy bryčkou, pramicí, provoz eskalátorů, apod.). Uvedená odpovědnost je upravena v ustanoveních § 427 až 431 občanského zákona⁵⁰⁷ jako odpovědnost objektivní.

Provozovatelem a nositelem této odpovědnosti může být právnická či fyzická osoba provozující dopravu jako svoji hlavní provozní činnost anebo jiný provozovatel motorového vozidla, motorového plavidla, provozovatel letadla (motorového i bezmotorového). Jde-li o první případ okruhu potencionálně odpovědných osob, pak není rozhodující, zda jde o dopravní prostředek motorový či nemotorový. Může jít o dráhu, leteckou či automobilovou dopravu, dopravu provozovanou prostřednictvím koňských povozů, provoz eskalátory (v metru, na nádražích, letišti), výtahy, provoz lodní dopravy (loděmi, čluny, pramicí s vesly, apod.).

Jde-li však o jiného provozovatele dopravního prostředku, tento jiný provozovatel odpovídá pouze za provoz motorového vozidla, motorového plavidla a letadla. Takto odpovídá tedy nejen právnická osoba či fyzická osoba podnikající, ale i občan, který provozuje některý z těchto dopravních prostředků, i když pouze k rekreačním účelům. Nicméně u této druhé skupiny případně odpovědných osob se znění těchto ustanovení nevztahuje na provoz jakýchkoliv nemotorových vozidel, provozovaných na souši a po vodě.

⁵⁰⁶ uvedené povinné pojištění upravuje: zákon č. 168/1999 Sb., o pojištění odpovědnosti z provozu vozidla, zákon č. 49/1997 Sb., o civilním letectví, zákon č. 114/1995 Sb., o vnitrozemské plavbě, zákon č. 266/1994, o drahách

⁵⁰⁷ zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník upravuje v ust. § 427 odpovědnost za škodu způsobenou zvláštní povahou provozu, v ust. § 431 pak střet povozů. V ust. § 428 pak daný právní předpis uvádí možnosti liberace, v ust. § 429 rozsah právní odpovědnosti za škodu upravenou tímto zákonem; ustanovení § 430 téhož právního předpisu pak řeší případy možnosti vzniku právní odpovědnosti jiné osoby než provozovatele daného vozidla, případně pak solidární odpovědnosti provozovatele s touto osobou.

Podmínkou objektivní odpovědnosti dopravního podniku a provozovatele dopravního prostředku je, aby škoda byla vyvolána zvláštní povahou provozu (dopravy). Nemusí přitom jít o jen o škody, které byly způsobeny jízdou vozidla, ale patří sem i škody, ke kterým došlo při přípravě na jízdu. Nejsou-li splněny podmínky zvláštní odpovědnosti podle výše citovaného ustanovení, pak lze odpovědnost posoudit pouze podle obecné odpovědnosti za škodu. Znamená to tedy v praxi, že v případě, kdy cestující při jízdě na eskalátorech utrpí škodu, jedná se o objektivní odpovědnost, je-li prokazatelné, že škoda byla způsobena zvláštní povahou tohoto provozu (například cestujícímu se při jízdě zatočí hlava, starší osoba při výstupu zakopne špatným odhadem svých schopností vystoupit z pohyblivých schodů). Liberec pak nepřichází v úvahu, neboť je zřejmé, že škoda byla vyvolána zvláštní povahou tohoto provozu.

Splaší-li se vozkovi při jízdě koně a narazí-li do stojícího vozidla a zároveň tím dojde ke zranění cestujících osob v bryčce, pak je třeba zkoumat, zda daný provozovatel dopravního prostředku je osobou právnickou či fyzickou osobou podnikající anebo zda se pouze jedná o občana, který vlastní koně a jezdí s nimi ve svém volném čase, pro svou zábavu, nikoli za úplatu. V prvním z uvedených případů je dána dle dikce zákona odpovědnost objektivní a není třeba zkoumat, zda provozovatel či řidič bryčky škodu zavinili. Ve druhém případě pak je třeba odpovědnost posoudit dle právní úpravy obecné odpovědnosti (odpovědnost za zavinění).

Jde-li o střet tramvají, pak bude třeba posuzovat takto vzniklou škodu jako škodu vzniklou provozem vozidla, nikoli škodu vzniklou střetem provozů (provozovatelem tramvají bude zřejmě jeden subjekt, tedy stejný provozovatel). Bude tomu tak zřejmě i v případě, střetnou-li se dva vlaky (provozovatel bude pravděpodobně tentýž - České dráhy, a.s.).

Pokud byla škoda způsobena okolnostmi, které mají původ v provozu dopravního prostředku, provozovatel se nemůže své odpovědnosti zprostit, ledaže prokáže, že škodě nemohlo být zabráněno ani při vynaložení veškerého úsilí, které lze na něm vyžadovat. Vynaložením veškerého úsilí ve smyslu tohoto ustanovení je třeba

rozumět všechnu objektivně možnou péči, kterou mohl provozovatel vyvinout⁵⁰⁸. V případě posuzování odpovědnosti za škodu při střetu vozidel odpovídají provozovatelé buď sobě navzájem anebo společně třetí osobě. Účast na vzniklé škodě je třeba posoudit podle vlivu, jaký měl ten či onen provoz na vzniku škody. Není třeba zkoumat porušení právní povinnosti (jedná se o odpovědnost objektivní), ani nemusí dojít ke konkrétnímu fyzickému střetu - jde o střetnutí provozů, nikoli o fyzické střetnutí vozidel (například řidič vozu, aby zabránil střetu s protijedoucím vozem, sjede mimo vozovku, narazí do plotu a poškodí vůz). V praxi se často stává, že vinu na střetu provozů nesou oba jeho účastníci – případně více účastníků provozu (každý se na něm určitou měrou podílel, a to porušením určitých povinností, které ukládají právní předpisy, např. nezvládnutím vozidla, nedostatečným vyhýbáním na zúžené vozovce, nepřiměřenou jízdou stavu a povaze vozovky). V takové případě zákon ukládá posoudit odpovědnost za takto vzniklou škodu dle podílu jejich účasti na způsobení vzniklé škody.

5.1.7. Odpovědnost za škody v pracovně právních vztazích

V této části své práce rozebírám dvě skupiny rizik, které jsou v základním rozsahu pojištění, případně je lze dále do pojištění odpovědnosti za škodu včlenit. Jde-li o pojištění podnikatelů, pak se jedná o odpovědnost zaměstnavatele za škodu, která bývá obvykle součástí základního rozsahu pojištění; většina pojistitelů dané riziko u malých a středních podnikatelů (neboť právě jich se daná pojistná ochrana týká) se oceňuje stanovením přírážky k pojistnému podle počtu zaměstnanců. Pouze někteří pojistitelé poskytují pojistnou ochranu příslušným doplňkovým pojištěním, což vysvětlují tím, že je zcela na vůli klienta, zda příslušný zájemce toto riziko do pojistné ochrany

⁵⁰⁸ Jako příklad lze uvést posuzování právní odpovědnosti za škodu provozovatele vlakové soupravy po té, co cestující, nedbaje pokynů průvodčího, při otevření dveří ještě předtím, než vlak zastavil, vypadl z vagonu a způsobil si vážné zranění. Průvodčí stojící v chodbě upozorňoval cestujícího na to, aby ještě počkal a dveře vagonu neotevíral. Cestující tento pokyn průvodčího neakceptoval. Soud vzal v úvahu, že průvodčí upozornil cestujícího na protiprávnost jeho počínání a toto mělo i význam z hlediska posouzení jeho spoluzavinění na vzniklé škodě (viz ust. § 441 zákona č. 40/1964 Sb., občanský zákoník). Rozsudek však nezprostil provozovatele drážního vozidla odpovědnosti za tuto škodu v plném rozsahu, neboť upozornění průvodčího sice bylo úsilím směřujícím k zabránění škody, avšak nelze ho považovat za vynaložení veškerého úsilí k zabránění škody. Průvodčí měl současně další možnosti zadržet cestujícího než jedno slovní upozornění.

začlenit chce, či jej nepožaduje. V pojištění velkých rizik je příslušná pojistná ochrana v základním rozsahu pojištění začleněna.

Dalším předmětem běžně sjednávaným pojištěním je v pojištění fyzických osob nepodnikajících (občanů) vznik odpovědnosti zaměstnance za škodu, kterou způsobí při výkonu povolání, tedy při plnění pracovních úkolů nebo v přímé souvislosti s tím svému zaměstnavateli. Toto pojištění se sjednává jako samostatný pojistný produkt, tedy odděleně od ostatních pojistných produktů. Někteří pojistitelé na českém trhu volí formu smluvních ujednání k základním pojistným podmínkám, které upravují pojištění odpovědnosti občana v běžném občanském životě.

Je-li předmětem pojištění vznik odpovědnosti zaměstnavatele, pak pojistná ochrana zahrnuje odpovědnost daného subjektu za škodu vůči jeho zaměstnanci při plnění pracovních úkolů nebo v přímé souvislosti s tím, mimo odpovědnosti za pracovní úrazy nebo nemoci z povolání⁵⁰⁹. Rozsahu sjednávané pojistné ochrany v dobrovolném pojištění se týkají především dvě právní úpravy odpovědnosti zaměstnavatele vůči zaměstnanci, odpovědnost obecná a odpovědnost za škodu na věcech odložených⁵¹⁰.

V případě posuzování *odpovědnosti obecné* odpovídá zaměstnavatel zaměstnanci za škodu, která mu vznikla při plnění pracovních úkolů nebo v přímé souvislosti s tím porušením právních povinností nebo úmyslným jednáním proti slušnosti a občanskému soužití. Aby poškozený mohl požadovat náhradu takto vzniklé škody, musí pouze prokázat, že mu tato škoda vznikla při plnění pracovních úkolů nebo v přímé souvislosti s tím. Zaměstnavatel zde odpovídá za škodu, způsobenou zaměstnanci, pokud vznikla zaviněním nějaké osoby a je zcela lhostejné, kdo touto osobou byl - tedy kdo porušil právní povinnost či kdo úmyslně jednal proti pravidlům slušnosti a občanského soužití (zda pracovník organizace či někdo jiný).

V případě vzniku *odpovědnosti zaměstnavatele za škodu na odložených věcech* stanoví příslušné ustanovení zákoníku práce povinnost zaměstnavatele uhradit

⁵⁰⁹ uvedená odpovědnost zaměstnavatele za pracovní úrazy a nemoci z povolání dle ust. § 366 zákona č. 262/2006 Sb., zákoník práce je kryta zákonným pojištěním dle příslušných právních předpisů - blíže viz kapitola 3.1 této práce

⁵¹⁰ zákon č. 262/2006 Sb., zákoník práce, ust. § 265, vymezující „obecnou odpovědnost zaměstnavatele“ a dále ust. § 267, upravující odpovědnost zaměstnavatel na odložených věcech, které si zaměstnanec odložil při plnění pracovních úkolů anebo v přímé souvislosti s tím

zaměstnanci vzniklou škodu na věcech, kterou tento pracovník utrpěl tak, že si tyto věci odložil při plnění pracovních úkolů nebo v přímé souvislosti s tím na místě k tomu určenému nebo na místě, kam se obvykle odkládají. Zákon rovněž stanoví rozsah náhradové povinnosti zaměstnavatele⁵¹¹. V daném případě se opět jedná se o objektivní odpovědnost na straně zaměstnavatele, je lhostejná otázka škůdce, i to, jak ke škodě došlo (zda příčinou takto vzniklé škody byl živěl - požár, blesk či vloupání, krádež, či zda se vůbec objasní okolnosti ztráty či poškození) a kdo škodu zavinil. Podstatné pro právní základ nároku na náhradu škody v souladu s dikcí zákona je pouze splnění právní podmínky, že pracovník si prokazatelně tyto věci odložil za stanovených okolností na místě k tomu určeném či obvyklém a že škoda vznikla při plnění pracovních úkolů nebo v přímé souvislosti s tím⁵¹².

Právní odpovědnost občana jako zaměstnance, ať již jako zaměstnance na základě hlavního, vedlejšího či souběžného pracovního poměru⁵¹³, která je předmětem daného pojištění, je upravena v zákoníku práce jako odpovědnost subjektivní s tím, že se důkazní břemeno se navíc, odchylně od běžné koncepce subjektivní odpovědnosti v občansko právních či v obchodně závazkových vztazích, přesouvá na poškozeného, tedy na zaměstnavatele. Zákoník práce zde stanoví odpovědnost zaměstnance za zavinění s tím, že dle daného ustanovení je organizace povinna toto zavinění prokázat, na rozdíl od ostatních zákonem stanovených subjektivních odpovědností, kde naopak škůdce musí prokazovat, že škodu nezavinil (výjimku tvoří pouze odpovědnost za vzniklý schodek na svěřených hodnotách a odpovědnost za ztrátu svěřených předmětů - tato odpovědnost však není předmětem pojištění)⁵¹⁴. Za plnění pracovních úkolů a přímou souvislost s tím se považuje činnost, kterou pracovník vykonává v rámci své profese a funkční (pracovní) náplně⁵¹⁵. V případě, že tedy pracovník způsobí svému zaměstnavateli škodu v době, kdy vybočí z plnění pracovních úkolů nebo činnosti, která je v přímé souvislosti s plněním pracovních úkolů (poškodí služební vozidlo při "černé jízdě", poškodí stroj v dílně při výrobě či při opravě nějakého výrobku pro svou vlastní potřebu), nejedná se

⁵¹¹ zákon č. 262/2006 Sb., zákoník práce, především ust. § 268

⁵¹² z pohledu toho, kdo je povinen uhradit takto vzniklou škodu (případně jeho zástupce - např. pojistitele) je však rovněž nutné zkoumat, zda nedošlo k průpadu práva v souladu s ust. § 267, odst. 2, zákona č. 262/2006 Sb., zákoník práce

⁵¹³ ust. § 33 a násl. zákona č. 262/2006 Sb., zákoník práce

⁵¹⁴ zákon č. 262/2006 Sb., zákoník práce, ust. § 250, odst. 3

⁵¹⁵ viz ust. § 34, odst. 1, zákona č. 262/2006 Sb., zákoník práce

o odpovědnost ve smyslu ustanovení zákoníku práce, ale tuto odpovědnost je třeba posuzovat podle obecného ustanovení o odpovědnosti v občansko právních vztazích⁵¹⁶. Dané pojištění se vztahuje i na škody, způsobené na věcech movitých, svěřených k výkonu práce, pokud dojde k jejich poškození nebo zničení; z daného pojištění je však vyloučena škoda v případě vzniku odpovědnosti za ztrátu či pohřešování daného předmětu.

Samozřejmě jako každý druh pojištění má i tento pojistný produkt další specifické výluky z pojištění. Těmi nejběžnějšími jsou škody, vzniklé při činnosti konané na základě dohody o provedení práce či dohody o pracovní činnosti⁵¹⁷, dále škody vzniklé zanedbáním předepsané obsluhy či údržby (tedy nečinností), škody, vzniklé schodkem na svěřených hodnotách, které je pracovník povinen vyúčtovat a škody, vzniklé vyrobením vadného výrobku nebo vadnou manuální prací při montážích, opravách, úpravách a stavebních pracích. V předchozím výkladu jsem již zmínila několikrát skutečnost, že účelem škodového pojištění je poskytnout náhradu za škodu, vznikne-li nahodilou událostí, blíže specifikovanou v pojistné smlouvě⁵¹⁸. V kapitole 2.2.4 této práce zmiňuji i problematiku posouzení skutkového stavu věci v případě, byla-li škoda způsobena jednáním, které může být považováno za úmysl či nedbalost hrubou, a tím i ony pověstné „misky vah“ v rukou toho, kdo by měl takové jednání posoudit a zvážit, zda je dán právní základ nároku na náhradu škody, případně právní základ nároku na plnění z pojištění. V návaznosti na to tedy se pojistitel snaží z pojistné ochrany (nikoli pouze v tomto případě, ale i v ostatních pojištění odpovědnosti za škodu) vyloučit ta rizika, u nichž je zřejmé, že jednání pojištěného by mohlo být v mnoha případech účelové, úmyslné. Pojistitel by se takřka ve všech z těchto uvedených případů ocitl v důkazní nouzi, neboť důkazní břemeno je na něm. Samozřejmě jsou z pojistné ochrany u tohoto druhu pojištění (stejně tak jako i u pojištění jiných) vyloučeny škody, které způsobí takto zaměstnanec svému zaměstnavateli požitím alkoholických nápojů nebo požitím jiných psychotropních látek nebo omamných látek.

⁵¹⁶ust. § 420 zákona č. 40/1964 Sb., občanský zákoník

⁵¹⁷ust. § 74 a násl. zákona č. 262/2006 Sb., zákoník práce

⁵¹⁸viz též zákon č. 37/2004 Sb., o pojistné smlouvě, ust. § 2 aust. § 3, písm. z).

5.1.8. Odpovědnost za sjízdnost a schůdnost

Odpovědnost za sjízdnost, upravená pro vlastníky dálnice, silnice nebo místní komunikace, je v základním rozsahu pojistné ochrany začleněna, sjedná-li daný subjekt pojištění odpovědnosti za škodu z provozní činnosti organizace. Odpovědnost za schůdnost vlastníků místních komunikací a dále vlastníků nemovitostí, kteří v zastavěném území obce hraničí se silnicí nebo s místní komunikací, bývá rovněž vždy začleněna v základním rozsahu pojistné ochrany. U právnických osob je součástí pojištění odpovědnosti z provozní činnosti organizace (u obcí, jako vlastníků místních komunikací), dříve tomu bylo i tak v pojištění odpovědnosti za škodu vyplývající z vlastnictví nemovitosti všech těch subjektů, jejichž nemovitosti se nacházely na pozemku, hraničící v zastavěném území obce se silnicí nebo místní komunikací⁵¹⁹.

Odpovědnost vlastníků komunikací, v souvislosti se škodou, jež vznikne v důsledku závady ve sjízdnosti či schůdnosti, upravuje zákon o pozemních komunikacích⁵²⁰. Tento právní předpis v ust. § 27 stanoví určitým fyzickým i právnickým osobám odpovědnost za sjízdnost a schůdnost komunikací za přesně vymezených podmínek. Vlastník dálnice, silnice nebo místní komunikace odpovídá za jejich sjízdnost a je povinen uhradit jejich uživateli škodu, byla-li její příčinou závada ve sjízdnosti. U odpovědného subjektu může dojít k liberaci, prokáže-li, že nebylo v mezích jeho možností uvedenou závadu odstranit, u závady způsobené povětrnostními situacemi a jejich důsledky případně takovou závadu zmírnitani předepsaným způsobem na ni upozornit⁵²¹.

Odpovědnost pro vlastníky místní komunikace a chodníků za škodu je dána, byla-li její příčinou závada ve schůdnosti chodníku, místní komunikace nebo průjezdního úseku silnice. K liberaci může dojít v případě, prokáže-li daný subjekt, že nebylo v mezích jeho možností uvedenou závadu odstranit, u závady způsobené povětrnostními situacemi a jejich důsledky takovou závadu zmírnit. Zákon rovněž stanoví možnost nezajišťovat sjízdnost či schůdnost na komunikacích malého

⁵¹⁹ Zákon č. 13/1997 Sb., ust. § 27, odst. 4, právní stav do 30. 6. 2009, tj. před novelou dané zákona, provedenou zákonem č. 227/2009 Sb.

⁵²⁰ zákon č. 13/1997 Sb., o pozemních komunikacích (silniční zákon)

⁵²¹ výraz „zmírnění“ byl převzat z předpisů států EU, protože ani dokonale propluhovaná a chemicky ošetřená vozovka nemůže být tak spolehlivě sjízdná jako vozovka suchá. Zdroj: <http://www.senat.cz>, sněmovní tisk 38/4 ; daná odpovědnost je upravena v ust. § 27, odst. 2, zmíněného zákona

významu, upravuje však povinnost jejich vymezení a označení. Pro vymezení rozsahu, způsobu a časových lhůt pro odstraňování závad ve sjízdnosti odkazuje na příslušný prováděcí předpis, pro vymezení rozsahu, způsobu a lhůt odstraňování závad ve schůdnosti pak na obecně závazné vyhlášky obce.

Závadami ve sjízdnosti (schůdnosti) jsou pro účely tohoto zákona takové jevy, které nemohl řidič vozidla (chodec) předvídat ani při pohybu přizpůsobenému stavebnímu a dopravně technickému stavu komunikace. Závady je přitom možno rozdělit do dvou skupin: *závady vzniklé lidskou činností* (resp. nečinností), kam patří ojedinělé výtluky nebo překopy v jinak rovném povrchu vozovky, propadlá místa (popř. propadlé kryty inženýrských sítí), nevhodně uložený údržbový materiál, neoznačená místa zúžení v důsledku stavebních prací nebo jiného zvláštního užívání komunikace⁵²², rozlitý olej, nafta na vozovce, apod., *závady způsobené přírodními vlivy* zejména v zimním období (sníh, náledí, namrzající déšť, namrzlá voda stékající na vozovku), spadlé stromy a jejich větve, zatopená vozovka, zemina nanesená na vozovku po prudkém dešti nebo po sesuvu půdy apod.

Mluvíme-li o odpovědnosti příslušného subjektu za schůdnost, je paradoxem, že dle právní úpravy, platné až do 30. 6. 2009⁵²³, byla objektivní odpovědnost za škodu, vzniklou závadou ve schůdnosti na chodníku, či místní komunikaci určené výhradně pro chodce, přičena vždy vlastníkovi přilehlé nemovitosti, jestliže jeho nemovitost v zastavěném území s předmětnou komunikací či chodníkem hraničila. Tato povinnost však vznikla nesplněním povinnosti, která je podle zákona explicitně uložena jiné osobě, a to vlastníkovi komunikace. Domnívám se, že přece nelze spravedlivě požadovat, aby někdo prováděl na své náklady a bez přiměřeného ohodnocení pracovního výkonu činnost ve prospěch druhého, vždyť to by se přičilo obecné zásadě „vlastnictví zavazuje“⁵²⁴. V obsahu zákona přitom nebyly vymezeny povinnosti majitelů jiných nemovitostí, než pozemních komunikací a to bez ohledu na to, zda pozemní komunikaci užívají či ne⁵²⁵. Rovněž silniční správní úřad při výkonu

⁵²² viz ust. 25 zákona č. 13/1997 Sb., o pozemních komunikacích (silniční zákon)

⁵²³ novela daného zákona, provedená zákonem č. 227/2009 Sb.

⁵²⁴ zákon č. 2/1993 Sb., Listina základních práv a svobod, čl. 11 odst. 3

⁵²⁵ viz ust. § 1 zákona č. 13/1997 Sb., o pozemních komunikacích: „Zákon upravuje kategorizaci pozemních komunikací, jejich stavbu, podmínky užívání a jejich ochranu, práva a povinnosti vlastníků pozemních komunikací a jejich uživatelů a výkon státní správy ve věcech pozemních komunikací příslušnými silničními správními úřady.“

státního dozoru⁵²⁶ je povinen a zmocněn vždy uplatňovat kontrolní a sankční pravomoci jen vůči vlastníkům, správcům a uživatelům pozemních komunikací, nikoliv vůči vlastníkům přilehlých nemovitostí. Snad bylo možno povinnost vlastníka přilehlé nemovitosti podepřít obecným ustanovením občanského zákoníku, podle něhož je každý povinen si počínat tak, aby nedocházelo ke škodám na zdraví, na majetku, na přírodě a na životním prostředí⁵²⁷. Takovou povinnost ale by měl potom i každý další uživatel dané komunikace. Vlastník nemovitosti, která v zastavěném území obce hraničí se silnicí nebo s místní komunikací, v takovém případě by splnil tedy svou zákonnou odpovědnost například tím, že upozorní vlastníka komunikace na stav chodníku nebo upozorní věcně a místně příslušný správní orgán na to, že vlastník pozemní komunikace nesplnil svou povinnost - zajistit odpovídající schůdnost. Již v minulých letech bylo upozorňováno z mnoha míst na to, že uvedenou právní úpravu je nutno změnit. Uložení takové povinnosti skupině občanů, kteří vlastní nemovitost sousedící s chodníkem, bývalo totiž označováno za diskriminaci z důvodu majetku ve smyslu čl. 14 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod⁵²⁸.

Po té, co daná novela zákona vstoupila v účinnost, bylo možné očekávat změny v posuzování příjmu rizika do pojištění odpovědnosti za škodu z provozu a držby nemovitosti. Podstatná většina škodných událostí, které pojistitelé v uplynulých letech museli řešit, byla způsobena právě závadami ve schůdnosti, způsobené především povětrnostními vlivy; riziko vzniku těchto škod se tak zcela jednoznačně přesunulo na obce. Po jednom jediném zimním období, které následovalo po provedené novele zákona, bohužel danou situaci nelze vyhodnotit. S ohledem na současnou situaci na pojistném trhu v pojištění středních a velkých rizik zcela jistě k navýšení pojistných sazeb nedojde, a to především z důvodů čistě obchodních.

⁵²⁶ust. § 41 a § 42 zákona č. 13/1997 Sb., o pozemních komunikacích

⁵²⁷obecná preventivní povinnost „neminem laedere“, viz ust. § 415, zákona č. 40/1964 Sb., občanský zákoník

⁵²⁸Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod (zkráceně Evropská úmluva o lidských právech; Úmluva EÚLP, ECHR) je jedním z nejdůležitějších mezinárodních smluvních dokumentů, jimiž je Česká republika vázána. Signatářské státy se v ní zavazují, že budou svým občanům garantovat standardní západoevropskou úroveň ochrany lidských práv. Česká a Slovenská Federativní republika podepsala Úmluvu 21. února 1991 a formálně 18. března 1992. Zveřejnění textu bylo provedeno Sdělením federálního ministerstva zahraničních věcí pod č. 209/1992. Zdroj: <http://pravniciradce.ihned.cz>

5.2. Rizika standardně pojistitelná formou připojištění

Předmětem doplňkových pojištění jsou obvykle případy zvláštní odpovědnosti, stejně tak je tomu ostatně i u produktů, pro něž jsou určeny zcela specifické pojistné podmínky, zpracovány odchylně od obecných pojistných podmínek pro pojištění podnikatelů či pojištění občanů. Některé z uvedených doplňkových pojištění jsou pak pro určité subjekty podnikající zcela zásadní a důležitá, tedy není-li sjednáno uvedené pojištění, je rozsah pojistné ochrany zcela nedostačující⁵²⁹. Je na obchodních zástupcích pojistitele, případně zprostředkovatelích pojištění, aby byli schopni nabídnout adekvátní rozsah pojistné ochrany příslušnému zájemci o pojištění.

V pojištění občanských rizik je naopak většina případů vzniklé právní odpovědnosti posuzována jako odpovědnost obecná, tedy odpovědnost subjektivní, s výjimkou případů zvláštní odpovědnosti za škodu, zejména, je-li škoda je způsobena těmi, kteří nemohou posoudit následky svého jednání.

5.2.1. Odpovědnost za škodu na věcech užívaných a převzatých

Předmětem doplňkových pojištění v odpovědnosti za škodu je rovněž odpovědnost na věcech, které pojištěný užívá anebo které převzal za účelem provedení objednané činnosti. Některí pojistitelé sjednávají uvedenou pojistnou ochranu jedním smluvním ujednáním, případně doložkou, někteří pojistitelé preferují připojištění shora uvedených rizik jednotlivě. Vzhledem k tomu, že tato pojištění se obvykle sjednávají bez začlenění rizika vzniku odpovědnosti za pohřešování užívané či převzaté věci, je třeba zajistit si případnou pojistnou ochranu pro tento případ jinak, tedy příslušným pojištěním majetku (pojištění cizí věci pro případ krádeže vloupání a loupežným přepadením). Pojistitelé totiž shodně vyžadují, aby si klienti pro uvedená

⁵²⁹ Příkladem může být především pojištění živnostníka, jehož předmětem podnikání je oprava elektroaparátur, běžně přejímaných do jeho provozovny za účelem opravy. Nebude-li mít tento podnikatel sjednáno pojištění odpovědnosti za škodu na věcech, které převzal, aby na nich provedl objednanou činnost, pak rozsah jeho pojistné ochrany v odpovědnosti za škodu je naprosto nedostačující. Stejným příkladem může být provozovatel restaurace, fitness centra, kosmetického salonu, apod., nebude-li mít sjednáno doplňkovou pojistnou ochranu pro případ vzniku odpovědnosti za škodu na věcech, které byly převzaty do úschovy.

zařízení (například sklady, opravny, haly, či jiné prostory, kde je užívaná věc instalována) zabezpečily pojistnou ochranu majetkovým pojištěním, kde pak samozřejmě požadují odpovídající zabezpečovací zařízení uvedeného objektu proti jmenovaným rizikům⁵³⁰. I přes skutečnost, že pojistná ochrana je v daném případě takto zúžena, z následujícího výkladu je zřejmé, že právní odpovědnost příslušného subjektu je odpovědností objektivní a rozsah i míra liberačních důvodů je podstatným způsobem danou právní úpravou omezena. Upisovatel daného pojištění pak za příslušná dodatková pojištění stanoví poměrně nemalé pojistné, a to s ohledem na riziko, jež takto do pojištění přijímá.

Příslušným dodatkovým pojištěním k základnímu rozsahu pojistné ochrany se sjednává pojištění odpovědnosti podnikatele pro případ škody vzniklých na věcech převzatých, tedy těch, které pojištěný převezme za účelem provedení opravy, úschovy, odborné pomoci a podobně. Toto pojištění je nutné pro všechny firmy, které podnikají v oblasti služeb a přebírají od zákazníků věci, aby na nich provedli objednanou činnost (jde tedy o podnikatelské subjekty, provozující autoopravny, opravny všeho druhu, autobazary, čistírny, prádelny, mandlovny, sklady, úschovny zavazadel, hlídaná parkoviště, autocampingy, apod.). Podle jednotlivých ustanovení, odpovědnost za škodu takto vzniklou upravující, je třeba pak zkoumat rozsah dané odpovědnosti. V některých případech totiž zákonodárce stanovil příslušnou odpovědnost takřka bez možnosti liberace tedy jako odpovědnost velice přísnou⁵³¹, Například při posuzování odpovědnosti za věc, kterou daný subjekt převzal a jež má být předmětem jeho závazku v občansko právních vztazích⁵³² je liberace velmi obtížná, takřka nemožná. Jediným zprošťujícím důvodem je zde důkaz, že by ke stejné škodě došlo i jinak - bez ohledu na okolnost, zda věc byla nebo nebyla převzata k provedení závazku (například byla-li příčinou vzniku škody povodeň, smršť, zemětřesení – je třeba zkoumat, zda by tyto živly zasáhly i tu oblast, kde by se uvedená věc byla nacházela).

⁵³⁰ tato výlučka z pojistné ochrany trochu připomíná „paralelu“ s pojistnou ochranou, sjednávanou v rámci pojištění stavebně – montážního, dle pojistných podmínek CAR a EAR, kde je sjednávána rovněž „cross liability- zde jsou z pojistné ochrany vyloučena všechna rizika vzniku škod, lze-li v daném případě zajistit pojistnou ochranu jiným způsobem (většinou se jedná o ochranu věcí v pojištění majetku)

⁵³¹ Pro účely pojistné ochrany jsou případy důležité právní koncepce upraveny v následujících ustanoveních zákona č. 40/1964 Sb., občanský zákoník: § 421 (odpovědnost za věci převzaté), § 435 (odpovědnost provozovatelů garáží a podniků podobného druhu), úprava odpovědnosti mezi podnikateli v obchodně závazkových vztazích pro tento případ je uvedena v zákoně č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník: § 533 (smlouva o skladování věcí), § 521 (smlouva o uložení věcí)

⁵³² viz § 421, zákona č. 40/1964 Sb., občanský zákoník (odpovědnost za věci převzaté)

Odpovědnost skladujícího dle obchodního zákoníku⁵³³ je koncipována rovněž jako odpovědnost objektivní, pouze liberační důvody jsou oproti obecnému ustanovení o náhradě škody v příslušném právním předpisu upraveny jiným způsobem⁵³⁴. Právní úprava vychází z toho, že jde o skladování prováděné za úplatu, a proto se vyžaduje odborná péče o uložené věci, tedy v daném případě profesionální přístup skladujícího. Nepůjde-li o případ, kdy škoda byla způsobena vadou nebo přirozenou povahou uložené věci (například ovoce zabalené v krabicích bylo poškozeno plísní či hnilobou již před převzetím zboží ke skladování), případně nepůjde-li o případ, kdy vadnost obalu byla nepoznatelná při převzetí zboží, pak se lze vyvinut z odpovědnosti pouze v případě, kdy povinný subjekt tuto škodu nemohl odvrátit ani při vynaložení odborné péče, což je v praxi velice obtížné. Z uvedeného pojištění tak bude poskytnuto pojistné plnění v případě, kdy prakticky jakýmkoli způsobem dojde ke škodě na skladované věci, a to od okamžiku jeho převzetí až do jeho vydání, kromě liberačních důvodů, zde uvedených⁵³⁵. Dojde-li k poškození zboží při manipulaci uvnitř skladovacích prostor po jeho převzetí anebo jeho jakémukoli poškození jinak, například živelní událostí (vichřice, záplava, požár skladu), pak pojištěný vždy za škodu odpovídá. Pojistitel obvykle nepřijímá do pojistné ochrany, jako předmět pojištění, vznik odpovědnosti za škodu způsobenou pohřešování věci.

Podnikatelé, kteří mají movité či nemovité věci v trvalém nájmu (užívání), mohou požadovat sjednání odpovědnosti na věcech užívaných. Praxe je však spíše taková, že klienti pojistitele namísto pojištění odpovědnosti za škodu (převážně v případě užívání vozidel, přístrojů, apod.) volí raději pojistnou ochranu formou pojištění majetku (pojištění cizí věci pro případ poškození či zničení živelním nebezpečím a pojištění pro případ loupežného přepadení, krádeží vloupání, případně komplexnější formy pojištění, např. pojištění strojní, pojištění vozidel formou pojištění proti všem pojistným nebezpečím) s tím, že pojistnou ochranu takto sjednává nájemce jako pojistník (pojištění cizího pojistného nebezpečí)⁵³⁶. Je-li sjednána pojistná ochrana formou pojištění odpovědnosti pro subjekt, jež danou věc užívá, pak se pojištění nevztahuje na odpovědnost za škodu vzniklou opotřebením, nadměrným mechanickým

⁵³³ viz ust. § 533 zákona č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník

⁵³⁴ viz ust. § 373 zákona č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník

⁵³⁵ zákon č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník, ust. § 533, odst. 2 stanoví jako liberační důvod škodu způsobenou ukladatelem či vlastníkem zboží, vadou anebo přirozenou povahou dané věci, anebo vadným obalem, na který skladující při převzetí upozornil, bylo-li toto zjevně poznatelné

⁵³⁶ viz ust. § 10, zákona č. 37/2004 Sb., o pojistné smlouvě

zatížením a chybnou obsluhou a dále na škody vzniklé pohřešováním věci. Právní odpovědnost za škodu na věcech užívaných lze vysledovat v několika právních předpisech⁵³⁷; obvykle je tato odpovědnost upravena opět jako odpovědnost objektivní, s výjimkou ustanovení o obecné odpovědnosti dle občanského zákona⁵³⁸.

5.2.2. Odpovědnost za škodu vzniklou z vadného výrobku a na vadném výrobku, který dodal pojištěný

Výluka z pojištění pro odpovědnost za škodu na věcech nebo na zdraví, pokud se jedná o odpovědnost za škodu vzniklou z vadného výrobku a odpovědnost za škody na vadném výrobku, který dodal pojištěný je obvyklá v případě pojištění odpovědnosti za škodu, jež v základním rozsahu nezahrnuje riziko vzniku škod, způsobených vadným výrobkem. V současné době však většina pojistitelů na českém trhu do základního rozsahu pojistné ochrany v pojištění odpovědnosti za škodu uvedené riziko zahrnuje. V pojištění občanských rizik není třeba příslušnou pojistnou ochranu do rozsahu pojistného krytí upravit, neboť v souladu s příslušným právním předpisem, jež odpovědnost za škodu z vadného výrobku upravuje⁵³⁹, není za výrobek považována věc, která není určena k uvedení na trh. Vzhledem k tomu, že pojištění odpovědnosti za škodu vzniklou vadným výrobkem má své specifické rysy, uvádím rámec pojistné ochrany tohoto produktu v kapitole 6.1 této práce.

V pojistných podmínkách většiny renomovaných pojistitelů je jako předmět pojištění vyloučen rovněž vznik odpovědnosti za škodu vzniklou na vadném výrobku, který dodal pojištěný. Z dikce této výluky je zřejmé, že se pojištění nevztahuje na škodu, která vznikne na výrobku, který pojištěný dodal, byl-li tento výrobek vadný. Je třeba si uvědomit zásadní rozdíl výluky předchozí a výluky této, neboť předchozí výluka z pojistné ochrany vylučuje ty škody, který vadný výrobek způsobí „na svém

⁵³⁷ odpovědnost za takto vzniklou škodu upravuje zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník v ust. § 693, v ust. § 722, speciální právní úprava je provedena zákonem č. 16/1990 Sb., o nájmu a podnájmu nebytových prostor, zákonem č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník v ust. § 488b (smlouva o nájmu podniku, která odkazuje na obecnou úpravu občansko právní) a v ust. § 632, odst. 3 (smlouva o nájmu dopravního prostředku)

⁵³⁸ zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ust. § 420

⁵³⁹ zákon č. 59/1998 Sb., o odpovědnosti za škodu způsobenou vadou výrobku

okolí“, tedy na zdraví osob a věcech jiných, než je výrobek sám, kdežto tato výluka se naopak vztahuje na výrobek a škody vzniklé na něm samém.

5.2.3. Odpovědnost za finanční škodu

Ze základního rozsahu pojištění v pojištění odpovědnosti za škodu jsou rovněž vyloučeny škody finančního charakteru, tedy škody na ušlém zisku a škody způsobené jinak, než na zdraví, životě a věci (např. pokuty, penále, apod.). Toto pojištění kryje některé případy škod finančního rázu, např. ušlý zisk, storna poplatky, úhrady za marnou jízdu, úhrady za neuskutečněné, dopředu sjednané a dohodnuté akce, regresní náhrady všeho druhu⁵⁴⁰, apod. Velké riziko vzniku takových škod vzniká u všech poradenských služeb, agentur, spedičních firem, které se zabývají poradenstvím, zprostředkováním obchodu a služeb. Klasickým případem finančních škod i je náhrada ušlého zisku, vznikající v souvislosti s překopnutými kabely při zemních pracích. Finanční škoda často také vzniká při manipulaci se strojem, zařízením, apod., pokud se v takovém případě stroj poškodí či zničí a poškozený kromě náhrady za poškození či zničení této věci požaduje i náhradu ušlého zisku za dobu, kdy stroj byl vyřazen z provozu, případně za dobu nezbytně nutnou k pořízení věci nové. Obvyklými výlukami z poskytované pojistné ochrany však nadále zůstávají: pokuty, penále, manka, schodky na finančních hodnotách ve správě pojištěného⁵⁴¹, škody vzniklé při obchodování s cennými papíry, škody, které pojištěný způsobil jako člen představenstva či dozorčí rady, či management společnosti⁵⁴². Nutno podotknout, že u pojistitelů na českém trhu nastal zcela „zásadní posun“ v rozsahu pojistné ochrany oproti situaci zhruba před dvaceti lety, a to s rozvojem soukromého podnikání a potřebou sjednat odpovídající pojištění pro dané subjekty. Předtím byl všeobecně uznáván názor, že pokuty a penále mají výchovný charakter a proto nemají být předmětem pojištění. A tak i nyní i výluky z pojistné ochrany, shora uvedené, jsou u některých specifických produktů začleněny do základní pojistné ochrany.

⁵⁴⁰ Je třeba zmínit, že některá z uvedených rizik lze pojistit i jinak, a to pojistnými produkty v pojištění finančních ztrát – například „dešťové šomážní pojištění“ (pojištění přerušení provozu) kryje následné škody způsobené nemožností konání sjednané akce „pod širým nebem“, apod.

⁵⁴¹ vznik odpovědnosti za schodky na finančních hodnotách, které jsou ve správě pojištěného, jsou předmětem pojistného plnění u likvidátorů společnosti a insolventních správců, blíže viz kapitola 6.2 této práce

⁵⁴² dané pojištění je samostatným pojistným produktem, podrobnosti k němu jsou uvedeny v kapitole 6.3 této práce

Pokuty, penále a manka, schodky na finančních hodnotách ve správě pojištěného jsou předmětem pojistné ochrany u některých druhů profesní odpovědnosti, neboť dané pojištění, s těmito výlukami koncipované, by pro příslušné subjekty téměř postrádalo smysl⁵⁴³. Pojištění odpovědnosti, určená pro fyzické osoby nepodnikající, však bohužel těchto změn nedoznala. Například v pojištění odpovědnosti občana jako zaměstnance za škodu, kterou způsobí svému zaměstnavateli v pracovně právních vztazích, příslušné pojistné podmínky (případně příslušná smluvní ujednání) specifikují tuto obvyklou výluku z pojištění, odpovědnost za finanční škody, jako „povinnost zaplatit i majetkové sankce, uložené v důsledku jednání pojištěného“.

5.2.4. Odpovědnost za vznik povinnosti uhradit regresní nárok

Předmětem pojištění v uvedeném rozsahu je vznik odpovědnosti za škodu a povinnost s tím související, tj. uhradit případné regresní nároky státu, jiných veřejně právních institucí a zdravotních pojišťoven, jež vznikly v souvislosti s pojistnou událostí. Většina pojistitelů na našem trhu nabízí v rámci základní pojistné ochrany i pojištění odpovědnosti za náhrady nákladů vynaložených zdravotní pojišťovnou v souvislosti s poškozením na zdraví osoby, která je pojištěna podle zákona o veřejném zdravotním pojištění⁵⁴⁴, pokud příslušná pojištěná osoba za vznik této škody na zdraví nese odpovědnost a vznik této odpovědnosti je předmětem daného pojištění. Někteří pojistitelé na českém pojistném trhu sjednávají pojistnou ochranu pro případ odpovědnosti za tyto náklady, které vznikají v občanskoprávních vztazích⁵⁴⁵ formou příslušných doložek; u renomovaných pojistitelů však pojistná ochrana bývá častozahrnuta v základním rozsahu pojistné ochrany⁵⁴⁶. Z ujednání, jímž pojistitel dané riziko začleňuje do rozsahu pojistného krytí, je zřejmé, že poskytnutí pojistné ochrany

⁵⁴³ např. v pojištění odpovědnosti za škodu auditorů, notářů, právníků, finančních poradců, účetních, jsou pokuty a penále v základním rozsahu pojištění zahrnuty, odpovědnost za schodky za finančních hodnotách, je předmětem pojištění odpovědnosti za škodu insolvenčního správce a likvidátora společnosti; blíže viz kapitola 6.2 této práce

⁵⁴⁴ viz zákon č. 48/1997 Sb., o veřejném zdravotním pojištění a o změně a doplnění některých souvisejících předpisů, ust. § 2 a ust. § 55

⁵⁴⁵ tedy nejedná-li se o náklady vzniklé v souvislosti s pracovním úrazem poškozeného

⁵⁴⁶ Obvyklý text ujednání, kterým pojistitel do pojištění zahrnuje uvedené riziko, je následující:

„Ujedná se, že se pojištění vztahuje i na náhradu nákladů léčení vynaložených zdravotní pojišťovnou na zdravotní péči ve prospěch občana v důsledku nedbalostního protiprávního jednání pojištěného, pokud současně s těmito náklady vznikl nárok na plnění z pojištění podle těchto pojistných podmínek.“

je vázáno na splnění následujících dvou podmínek: první z nich je skutečnost, že poškození na zdraví dané osoby, v jejíž souvislosti je náhrada nákladů požadována, je předmětem uvedeného pojištění, druhou, že pojištěný uvedenou škodu zavinil (nikoli pouze způsobil), což je však zcela v dikci se shora uvedeným předpisem. Příslušná zdravotní pojišťovna, která uhradila náklady na léčení „svého pojištěnce“, z jeho zdravotního pojištění, má právo zpětně uplatnit svůj nárok na úhradu takto vynaložených nákladů pouze tehdy a vůči tomu, kdo tento úraz či jiné poškození zdraví nejen způsobil, ale i zavinil⁵⁴⁷. U právnických a fyzických osob, kteří mají zaměstnance, může vzniknout tento nárok na náhradu nákladů léčení i v případě pracovního úrazu či nemoci z povolání jejich zaměstnance. Je třeba ale důrazně upozornit, že příslušné zákonné pojištění nárok zdravotní pojišťovny nekryje⁵⁴⁸.

⁵⁴⁷Ust. § 55, odst. 1, zákona č. 48/1997 Sb., o veřejném zdravotním pojištění, upravuje právo příslušné zdravotní pojišťovny na náhradu takto vzniklých nákladů na základě presumovaného zavinění třetí osoby, s tím, že náhrada je příjmem fondů příslušné zdravotní pojišťovny.

⁵⁴⁸ Ať tedy odpovědnost za pracovní úrazy a nemoci z povolání je u uvedeného zaměstnavatele předmětem pojistné ochrany ze zákona (zákonné pojištění ve smyslu ust. § 205d zákona č. 65/1965 Sb., zákoník práce a vyhlášky č. 125/1993 Sb., v návaznosti na přechodná ustanovení zákona č. 262/2006 Sb., zákoník práce) či se jedná o zaměstnavatele, který má postavení státního orgánu a zákonné pojištění se na něj nevztahuje, v obou případech je tedy vhodné pojistnou ochranu pro uvedený případ dodatečně sjednat. Je třeba si uvědomit, že odpovědnost za pracovní úrazy a nemoci z povolání ve smyslu ust. § 365 a násl. zákoníku práce je vždy odpovědností objektivní, tedy za výsledek. Následně je tedy třeba zkoumat, zda skutečně ze strany pojištěného zaměstnavatele k porušení právní povinnosti došlo, aby nárok příslušné zdravotní pojišťovny mohl být dle dikce shora uvedeného zákona uplatněn.

5.3. Rizika obtížně pojistitelná

V návaznosti na rizika, která jsou v základním rozsahu pojistné ochrany a jsou takto do pojištění přijímána a rizika, která jsou v rámci doplňkové pojistné ochrany přijímána běžně, jmenuji nyní ta, kde pojistitel pojistnou ochranu zájemcům o pojištění (s ohledem na předmět jejich činnost), nenabízí. Mezi tato obtížně pojistitelná rizika patří odpovědnost za škodu způsobená zářením a jadernými riziky, za škodu způsobená provozem zvláště nebezpečným, způsobená sesouváním a sesedáním půdy, odpovědnost za škody na životním prostředí a za vadný výrobek.

5.3.1. Odpovědnost za škodu způsobená zářením všeho druhu a jadernými riziky

Odpovědnost za škody vzniklá zářením jinak než v souvislosti s jaderným rizikem je v podstatě nepojistitelná. Pojistit odpovědnost za škodu způsobenou provozem jaderného zařízení ukládá zákon č. 18/1997 Sb., o provozu jaderných zařízeních⁵⁴⁹. Pojistitelé, sjednávající uvedené pojištění, jsou sdruženi v tzv. „jaderný pool“⁵⁵⁰, neboť riziko, takto převzaté do pojištění, by pro jednotlivé pojistitele představovalo nebezpečí vzniku škod obrovského rozsahu. Navíc by pro pojistitele, pokud by chtěli sjednat pojistnou ochranu pro dané riziko samostatně, bylo velice obtížné najít a za dostupné finance sjednat adekvátní zajistnou ochranu pro tato rizika.

⁵⁴⁹ Uvedený právní předpis je implementací Vídeňské úmluvy o občanskoprávní odpovědnosti za jaderné škody z r. 1963 včetně Protokolu k doplnění Vídeňské úmluvy z r. 1997. K danému zákonu byla přijata vyhláška Státního úřadu pro jadernou bezpečnost č. 324//1999 Sb., kterou se stanoví limity koncentrace a množství jaderného materiálu, na který se nevztahují ustanovení o jaderných škodách. Zdroj: <http://www.nuclearpool.cz>

⁵⁵⁰ Český jaderný pool je volné sdružení komerčních pojistitelů, kteří působí jako přímí pojistitelé na bázi soupojištění. Byl oficiálně založen 20. července 1995 a dnes jej tvoří devět pojišťoven s oprávněním provozovat pojišťovací činnost v České republice, vedoucím pojistitelem je Česká pojišťovna, a.s. Vybraná rizika, převyšující svými limity kapacitu soupojišťitelů, jsou individuálně zajišťována u zahraničních partnerů, kterými jsou obdobně fungující společnosti. Mezi základními typy pojistného krytí, které se provozovatelům jaderných zařízení nabízejí, patří nejen pojištění odpovědnosti za škodu dle příslušných právních předpisů, ale i majetková pojištění v rozsahu od základního pojištění, tzv. „FLEXA“, až po pojištění proti všem pojistným nebezpečím, „všerizikové pojištění“, tzv. „All Risk“. Zajistný obchod probíhá většinou na bázi reciproční výměny a Český jaderný pool takto spolupracuje s více než dvaceti zahraničními pooly. V současné době se Český jaderný pool podílí na pojištění a zajištění více než 200 jaderných elektráren po celém světě včetně obou českých jaderných elektráren - Dukovan a Temelína. Zdroj: <http://www.nuclearpool.cz>

5.3.2. Odpovědnost za škodu způsobená provozem zvlášť nebezpečným

V základním rozsahu pojištění se dále nesjednává pojistná ochrana pro odpovědnost za škodu na věcech, pozemcích, konstrukcích nebo budovách způsobené vibrací, odstraněním nebo zeslabením nosných prvků, dále poškozením zdraví lidí nebo škodami na věcech, jež byly provozem zvlášť nebezpečným přímo nebo nepřímo způsobeny. Je-li totiž takové riziko přijato do pojištění, pak je pojistitel povinen uhradit i odpovědnost za škodu, která vznikne při provozech, kde uvedená činnost není plně ovladatelná a kontrolovaná z hlediska následků, které může vyvolat. Jedná se o provozy, kde se pracuje s třaskavinami a výbušninami, s jedovatými či radioaktivními látkami, provozy pod vysokým elektrickým napětím anebo pracujícími s vysokými tlaky plynu. Časté škody takto vznikají například při odstřelech kamene v kamenolomech či při pracích obdobného charakteru (stavební, důlní činnost apod.). Uvedená odpovědnost za škodu je totiž posuzována jako „odpovědnost za škodu způsobenou provozem zvlášť nebezpečným“, kde liberace je možná pouze, prokáže – li provozovatel, že škodě nemohlo být zabráněno ani při vynaložení veškerého úsilí, které lze požadovat, což je samozřejmě v praxi velice obtížné⁵⁵¹. Troufám si však tvrdit, že dnes, po implementaci zákona o prevenci závažných havárií do našeho právního řádu⁵⁵², bude podstatná část uvedených činností předmětem povinného pojištění v souladu s daným zákonem.

5.3.3. Odpovědnost za škodu vzniklou sesedáním, sesouváním půdy, erozí a v důsledku poddolování

Přijetí uvedeného rizika do pojistné ochrany je často předmětem bedlivého zkoumání na základě předložené zprávy rizikového inženýra; dané pojištění nabízí pouze renomované, největší pojišťovny na českém pojišťovacím trhu s tím, že upravují speciální podmínky pojistného krytí pro daný předmět pojištění. Pojistná ochrana je takto požadována především podnikateli, provozujícími stavební a montážní činnost či

⁵⁵¹ viz ust. § 432 zákona č. 40/1964 Sb., občanský zákoník

⁵⁵² zákon č. 59/ 2006 Sb. o prevenci závažných havárií způsobených vybranými nebezpečnými chemickými látkami a chemickými přípravky, podrobnější informace o daném povinném pojištění viz kapitola 3.3.1 této práce

činnost obdobnou; současně však je taková pojistná ochrana potřebná i pro firmy, které provozují činnost zemědělskou.

Příslušným doplňkovým pojištěním, jež lze včlenit do pojistné ochrany, je tak pojištěna odpovědnost za škody způsobené sesouváním půdy⁵⁵³, poddolováním⁵⁵⁴, sesedáním půdy⁵⁵⁵, erozní činností. První tři ze shora jmenovaných výluk - sesedání, sesouvání půdy a poddolování vznikají působením stavební činnosti, kdy zřejmě nebyly řádně provedeny statické zkoušky, případně jejich výsledky byly podceněny anebo nebyla učiněna příslušná projektovaná opatření, aby k uvedenému jevu nedošlo.

Erozi (erozní činností) se rozumí soubor procesů, vedoucích k uvolňování, rozpouštění, obrušování a přemísťování hornin na zemském povrchu. Projevuje se jako mechanické unášení úlomkovitého materiálu⁵⁵⁶. V případě erozní činnosti většina škodných událostí vzniká v případě, že nebyla dodržena pravidla, zakotvená v příslušných právních předpisech⁵⁵⁷. Do r.1992 bylo erozí půdy ohroženo 37% zemědělské půdy⁵⁵⁸. Podstatným důvodem byla skutečnost, že tehdejší právní úprava neumožňovala vlastníkovi a nájemci zemědělské půdy změnit ornou půdu na louku a pastvinu bez souhlasu věcně a místně příslušného správního orgánu. Tím pozemky, které byly silně ohroženy erozí, musely být obdělávány jako orná půda a docházelo ke splavování zeminy, poškozování přilehlých pozemků, budov, apod. V uvedené době Česká pojišťovna (tehdy monopolní pojišťovací ústav, státní podnik, později akciová společnost) musela čelit četným žalobám, které byly vzneseny vůči jejím klientům (jednotným zemědělským družstvům a státním statkům). V současné době se již

⁵⁵³ obvyklý výklad daného pojmu, v příslušných pojistných podmínkách zní: „sesouváním půdy se rozumí pohyb hornin z vyšších poloh svahu do nižších, ke kterému dochází působením zemské tíže nebo lidské činnosti při porušení podmínek rovnováhy svahu“.

⁵⁵⁴ obvyklý výklad daného pojmu, v příslušných pojistných podmínkách je následující: „sesedáním půdy se rozumí takový jev, při kterém dochází ke klesání zemského povrchu směrem do centra Země v důsledku působení přírodních sil nebo lidské činnosti“

⁵⁵⁵ obvyklý výklad daného pojmu, v příslušných pojistných podmínkách zní: „poddolováním je míněna lidská činnost, spočívající v hloubení podzemních štol, šachet, tunelů a obdobných podzemních staveb“

⁵⁵⁶ Erozi můžeme rozdělit na erozi větrnou a erozi vodní (podle činitele, který ji způsobuje) a dále na erozi plošnou a rýhovanou (podle stupně destruktivního působení na zemský povrch); zátěž pro příslušné pojištěné a potažmo tedy pro pojistitele představovala vždy eroze vodní, ať už docházelo pouze ke splavování zeminy, či i k vytváření výmolů a strží.

⁵⁵⁷ zejm. viz zákon č. 17/1992 Sb., o životním prostředí, zákon č. 334/1992 Sb., o ochraně zemědělského půdního fondu, zákon č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny

⁵⁵⁸ Zdroj: Státní fond životního prostředí, <http://www.sfzp.cz>, Aktuality, Vyhodnocení ochrany zemědělského půdního fondu ke dni 31. 12.2005, dále již hodnocení (zřejmě pro výrazné zlepšení stavu) nebylo prováděno

situace stabilizovala a to tím, že je zcela na vůli majitele pozemku, zda uvedený půdní fond bude pastvinou či ornou půdou. Je mu tím současně dána i plná odpovědnost za rozhodnutí o správném hospodaření tak, aby k půdní erozi nedocházelo.

5.3.4. Odpovědnost za škodu vzniklou na životním prostředí

V základním rozsahu pojistné ochrany jsou v pojištění odpovědnosti obvykle škody na životním prostředí, způsobené kontaminací vody, hornin, půdy, ovzduší, flóry a fauny, pokud škoda byla způsobena v důsledku nenadále poruchy ochranného zařízení. Riziko škod na životním prostředí vzniklých jiným způsobem bývá z pojištění odpovědnosti v základním rozsahu pojistné ochrany obvykle vyjmuto. Důvodem je skutečnost, že pro pojistitele bývá obtížné sehnat odpovídající zajištění. Renomovaní zajišťovatelé na evropském zajišťovacím trhu se totiž donedávna obávali rizika „staré zátěže“, tedy skutečnosti, že v rámci sjednané pojistné ochrany by pak bylo nutno hradit i škody, které vznikly hluboko v minulosti. V posledních letech lze však u renomovaných zajišťovatelů⁵⁵⁹ vysledovat zřetelný „posun“ a větší ochotu daná rizika do pojištění přijímat. Souvisí to i s tím, že Česká republika ve svém postkomunistickém vývoji přijala nesčetná opatření, jak škody, vzniklé hluboko v minulosti, odstranit a výrazně přispívá ke zlepšení stavu životního prostředí.

Pokud jsou daná rizika do pojištění přijímána, jsou totiž v rozsahu pojistné i zajištění ochrany založena na principu časového rozsahu pojistného krytí dle prvního uplatnění nároku na náhradu škody⁵⁶⁰; pojistné smlouvy se uzavírají na dobu pěti a více let. Předmětem doplňkové pojistné ochrany je tak i případně vzniklá škoda vzniklá působením teploty, plynů, par, vlhkosti, popílku, kouře, odpadů a škodlivin všeho druhu, které způsobují škody na životním prostředí.

⁵⁵⁹ jde např. o následující zajišťovatele: Munich Re, Swiss Re, Lloyd's, Conventum AG, Secura Re, GE Frankona Rück, Gerling-Konzern Globale Rück

⁵⁶⁰ časový rozsah pojistné a zajištění ochrany, kdy povinnost pojistitele a zajišťovatele poskytnout plnění se odvíjí nikoli od data, kdy příčina vzniku škody vznikla, ale od data, kdy byl nárok na náhradu takto vzniklé škody byl poprvé uplatněn (blíže vysvětluji v kapitole 4 této práce)

Náš stát rovněž přijal příslušná opatření v souladu s direktivami Evropské unie k nápravě škod na životním prostředí, dle Luganské úmluvy⁵⁶¹ a rovněž i v návaznosti na své závazky při prodeji podniků po roce 1990⁵⁶². Evropský parlament a Rada Evropské unie přijaly společně v dubnu 2004 směrnici č. 2004/35/ES, o odpovědnosti za škody na životním prostředí, v níž je hlavní důraz kladen na preventivní opatření proti vzniku škod způsobených provozovateli vybraných činností, zařízení a technologií a- pokud k nim již dojde- provádění nápravných opatření. Koncem dubna 2007 uplynula tzv. transpoziční lhůta, v níž měla Česká republika jako členský stát Evropské unie povinnost uvést svoji environmentální legislativu do souladu s evropským komunitárním právem. Zákon č. 167/2008 Sb., o předcházení ekologické újmy a o její nápravě upravuje právní režim pro předcházení ekologické újmy a pro její nápravu, pokud bezprostředně hrozí nebo pokud vznikla na vybraných složkách životního prostředí (chráněných druzích volně žijících živočichů, planě rostoucích rostlin, přírodních stanovištích, povrchových nebo podzemních vodách nebo na půdě. Právní úprava je založena na principu objektivní odpovědnosti příslušných subjektů (provozovatelů vybraných provozních činností rizikových pro lidské zdraví anebo životní prostředí. Jde například o velké průmyslové podniky, podléhající integrovanému povolení, skládky nebo spalovny odpadu, vypouštění odpadních vod do vod povrchových nebo odběr povrchových a podzemních vod, nakládání s nebezpečnými chemickými látkami nebo přípravky a jejich přepravu, nakládání s geneticky modifikovanými organismy či přípravky nebo o příhraniční přepravu odpadů. Zákon č. 167/ 2008 Sb. tak uvádí do našeho právního řádu základní principy environmentální legislativy, na nichž je založena (dle čl. 174 Smlouvy o založení ES) společná politika ES v oblasti ochrany životního prostředí, tj. princip prevence a princip „znečišťovatel platí“. V českém právním řádu se jedná o relativně novou problematiku, která

⁵⁶¹ Úmluva Rady Evropy o civilně právní odpovědnosti za škody na životním prostředí (Lugano 1993), kterou je text směrnice 2004/35/ ES zjevně inspirován

⁵⁶² Ministerstvo financí ČR připravilo návrh řešení ekologických závazků. Bylo konstatováno, že ekologické škody, způsobené 45 lety extenzivní hospodaření v průběhu komunistického vývoje, které se stát zavázal při prodeji podniků odstranit na začátku 90. let, jsou vážným břemenem regionálního rozvoje, ohrožují životní prostředí a hrozí způsobením velmi významných ekonomických škod v případě žalob a arbitráží firem, kterým brání v užívání jejich majetku. Daný závazek je platný, právně vymahatelný a sankcionovatelný. Odkládáním řešení hrozí zvětšení rozsahu a následku takto vzniklých škod. Z rozhodnutí Ministerstva financí bylo zadávání veřejných zakázek v období od 5/2004 až 7/2006 zastaveno. V souvislosti s růstem nákladů na sanační práce a rostoucí hrozbou oprávněných žalob rozhodlo ministerstvo financí dát zpracovat současnou komplexní analýzu a přistoupit k další etapě odstraňování následků „staré ekologické zátěže“ Věcný kompletní materiál včetně prezentace lze nalézt: http://www.mfcr.cz/Ekologicke_zavazky_statu. Podle původních informací by měl stát uvolnit dostatek finančních prostředků, včetně prostředků na likvidaci starých ropných vrtů na jižní Moravě; celkem v 6 etapách, z nichž poslední by měla být ukončena k 31. 12. 2017.

do českého systému práva životního prostředí na úseku ekologicko- právní odpovědnosti přináší prvky evropského komunitárního práva. V oblasti práva životního prostředí se pro právní odpovědnost používá již zavedený pojem ekologicko- právní odpovědnost⁵⁶³ anebo přesněji: právní odpovědnost na úseku životního prostředí. Samotný zákon, vycházející svým pojetím ze shora uvedené směrnice 2004/ 35/ES, spadá zřejmě do kategorie odpovědnosti za ekologickou újmu (tedy pojetí, založeného na teorii práva veřejného, nikoli na teorii práva soukromého soukromého- tj. nikoli na klasickém pojetí), ač např. Damohorský se domnívá, že jde o jakýsi „hybrid“ (nesoucí v sobě prvky obou zmíněných pojetí)⁵⁶⁴. Uvedený, legislativních sekcí dlouho rozporovaný zákon, byl přijat v návaznosti na shora uvedenou směrnici Evropského parlamentu o odpovědnosti za životní prostředí v souvislosti s prevencí a nápravou škod na životním prostředí vstoupil v účinnost dnem 19. 8. 2008. V hlavě III daného zákona, za účelem zajištění dostatečných finančních prostředků na provádění preventivních nebo nápravných opatření, stanoví zákon v ust. § 14, odst. 1-4 příslušným provozovatelům, povinnost zabezpečit finanční zajištění nejvhodnější formou bude asi zřejmě pojištění, a to ve formě pojištění záruky přímé (ručitelem je přímo pojistitel) anebo formou pojištění záruky nepřímé (ručitelem je banka, či jiný subjekt)⁵⁶⁵. Zákon zde nestanoví ani taxativní ani demonstrativní výčet jednotlivých forem finančního zajištění závazků ani jejich náležitosti; je ponecháno zcela na vůli daného provozovatele, jakou formu zajištění zvolí.

Účinnost daného ustanovení, které shora uvedenou povinnost dotčeným subjektům ukládá, byla odložena. Povinnost zabezpečit finanční zajištění k náhradě nákladů podle tohoto zákona a povinnost provést hodnocení rizik jednotlivých provozních činností, uvedených v příloze č. 1 k tomuto zákonu tak budou muset provozovatelé splnit až ke dni 1. 1. 2013. Důvodem pro odložení účinnosti tohoto ustanovení byla zejména skutečnost, že finanční zajištění představuje pro

⁵⁶³ např. Damohorský, Milan: *Právní odpovědnost v ochraně životního prostředí*, Praha, AUC-Iuridica, č.2/1994, str. 10, dále Damohorský Milan: *Právní odpovědnost za ztráty na životním prostředí*, Nakladatelství Karolinum 1999, ISNB 80-7841-827-1, str. 44 a násl., dále Damohorský, Milan.: *Právo životního prostředí*, 2. vydání, C.H. Beck, Praha, 2007, ISNB 978- 80- 973215- 08-6, str. 70

⁵⁶⁴ srovnej již poslední zmíněné dílo daného autora, z r. 2007, str. 84., dále dále: <http://www.nature.cz>

⁵⁶⁵ blíže viz Hradec Milan, Krivohlávek Václav, Zarybnická Jana: *Pojištění a pojišťovnictví*, Vysoká škola finanční a správní, o.p.s., v edici EUPRESS, 2005, ISBN: 80-86754-48-0, kapitola 6, nazvaná *Pojištění záruky a úvěru*

provozovatele vybraných provozních činností nemalou zátěží, která snižuje disponibilní peněžní prostředky.

5.3.5. Odpovědnost za věcnou škodu, vzniklou vadným výrobkem a vadně provedenou činností

K rizikům, která pojistitel pouze výjimečně začleňuje do pojistné ochrany, je dále možno zařadit i odpovědnost za škodu na věcech, které pojištěný dodal jinému, pokud ke škodě došlo proto, že dodané věci byly vadné jakosti, a na věcech, na kterých pojištěný prováděl objednanou činnost, pokud ke škodě došlo proto, že tato činnost byla vadně provedena.

Z předchozího výkladu je zřejmé, že v základním rozsahu pojištění odpovědnosti za škodu z provozní činnosti je zahrnuta takto vzniklá škody na zdraví. Předmětem případné doplňkové pojistné ochrany je tak případná škoda věcná; vzniklá škoda finanční, tedy náhrada za ušlý zisk, by byla předmětem doplňkového pojištění, pokud ovšem příslušná pojistná ochrana dané riziko zahrnuje⁵⁶⁶. Znovu ale upozorňuji na skutečnost, že uvedené pojištění se sjednává pouze výjimečně a pro významné klienty.

Výluka z pojistné ochrany v základním rozsahu pojištění striktně vymezuje ty případy, kdy došlo ke škodě na dodané věci, která byla vadná, či na věcech, na kterých pojištěný prováděl objednanou činnost. V případě tedy, že po opravě plynového sporáku dojde k výbuchu, který zničí zařízení bytu a způsobí i škodu na zdraví, neuhradí pojistitel ve smyslu této výluky škodu na uvedeném sporáku za předpokladu, bude-li prokázáno, že objednaná práce (oprava sporáku) byla vadně provedena. Podobně bude postupováno v případě, že dodaná věc (například součástka, která byla pojištěným při opravě do přístroje namontována) byla vadné jakosti.

Za „věc vadné jakosti“ se však považuje pouze součástka, která byla do přístroje dodána, v uvedeném případě se pak bude jednat o klasickou „odpovědnost

⁵⁶⁶ odpovědnost za škodu finanční jako doplňkovou pojistnou ochranu uvádím v kapitole 5.2.3 této práce

za škodu způsobenou vadným výrobkem⁵⁶⁷ a příslušný pojistitel pak uplatní své právo na náhradu vyplaceného pojistného plnění vůči jeho výrobc⁵⁶⁸.

Důkazní břemeno je v obou z těchto jmenovaných případů opět na pojistiteli, tedy on musí prokázat, že dodaná věc byla vadné jakosti, případně, že daná činnost byla vadně provedena. Někdy je ovšem velice těžké posoudit, zda příčina vzniku škody byla ve vadném výrobku, který byl dodán, či ve vadně provedené práci, anebo která z těchto dvou okolností byla příčinou podstatnou a značnou pro vznik škody. .

⁵⁶⁷ zákon č. 59/1998 Sb., o odpovědnosti za škodu způsobenou vadou výrobku, v ust. § 1 vymezuje objektivní odpovědnost výrobce, případně toho, kdo v pozici výrobce vystupuje; komentář k uvedené problematice je v kapitole 6.1 této práce

⁵⁶⁸ pojistitel využije svého zákonného práva dle ust. § 33, odst.1, zákona č. 37/2004 Sb., o pojistné smlouvě

5.4. Rizika obvykle nepojistitelná

V této části uvádím a vysvětluji rizika, jež pojistitel v pojištění odpovědnosti obvykle nepřijímá do pojistné ochrany, pokud mu tak nepřikazuje příslušný právní předpis⁵⁶⁹ anebo pokud jej k tomuto neobvyklému poskytnutí pojistné ochrany nepřiměl zvláštní obchodní zájem o daného smluvního partnera. Uvádím výluky z pojistné ochrany v pojištění odpovědnosti za škodu v případě, kdy škoda byla způsobena úmyslně pojištěným či osobami jednajícími z jejího podnětu, kdy škoda byla způsobena vznikem nikoli právní, ale smluvní odpovědnosti za škodu daného subjektu (pojištěného), kdy škoda byla způsobena osobám příbuzným, blízkým, společníkům v podnikání. Dále zde upozorňuji na výluku ze základního rozsahu z pojištění v případě, že daná odpovědnost je předmětem pojištění v jiném pojistném produktu. Je nutné zmínit, že pojistit uvedená rizika by mnohdy naprosto potírala smysl pojištění v souladu s dikcí zákona, dle něhož pojistná smlouva, upravující soukromé pojištění, je smlouvou o finančních službách, ve které se pojistitel zavazuje v případě vznikunahodilé události poskytnout ve sjednaném rozsahu plnění⁵⁷⁰. Náhoda, náhodnost a nahodilost v obecném slova smyslu jsou kategorií, jež hodnotí matematika, statistika, ekonomické obory, apod. Pojetí nahodilosti pro účely soukromého pojištění je uvedeno v základním právním předpisu, upravující soukromé pojištění, jako skutečnost, která je možná a u které není jisté, zda v době soukromého pojištění vůbec nastane, nebo není známa doba jejího vzniku⁵⁷¹. Na základě této speciální definice tak lze rozlišit nahodilost v užším a širším slova smyslu, tedy nahodilost absolutní a nahodilost relativní. Nahodilost absolutní lze zcela s jistotou nalézt u všech pojištění, sjednávaných jako pojištění škodová⁵⁷², tedy včetně pojištění odpovědnosti za škodu, neboť smluvní strany ohledně nějaké skutečnosti, jež má být předmětem pojištění, nevědí, zda vůbec nastane. Relativní nahodilost lze pak vysledovat u pojištění životních, u nichž je jedním, případně jediným předmětem pojištění smrt anebo dožití. U těchto pojištění se nahodilost značně zužuje, neboť je nesporné, že „jednou“ k dožití se určitého věku, případně ke smrti dojde, není však

⁵⁶⁹ zákon č. 168/1999 Sb., o pojištění odpovědnosti z provozu vozidla, nevylučuje ze základního rámce pojistné ochrany úmyslné jednání pojištěných osob

⁵⁷⁰ viz ust. § 1,2 zákona č. 37/2004 Sb., o pojistné smlouvě

⁵⁷¹ viz ust. § 3, písm. a) zákona č. 37/2004 Sb., o pojistné smlouvě

⁵⁷² příloha č. 1 této práce- seznam jednotlivých pojištění s uvedením, zda je lze sjednat pouze jako pojištění škodová či pouze jako obnosová, případně obojím způsobem

jisté, kdy se tak stane, zcela nesporná je však hranice, daná věkem pojištěného, uvedeného v pojistné smlouvě.

5.4.1. Odpovědnost za škodu, způsobená pojištěnou osobou úmyslně

V příslušných pojistných podmínkách, upravující dané pojištění, je vždy uvedeno ve výkladu pojmů, co se pod pojmem „úmysl“ pro účely tohoto pojištění rozumí. Obvyklou definicí je „úmyslné konání či úmyslné opomenutí, které lze pojistníkovi, pojištěnému, případně osobám jednajícím z jejich podnětu přičíst, anebo takové konání či opomenutí, o kterém pojištěný věděl anebo vědět mohl“. Většina pojistitelů podrobně upravuje úmyslné konání při dodávkách věcí a dodávkách prací, jestliže pojištěný o závadách na dodávkách věcí nebo služeb věděl či vědět musel, úmyslně nedodržel právní předpisy a závazné normy pro výrobu, prodej a distribuci výrobků, nebo v případě, kdy osoby činné pro pojištěného úmyslně nedodržely jeho instrukce či pokyny. Prokázat úmysl je však praxi velice obtížné a důkazní břemeno je samozřejmě na pojistiteli⁵⁷³.

Odpovědnost převzatou nad rámec stanovenými právními předpisy je nutno považovat za odpovědnost smluvní, která obvykle není předmětem pojištění. Znamená to, že pojištěný, ač za vzniklou škodu podle příslušných právních předpisů neodpovídá, se v daném případě zavázal, že škodu takto vzniklou dle příslušné dohody uhradí. Především obchodní zákoník⁵⁷⁴ ponechává v obchodně závazkových vztazích jednotlivým stranám smluvní volnost a tedy dostatečný prostor k uvedeným úpravám. Pojistitelé na českém pojistném trhu v minulosti důsledně dodržovali při sjednávání pojištění podmínku, že předmětem pojištění je jen a pouze vznik právní odpovědnosti za škodu. Bohužel, obchodně závazkové vztahy často podnikatele – poskytovatele služeb - nutí k tomu, aby přijali podmínky odběratele a zavázali se, že smluvně přebírají odpovědnost za škody co do podstaty i výše tak, jak odběratel příslušné služby požaduje. Tak je možné vysledovat četné případy, kdy se silniční mezinárodní nákladový dopravce zaváže smluvně uhradit ušlý zisk v případě nedodání zásilky

⁵⁷³ Podrobněji viz kapitola 2.2.4 této práce

⁵⁷⁴ zákon č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník, ve znění pozdějších předpisů a změn

včasna místo do výše, která takto odběrateli (příjemci zboží vznikla, a to i přesto, že příslušný právní předpis stanoví maximální náhradovou povinnost v takovém případě pouze do výše dovozného⁵⁷⁵; zcela zřejmým příkladem smluvní odpovědnosti je odpovědnost zasílatele v postavení multimodálního operátora (MTO – Multimodal Transport Operator), jehož pojištění odpovědnosti za škodu v souvislosti s touto činností zmiňují v kapitole 6.4 této práce.

5.4.2. Odpovědnost za škodu způsobená osobám příbuzným, blízkým, společníkům, apod.

Ze základního rámce pojistné ochrany jsou v pojištění odpovědnosti za škodu obvykle dále vyloučeny případy odpovědnosti za škodu, která vznikla manželovi, manželce pojištěného, příbuzným v řadě přímé⁵⁷⁶, osobám blízkým⁵⁷⁷ a osobám žijícím s pojištěným ve společné domácnosti⁵⁷⁸, společníkovi pojištěného nebo osobě, která vykonává činnost společně s pojištěným, dále případy odpovědnosti za škodu, která vznikla právnické osobě, v níž má některá ze shora uvedených osob podíl,

⁵⁷⁵ viz Úmluva o přepravní smlouvě v mezinárodní silniční dopravě CMR, článek 23, odst.5 (bližší údaje o ratifikaci této smlouvy ČSSR a dále přístupu k Bruselskému protokolu Českou republikou zmiňují v příloze č. 4 a 5 této práce)

⁵⁷⁶ „příbuznými v řadě přímé“ jsou příbuzní „zrozeni jeden od druhého“, tedy každý pokrevní potomek (syn/dcera, vnuk/vnučka, pravnuk/pravnučka), jakož i každý pokrevní předek (otec/matka, děd/babička, praděd/prababička). Za příbuzného v řadě přímé je považován podle zákona o rodině i takový vztah založený osvojením (viz ust. § 63 zákona č. 94/1963 Sb., o rodině).

⁵⁷⁷ pojem „osoby blízké“ upravuje ustanovení § 116, zákon č. 40/1964, občanský zákoník následovně: „Osobou blízkou je příbuzný v řadě přímé, sourozenec a manžel; partner, jiné osoby v poměru rodinném a obdobném se považují za osoby navzájem sobě blízké, jestliže by újma, kterou utrpěla jedna z nich, druhá důvodně pocítovala jako újmu vlastní“. Zákon zde tedy stanoví dvě kategorie osob blízkých: příbuzenstvo v řadě v přímé, tedy osoby, které se stávají blízkými osobami již na základě příbuzenského nebo manželského poměru a partneri (dle zákona č. 115/2006 Sb., o registrovaném partnerství), osoby, které se za blízké začínou považovat až na základě určitých fakticky existujících vzájemných poměrů. Těmito osobami jsou sourozenci jako příbuzní v řadě nepřímé bez zřetele k tomu, mají-li nebo nemají-li oba rodiče společné, tedy nerozhoduje, zda se jedná plnorodé či neplnorodé (vlastní či nevlastní) sourozence a dále manžel, pokud manželství trvá. Blízkými osobami jsou dále i další osoby, v poměru rodinném (příbuzní v řadě nepřímé anebo v poměru obdobném), dále pak rovněž osoby, jejichž vzájemný poměr je osobně intenzivní tak, že druhý z nich považuje důvodně újmu toho prvního za svou vlastní. (blíže viz již citovaný zákon o rodině, zejm. ust. § 33, § 45, § 69 a dále zákon č. 50/1973 Sb., o pěstounské péči)

⁵⁷⁸ Podle ust. § 115 zákona č. 40/1964, občanský zákoník, je výklad následující „domácnost tvoří fyzické osoby, které spolu trvale žijí a společně uhrazují náklady na své potřeby“. Není tedy rozhodné, zda jde o fyzické osoby blízké či cizí. Musí však spolu žít a toto žití musí být trvalé (za trvalé žití se nepovažují občasné návštěvy, občasné přespání, výpomoc v domácnosti). Naproti tomu přechodným pobytem určité fyzické osoby na jiném místě (např. plnění výkonu určité povinnosti, dlouhodobá služební cesta, přechodný pobyt na koleji během studií) trvalé spoluzití v domácnosti nezaniká. Společné uhrazování nákladů na potřeby domácnosti znamená spotřební společenství, tedy stav, kdy určité osoby společně hospodaří se svými příjmy, bez rozlišení toho, kdo jich nabyl. Přitom není třeba - a ani se nepředpokládá, že by všichni přispívali na společné potřeby stejným dílem a pouze finančně.

případně podíl majoritní⁵⁷⁹ nebo ve kterém má podíl společník pojištěného nebo osoba, která vykonává činnost společně s pojištěným na základě smlouvy o sdružení anebo opět tyto shora uvedené příbuzné či blízké osoby. Uvedené výluky mají zamezit tomu, aby pojistitel hradil škodu, která byla způsobena těmito osobám, ať již v soukromé nebo podnikatelské sféře. Výjimku z takto zúženého rozsahu pojistné ochrany lze vysledovat v povinném pojištění odpovědnosti za škodu způsobené provozem vozidla dle zákona č. 168/1999 Sb., o pojištění odpovědnosti z provozu vozidla. Z uvedeného pojištění vzniká nárok na škody na zdraví a škodu na ušlém zisku s tím související, pokud takto odpovídá pojištěný (provozovatel a řidič vozidla) svému manželovi nebo osobám, které s ním v době vzniku pojistné události žily ve společné domácnosti. Zákon tak stanoví, že určitému okruhu osob z pojištění odpovědnosti za škodu způsobené provozem vozidla nejsou hrazeny škody věcné a dále škody, které mají povahu ušlého zisku, pakliže nesouvisí se škodou na zdraví⁵⁸⁰. Z pojistné ochrany je vyloučena odpovědnost za škodu, kterou způsobí pojištěný spolupojištěné osobě (spolupojištěným osobám), proto je dané pojištění odpovědnosti nazýváno rovněž jako „pojištění odpovědnosti za škodu způsobené třetím stranám“⁵⁸¹. Výjimku zde tvoří pojištění odpovědnosti za škodu, sjednávané v rámci pojištění stavebního a montážního pojištění, tzv. „křížová odpovědnost“⁵⁸². Dané pojištění je obvyklou součástí pojištění stavebních děl a pojištění montážních děl podle příslušných pojistných podmínek, jejichž dikce je obvykle, v rámci možností kompatibility s právní úpravou odpovědnosti v obchodnězávazkových vztazích, přejímána dle pojistných podmínek zajistitelů⁵⁸³.

⁵⁷⁹ Pojistitelé na českém i evropském trhu mají – často i v návaznosti na specifické pojistné produkty – rozsah této výluky stanovují různě. Někteří z pojistné ochrany vyjímají v daném případě jakýkoli vznik právní odpovědnosti za škodu vůči těmto osobám, někteří omezují tuto výluku pouze pro případ, kdy daný společník, podílník, jemuž takto vznikla škoda, má ve společnosti podíl rozhodující, majoritní.

⁵⁸⁰ Původně, před účinností vyhlášky č. 492/1992 Sb., která byla v řadě „poslední“ právním předpisem, upravující toto pojištění ještě před účinností zákona č. 168/1999 Sb., pojištění odpovědnosti z provozu vozidla (tehdy se ovšem jednalo ještě o zákonné pojištění), byly z pojištění odpovědnosti za škody vyloučeny všechny škody, které těmto osobám škodnou událostí vznikly. Důvodem této výluky z pojištění byly obavy, aby nedocházelo v takových případech ke spekulativnímu jednání ze strany pojištěných i poškozených. Zákonodárci však správně dovodili, že v případě škody na zdraví jsou takové obavy bezdůvodné a vyhláška č. 492/1992 Sb. již stanovila „pouze“ taková omezení náhrady škody na zdraví daným osobám, jaká jsou uvedena v nynější právní úpravě. Jeho novela, provedená zákonem č. 47/2004 Sb., zahrnuje pak do dikce zákona i takovou náhradu škody příslušející manželovi a osobám žijícím s pojištěným ve společné domácnosti, která má povahu ušlého zisku, pokud tento ušlý zisk vznikl v souvislosti se škodou na zdraví poškozené osoby.

⁵⁸¹ Na zajistném trhu obvykle, bez překladu, je používán termín „third party liability“, naproti tomu ruští pojistitelé a zajistitelé důsledně používají výraz „ответственность за ущерб другому лицу“, tj. „odpovědnost za škodu osobám druhým“ (blíže viz moje poznámka na začátku kapitoly 1 této práce)

⁵⁸² V praxi pojistitelů a zajistitelů označovaná jako „cross liability“, dle příslušných pojistných podmínek CAR a EAR

⁵⁸³ Pojistné podmínky CAR (Construction's All Risks) pro pojištění stavebních děl, pojistné podmínky EAR (Erection's All Risks), pro pojištění montážních děl.

Toto pojištění kryje případný vznik odpovědnosti pojištěných osob provádějících stavební a montážní činnost, způsobí-li si při dané činnosti škody sobě navzájem. Uvedený rozsah pojistné ochrany, tímto pojištěním sjednaný, umožňuje řešit situaci, kdy v pojistné smlouvě není pojištěným subjektem pouze jedna osoba, ale více osob, což je u daných činností běžnou praxí. V případě škody způsobených si spolupojištěnými osobami sobě navzájem by totiž jinak nebylo možno vzniklou škodu uhradit z pojištění odpovědnosti za škodu vzhledem k tomu, že se nejedná o „třetí osobu“, o osobu, u níž způsobená škoda a s ní spojený vznik odpovědnosti za škodu pojištěného je vyloučen z pojistné ochrany. Pojistitel k tomuto kroku přistoupil z důvodu, že v daném pojištění, s ohledem na jeho specifika (kdy je v rozsahu pojistné ochrany zahrnuto více spolupojištěných subjektů), vyvstala nutná potřeba pokrýt riziko takto vznikajících škod. Je třeba ovšem mít na zřeteli, že uvedené pojištění nepokrývá příslušná rizika, pokud lze zajistit pojistnou ochranu v daném případě i jinak, například příslušným pojištěním majetkovým (jako pojištění cizího pojistného rizika)⁵⁸⁴.

5.4.3. Odpovědnost za škodu, která je předmětem zákonného nebo povinného pojištění

Tímto ustanovením je v příslušné pojistné smlouvě z pojistné ochrany vyloučen jako předmět pojištění vznik odpovědnosti za škodu vzniklé činnostmi, u kterých právní předpis ukládá povinnost pojištění uzavřít nebo pro které vzniká pojištění ze zákona. Jak jsem již uvedla⁵⁸⁵, rozsah pojistné ochrany těchto pojištění, s ohledem na příslušné právní předpisy tato pojištění upravující, je podstatně širší, než základní věcný rámec pojištění ostatních. V pojištění odpovědnosti za škodu, již od samého počátku jeho existence, vždy existovala „hierarchie“ jednotlivých druhů pojištění dle právní závaznosti, a to samozřejmě s ohledem na postavení poškozených osob jako „slabších

⁵⁸⁴ V doložce k pojistným podmínkám, upravující „křížovou odpovědnost“ je například uvedeno, že „pojištění se nevztahuje na jakoukoli škodu na budovách a stavbách v místě pojištění nebo objektech sousedících, je-li jejich vlastníkem či uživatelem jeden z pojištěných“, neboť toto pojištění je předmětem doložky „Pojištění okolního majetku“ k pojistným podmínkám CAR a EAR.

⁵⁸⁵ viz kapitola 3.1, 3.2.4 a dále 3.3 této práce

v právu“, kteří se mohou snadněji domoci svých zákonných práv na náhradu škody z pojištění zákonných či povinných⁵⁸⁶.

5.4.4. Odpovědnost za škodu, která je předmětem pojištění v jiném pojistném produktu v režimu dobrovolných pojištění

V základním rozsahu pojištění odpovědnosti za škody u podnikatelských rizik je zahrnuto pojištění odpovědnosti z běžné provozní činnosti daného subjektu. Na tomto principu jsou koncipovány pojistné podmínky a tyto pak zahrnují pouze právní rámec pojistné ochrany potřebný pro danou odpovědnost z provozní činnosti pojišťovaného subjektu. V režimu dobrovolných pojištění odpovědnosti za škodu je však celá řada pojistných produktů, jež vyžadují speciální úpravu pojištění, a to tak speciální, že nelze aplikovat shora uvedené pojistné podmínky s příslušnou úpravou, tedy doplňkovými pojistnými podmínkami, smluvním ujednáním, případně zvláštním ujednáním přímo v textu pojistné smlouvy. Z uvedeného důvodu pojistitel takový předmět pojištění ze základního věcného rámce pojistné ochrany vylučuje a většinou i nabízí odpovídající pojistné produkty pro dané zájemce o pojištění, u nichž je rozsah pojistné ochrany tohoto pojištění speciálně upraven. Příkladem toho je například pojištění odpovědnosti za škodu z četných profesní činností, pojištění odpovědnosti za finanční škodu dozorčích rad a představenstev a vedoucích podniků⁵⁸⁷. Rovněž odpovědnost za škodu vzniklá při přepravě věci anebo v souvislosti s tím, pokud se jedná o odpovědnost dopravců a zasílatelů, je předmětem speciálního pojistného produktu. Toto pojištění se týká odpovědnosti nákladových dopravců a speditérů (zasílatelů), včetně uplatnění práva samovstupu, v souladu s dikcí zákona. S ohledem na specifický rozsah pojistné ochrany i v návaznosti na skutečnost, že odpovědnost mezinárodních dopravců je upravena multilaterálními smlouvami⁵⁸⁸, je nutno dané pojištění sjednat podle speciálních, zvláště k tomuto účelu koncipovaných pojistných podmínek. Věcný

⁵⁸⁶ Celkový přehled všech povinných pojištění v pojištění odpovědnosti za škodu je uveden v příloze č. 2, této práce, přehled právních úprav je uveden v kapitole 3.2.4 a 3.3, výklad k zákonnému pojištění dle zákoníku práce (zákon č. 262/2006 Sb., zákoník práce) je uveden v kapitole 3.1 této práce

⁵⁸⁷ viz tato kapitola, část 5.2.3 - pojištění odpovědnosti za finančních škod, dále viz kapitola 6, část 6.2 a 6.3, této práce, pojištění odpovědnosti z profesní činnosti a pojištění odpovědnosti vedoucích podniku, představenstev a dozorčích rad

⁵⁸⁸ viz příloha č. 4 této práce, kde příslušné mezinárodní dohody uvádím dle jednotlivých druhů přepravy, včetně maximální náhradové povinnosti, které tyto právní předpisy upravují

a územní rozsah pojistné ochrany v pojištění odpovědnosti dopravců a zasílatelů uvádím v kapitole 6.4 této práce.

V pojištění občanů jsou pak rovněž v základním rozsahu pojištění zahrnuty četné jiné výluky z pojistné ochrany, a to především ty, jež se týkají činnosti občana jako fyzické osoby podnikající, tj. vznik odpovědnosti za škodu, související s jeho podnikatelskou činností anebo související s jeho činností, jež je předmětem úpravy v pracovně právních vztazích, tj. vznik odpovědnosti za škodu, kterou způsobí občan jako zaměstnanec svému zaměstnavateli při plnění pracovních úkolů anebo v přímé v souvislosti s tím⁵⁸⁹.

5.4.5. Pojištění odpovědnosti za škodu v případě stávek, válek a občanských nepokojů

Z pojištění v základním rozsahu jsou dále vyloučeny škody, které vznikly v příčinné souvislosti s válečnými událostmi, vzpourou, povstáním nebo jinými hromadnými násilnými nepokoji, stávkou, částečným nebo úplným zastavením práce zaměstnavatelem (výlukou), teroristickými akty (tj. násilnými jednáními motivovanými politicky, sociálně, ideologicky nebo nábožensky) nebo se zásahem státní nebo úřední moci.

Jedná se o výluku obdobně formulovanou u všech ostatních druhů pojištění a to jak v majetkové sféře, tak i v pojištění finančních rizik. Pojištění těchto rizik se téměř výhradně sjednává pro určité specifické pojistné produkty, u běžných pojištění však pro pojistitele bývá obtížné obstarat na takový rozsah pojištění odpovídající zajištění s ohledem na vysoký stupeň pojistného rizika. Pro pojištění zbožových zásilek se v daném případě aplikují speciální doložky, standardně vydávaných zajištěním Loyd's⁵⁹⁰, pro pojištění exportního úvěru (pojištění pohledávek) lze pak dané riziko do

⁵⁸⁹ výklad k uvedenému pojištění je proveden v této kapitole, v části 5.1.7

⁵⁹⁰ Jedná se o doložky „Institute Cargo Clauses A“, (ICC -A) a dále doložky „War Cargo Clauses“ (WRCC) a „Strike Cargo Clauses“ (SRCC), upravující podmínky převzetí pojistné ochrany pro riziko stávků a válek. Obvykle lze tyto doložky aplikovat pouze pro přepravu zbožových zásilek na moři a ve vzduchu, tedy výhradně pro námořní a leteckou přepravu. Tyto doložky nelze použít v případě, kdy země odeslání zásilky či příjmu zásilky je v době sjednání pojistné ochrany (odeslání zásilky) ve válečném stavu, či v jeho bezprostředním ohrožení. Zdroj: <http://www.loyds.com>

pojistné ochrany převzít rovněž pouze na základě speciálních doložek (klausulí), odsouhlasených se zajistiteli.

Jak lze dovést, pro aplikaci této výluky je třeba zjistit rovněž příčinnou souvislost se jmenovanými událostmi, nikoli pouze souvislost časovou. Budeme-li však bedlivě zkoumat rozsah takto sjednávané výluky z pojištění, obvykle by pojištěný subjekt za takto vzniklou škodu neodpovídal. V případě právního rámce subjektivní odpovědnosti nebude zřejmě pro pojištěného obtížné vyvinut se z dané odpovědnosti, v případě objektivní odpovědnosti pak obvykle zákon stanoví liberační důvody⁵⁹¹, které bude možno u takto vzniklých případů škody úspěšně aplikovat. Samozřejmě liberace nebude možná v případech, kdy zasílatel, stanoví-li trasu cesty po území země, která je ve válečném stavu, případně jsou v ní hlášeny stávkové nepokoje, nepostupoval s patřičnou odbornou péčí při obstarávání přepravy, a tak za vzniklou škodu nese odpovědnost, neboť by ji při vynaložení odborné péče odvrátit měl a mohl⁵⁹². Stejně tak by tomu bylo i v případě, jednal-li by tak dopravce, který má příslušnou dopravu provést, pokud by bylo možno z dané situace usoudit, že „mohl danou situaci odvrátit“, čímž by nebyla v daném případě možná liberace dle dikce CMR⁵⁹³.

⁵⁹¹ např. viz ust. § 622, odst. 1, zákona č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník, kde jako liberační důvod v případě pojištění odpovědnosti dopravce je uvedena skutečnost, že: „škodu nemohl odvrátit při vynaložení odborné péče“, dále ustanovení § 420a, odst. 3, zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, kde „odpovědnosti za škodu způsobenou provozem činností se dotyčný subjekt se zproští, prokáže-li, že škoda byla způsobena neodvratitelnou událostí nemající původ v provozu či vlastním jednáním poškozeného, ust. § 421 zákona č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, kde se jako liberační důvod uvádí: „ledaže by ke škodě došlo i jinak“.

⁵⁹² viz liberační důvody odpovědnosti zasílatele, uvedené v ust. § 603, odst. 2, zákona č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník, ve znění pozdějších předpisů a změn

⁵⁹³ viz článek 17, odst. 2, Úmluvy CMR (podrobnosti k CMR jsou uvedeny v příloze č. 4 a 5 této práce)

6. ROZSAH POJISTNÉ OCHRANY VE VYBRANÝCH POJIŠTĚNÍCH

V této části práce postupně rozebírám rozsah pojistné ochrany u pojištění, které se odlišují od rozsahu pojištění, uvedeného v kapitole předchozí, a to svým věcným, časovým i územním rámcem. Snad jsou jejich zvláštnosti dány právě tím, že se jedná o pojištění, která jsou na českém pojišťovacím trhu provozována krátce a těm obvyklým pojištěním, dříve dostupným na českém trhu v monopolním postavení jednoho pojistitele, nepříliš podobná.

V první části této kapitoly věnované pojištění odpovědnosti za škodu, způsobenou vadným výrobkem uvádím právní úpravu odpovědnosti za takto vzniklou škodu dle zvláštního právního předpisu, tedy zákona o odpovědnosti za škodu způsobenou vadou výrobku, který byl implementován do našeho právního řádu s požadavkem harmonizace naší legislativy s právem EU, v souvislosti s plánovaným přístupem naší republiky k Evropské unii.

V části následující se zabývám pojištění profesní odpovědnosti, především pojištěním povinným, upozorňuji na rozšířenou pojistnou ochranu v základním rozsahu pojištění, neboť pokud by byla koncipována v základním rozsahu pojistné ochrany tak, jako v pojištění odpovědnosti z provozu organizace, postrádala by pro některé z těchto subjektů zcela smysl.

V posledních dvou částech pak uvádím pojištění odpovědnosti za finanční škody dozorčích rad, představenstev a vedoucích podniku a dále pojištění odpovědnosti dopravce a zasílatele, v návaznosti na odpovědnost z přepravních a zasílatelských smluv.

6.1. Pojištění odpovědnosti za škodu, způsobenou vadným výrobkem

V souvislosti s rozvojem soukromého podnikání bylo postupně po roce 1990 třeba reagovat na požadavky soukromých podnikatelů, kteří v souvislosti s vývozem svých výrobků do zahraničí potřebovali uzavřít pojištění pro případ své odpovědnosti za škodu způsobenou vadným výrobkem.

Problematickou otázkou byla v dané situaci koncepce takového pojištění, neboť před přijetím speciálního zákona, tuto odpovědnost upravující, nebylo jednoduché vytvořit produkt, vyhovující potřebám otevřeného trhu, importu a exportu výrobků.

Na potřeby společnosti, především rozvoje podnikání a v návaznosti na očekávaný přístup České republiky do Evropské unie, reagovala naše legislativa přijetím speciálního zákona. A tak byl, v souladu s postupnou implementací direktiv Evropské unie, do našeho právního řádu přijat dne 5. března 1998 zákon č. 59/1998 Sb., o odpovědnosti za škodu způsobenou vadou výrobku, jež vstoupil v účinnost dnem 1. 7. 1998⁵⁹⁴.

Zkrácený výraz pojistného produktu „pojištění odpovědnosti za výrobek“, ač je stále používán v běžné praxi v pojišťovnictví, je poněkud zavádějící. Daleko výstižnější a postihující podstatu dané pojistné ochrany je „pojištění odpovědnosti za škodu způsobenou vadným výrobkem“, či přesně podle názvu zákona, který uvedenou problematiku upravuje, tedy „pojištění odpovědnosti za škodu způsobenou vadou výrobku“. Způsob a rozsah tohoto pojištění je koncipován na základě vzniku právní odpovědnosti za škodu, jež danému subjektu stanoví shora uvedený právní předpis. Nutno zdůraznit, že právní úprava odpovědnosti za škodu způsobenou vadným výrobkem byla implementována do našeho právního řádu v souladu s právem

⁵⁹⁴ Výše uvedený zákon je koncipován v souladu se Směrnicí Rady EHS č. 1985/374/EHS ze dne 25. 7. 1985, v souvislosti s předpokládaným začleněním ČR do EU. Tato Směrnice je jedním ze stěžejních předpisů na ochranu hospodářských zájmů spotřebitele a pojednává o sblížení a dalších právních a správních předpisech členských států v oblasti odpovědnosti za vadné výrobky. Citovaná směrnice byla později novelizována směrnicí Rady 1999/34/EHS ze dne 10. 5. 1999 a v souladu s touto právní úpravou pak byla provedena novelizace zákona č. 59/1998 Sb. zákonem č. 209/2000 Sb., aby uvedený zákon byl plně kompatibilní s právem EU.

Evropské unie, jako nedílná součást politiky státu ochránit spotřebitele, a to jako „slabšího článku“ ve spotřebitelském řetězci⁵⁹⁵.

Sám uvedený zákon je velice stručný, obsahuje pouze 12 paragrafů, v ust. § 10, odst. 1 odkazuje na subsidiaritu občanského zákoníku, v témže ustanovení, odstavci 2 pak upravuje pro poškozené osoby právo volby při uplatnění náhrady škody (buďto dle obecné právní úpravy odpovědnosti za škodu anebo vůči výrobci, podle tohoto zákona)⁵⁹⁶. Odpovědnost výrobce je zde stanovena jako odpovědnost objektivní, v některých případech, zejména ve výkladu určitých povinností, jež výrobci náleží, odkazuje zákonná úprava i a další právní předpisy, jimiž jsou především zákon o technických požadavcích na výrobky⁵⁹⁷, zákon o obecné bezpečnosti výrobků⁵⁹⁸ a dále zákon o ochraně spotřebitele⁵⁹⁹. Takto jsem však uvedla pouze ty právní předpisy, které jsou z mého pohledu zásadní a klíčové⁶⁰⁰. Aby byl rozsah právní úpravy, upravující danou problematiku podrobnější, je třeba si rozdělit příslušné právní předpisy na ty, jejichž přímým účelem je úprava podmínek výroby, dovozu, prodeje a označování výrobků a poskytování služeb a na ty právní předpisy, jež upravují činnost orgánů, vytvořených speciálně ke kontrole dodržování právních předpisů v oblasti ochrany spotřebitele. K té první skupině tak patří již zmiňovaný zákon o technických požadavcích na výrobky⁶⁰¹, zákon o potravinách a potravinových

⁵⁹⁵ Spotřebitel je takto, i v souladu s právem EU, vždy chápán jako „slabší v právu“, vzhledem k tomu, že ten „silnější“, v tomto případě výrobce, je lépe organizován, lépe informován, v určitém smyslu má nadřazené postavení ve společnosti a v tržním hospodářství a v neposlední řadě se předpokládá, že má i dostatek finančních prostředků, jakož i dalších podmínek k tomu, aby mohl úspěšně vést případný soudní spor.

⁵⁹⁶ rekodifikovaný občanský zákoník přináší příslušnou právní úpravu, začleněnou v Hlavě III., „Závazky z deliktů“, v ust. § 2909 a násl. „Škoda způsobená vadou výrobku“ prakticky beze změn

⁵⁹⁷ zákon č. 22/1997 Sb., o technických požadavcích na výrobky

⁵⁹⁸ zákon č. 102/2001 Sb., o obecné bezpečnosti výrobků a o změně některých zákonů

⁵⁹⁹ zákon č. 634/1992 Sb., o ochraně spotřebitele. Tento zákon je základním předpisem, kterým Česká republika stanoví některé podmínky podnikání v oblasti výroby, dovozu, dodávání a prodeje výrobků a poskytování služeb spotřebitelům. V českém právním řádu patří k jednomu z nejčastěji měněných právních předpisů- za dobu své účinnosti, tj. od 1. 1. 1992 prodělal již celkem 33 novelizací- ta poslední z nich byla provedena zákonem č. 28/2011 Sb.

⁶⁰⁰ rozuměj ve vztahu k pojištění odpovědnosti za škodu způsobené vadou výrobku

⁶⁰¹ zákon č. 22/1997 Sb., o technických požadavcích na výrobky- tento zákon z hlediska ochrany spotřebitele. Tento zákon upravuje zejména způsob stanovování technických požadavků na výrobky, které by mohly ve zvýšené míře ohrozit oprávněný zájem (tj. zejména zdraví anebo bezpečnost osob, majetek anebo životní prostředí, popř. jiný veřejný zájem, dále pak upravuje práva a povinnosti osob, které uvádějí na trh výrobky, či provádějí jejich distribuci anebo uvádějí do provozu výrobky, které by mohly ve zvýšené míře ohrozit oprávněný zájem. Zákonem č. 34/2011 Sb. byla přijata časově poslednírozsáhlejší novela zákona, která nabývá účinnosti dnem 20. 7. 2011. Přestože už v době přijetí tohoto zákona daná právní úprava odpovídala do značné míry předpisůmplatným v právuEvropských společenství, během jejího uplatňování v praxi se ukázala nezbytnost dalších legislativních změn, kroky, jimiž mělo být dosaženo plné kompatibility české národní úpravy s úpravou evropskou (viz zejména Směrnice Evropského parlamentu a Rady č.2001/ 95/ ES o všeobecné bezpečnosti výrobků, Nařízení Evropského parlamentu

výrobcích⁶⁰², zákon o odpovědnosti za škodu způsobených vadou výrobku, zákon o opatřeních týkajících se dovozu vývozu a zpětného vývozu zboží⁶⁰³, zákon o obecné bezpečnosti výrobků⁶⁰⁴. Do té druhé skupiny pak je třeba zařadit zákon o České obchodní inspekci⁶⁰⁵, a zákon o Státní zemědělské a potravinářské inspekci⁶⁰⁶. Samozřejmě, v dané oblasti působí ještě řada dalších zvláštních zákonů, obsahující ustanovení týkajících se podmínek výroby, dovozu, prodeje a označování výrobků a poskytování služeb, jde však v daném případě o zákony, kde shora uvedené skutečnosti jsou jen jednou ze součástí předmětu právní úpravy, a to nikoli zásadní⁶⁰⁷.

Je třeba zmínit fakt, že evropská legislativa věnuje již tradičně velkou pozornost ochraně zájmů spotřebitele, tj. těch osob, které se účastní právních vztahů v rámci tržního hospodářství, aniž by v daném případě sledovaly účel dosažení zisku. Znamená to, že na jedné straně spotřebitelského řetězce stojí konečný výrobce, podnikatelský subjekt a na jeho druhé straně konečný spotřebitel nepodnikatelského charakteru. Příslušné směrnice EU sledují jednoznačně při ochraně spotřebitele dva zásadní cíle. Prvním z nich je zajištění svobody a volby při rozhodování spotřebitele, druhým již zmiňované zajištění ochrany spotřebitele při prodeji zboží a poskytování služeb⁶⁰⁸.

a Rady (ES) č.765/ 2008 ze dne 9. 7. 2008, kterým se stanoví požadavky na akreditaci a dozor nad trhem, týkající se uvádění výrobků na trh a kterým se zrušuje nařízení (ES) č.339/ 93)

⁶⁰² zákon č.110/ 1997 Sb., o potravinách a potravinových výrobcích, jehož účelem je stanovit povinnosti provozovatelů potravinářských podniků a osob, které vyrábějí anebo uvádějí do oběhu tabákové výrobky. Zákon rovněž upravuje státní dozor nad dodržováním povinností těchto osob.

⁶⁰³ zákon č.191/ 1999 Sb., o opatřeních, týkajících se dovozu, vývozu a zpětného vývozu zboží porušujícího některá práva duševního vlastnictví, jenž upravuje podmínky, za nichž se provádějí opatření celního úřadu proti osobám, které drží, vlastní, skladují nebo prodávají zboží, jímž jsou porušena práva k duševnímu vlastnictví

⁶⁰⁴ zákon č. 102/ 2001 Sb., o obecné bezpečnosti výrobků, jehož účelem je zajistit, aby výrobky uváděné na trh nebo do oběhu byly z hlediska bezpečnosti a ochrany zdraví pro spotřebitele bezpečné

⁶⁰⁵ Zákon č.64/ 1986 Sb., o České obchodní inspekci, upravuje posláním tohoto orgánu státní správy. Jeho úlohou je tak kontrola právnických a fyzických osob, které prodávají anebo dodávají výrobky a zboží na vnitřní trh, poskytují služby nebo vyvíjejí jinou podobnou činnost na vnitřním trhu, poskytují spotřebitelský úvěr nebo provozují tržiště (tržnice).

⁶⁰⁶ Zákon č. 146/ 2002 Sb., o Státní zemědělské a potravinářské inspekci upravuje postavení a posláním tohoto správního orgánu. Jeho úlohu stanoví jako kontrolní orgán nad právními a fyzickými osobami u zemědělských, mydlářských a saponátových výrobků a potravin, surovin určených k jejich výrobě, jakož i tabákových výrobků.

⁶⁰⁷ například zákon č. 258/ 2000 Sb., o ochraně veřejného zdraví, zákon č. 166/ 1999 Sb., o veterinární péči, zákon č. 156/ 2000 Sb., o střelných zbraních, zákon č. 526/ 1990 Sb., o cenách, zákon č. 79/ 1997 Sb., o léčivech a o změnách a doplnění některých souvisejících předpisů

⁶⁰⁸ K uvedeným předpisům patří především: Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2005/29/ES o nekalých obchodních praktikách vůči spotřebitelům na vnitřním trhu a ozvěnně směrnice Rady 84/ 450/ EHS, směrnice Evropského parlamentu a Rady 97/ 7/ ES, dále 98/ 27/ ES a 2002/ 65/ ES a nařízení Evropského parlamentu a Rady (ES) č.2006/ 2004 (směrnice o nekalých praktikách), dále pak Směrnice

Odpovědnost výrobce za škodu, způsobenou vadou výrobku, upravuje zákon č. 59/1998 Sb. jako odpovědnost objektivní, tedy jako odpovědnost za výsledek⁶⁰⁹; v souvislosti s tím vymezuje liberační důvody⁶¹⁰. Důkazní břemeno je na výrobcí a chce-li se odpovědnosti zprostit, musí prokázat některý z uvedených liberačních důvodů, které zákon vymezuje. Výrobce podle dikce zákona tak neodpovídá za škodu, která vznikla vadou výrobku v případě, že výrobek mu byl odcizen, dále jestliže vada výrobku, která škoda způsobila, vznikla bez jeho přičinění (například byla způsobena nevhodným skladováním, přepravou, uložením před prodejem, anebo podobně jinak v distribučním řetězci). Výrobce rovněž neodpovídá za škodu, jestliže výrobek nebyl k prodeji určen (jednalo se například o zkušební vzorky, exponáty na výstavu, prototypy strojů, apod.). Dalším liberačním důvodem je rovněž skutečnost, že stav vědeckých a technických znalostí v době, kdy uvedl výrobek na trh, neumožňoval výrobcí zjistit existenci vady, která škodu způsobila⁶¹¹.

Zákon pamatuje i na možnosti, kdy výrobek je součástí několika či mnoha komponentů od různých výrobců. V takovém případě se výrobce součástí výrobku odpovědnosti zprostit, jestliže prokáže, že vada byla způsobena konstrukcí výrobku, do něhož část výrobku byla zapracována anebo byla způsobena návodem k výrobku. Důkazní břemeno opět zůstává na výrobcí daného komponentu. Jak bylo řečeno v úvodu této kapitoly, účelem právní úpravy odpovědnosti za výrobek je chránit spotřebitele jako „slabšího v právu“. Znamená to tedy, že liberační důvody daný zákon stanoví, pro výrobce však není vždy jednoduché prokázat, že za takto vzniklou škodu neodpovídá. Přesto však, srovnáme-li podstatu a hloubku těchto liberačních důvodů

Rady 69/ 493/ EHS o sblížení právních předpisů členských států týkajících se křišťálového skla. Směrnice Evropského parlamentu a Rady 94/11/ ES o sblížení právních a správních předpisů členských států, týkajících se označování materiálů používaných v hlavních částech obuvi prodávané spotřebiteli, Směrnice Rady 87/ 357/EHS o sblížení právních předpisů členských států, týkajících se výrobků, jejichž skutečná povaha není rozpoznatelná a které proto ohrožují zdraví anebo bezpečnost spotřebitelů, Směrnice Evropského parlamentu a Rady 96/74/ES o názvech textilií, Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2008/ 122/ ES o ochraně spotřebitele ve vztahu k některým aspektům smluv o dočasném užívání ubytovacího zařízení (time share), o dlouhodobých rekreačních produktech, o dalším prodeji a výměně.

⁶⁰⁹viz ust. § 1 zákona č. 59/1998 Sb., o odpovědnosti za škodu způsobenou vadným výrobkem: „Dojde-li v důsledku vady výrobku ke škodě na zdraví, k usmrcení nebo ke škodě na jiné věci, než je vadný výrobek, určené a užívané převážně k jiným než podnikatelským účelům, odpovídá výrobce poškozenému za vzniklou škodu, jestliže poškozený prokáže vadu výrobku, vzniklou škodu a příčinnou souvislost mezi vadou výrobku a škodou. Výrobce se může odpovědnosti zprostit pouze a na základě skutečností stanovených v § 5“.

⁶¹⁰Ust. § 5, zákona č. 59/1998 Sb., o odpovědnosti za škodu způsobenou vadným výrobkem

⁶¹¹Domnívám se, že tento exonerační důvod by bylo možno úspěšně použít v případě, kdy se jedná o výrobky zcela nové, a ač úspěšně „prošlé“ příslušným testováním, povolovacím řízením dle dikce právních předpisů, příslušných norem apod., přesto způsobily škodu

s některými ustanoveními objektivní odpovědnost upravující, lze konstatovat, že se v žádném případě nejedná o velmi přísnou odpovědnost⁶¹². V souladu s dikcí právních předpisů, upravujících odpovědnost za škodu, se výrobce nezproští odpovědnosti jednostranným prohlášením, stejně tak ani dohodou, kterou by v tomto smyslu přinutil podepsat kupujícího. Vznikne-li škoda v důsledku vady výrobku a současně jednáním či opomenutím třetí osoby, pak odpovídá za škodu výrobce v plném rozsahu, má však v takovém případě možnost uplatnit vůči této třetí osobě postih.

Dikce zákona uvádí tři základní právní skutečnosti, které je poškozená osoba povinna prokázat, aby mohla úspěšně uplatnit nárok na náhradu škody podle tohoto zákona, a to vadu výrobku, vzniklou škodu a dále příčinnou souvislost mezi vadou výrobku a škodou, která mu vznikla. Není tedy třeba, aby při vzniku škody poškozený prokazoval výrobci jeho zavinění. Důležitá a velice podstatná je skutečnost, že podle tohoto zákona lze odškodňovat v případě vzniku věcné škody pouze škody takové, které vznikly na věcech, jež nejsou určeny a převážně nejsou užívány k podnikatelským účelům.

„Výrobce“ je dle příslušné právní úpravy nejen výrobce konečného výrobku, suroviny, součástky, tedy osoba, která na výrobku uvede své jméno, ochrannou známku či jiný rozlišovací znak, ale i každá osoba, která v rámci své obchodní činnosti doveze výrobek za účelem prodeje, nájmu nebo jiného způsobu užití, tedy i další subjekty distribučního řetězce (například prodejce, nájemce, apod.)⁶¹³. Výrobce je rovněž i každý dodavatel výrobku za podmínky, že nemůže být výrobce určen. Zákon stanoví poškozenému i možnost domáhat se nároku na náhradu škody vůči dodavateli výrobku, pokud výrobce nebude pro poškozenou osobu identifikovatelný. Nemůže-li tedy být výrobce určen, pokládá se za výrobce každý dodavatel, pokud ve lhůtě jednoho měsíce od uplatnění nároku na náhradu škody nesdělí poškozenému totožnost výrobce anebo osobu, která mu výrobek dodala (totéž platí i v případě dovozu, pokud je znám výrobce, ale není znám dovozce). Jestliže však dodavatel poskytne poškozenému informaci o skutečném výrobci nebo o svém dodavateli,

⁶¹² renomovanými zajištěními na evropském trhu nazýváno jako „strict liability“, viz např. *Swiss Re, Munich Re, aj.*, někdy je takto stanovena velice přísná odpovědnost takřka srovnatelná s nejvyšší formou objektivní odpovědnosti, tj. odpovědností absolutní

⁶¹³ viz ust. § 2, písm. a) a b), zákona č. 59/1998 Sb., o odpovědnosti za škodu způsobenou vadným výrobkem; podobně upravuje pojem „výrobce“ i zákon č. 22/1999 Sb., o technických požadavcích na výrobek

popřípadě o dovozci, a to ve lhůtě stanovené tímto zákonem (1 měsíc od uplatnění nároku na náhradu škody), pak již dále nebude účastníkem procesu, kterým se tento nárok uplatňuje⁶¹⁴. Konečný výrobce se posuzuje, jako by výrobek vyrobil celý sám (tedy bez ohledu na své dodavatele). Může však samozřejmě uplatnit nárok na náhradu škody proti svému dodavateli, jestliže škoda má původ v některé součástce nebo v materiálu, který mu tento dodavatel dodal. Vzhledem k definici pojmu "výrobce" se však může poškozená osoba obrátit i přímo na výrobce konkrétní součástky, je-li zřejmé, že škoda měla původ v této součástce. V praxi však bude nejčastější případ, že poškozená osoba bude uplatňovat jejich solidární odpovědnost. Současně zákon stanoví, že výrobce neodpovídá za škodu nastalou v důsledku vady, které vznikla při prodeji či jiné distribuci (pokud tyto činnosti ovšem neprováděl sám); v takovém případě pak na místo odpovědného subjektu nastupuje distributor. Shora uvedená právní úprava tedy nikoho nenechává na pochybách o zjevné a zřetelné snaze zákonodárce chránit spotřebitele a usnadnit mu cestu domoci se svého práva.

Definice pojmu „výrobek“ je v zákoně upravena v souladu s právem Evropské unie a dále v souladu s dikcí zákona o technických požadavcích na výrobek. Za výrobek je tak považována jakákoli movitá věc, která byla vyrobena, vytěžena nebo jinak získána bez ohledu na stupeň jejího zpracování a je určena k uvedení na trh⁶¹⁵.

Základní právní skutečností, kterou je třeba prokázat, má – li poškozený v souladu s dikcí zákona se úspěšně domáhat náhrady takto vzniklé škody, je vada

⁶¹⁴ viz ust. § 2, písm. c), zákona č. 59/1998 Sb., o odpovědnosti za škodu způsobenou vadným výrobkem

⁶¹⁵ viz ust. § 3, zákona č. 59/1998 Sb., o odpovědnosti za škodu způsobnou vadným výrobkem:

"Pro účely tohoto zákona je výrobkem jakákoliv movitá věc, která byla vyrobena, vytěžena nebo jinak získána bez ohledu na stupeň jejího zpracování a je určena k uvedení na trh. Za výrobek se nepovažují nemovitosti. Výrobkem jsou rovněž součásti i příslušenství věci movité a nemovité. Za výrobek se považuje například i elektřina".

Pro srovnání uvádím dikci zákona č. 22/1997 Sb. (zákon o technických požadavcích na výrobky a o změně a doplnění některých zákonů, ve znění poslední novely provedené zákonem č. 22/ 1997 Sb.), kde v ust. § 2, písm. a) praví, že „pro účely tohoto zákona se rozumí výrobkem jakákoliv věc, která byla vyrobena, vytěžena nebo jinak získána bez ohledu na stupeň jejího zpracování a je určena k uvedení na trh jako nová nebo použitá“.

V zákoně č. 59/1998 Sb., o odpovědnosti za škodu způsobnou vadným výrobkem, je v ust. § 3 uveden demonstrativní výčet věcí, které jsou považovány za výrobek, dle znění zákona je zřejmé, že pod pojem „výrobek“ nelze zařadit věci nemovité a dále věci nehmotné povahy.

Pod pojem „výrobek“ nebyly tímto zákonem (v původním znění, před provedenou novelizací zákonem č. 209/2000 Sb.) zařazeny zemědělské a lesní přírodní produkty, pokud neprošly prvotním zpracováním. V souladu s novelizací směrnice Rady (provedená novela pod č. 1999/34/ES ze dne 10. 5. 1999) byla tato výjimka z právní úpravy vyjmuta. Podle současné právní úpravy zákon nepovažuje za výrobek nemovitosti a dále věci nehmotné povahy. Za zpracování výrobku se považuje i balení a každá jiná úprava, která má průmyslovou povahu a která ztěžuje kontrolu výrobku uživatelem, za prvotní zpracování se přitom považuje taková úprava, která změní charakter výrobku anebo k němu dodá další látky.

výrobku. Daná právní úprava stanoví vadu výrobku jako jeho stav, kdy z hlediska bezpečnosti nejsou zaručeny při jeho užívání vlastnosti, které lze oprávněně očekávat⁶¹⁶. Zákon zde dále rovněž uvádí demonstrativní výčet takových vlastností, a to zejména s ohledem na prezentaci výrobku včetně poskytnutých informací, předpokládaný účel, ke kterému má výrobek sloužit, dobu, v níž byl výrobek uveden na trh.

Vadný výrobek je negativně vymezen jako výrobek, který neposkytuje spotřebiteli bezpečnost nejen z hlediska své technické konstrukce a užitných vlastností, ale i tím, že nesplňuje míru bezpečnosti oprávněně spotřebitelem očekávanou, zejména s ohledem na informace (návod k použití), který mu výrobce poskytl, na informace obecně známé, atd. Současně se zde vymezuje okamžik uvedení výrobku na trh, a to v souladu se zákonem o technických požadavcích na výrobky. Pojem „uvedení výrobku na trh“ byl nově vymezen novelou zákona o technických požadavcích na výrobky, provedenou zákonem č. 34/ 2011 Sb., a to z důvodu plné slučitelnosti tohoto pojmu tak, jak jej vymezují evropské směrnice⁶¹⁷. Aby byl tedy výrobek dle dikce tohoto zákona uveden na trh, musí být současně naplněny dva základní a podstatné znaky, kterými jsou první dodání výrobku na trh⁶¹⁸ a dále skutečnost, že toto dodání se děje v rámci obchodní činnosti⁶¹⁹. Okamžik uvedení výrobku na trh je důležitý zejména pro počátek běhu zákonných lhůt. Výrobek je vadný, jestliže nevykazuje bezpečnost, kterou od něho lze očekávat s ohledem na prezentaci výrobku, s ohledem na účel, o kterém lze důvodně předpokládat, že k

⁶¹⁶ Ustanovení § 4, zákona č. 59/1998 Sb., o odpovědnosti za škodu způsobenou vadným výrobkem zní takto: "Výrobek je podle tohoto zákona vadný, jestliže z hlediska bezpečnosti jeho užití nezaručuje vlastnosti, které lze od něj oprávněně očekávat."

⁶¹⁷ výklad pojmu „uvedení výrobku do provozu“ provádí zákon č. 22/1997 Sb., o technických požadavcích na výrobky a o změně a doplnění některých zákonů, v dikci poslední provedené novely zákonem č. 34/2011 Sb., v ust. § 2, odst. b), bylo třeba (podle příslušné důvodové zprávy) z důvodu slučitelnosti tohoto pojmu s právem EU. Česká právní úprava tak nyní chápe pojem „uvedení výrobku na trh“ jako právní či faktický úkon (nikoli jako okamžik, tj. určitý časový moment, jak tomu bylo až do účinnosti této právní úpravy). Za uvedení na trh se považují i výrobky vyrobené nebo dovezené pro provozní potřeby při vlastním podnikání výrobců nebo dovozců a výrobky poskytnuté k opakovanému použití, je-li u nich před opakovaným použitím posuzována shoda s právními předpisy, pokud to stanoví nařízení vlády. Je-li to nezbytné, vláda nařízením blíže vymezí pojem uvedení na trh pro výrobky, na které se tento technický předpis vztahuje.

⁶¹⁸ Jak uvádí důvodová zpráva k provedené novele zmiňovaného zákona, bylo třeba provést danou právní úpravu z důvodu plné slučitelnosti tohoto pojmu s právem EU. Česká právní úprava tak nyní chápe pojem „uvedení výrobku na trh“ jako právní či faktický úkon (nikoli jako okamžik, tj. určitý časový moment, jak tomu bylo až do účinnosti této právní úpravy).

⁶¹⁹ Dodání výrobku na trh se děje v rámci obchodní činnosti. Na tomto místě je třeba si uvědomit, že pojem „podnikatelská činnost“ je podstatně širším pojmem než „obchodní činnost“, čímž se rozumí pouze některý z následujících úkonů - předání výrobku, nabídnutí výrobku, převodvlastnického práva k výrobku. Účelem uvedených úkonů je tedy „pouhá“ distribuce, používání anebo spotřeba předmětného výrobku.

němu má být použit, a s ohledem na dobu, kdy byl uveden do oběhu (provozu). Je patrné, že se jedná o velmi širokou odpovědnost, kterou je sice možno důslednými opatřeními při vývoji, výrobě a distribuci výrobku omezit, není ji však možno vyloučit.

S ohledem na to, že pro odškodňování škody takto vzniklé jsou rozhodné právní předpisy zpravidla té země, kde ke škodě došlo, bude se výše náhrady škody pohybovat ve zcela jiných relacích, než jsme zvyklí v České republice. Proto by pojištění tohoto rizika mělo být pro všechny, kteří výrobky vyvázejí nebo jejichž výrobky se dostávají na zahraniční trhy (i formou součástí jiných výrobků), naprostou nezbytností. Výrobky se samozřejmě mohou dostat do zahraničí i tzv. skrytým vývozem (jde zejména o vývoz výrobků nakoupených spotřebitelem v zemi původu při cestování), v takovém případě se však bude jednat o škody ojedinělé, které by neměly výrobce vážněji ohrozit.

Pro určení míry rizika, které přebírá pojistitel, pojišťující právní odpovědnost, je rozhodné určení škody a její výše. Podle zákona (v souladu s právem Evropské unie) se škodou, způsobenou vadou výrobku, takto rozumí škoda na zdraví nebo usmrcením, dále škoda na jiné věci (než je vadný výrobek), která je určena a užívána převážně k jiným než podnikatelským účelům s tím, že vzniklá škoda bude vyšší, než zákonem určená dolní hranice náhradové povinnosti⁶²⁰.

Budeme-li hovořit o škodě na zdraví nebo usmrcením, pak je za škodu považována každá takto vzniklá škoda, je-li způsobena vadným výrobkem za podmínek tímto zákonem stanoveným⁶²¹. V případě vzniku škody na jiné věci, než je výrobek sám, je pak třeba posoudit, zda se jedná o věc určenou pro osobní potřebu nebo spotřebu (odpovědnost za škodu způsobenou vadným výrobkem se tedy netýká škod na věcech určených především k podnikatelské činnosti). Jedná-li se o škodu, která byla způsobena vadným výrobkem na jiné věci, pak má poškozený nárok na náhradu škody pouze v případě, že jsou splněny současně následující dvě

⁶²⁰ viz ust. § 4, zákona č. 59/1998, o odpovědnosti za škodu způsobenou vadným výrobkem, v souladu se Směrnicí Rady č. 85/374/EHS

⁶²¹ viz ust. § 2, zákona č. 59/1998, o odpovědnosti za škodu způsobenou vadným výrobkem

podmínky, tedy že tato věc není určena či užívána převážně k jiným než podnikatelským účelům a dále, že škoda na věci přesáhne částku EUR 500,-.⁶²²

Zmíněnou právní úpravu nelze aplikovat na odpovědnost za škodu v případě vzniku škody na vadném výrobku samotném, vzniku škody na věcech určených a užívaných k podnikatelským účelům (byť jen „převážně“ určených a užívaných), dále při vzniku škody nehmotné povahy a konečně v případě domáhání se práva, jestliže výrobek, který svou vadou škodu způsobil, byl uveden na trh přede dnem účinnosti tohoto zákona. V návaznosti na tuto skutečnost poukazuji na to, že danou právní úpravu nelze použít v případě odpovědnosti za škody, způsobené jadernými událostmi⁶²³, které jsou upraveny mezinárodními smlouvami, jimiž je Česká republika vázána⁶²⁴ a dále tzv. „atomovým zákonem“⁶²⁵.

Pojištění se obvykle sjednává jako nedílná součást pojištění odpovědnosti za škodu z provozní činnosti organizace. Všeobecné pojistné podmínky pro pojištění odpovědnosti za škodu právnických osob a fyzických osob podnikajících jsou většinou upraveny tak, že do základního rozsahu pojištění je zahrnuta i odpovědnost za škodu, způsobenou vadným výrobkem. Tak je poskytována pojistná ochrana, začínající okamžikem, kdy pojištěný uvede výrobek na trh⁶²⁶.

Pojištění odpovědnosti za škodu způsobené vadným výrobkem má určité specifické rysy. Pojistné podmínky, rozsah tohoto pojištění upravující, stanoví pojem „sériová škodní událost“. V pojistné smlouvě je vždy upraven maximální limit pojistného plnění v případě vzniku takové události⁶²⁷, v praxi se s tímto problémem setkáváme

⁶²² viz ust. § 6a, zákona č. 59/1998, o odpovědnosti za škodu způsobenou vadným výrobkem ve znění zákona č. 209/2000 Sb. (v souladu se Směrnicí Rady č. 1985/374/EHS ze dne 25. 7. 1985, její novela provedena pod č. 1999/34/ES ze dne 10. 5. 1999): „Výrobce je povinen nahradit škodu na věci, za kterou odpovídá, jen v částce převyšující částku vypočtenou z 500 EUR kursem devizového trhu vyhlášeným Českou národní bankou v den, v němž škoda vznikla nebo byla zjištěna“.

⁶²³ viz ust. §11, zákona č. 59/1998, o odpovědnosti za škodu způsobenou vadným výrobkem

⁶²⁴ Sdělení č. 133/1994 Sb., o Vídeňské úmluvě o občanskoprávní odpovědnosti za jaderné škody a Společném protokolu týkajícího se aplikace Vídeňské úmluvy a Pařížské úmluvy

⁶²⁵ zákon č. 18/1997 Sb., o mírovém využívání atomové energie

⁶²⁶ pojem „uvedení výrobku na trh“ v souvislosti s dikcí novely, daného zákona, provedeného zákonem č. 34/2011 Sb. vysvětlen výše

⁶²⁷ za „sériovou škodní událost“ přitom považujeme takovou událost, která vyplývá ze stejného zdroje, stejné příčiny, ve stejný čas

především u škod na zdraví⁶²⁸. Pojistitel poskytuje pojistnou ochranu v případě, že pojištěný je shledán odpovědným za škodu, která vznikla z vadného výrobku. Dané pojištění tak nezahrnuje pojistnou ochranu pro škody vzniklé na samotném výrobku, ale pro škody, které svou činností či naopak nečinností vadný výrobek způsobí (tedy nikoli na sobě samém, ale na svém okolí).

V pojištění velkých rizik je toto pojištění koncipováno většinou na časové bázi pojistné ochrany dle uplatnění nároku na náhradu škody⁶²⁹, důvodem úpravy tohoto pojištění do tohoto režimu byl většinou požadavkem zajistitelů⁶³⁰. Shodně s koncepcí tohoto pojištění lze pak k tomuto pojištění ještě doložkou připojistit „následné krytí nároků“, popř. „pojištění se zpětnou platností“⁶³¹.

V souvislosti s tímto pojistným produktem je nutné upozornit na výluky z pojištění, které jsou provedeny ze základního rámce pojistné ochrany, z nich pak některé lze do pojistné ochrany dále zahrnout formou připojištění. V pojištění malých a středních rizik se obvykle toto pojištění sjednává v rámci základní pojistné ochrany „pojištění odpovědnosti za škodu právnických a fyzických osob“, takže věcný rámec pojištění odpovědnosti za škodu, zmíněný v předchozím výkladu, je platný i zde.

K základním a nejčastěji užívaným speciálním výlukám z pojistné ochrany v pojištění odpovědnosti za škodu, který způsobí vadný výrobek, je odpovědnost za škodu způsobenou výrobkem, který je z technického hlediska bezvadný, ale nedosahuje avizovaných funkčních parametrů⁶³², odpovědnost za škodu, jež vznikla proto, že parametry, kvalita provedení anebo funkce výrobku byly pojištěným na žádost poškozeného změněny, nebo vznikly proto, že výrobek byl na žádost poškozeného

⁶²⁸ Například kojenecké dětské výživy mohou vyvolat alergie u dětí; saláty a majonézy a jiné pokrmy mohou být nositeli salmonelózy, destiláty určené ke konzumaci mohou poškodit zdraví člověka (lehké střevní potíže, poškození jater a dalších vnitřních orgánů, těžké poškození citlivosti zrakového nervu). Dalším velkým rizikem je poškození lidského zdraví požitím léků (tzv. nežádoucí vedlejší účinky).

⁶²⁹ tzv. „claims made“

⁶³⁰ jak uvádím v kapitole 4.1, právě v současnosti je však trend posunu časového rámce pojistné ochrany k principu historicky staršímu, dle příčiny vzniku škodné události, tzv. „loss occurrence“

⁶³¹ výklad k uvedené problematice je v kapitole č. 4.1 této práce.

⁶³² Zde půjde zejména o ty případy, kdy výrobce udává v reklamě, propagačních letáčích na obale v návodu k použití, že výrobek má plnit určitou funkci, kterou však neplní (po kosmetickém krému mají zcela vymizet vrásky, šampon má zabránit tvorbě lupů, po nápoji se má zhubnout, apod.) Jedná se přitom o výrobky, které z technického hlediska žádnou vadu nemají. Krém nevyvolává žádnou alergii, chrání pleť jako každý jiný, šampon plní svou funkci (jako prostředek na umytí vlasů bez nežádoucích vedlejších účinků), nápoj slouží jako osvěžující prostředek, pro doplnění potřebného množství tekutin, ale nezpůsobuje avizovaný váhový úbytek u spotřebitele.

pojištěným instalován do jiných podmínek, než jsou pro které je určen⁶³³, odpovědnost za škodu způsobenou takovým výrobkem, který nebyl dostatečně testován podle uznávaných pravidel vědy a techniky nebo jiného uznaného způsobu⁶³⁴, způsobenou závadou výrobku, eventuelně jiným nedostatkem, který byl pojištěným předem avizován⁶³⁵.

Ze základního rozsahu pojištění jsou dále obvykle vyloučena rizika odpovědnosti za škodu, způsobené při projekci, konstrukci a stavbě letadla nebo související s dodávkou součástí anebo jiných výrobků, které jsou s vědomím pojištěného instalovány v letadlech. Takto může docházet ke škodám velkého rozsahu proto pojistitel vždy bedlivě zvažuje, zda pojistnou ochranu v daném případě poskytne, v případě že ano, pak za jakých omezujících podmínek. Obvykle k příjmu takového rizika do pojištění dochází zcela výjimečně, pouze pro významné klienty a na základě dodržení stanovených přísných opatření, kterými pojistitel podmiňuje případně poskytnutí pojistného plnění.

Rovněž pojistitelé na evropském pojišťovacím trhu pečlivě zvažují, zda do pojištění odpovědnosti v tomto případě začlení riziko vzniklé škody, jakou je platba za uložené či uplatňované pokuty nebo penále, případně jiné platby, které mají represivní, exemplární nebo jiný charakter. V některých státech totiž může soud při posuzování právních nároků a rozsahu škody přisoudit vedle náhrady škody poškozenému také ještě další finanční částku (stanovenou odhadem), což má sloužit jako občansko právní peněžité trest škůdci a zároveň jako výstraha do budoucna pro škůdce i pro možné další potencionální škůdce, aby se tyto případy neopakovaly.

Většina renomovaných zajistitelů na evropském zajišťovacím trhu nepřijímá běžně do zajistné ochrany vznik odpovědnosti za škodu vzniklou v případě přisouzení

⁶³³ Požádá-li poškozený o určité nestandardní úpravy výrobku, které pak budou příčinou vzniku takové škody, či bude-li výrobek instalován do jiných podmínek, než pro které byl vyroben a určen, pak se pojistná ochrana na tento případ nevztahuje.

⁶³⁴ Pojištěný je odpovědný za svůj výrobek a musí dbát podle příslušných právních předpisů, především o to, aby výrobek byl bezpečný tak (tedy jako bezpečný vyroben a používán tak), jak stanoví příslušné právní předpisy požadavky na výrobek (viz zákon č. 22/1997 Sb., o technických požadavcích na výrobky a zákon č. 102/2001 Sb., o obecné bezpečnosti výrobků). Výrobek musí být tedy používán v podmínkách, které pro něho jsou vhodné, pro které byl určen a v konstrukci a provedení, jak byl vyroben. Výrobce si musí být vědom toho, že výrobek, který nebyl testován, aby jako bezpečný byl uveden na trh, či došlo k nestandardní úpravě výrobku a změně podmínek pro jeho provoz, může způsobit škodu.

⁶³⁵ Uvedená výluka se týká případů, kdy se jedná o výrobky s již téměř prošlou záruční lhůtou, o výrobky kazové, výrobky, které mají určitou vadu, na které však je kupující při nákupu viditelně upozorněn (např. nejsou tak odolné proti mrazu, vysoké teplotě, vlhku, apod., tj. tak, jak měly být odolné původně).

náhrady škody soudem Spojených států amerických nebo Kanady. Tato výluka je aplikována z toho důvodu, že justice USA a Kanady v případech přisouzení náhrady škody postupuje zcela specifickým způsobem, a to co se týče přisouzení náhrady škody a jejího rozsahu⁶³⁶. Tak jsou pojistitelé, chtějí – li pro své VIP klienty uvedené pojištění sjednat, nuceni zajistit si příslušnou ochranu (přenosm rizika anebo alespoň jeho části ve vertikální či horizontální rovině) mimo rámec obligatorního zajištění, anebo přijmout dané riziko na svůj vlastní vrub.

S uvedeným pojistným produktem, tj. s pojištěním odpovědnosti za škodu vzniklou vadným výrobkem úzce souvisí i pojištění finančních ztrát, vznikajících výrobcí vadného výrobku (skutečnému výrobcí, případně tomu, kdo je za výrobce dle dikce právních předpisů považován), jež by mělo sloužit jako pojistná ochrana pro případ škody vzniklé ztrátou, vznikem nákladů nebo jiných vydání (výloh) v souvislosti se stažením výrobku⁶³⁷. Toto pojištění finanční ztráty je přebíráno do pojistné ochrany obvykle formou doplňkového pojištění pouze zřídka a pro významné klienty⁶³⁸. Pojištění

⁶³⁶ Z nedávné minulosti je známo velké množství až kuriózních případů, kdy byly přisouzeny takto náhrady škody: Kuřák úspěšně žaloval tabákový průmysl o náhradu škody na zdraví způsobené používáním cigaret (rakovina plic). Výrobce obuvi byl uznán vinným, když řidička po vjezdu do křižovatky na červené světlo a po způsobení škody nemalého rozsahu sobě i ostatním účastníkům silničního provozu u soudu tvrdila, že ji sklouzla nohy z brzdového pedálu v důsledku podešve bot, nemající protiskluzovou obranu; soud přiznal náhradu škody chovatelce kočky, když ji sušila v mikrovlnné troubě. V obou těchto případech byl výrobce odsouzen z důvodu, že v návodu k použití nebylo zřetelné upozornění, na nevhodnost použití výrobku k danému účelu (u obuvi, že nebyla opatřena protiskluznou podešví a tedy není vhodná k řízení motorových vozidel, u mikrovlnné trouby, že není vhodná k sušení živých zvířat). Dané příklady jsou převzaty z přednášky prof. Christiana Lahnsteina, Münchener Rück, Mnichov, 25.-26. 5. 2005.

⁶³⁷ ve smyslu ust. § 6, odst. 2, písm. h), zákona č. 102/2001 Sb., o obecné bezpečnosti výrobků má výrobce za povinnost stáhnout výrobek z trhu, zjistí-li nebezpečnost výrobku.

⁶³⁸ Uvedené pojištění je pojištěním majetku a lze jej sjednat dle stávající právní úpravy (viz ust. § 48, odst. 2, zákona č. 37/2004 Sb., o pojistné smlouvě) výlučně jako pojištění škodové. Právní úprava současná ani právní úprava připravená (rekodifikací občanského zákoníku) obsah daného pojmu pro účely soukromého pojištění nerozvádí; zákon č. 277/2009 Sb., o pojišťovnictví provádí sice výčet ztrát, jež pod tento pojistný produkt lze zařadit, nicméně za tímto taxativním výčtem (uvedenými pod písm. a) až i) je pod písmenem posledním (j) uvedeno pojistné nebezpečí, vyplývající „z ostatních finančních ztrát“, a tak nám nezbyvá, než spokojit se s poměrně neurčitým vymezením, že jde o „vynaložené náklady, které vznikly v důsledku škodné události, nebo ušlý zisk anebo jiné finanční ztráty dohodnuté v pojistné smlouvě“ pro vznik finanční ztráty tak postačí, aby pojištěnému prokazatelně vznikla újma spočívající v tom, že má závazek „něco vydat“ „něco vynaložit“, přitom však nesmí jít o závazek z odpovědnosti za škodu- jde zcela prokazatelně o jinou hodnotu pojistného zájmu (viz ust. § 3, písm. h) zákona č. 37/2004 Sb., o pojistné smlouvě). Rekodifikovaný občanský zákoník oproti stávající právní úpravě považuje kogentní ustanovení sjednat toto pojištění výhradně jako škodové za nadbytečné a v ust. § 2841, v odstavci 2 připouští sjednat dané pojištění i jako obnosové. Je běžnou praxí při sjednávání tohoto pojištění, že pojistník v daném případě vypracovává rizikový plán, stanoví příslušné limity pojistných částek- výši pravděpodobně vynaložených nákladů, do nichž, za splnění určitých, přesně stanovených podmínek, lze pak v návaznosti na vzniklou pojistnou událost příslušné pojistné plnění vyplatit. Pojistnými podmínkami je přitom pevně stanoveno, jaké podklady pojistník musí pro případ likvidace pojistné události dodat a na základě jakých důkazů a v jaké výši pak pojistitel příslušné pojistné plnění poskytne. Osobně se nedomnívám, že by na českém pojišťovacím trhu byla vůle některého z pojistitelů sjednat toto pojištění jako obnosové- snad ledaže by k takovému kroku pojistitel přikročil na základě tlaku pojistného trhu, silné konkurence, obavy

tohoto typu⁶³⁹ je možné sjednat zároveň pouze za předpokladu, že je vypracován kvalitní krizový program pro takový případ vzniku škodné události. Stažení výrobku z oběhu je nutné i v případech, kdy výrobek není nebezpečný, tedy stažení výrobku z trhu neukládá zákon, ale jeho ponechání v oběhu by poškodilo jméno výrobce. Velké firmy z preventivních důvodů stahují své výrobky z oběhu (celou sérii) v případě, že došlo k sériové škodné události. S tím jsou pak spojené značné finanční náklady a je také velice obtížné zjišťovat odůvodněnost těchto provedených opatření a přiměřenost vynaložených nákladů.

V posledních několika letech probíhá na českém pojišťovacím trhu rozsáhlá diskuze o tom, zda by měli čeští výrobci povinně pojišťovat riziko stažení výrobků z trhu⁶⁴⁰. Na pojistném a zajistném trhu EHP patří produkt, běžně označovaný jako „Recall“ ke standardním pojistným produktům. Stejně jako v USA⁶⁴¹ dbají i příslušné orgány EU na ochranu spotřebitelského řetězce. Disponují tak pravomocemi nařídit okamžité zastavení prodeje nebezpečného výrobku a jeho stažení z trhu na náklady výrobce nebo dodavatele. Vzhledem k jednotnému trhu a svobodnému pohybu zboží

o významného klienta, o ustoupení ze své pozice na pojistném trhu. Jinak je zde ponechána smluvní volnost oběma smluvním stranám a otázka posouzení případného rozporu v pojetí pojistného zájmu (že by takto sjednané pojištění mohlo sloužit k obohacení oprávněné osoby) by měla být v rukou pojistitele. Ano, lze polemizovat s tím, že v případě daného pojištění (pojištění finančních ztrát – nákladů souvisejících se stažením výrobku z trhu) lze taxativně vyčíslit a předložit všechny náklady, které byly vynaloženy. Srovnáme-li danou skutečnost se smluvní volností vztahů v otázce úrazového pojištění, zde právní úprava jednoznačně smluvní volnost připouští a nikdo doposud uvedenou námitku nikdy nevznesl, ač v některých případech by mohla být rovněž zcela na místě (např. pojištění úrazové u významného sportovce, hudebníka, mediální hvězdy, politika, apod., bude-li pojištěn pro případ vzniku úrazu pojištěním obnosovým). Stejně tak by tomu mohlo být i u pojištění majetku jiného, než pojištění věci (za „jiný“ majetek lze považovat práva a jiné majetkové hodnoty, se kterými lze disponovat, za jinou majetkovou hodnotu lze považovat takovou hodnotu, kterou lze ocenit v penězích).

⁶³⁹ *zajišťovatelé jsou používány pro daný typ pojistné ochrany, tj. zajišťující úhradu nákladů, spojených se stažením výrobku z trhu, výrazy „recall“ „Rückruf“, běžně používaných, především ve zmíněné anglické verzi, bez překladu (viz např. <http://swissre.com>, <http://munichre.com>, *Schadenspiegel*, *Media release*, apod.)*

⁶⁴⁰ *Např. článek „Pojistné produkty“ ze dne 16. 3. 2010, pro AČPM, zdroj : <http://www.opojisteni.cz>, rozhovor s výkonným ředitelem makléřské společnosti INSIA, Ivanem Špirakusem ze dne 2.2.2010, zdroj ČT 24, tisková zpráva ze dne 26.2.2010 pro Firmy, BBC a DS*

⁶⁴¹ *V USA nyní nově funguje systém pro rychlé stažení výrobků z trhu USA s označením „Rapid Recall Exchange“ – RRE, který nahradil původní on-line systém PRP (ProductRecallPortal, který zavádí Food Market Institute. Jde o nový, zdokonalený on-line systém komunikace při stahování výrobku z trhu, umožňující rychlou identifikaci produktu pomocí čárového kódu. Uvedený systém „umí“ rovněž dodat všechny další potřebné informace, a to velmi rychle; pro zadavatele do systému je celá administrativa vyřešena velmi jednoduchým formulářem, do něhož příslušné informace zapíše. Food Market Institute (FMI) poskytl navíc bezplatnou registraci firmám, které se do systému včas přihlásí. Podle hodnocení a ocenění, které dostal uvedený systém od Mezinárodní asociace ochrany potravin (International Association for Food Protection, na konferenci, konané dne 6. 5. 2011, tj. 8 měsíců poté, co byl daný systém uveden do provozu, „systém znamená významný krok kupředu v komunikaci mezi zúčastněnými subjekty s cílem zlepšení ochrany spotřebitele“, Zdroj: <http://www.rapidrecallexchange.org>, <http://www.foodbusinessnews.net>*

vytvořila Evropská unie společný systém výměny informací, který je rozdělen do dvou samostatně a nezávisle fungujících systémů; prvních z nich slouží pro oblast výrobků potravinářského charakteru RASFF⁶⁴², druhý pro oblast ochrany spotřebitele výrobků ostatních, RAPEX⁶⁴³, informační systémy rychlého varování však fungují na shodném principu, v třístupňovém oznámení- zprávy o ohrožení, zprávy informačního charakteru, z nichž nepřichází vážné, zdraví ohrožující riziko a dále pak zprávy informačního charakteru⁶⁴⁴. Není překvapením, že valná část produktů, dostávajících

⁶⁴²RASFF je systémem rychlého varování pro potraviny a krmiva (dále jen RASFF) vznikl v roce 1978 pro přenos informací o zdravotně závadných potravinách a krmivech. V současné době je vzájemně propojenou sítí, která spojuje členské země Evropské unie (EU) s Evropskou komisí (EK) a Evropským úřadem pro bezpečnost potravin (EFSA).

Hlavním cílem tohoto systému je zabránit ohrožení spotřebitele zdravotně závadnými potravinami nebo (zprostředkovaně) krmivy. Systém RASFF slouží pro oboustrannou komunikaci mezi členy sítě a není přímo určen pro komunikaci se spotřebitelskou veřejností.

Česká republika se stala členem sítě RASFF jako členská země EU v roce 2004 a národní kontaktní místo pro přenos informací mezi tuzemskými členy systému bylo zřízeno při Státní zemědělské a potravinářské inspekci v Brně. Členy sítě jsou dozorové orgány a další rezorty zainteresované v oblasti bezpečnosti potravin (například Státní veterinární správa).

zdroj:http://ec.europa.eu/food/food/rapidalert/index_en.html, <http://eagri.cz/public/web/mze/potraviny/bezpecnost-potravin.html>

⁶⁴³RAPEX je rychlý evropský výstražný informační systém o nebezpečných spotřebitelských výrobcích nepotravinářského charakteru, výjimkou jsou farmaceutické výrobky. Slouží k oznamování přímého i nepřímého rizika ohrožení zdraví nebo bezpečnosti spotřebitelů, kteří by se s nebezpečnými výrobky dostali do styku. Jeho cílem je zajistit rychlou výměnu informací mezi členskými státy EU a Komisí o opatřeních, která členské státy přijaly, aby zabránily, omezily nebo podmínily uvádění na trh nebo používání výrobků, jež mohou představovat výše uvedená rizika. Součástí oznamování do systému RAPEX jsou vedle donucovacích opatření uložených příslušnými dozorovými orgány také dobrovolná opatření výrobců a distributorů. Jeho název je zkratkou původního anglického názvu Rapid Alert System for Non-Food Products. Právní základ tohoto subjektu je dán Směrnicí Rady o všeobecné bezpečnosti výrobků (2001/95/ES) a v České republice je implementován zákonem č. 102/2001 Sb., o obecné bezpečnosti výrobků a nařízením vlády ČR č. 396/2004 Sb., o postupech, obsahu a formě informace o výskytu nebezpečných nepotravinářských výrobků.

Zdroj:http://ec.europa.eu/consumers/safety/rapex/index_en.htm, <http://www.coi.cz>, <http://www.spotrebitele.info>

⁶⁴⁴Uvedené zprávy jsou přijímány a odesílány příslušnými správními orgány daného státu EHP prostřednictvím informačního systému CIRCA (Communication and Information Resource Centre Administrator) na základě třístupňového oznámení důležitosti a stupně aktivity, jež přísluší danému správnímu orgánu v souvislosti s odesíláním/ přijímáním zprávy vyvinout: Alert Notification, Information notification, News. Ze zpráv, nalezených v systému systému RASFF, které se nejvíce za poslední dva roky "dotkly" spotřebitelského trhu v ČR, cituji příkladmo – dle mého názoru nejzajímavější: Rakouské ministerstvo zdravotnictví nařídilo obchodnímu řetězci Lidl stáhnout z prodejen sýr Reinhardshof, obsahující nebezpečné bakterie listerie, na následky jehož konzumace za poslední měsíce (zpráva se datuje ke dni 17. 2. 2010) zemřelo po jeho konzumaci šest lidí. Sýr byl k dostání i v Česku, řetězec ho stáhl na konci ledna 2010. Kousky skla v mléčné rýži z produkce firmy Muller našťastí nezabíjely, SZPI však doporučila potravinové výrobky vrátit k prodejci (zpráva ze dne 23. 5. 2011). V kojenecké vodě "Horský pramen" byla laboratorně potvrzena přítomnost cizorodými organickými látkami (např. toluenem, chloroformem, dichlorbrommethanem atd.), v rozinkách z dovozu (Indie) bylo nalezeno větší množství alergenu oxidu siřičitého (obě zprávy ze dne 6. 4. 2010). Inspekce varovala, že daný alergen (vzhledem k tomu, že jeho přítomnost ve složení výrobku není uvedena na spotřebitelském obalu) může být velice nebezpečný právě pro alergiky. Stejně tak SZPI nařídila stažení z oběhu výrobku "Jádra piniových oříšků" původem z Číny (zpráva z 10. 3. 2011) a v řadě poslední zprávou, která doslova „otřásla“ spotřebitelským trhem v celém EHP byla zpráva z 27. 5. 2010, kdy byla Státní zemědělská a potravinářská inspekce prostřednictvím Systému rychlého varování pro potraviny a krmiva informována o možnosti velice závažného onemocnění způsobeného toxinem produkovaným bakterií *Escherichia coli*, jehož původcem měly být původně ekologicky vypěstované salátové okurky, původem ze Španělska.

se do uvedeného záchytného systému, pochází z dovozu do EU, hlavně z Číny. V takovém případě pak zpravidla nese dovozce všechny náklady, spojené se stažením výrobku z trhu.

Na druhé straně, i přes důsledný a dobře zavedený systém výstupní kontroly se může stát, že český výrobce uvede na trh výrobek, potencionálně ohrožující nějakým způsobem svého spotřebitele či někoho dalšího. Dobře organizačně zvládnutý případ stažení výrobku z trhu nemusí znamenat pro firmu velké problémy, zvláště, podaří-li se omezit negativní publicitu v médiích. Stažení výrobku z trhu znamená především náklady, které musí výrobce či konečný dodavatel v postavení výrobce vynaložit na v souvislosti s tím⁶⁴⁵.

Je-li výrobek, uvedený pojištěným na trh, vadný, je někdy nutné provést demontáž umístěných nebo položených dodaných vadných výrobků. V rámci pojistné ochrany je v takovém případě možné poskytnutí náhrady nákladů za demontáž, odstranění nebo sejmutí vadných výrobků, jsou-li takové náklady součástí pojištění. Někteří pojistitelé rovněž do rámce pojistné ochrany zahrnují i náklady na montáž, umístění nebo položení výrobků nových. Pojištění odpovědnosti za výrobek má své nezastupitelné místo v rozsahu pojistných produktů pro pojištění podnikatelů a v souvislosti s přístupem České republiky do EU jeho význam neustále stoupá.

(zdroj:http://ec.europa.eu/food/food/rapidalert/index_en.html, <http://eagri.cz/public/web/mze/potravin/bezpecnost-potravin.html>)

⁶⁴⁵Těmito náklady jsou zejména: Náklady, které jsou nutné na oznámení zákazníkům a příslušnou s tím spojenou inzercí, náklady na dopravu a ubytování osob, jež byly vynaloženy v souvislosti se stažením výrobku (míní se tím např. služební cesty specialistů daného výrobce do ciziny), náklady na nájem dalších skladišť a skladových prostor, kde je třeba výrobky stažené z trhu uskladnit, dále pak výdaje na jejich řádnou likvidaci (jsou-li neopravitelné), náklady dopravy (tj. na stažení výrobků z trhu a následně pak distribuce výrobků bezvadných)

6.2. Pojištění profesní odpovědnosti

Pojmem „profesní odpovědnost“ se v pojistných podmínkách pojistitelů na evropském i celosvětovém pojistném trhu rozumí odpovědnost právnických či fyzických osob, vykonávající určitou specifickou činnost, kde v souvislosti s výsledky duševní práce, duševní činnosti pojištěného je spojeno riziko vzniku škody vzniklé někomu jinému, a to nemalého rozsahu. V návaznosti na tuto skutečnost je velká část pojištění odpovědnosti za škodu způsobenou profesní činností v režimu povinných pojištění, neboť příslušné právní předpisy přikazují povinným osobám před započatím dané činnosti toto pojištění uzavřít a držet je v platnosti po celou dobu jejího provozování.

V současné době má povinnost uzavřít povinné smluvní pojištění odpovědnosti za škodu každý, provozující následující profesní činnost, tedy každá právnická osoba či fyzická osoba podnikající: advokát, notář, veterinární lékař, privátní lékař, stomatolog, lékárník, provozovatel nestátního zdravotnického zařízení, daňový poradce, auditor, dále autorizovaný architekt a autorizovaný inženýr a technik činný ve výstavbě, patentový zástupce, pojišťovací nebo zajišťovací makléř a pojišťovací agent a samostatný likvidátor pojistných událostí, insolvenční správce, dražebník, autorizovaná osoba⁶⁴⁶.

Časová báze pojistné ochrany je u daného pojištění sjednávána většinou dle uplatnění nároku na náhradu škody, pouze u pojištění odpovědnosti humánních a veterinárních lékařů někteří pojistitelé sjednávají časovou bázi pojistné ochrany dle vzniku příčiny škody⁶⁴⁷. V pojištění profesní odpovědnosti se stanoví, stejně jako

⁶⁴⁶ příloha č. 1 této práce uvádí souhrn všech povinných smluvních pojištění s uvedeným příslušného právního předpisu, který ukládá daným osobám povinnost takové pojištění sjednat a držet je v účinnosti po celou dobu předmětné činnosti

⁶⁴⁷ výklad k časovému rozsahu pojistné ochrany je proveden v kapitole 4.1 této práce

u pojištění odpovědnosti za škodu, způsobenou vadným výrobkem, limit pojistného plnění pro sériové škodní události⁶⁴⁸.

U některých druhů profesní činnosti, a to především u činností ekonomického a právního zaměření (například u auditora, daňového poradce, účetní, organizačního a ekonomického poradce, technického poradce, účetního, advokáta, notáře) vymezují přímo příslušné pojistné podmínky anebo smluvní ujednání jako podmínku k poskytnutí případného pojistného plnění, aby mezi škůdcem a poškozeným byla uzavřena písemná smlouva o výkonu předmětné profesní činnosti. Daná podmínka je požadována u pojištění odpovědnosti profesních činností vždy, je-li do základního rozsahu pojištění zahrnuta odpovědnost za finanční škody.

Vzhledem k tomu, že se jedná o specifický druh pojištění, je pojistná ochrana v základním rozsahu pojištění podstatně širší, než u klasického pojištění odpovědnosti za škodu, vzniklou provozní činností organizace. Tak je pojistná ochrana rozšířena o rizika odpovědnosti za finanční škody a odpovědnosti za věci převzaté.

Odpovědnost za finanční škody v určitém rozsahu je v základním pojištění zahrnuta téměř u všech druhů profesních odpovědností, její rozsah určují příslušná smluvní ujednání. Obecně se takto pojištění nevztahuje na odpovědnost za škodu pojištěného vzniklou nedodržením lhůt smluvně dohodnutých s klientem (toto ustanovení se tedy netýká lhůt stanovených právními předpisy) a dále schodkem na svěřených hodnotách, jejichž správou byl pojištěný pověřen. Uvedenou výlukou z pojištění však nelze uplatnit pro insolvenční správce a likvidátory společnosti, neboť pojistná ochrana pro případ vzniku jejich právní odpovědnosti za škodu bez začlenění těchto rizik by pro dané subjekty zcela postrádala smysl.

⁶⁴⁸ *Sériová škodní událost znamená „stejná chyba, ve stejný čas, ze stejného zdroje“. Obvyklý text stanovení limitu pojistného plnění pro sériové pojistné události zní následovně: „V případě plnění z více časově spolu souvisejících škodných událostí, které vyplývají přímo nebo nepřímo ze stejného zdroje, příčiny, události, okolnosti, závady či jiného nebezpečí platí, že pojistná částka na všechny události v sérii nesmí přesáhnout pojistnou částku, která byla v pojistné smlouvě stanovena pro pojistné období, ve kterém byl u pojištěného poprvé uplatněn nárok poškozeného na náhradu škody vyplývající z první události v sérii“ - převzato z podkladovým materiálů zajišťitele „Swiss Re“, podobné znění lze nalézt ve výkladu pojistných podmínek u renomovaných pojišťitelů na českém i zahraničním trhu. Vzhledem k tomu, že sériové škodní události se považují za jednu škodnou událost a tedy jednu pojistnou událost (zakládá-li tato škodná událost právo na pojistné plnění), spoluúčast pojištěného se při likvidaci pojistné události odečítá pouze jednou.*

U některých druhů profesní odpovědnosti bývá do základního rozsahu pojištění zahrnuta částečně i odpovědnost za škodu na věcech, které pojištěný převzal v souvislosti s výkonem své profesní činnosti. Pro pojištěného to představuje další formu rozšířené pojistné ochrany, ve většině případů nezbytnou pro výkon jeho činnosti. Tato rozšířená pojistná ochrana je zahrnuta v základním rozsahu pojištění u těch profesí, kde v souvislosti s výkonem své činnosti tyto osoby přebírají za určité doklady v originále - projektovou dokumentaci, výkresy, smlouvy, listinný důkazní materiál, směnky a jiné cenné papíry, apod. Tato rozšířená pojistná ochrana se tak sjednává především pro následující profese: advokáty, notáře, architektky, autorizované osoby, autorizované inženýry a techniky činné ve výstavbě, zprostředkovatele pojištění a zajištění, samostatné likvidátory pojistných událostí, dražebníky, správce konkurzní podstaty, lékaře.

V pojistných podmínkách daného pojištění je striktně vymezena povinnost pojištěného oznámit vznik škodné události, která by mohla zakládat právo na plnění z pojištění (pojistná událost) ve sjednaném termínu. Vzhledem k tomu, že toto pojištění je obvykle koncipováno na časové bázi pojistné ochrany dle uplatnění nároku na náhradu škody (tzv. „claimsmade“), ukládají příslušná smluvní ujednání pojištěnému povinnost nahlásit vznik škodní události do určitého termínu po skončení pojistného roku⁶⁴⁹. Na základě uvedené povinnosti se pojistitel vždy nejpozději do určeného data po skončení pojistného roku dovídá o svých finančních závazcích, může je zcela jednoznačně kontrolovat a dle zjištěného skutkového stavu posoudit, zda stávající pojistná smlouva plně vyhovuje pojistiteli i pojištěnému. S ohledem na tuto možnost stálé kontroly škodného průběhu pojištění a i současného trendu ve výši poskytovaných a soudně přiznávaných náhrad může pojistitel po dohodě s pojištěným upravit výši limitu pojistných náhrad pro škody na zdraví, věcné škody, finanční škody.

Podstatná část tzv. profesní odpovědnosti je tedy v režimu povinných pojištění. Část subjektů, provozujících profesní činnost, však bohužel není povinna daná pojištění pro případ vzniku své právní odpovědnosti za škodu sjednat, a tak je

⁶⁴⁹ *Lhůtu pro splnění této povinnosti upravují – a to nejen pojistitelé na českém pojišťovacím trhu – rozdílně, nejzazší termín bývá do třiceti dnů po jeho ukončení. Obvyklý text znění, který ukládá tuto povinnost pojištěnému, je následující: „Pojištěný je povinen oznámit pojistiteli, že nastala škodní událost, nejdéle do třiceti pracovních dnů po skončení pojistného roku; dále je povinen pojistiteli sdělit, že poškozený proti němu uplatnil nárok na náhradu škody ze škodní události, vyjádřit se k požadované náhradě a výši, zmocnit pojistitele, aby za něho škodní událost projednal a dále postupovat podle pokynů pojistitele“.*

ponecháno zcela na jejich vůli, zda dané pojištění uzavřou, či ne⁶⁵⁰. Uvedenou skutečnost vidím jako problematickou, neboť taková činnost může způsobit velkou škodu třetím osobám, a pak je otázkou, kdo takto vzniklou škodu uhradí, nebude-li daný odpovědný subjekt schopen provést příslušnou úhradu sám. Stejně tak, jak jsem již ve svém výkladu zdůraznila, že stát prostřednictvím svých legislativních opatření se v mnoha případech snaží chránit spotřebitele a pomoci mu domoci se svých práv, v uvedeném případě danou skutečnost chápu jako zanedbání příslušné ochrany. Daná skutečnost je tím závažnější, že naše právní předpisy mnohdy neukládají dané osobě, provozující uvedenou činnost ani povinnost patřičného vzdělání k provozování příslušné profesní činnosti, prokazující se odpovídajícím studiem, lety praxe v oboru, složením kvalifikačních zkoušek. Znamená to tedy, že takovou činnost pak může provozovat téměř každý a kvalita jeho služeb nemusí odpovídat příslušným požadavkům; riziko vzniku škody třetím osobám tím pak samozřejmě povážlivě narůstá. Tak lze uvést profesní činnosti, které znění příslušného právního předpisu upravuje pouze jako činnost volnou⁶⁵¹, tedy ani vázanou, kde by musel daný subjekt již splňovat určité kvalifikační předpoklady, natož živnost koncesovanou, na niž právní norma klade požadavky ještě přísnější. Jako příklad lze uvést činnost činnost podnikatelských, organizačních a ekonomických poradců, zpracovatelů dat, správců sítí, služby databank, poskytování software- služeb a poradenství v oblasti hardware a software, realitní činnost, zastavárenskou činnost, zasílatelství, technické činnosti v dopravě (pozemní doprava vyjma železniční a silniční motorové dopravy).

V současné době dochází na trhu práce a služeb ve vztahu „nabídka – poptávka“ ke stále většímu důrazu na kvalitu prováděných činností a to i v návaznosti na garanci úhrady možných škod, vzniklé druhé smluvní straně, tedy objednateli služby. Zcela zřetelně lze uvedený trend vysledovat v oblasti logisticko - zasílatelských služeb, u činnosti účetních a účetních poradců. Nezdá se však, že by byl trh v krátké době schopen vyřešit skutečnost, že naše legislativa povolila provozovat určité činnosti osobám, které pro danou činnost nemají odpovídající předpoklady (tím míním příslušné

⁶⁵⁰ Povinnost ze zákona sjednat dané pojištění nemá účetní, účetní poradce, ekonomický a organizační poradce, technický poradce, finanční konzultant, burzovní makléř, znalec, odhadce majetku, geolog, kartograf, počítačový expert, projektant (obecně, nikoli činný v investiční výstavbě), překladatel, tlumočník, odborník ve výzkumu. Uvedený výčet je pouze demonstrativní.

⁶⁵¹ zákon č. 455/1991 Sb., o živnostenském podnikání (živnostenský zákon), v ust. § 25 upravuje živnosti volné, pro jejichž provozování se nevyžaduje prokazování odborné ani jiné způsobilosti. K získání živnostenského oprávnění pro živnosti volné musí být splněny pouze všeobecné podmínky dle ust. § 6, odst. 1 tohoto zákona, tj. dosažení věku 18 - ti let, způsobilost k právním úkonům, bezúhonnost

znalosti, zkušenosti, praxi v oboru, vybavení). A tak částečně na uvedený nedostatek v konečné fázi mohou doplatit objednatelé služeb, následně případně i pojistitelé, u nichž by se pro případ vzniku dané odpovědnosti uvedený subjekt pojistil. Samozřejmě, ponechávám stranou úvahu o tom, že by si příslušný objednatel služeb či pojistitel měl (ve svém vlastním zájmu) zajistit reference o dodavateli dané služby, prověřit jeho důvěryhodnost, případně i jeho finanční stabilitu⁶⁵².

⁶⁵² Dnem 1. ledna 2008 nabyl účinnosti zákon č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení, jenž nahradil zákon č. 328/1991 Sb., o konkursu a vyrovnání. Nový insolvenční zákon zásadním způsobem mění právní prostředí, v němž se řeší situace dlužníka, který se ocitnul v úpadku. V souvislosti s tím byl zřízen na webových stránkách insolvenční rejstřík (<http://www.insolvencnizakon.cz>), v němž lze nalézt případné informace o finanční neuspokojivé situaci případného obchodního partnera.

6.3. Pojištění odpovědnosti za finanční škody dozorčích rad, představenstev a vedoucích podniku

Poměrně novým pojištěním na našem trhu je pojištění odpovědnosti za finanční škody dozorčích rad, představenstev a vedoucích podniku⁶⁵³. Toto pojištění poskytuje pojistnou ochranu pro případ, že podle příslušných zákonných ustanovení požadují třetí osoby nebo pojistník na členovi dozorčí rady, členovi představenstva nebo na vedení podniku (tedy na pojištěné osobě) náhradu finanční škody z důvodu porušení povinnosti, kterého se tato osoba dopustila při vykonávání této činnosti. Jedná se tedy o pojištění odpovědnosti za škody čistě finančního rázu. Porušením povinnosti se pro účely tohoto pojištění rozumí chyba, nesprávné prohlášení, rozhodnutí, neprovedení určitého úkonu, prohlášení, rozhodnutí, překročení pravomocí, porušení mandátu, jakákoli další jiná nedbalost a to vše za podmínky, že se takový čin nebo prohlášení vztahuje k výkonu jeho funkce jako člena představenstva, člena dozorčí rady nebo vedoucího podniku.

Dané pojištění na našem pojistném trhu funguje velice krátce; podle sdělení zajišťitelů, participujících na evropském trhu pojištění a zajištění rovněž (zhruba posledních 15 let). Zkušenosti a poznatky pro koncepci tohoto pojištění na našem pojistném trhu byly převzaty od zahraničních zajišťitelů, kteří je načerpali od zajišťitelů, provozujících svou činnost v USA, kde je dané pojištění běžným pojistným produktem komerčním pojišťitelů a je nabízeno na pojistném trhu již řadu let. Na našem pojistném trhu je pojištění koncipováno buďto obecně, tedy jako odpovědnost managementu (vedoucích podniku, členů představenstva a dozorčích rad) nebo speciálně, například pouze pro akciové společnosti, členy představenstva a dozorčí rady. Pojistníkem, tedy tím, kdo pojištění uzavírá, je obvykle příslušná společnost. Pojištění poskytuje pojistnou ochranu výlučně pro vznik odpovědnosti za finanční škodu v případě, že pojištěný, tedy člen představenstva, člen dozorčí rady, osoba ve vedení podniku (špičkový management) způsobí svým zaviněním finanční škodu - buďto podniku (tedy pojistníkovi) nebo někomu třetímu (jiné právnické či fyzické osobě). Odpovědnost za škodu vzniklou porušením povinnosti ve vztazích uvnitř společnosti stanoví základní,

⁶⁵³ *Pojistiteli a zajišťiteli běžně nazývané pojištění D & O, celý název z angličtiny zní: „liability insurance Directors and Officers“*

obecná úprava odpovědnosti v obchodně závazkových vztazích⁶⁵⁴. Obchodní zákoník dále stanoví speciální úpravy, zejména pro akciové společnosti, ve kterých se výslovně upravuje odpovědnost za škodu při porušení určitých povinností. Z těchto zvláštních úprav je u tohoto pojištění třeba mít na zřeteli společnou a nerozdílnou odpovědnost členů představenstva akciové společnosti za škodu způsobenou porušením právní povinnosti představenstva při výkonu působnosti představenstva, náhradu škody, která vznikne akcionáři vůči právnímu nástupci akciové společnosti v důsledku sloučení, splynutí, rozdělení společnosti a dále nárok akciové společnosti na úhradu soudního řízení, které vzniklo tím, že představenstvo nesplnilo svoji povinnost svolat mimořádnou valnou hromadu za podmínek, stanovených zákonem⁶⁵⁵.

Na českém pojistném trhu jsou z daného rozsahu pojištění ale obvykle vyloučeny škody, které pojištěné osoby, tedy členové představenstva a dozorčí rady způsobí společnosti, pro niž jsou v daném oboru činní, popřípadě své mateřské společnosti či ostatním dceřiným společnostem. V zahraniční praxi se naopak pojistná ochrana vztahuje i na shora zmíněné škody. Je však pravdou, že zahraniční pojistitel potencionálního klienta, tedy zájemce o pojištění důkladně prověří a na základě zjištěných poznatků rovněž důkladně zváží, zda toto riziko do pojištění převezme. Uvedené pojištění je obvykle vyloučeno z obligatorní zajistné ochrany, tedy ze zajistných smluv, jimiž se určitá část rizik příslušného objemu sjednaných pojistných smluv přesouvá na zajistitele na základě sjednané rámcové zajistné smlouvy. V daném případě pak je třeba případnou zajistnou ochranu na uvedené riziko sjednat jednotlivě, tedy formou fakultativní zajistné smlouvy, na každé jednotlivé riziko zvlášť, samostatně. Postoupit část rizika v horizontální rovině, tedy jinému pojistiteli v daném případě obvykle nelze, a to s ohledem na vysoký požadovaný limit pojistného plnění. Dále pak, zajistitelé, obávající se případného zvětšování jim postoupených rizik bez přímé kontroly, vylučují v obligatorních zajistných smlouvách svým cedentům možnost uvolnit limit pojistného plnění (anebo část limitu) do soupojištění. Uvážíme-li, že riziko, takto přijímané do pojištění, není malého rozsahu a že požadovaný limit pojistného plnění se pohybuje nikoli v desítkách, ale stovkách milionů korun, pak je zřejmé, že klade vysoké nároky na činnost upisovatele při posouzení a zvážení úpisu rizika.

⁶⁵⁴ viz ust. § 373 a § 374 zákona č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník

⁶⁵⁵ viz ust. § 191 a násl., zákona č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník

6.4. Pojištění odpovědnosti za škodu dopravce a zasílatele

V předchozí kapitole 5 vyjmenovávám rizika, která pojistitel v základním rozsahu pojistné ochrany do pojištění odpovědnosti za škodu nepřijímá. Zmiňuji zde mimo jiné i předmět pojištění, jímž je odpovědnost převzatá nad rámec stanovenými právními předpisy a dále odpovědnost za škodu, která je předmětem pojištění v jiném pojistném produktu, v režimu dobrovolných pojištění⁶⁵⁶. V této poslední části kapitoly šesté se zabývám pojištěním odpovědností z přepravních smluv a zasílatelských smluv, tedy odpovědností dopravce a zasílatele, jež jsou generelně ze všech základních pojistných podmínek v pojištění odpovědnosti za škody vyňaty. Dále uvádím i pojištění odpovědnosti multimodálního operátora jako zasílatele, přebírajícího smluvní odpovědnost za škodu, vzniklou při přepravě zboží, jako výstavce konosamentu FIATA Multimodal Transport Bill of Lading (FBL), vystaveného podle pravidel UNCTADu⁶⁵⁷.

V této kapitole zmiňuji problematiku postavení zasílatele, včetně uplatnění práva samovstupu dle příslušných právních předpisů a jeho smluvní odpovědnosti jako multimodálního operátora, a to i v souvislosti s tím, jak lze na českém pojistném trhu poskytnout adekvátní pojistnou ochranu.

6.4.1. Pojištění odpovědnosti dopravce za škodu

U současné přepravy zboží je jasně dán požadavek o co nejrychlejší dodání zásilky na místo určení „just in time“ a tak se bohužel podstatná část přepravy přesouvá na silnici, je-li možné tuto dopravu zboží uskutečnit pouze takto. Evropský trend je stále zřetelnější, neboť silniční nákladní doprava je nejrychlejší, nejpružnější a to i z hlediska nejmenších požadavků na možné překlady zboží.

⁶⁵⁶ viz kapitola 5.4.2 a 5.4.4 této práce

⁶⁵⁷ *Konference OSN o obchodu a rozvoji (anglicky United Nations Conference on Trade and Development) je jedna z organizací OSN. Byla ustanovena Valným shromážděním OSN v roce 1963 a řeší otázky hospodářské a obchodní spolupráce. Současný počet členů 191 a její sídlo je ve švýcarské Ženevě. Programy UNCTAD jsou zaměřené na rozvoj obchodu, obchodní a celní politiku, surovinovou politiku a rozmach rozvojových zemí a jejich ekonomickou integraci. Podrobné informace o jejich o činnosti, včetně příslušných právních předpisů lze nalézt na jejich oficiálních webových stránkách- <http://www.unctad.org>*

Budeme-li srovnávat náhradové povinnosti jednotlivých dopravců na bázi multilaterální smluv, pak je maximální náhradová povinnost mezinárodních silničních nákladových dopravců nejnižší ze všech druhů dopravy (s výjimkou dopravy námořní). V současné době je již znatelný i trend sjednotit naši legislativu se zněním multilaterálních smluv, k nimž Česká republika přistoupila, a tak implementovat i do našich právních předpisů limit maximální náhradové povinnosti pro české nákladové silniční dopravce při dopravě zboží⁶⁵⁸.

6.4.1.1. Právní úprava odpovědnosti dopravce ve vnitrostátní a mezinárodní dopravě

Základní rozčlenění jednotlivých pojmů v dopravě neuvádějí jednotlivé právní předpisy naprosto jednotně, za dopravce je však považován ten, kdo se zaváže, že dopravu provede svým jménem a na svůj účet (příkazce se rovněž zavazuje uhradit mu sjednané dopravné). Tímto závazkem na sebe dopravce přebírá povinnost postupovat s odbornou péčí, řídit se pokynů příkazce a dopravit zásilku včas na sjednané místo.

Odpovědnost dopravce je ve všech právních předpisech, upravujících jejich odpovědnost, stanovena vždy jako „vyšší“ míra odpovědnosti, tedy odpovědnost objektivní; dikce zákona stanoví i četné liberační důvody. Obecně lze konstatovat, že jedním ze základních liberačních důvodů je skutečnost, že ke škodě došlo z důvodu, kterému by dopravce nemohl zabránit ani při vynaložení veškeré odborné péče, kterou lze na něm požadovat. Dopravce, dle příslušných právních předpisů, není povinen provádět nakládku a vykládku nákladu, je ale povinen se přesvědčit, že náklad v dopravním prostředku je uložen tak, aby neohrožoval samotného dopravce, náklad, případně ani ostatní subjekty (včetně případných ostatních účastníků provozu).

Náhradová povinnost dopravce je stanovena z hodnoty zásilky v místě a v době jejího převzetí k přepravě. České právní předpisy horní hranici náhradové povinnosti

⁶⁵⁸ Česká společnost pro dopravní právo a jednotlivé společnosti, sdružující české nákladové dopravce jako je Česmad, a.s., Transcentrum, a.s. usilují o to, aby do „nového“ silničního přepravního řádu byla včleněna maximální náhradová povinnost uvedených dopravců. Zákon č. 133/1964 Sb., o silničním přepravním řádu je jednoznačně obsoletní právní úpravou a ze strany osob, podnikajících v logistice a dopravě, právníků, i široké veřejnosti se zřetelně ozývají hlasy, žádající zcela novou právní úpravu.

dopraců při přepravě nákladů nestanoví⁶⁵⁹, striktně ji však stanoví veškeré multilaterální dohody, a to pro škody, vzniklé nedbalostním zaviněním dopravce či osoby, z jeho podnětu jednající⁶⁶⁰. Pro případ, že škoda byla způsobena úmyslným jednáním, či nedbalostí hrubou, není maximální náhradová povinnost dopravce v daných dohodách omezena.

6.4.1.2. Pojištění odpovědnosti silničního nákladového dopravce

Na českém pojistném trhu je obecně rozšířeno pojištění odpovědnosti silničního nákladového dopravce, neboť doprava v rámci Evropské unie probíhá bohužel především po silnicích a tento trend, přesouvat náklad na silnice, stále sílí, i přes veškeré snahy ekologických aktivistů. Ze základního rozsahu daného pojištění jsou vyloučena rizika, která zmiňuji v kapitole 5 své práce (rizika obvykle nepojistitelná, případně rizika obtížně pojistitelná); z dalších výluk z pojištění, jež však obvykle lze, za vymezených podmínek do pojistné ochrany dále včlenit, jmenuji ty nejběžnější. Jsou jimi pojištění odpovědnosti za škodu na přepravované zásilce v důsledku odcizení, vzniklou na přepravovaných živých zvířatech, vzniklou na stěhovaných svrscích, na přepravovaných ojetých a havarovaných motorových vozidlech, dále vzniklou na přepravovaných použitých a porouchaných strojích a zařízeních, na přepravovaných ojetých a havarovaných motorových vozidlech, použitých strojích a strojních zařízeních. V daném případě lze rovněž pojistit i případný vznik odpovědnosti za škodu na zásilce způsobené během nakládky a vykládky (pokud se příslušný dopravce zavázal ji provést) a za škodu způsobenou poddopracem (smluvním dopravcem). U všech shora uvedených rizik rámec doplňkové pojistné ochrany pouze vymezuje bližší podmínky zabezpečení nákladu a pravidel, za nichž lze odpovědnost dopravce za dané zboží do pojistné ochrany přijmout. V případě smluvního poddopracce pak pojistitel přijímá do pojistné ochrany i případné riziko vzniku právní odpovědnosti za škodu klienta v pozici 1. dopravce (nebo též „hlavní dopravce“), kdy se ten sjednáním přepravní smlouvy odesílateli zaváže, že svým

⁶⁵⁹ *kompletní přehled právních předpisů (české právní předpisy i příslušné multilaterální dohody, k nimž česká republika přistoupila), upravující přepravu nákladů po silnici, železnici, letecky a vodní cestou uvádím v příloze č. 4 této práce*

⁶⁶⁰ *viz příloha č. 5, kde jsou uvedeny horní hranice náhradových povinností nákladových dopravců dle jednotlivých multilaterálních smluv, nejde-li o škodu způsobenou hrubou nedbalostí, či nedbalostí rovnou úmyslnému jednání*

jménem a na svůj účet dopravu provede, avšak nerealizuje ji celou sám, ale část dopravy, případně doprava celá, je provedena prostřednictvím jeho smluvního partnera, tedy jiného dopravce.

Domnívám se, že skutečným silničním nákladovým dopravcem není už dnes ten, kdo pouze dopravuje náklad z jednoho místa na druhé, ale že uvedená činnost v sobě zahrnuje i činnosti další a je mnohdy těžké posoudit, zda uvedený dopravce v daném případě „ještě“ jednal pouze jako dopravce, či zda už jeho činnost v sobě zahrnuje prvky činnosti zasílatelské. Jak je zřejmé z následujícího rozboru postavení zasílatele v celém logistickém řetězci, stále si myslím, že dopravci jsou často podsouvány povinnosti, které přísluší zasílateli, tedy tomu, kdo přepravu zásilku organizuje, a pak dopravce je odsouzen k náhradě škody, aniž vzal soud v úvahu, že jsou zde dány pro dopravce zřejmé liberační důvody a naopak, že by namísto dopravce měl za takto vzniklou škodu odpovídat zasílatel, když je zřejmé, že tento jednoznačně při obstarávání přepravy pochybil⁶⁶¹. Jak je zřejmé z četných rozsudků Nejvyššího soudu SRN, byl zasílatel uznán odpovědným anebo alespoň spoluodpovědným za škodu na zásilce, když v daném případě nepostupoval s patřičnou odbornou péčí⁶⁶².

⁶⁶¹ Nelze jinak, než se na tomto místě zmínit o rozsudek zemského soudu v Anglii, Ipswich County Court, Claim No. 7 I PO 1636, rozsudek ze dne 17. 8. 2010, kdy žalován v dané věci byl hlavní dopravce a dále i dopravce skutečný, který dopravu skutečně prováděl (poddoprovce). Hlavní dopravce, německý subjekt, přitom vystupoval v celé věci rovněž jako zasílatel, tj. zavázal se svým jménem, že na účet přepravce, jímž byla anglická společnost (Ltd), přepravu rovněž obstará. Uvedený skutečný dopravce, český právní subjekt (s.r.o) byl odsouzen k náhradě takto vzniklé škody (dle čl. 23, Úmluvy CMR), hlavní dopravce (a současně i zasílatel) byl odpovědností zproštěn, a to přesto, že v průběhu celého procesu bylo poukazováno na pochybení tohoto německého právního subjektu, spočívající především v jeho nedodržení patřičné odborné péče při obstarávání přepravy. Skutečný dopravce, český právní subjekt, při realizaci dopravy zboží do Anglie zastavil na placeném parkovišti, na němž byl řidič dopravce v průběhu noci, kdy spal v kabině vozidla, přepaden, spoután, odvezen i s vozidlem na neznámé místo, kde byl ponechán v kabině vozidla, přičemž návěs s cenným nákladem (počítačové komponenty v ceně GBP 33.197,04.) byl odpojen a odvezen. Soud nevezal v úvahu provedené důkazy o tom, že zasílatel zjevně pochybil, když neupozornil dopravce na zvýšenou opatrnost a ostrahu (především během noci) s ohledem na hodnotu zásilky a rovněž i místo, v němž dopravce musel přenocovat, ponechal bez povšimnutí poukaz na kvalifikované zavinění hlavního dopravce v pozici zasílatele, jež spočívala především v zanedbání povinnosti předat skutečnému dopravci pokyny, které by mohly danému činu zabránit. Soud vzal za prokázané, že dopravce zjevně pochybil, když zastavil na placeném, nikoli hlídaném parkovišti (ač uvedené hlídané parkoviště se nacházelo cca 70 km od daného parkoviště placeného), tj. dle rozhodnutí soudu neučinil vše potřebné k tomu, aby dané škodě zabránil. Nevezal v úvahu ani skutečnost, že český dopravce, neznaje skutečnou vysokou hodnotu dopravovaného zboží zastavil („pouze“) na placeném parkovišti, které bylo rovněž oploceno a pod kamerovým systémem, ani skutečnost, že dopravce již s ohledem na dodržení díkce AETR na povinné přestávky osádky vozidel již dále v cestě pokračovat nemohl.

⁶⁶² Německý nejvyšší soud ve svém rozsudku z 15.12.2005 (č.j. I ZR 95/03, publikován v *Transportrecht* 2006, str. 210) uznal zasílatel v pozici odesílatele spoluodpovědným za ztrátu zásilky, neboť ten nepodal

Na základě celé řady dalších soudních rozhodnutí pozorují, a to nejen těch publikovaných v *European Transport Law* a *Transportrecht*, že nároky na činnost dopravce se v poslední době přesunují na kontrolu a prokázání samotného systému práce dopravce, a to až už systému kontrolního (skenování zásilek), zabezpečení vozidel, výběru odpovědných zaměstnanců, tak i kvality samotné organizace práce a dohledu nad fungováním logistického řetězce, který v podniku dopravce panuje. Chaotická organizace, krátkodobé pracovní vztahy, ledabylé nakládání se zásilkami bez přesného místa určení jejich uložení může vést k odpovědnosti dopravce ve vyšším rozsahu, než stanovuje čl. 23 Úmluvy CMR. Je nesporné, že udržování řádného systému může být finančně nákladné, nicméně současný trend ochrany zásilek jejich sledování po celou dobu dopravy je jistě opodstatněný i stále důmyslnějšími způsoby odcizování zásilek a lehkovážným přístupem některých dopravců k nakládání s přepravovaným zbožím v zájmu šetření nákladů a podbízení cen služeb⁶⁶³.

*doprovaci informace o hodnotě zásilky, neupozornil tak na zvýšenou potřebu ochrany zásilky a rizika jejího odcizení. Soud konstatoval, že čím větší je hodnota zásilky podávané k přepravě, tím nezodpovědnější je chování odesílatele, pokud na hodnotu zásilky dopravce neupozorní. Tak jedná odesílatel proti svému vlastnímu zájmu a nemůže teprve následně, po odcizení zásilky, vinit z lehkovážného chování k ní dopravce. Ostatně další rozsudky, které podobným způsobem uznávají odesílatele spoluodpovědným za škodu, která takto vznikla, lze nalézt i ve sbírce *Transportrecht* – např. rozsudek ze dne 16. 7. 1998 – I ZR 44/96, *Transportrecht* 1999, str. 19- 21, rozsudek ze dne 20. 1. 2005 - I ZR 95/01, *Transportrecht* 2005, str. 311, 314, *European Transport Law* 2/2010, str. 173, *Cour de Cassation de France* ze dne 3. 11.2009 X 08 -14.128. V tomto posledně jmenovaném rozsudku francouzský nejvyšší soud stanovil, že je jednoznačně věcí zasílatele, aby upozornil dopravce na zvýšenou opatrnost s ohledem na hodnotu dopravovaného zboží, dal vhodné pokyny o odjezdu s hodnotným nákladem zboží (ať již k němu dojde během noci anebo v předvečer), aby ten provedl účinná opatření, která by mohla danému činu zabránit.*

⁶⁶³ V souvislosti s tím mne jeden rozsudek, rovněž publikovaný v *European Transport Law* č. 5/2006, str. 668, který se danou situací podrobně zabýval. Dopravce se nejprve odvolal ke druhoinstančnímu soudu a po té, co ten rozsudek I. stupně potvrdil, provedl dovolání (Rozsudek Nejvyššího soudu SRN ze dne 30.3.2006, č.j. I ZR 57/03,, předchozí rozsudky pocházely od zemského soudu a vrchního soudu ve Frankfurtu - LG Frankfurt, rozhodnutí ze dne 19.03.2001 - 3/1 O 31/00, dále OLG Frankfurt, rozhodnutí ze dne 21.01.2003, pod č. 5 U 88/01). V projednávaném případě zasílal žalobce (odesílatel) prostřednictvím dopravce dlouhodobě zásilky počítačových součástí za pevně stanovené přepravné. Dopravce zásilky přebíral, shromažďoval ve svém skladu, přepravoval z Německa do Bruselu a následně letecky do Velké Británie nebo za oceán. V daném případě došlo ke ztrátě několika zásilek, a to tak, že nebyly doručeny vůbec, nebo byly doručeny pouze prázdné obaly. Odpovědnost dopravce byla stanovena jako neomezená s ohledem na skutečnost, že zásilky přepravoval lehkovážně a s vědomím, že ke škodě s vysokoupravděpodobností dojít může, a to s ohledem na nedostatečný zabezpečovací systém v jeho podniku a vysokou hodnotu zásilek. Dopravce nebyl schopen dokladovat pohyb zásilky v průběhu celé přepravy, tedy doby, po níž se zásilky nacházely v jeho péči. Tomuto tzv. sekundárnímu důkaznímu břemenu nebyl schopen dostát. Nejvyšší německý soud konstatoval, že neprovozování zabezpečovacího systému, který by umožňoval sledovat průběh přepravy a případnou ztrátu určit co do jejího času a místa, lze považovat za kvalifikované zavinění ve smyslu čl. 29 Úmluvy CMR.

6.4.1.3. Kabotáž a pojištění odpovědnosti silničního nákladového dopravce

Kabotáží se rozumí vnitrostátní přeprava pro cizí potřebu, dočasně provozovaná v hostitelském členském státě, tj. dočasné provádění vnitrostátní přepravní služby v rámci členského státu, aniž by tam měl podnikatel v silniční nákladní dopravě sídlo nebo byl jinak usazen⁶⁶⁴. Dané pojištění je provozováno na našem pojistném trhu teprve krátce, v souvislosti ze skutečností, že dnem 1.5.2009 skončilo přechodné období pro nově přistoupivší členské státy k Evropské unii ke dni 1. 5. 2004, mezi něž patří i ČR⁶⁶⁵. Od shora uvedeného data je tak povoleno provozovat kabotážní silniční přepravy dopravcům, kteří jsou rezidenty “nových” členských států, s výjimkou Bulharska a Rumunska.

Je třeba zdůraznit, že se opravdu jedná pouze o dočasné provozování silniční nákladové přepravy zboží pro cizí potřebu, tj. není možné v těchto státech provádět přepravy trvale, systematicky, dané opatření je učiněno především s ohledem na ochranu vlastního trhu.

Vzhledem k tomu, že v Nařízení Rady (EHS) č.3118/93 ze dne 25. října 1993⁶⁶⁶, kterým se stanoví podmínky, za nichž může dopravce -nerezident provozovat vnitrostátní silniční přepravu zboží uvnitř členského státu, nebyl uveden výklad k pojmu “dočasnost” této aktivity, bylo vydáno v Úředním věstníku Evropské unie interpretační sdělení⁶⁶⁷, jehož závěrem bylo, co za dočasnost v souladu se shora uvedením nařízením považovat nelze⁶⁶⁸.

⁶⁶⁴ Právo EU používá ve svých právních normách obvykle výrazů rezident- nerezident

⁶⁶⁵ Celkem pětileté období (2+2+1 rok)

⁶⁶⁶Texty všech právních předpisů, zveřejněných v Úředním věstníku Evropské unie, lze nalézt na násl. webových stránkách: <http://eur-lex.europa.eu>

⁶⁶⁷Interpretační sdělení Komise o dočasnosti silniční kabotáže v přepravě zboží (2005/C 21/02), vydané na základě žádosti některých členských států

⁶⁶⁸ V čl. 4 daného interpretačního sdělení se pouze uvádí, co se „v každém případě se za nepovolenou nařízením EHS č.3118/93 považuje“. Znamená to, že dané negativní vymezení, je pouze příkladným, demonstrativním, nikoli taxativním výkladem. Dočasnost kabotáže ostatně členské státy vymezily ve svých národních právních předpisech individuálně, např. národní právní úprava SRN byla převzata do Nařízení (ES) č.1072/2009.

Dne 14. listopadu 2009 bylo v Úředním věstníku Evropské unie zveřejněno Nařízení Evropského parlamentu a Rady č. 1072/2009 ze dne 21. října 2009 o společných pravidlech pro přístup na trh mezinárodní silniční nákladní dopravy, které ruší Nařízení (EHS) č. 881/92, o přístupu na trh silniční přepravy zboží uvnitř Společenství na území nebo z území členského státu nebo procházející územím jednoho nebo více členských států, a dále ruší Nařízení (EHS) č. 3118/93, kterým se stanoví podmínky, za nichž může dopravce nerezident provozovat vnitrostátní silniční přepravu zboží uvnitř členského státu. Toto nařízení se vztahuje na celý Evropský hospodářský prostor (EHP), tj. kromě států EU je nařízení platné i v Norsku, Lichtenštejnsku a na Islandu; v plnou účinnost vstupuje dnem 4. 12. 2011, přičemž články 8 a 9 Kapitoly III jsou účinné již od 14. 5. 2010⁶⁶⁹. Provádění vnitrostátních přeprav na území hostitelského členského státu, které byly dříve upraveny nařízením č. 3118/93, jsou tak nyní upraveny v souladu s již dřívější právní úpravou SRN, tj. Nařízením o mezinárodní silniční nákladové dopravě, přesahující hranice státu a o kabotážní dopravě (GüKGrKabotageV)⁶⁷⁰.

Každý dopravce, provozující nákladní dopravu pro cizí potřebu, který je držitelem licence Společenství, tzv. „eurolicence“, je oprávněn za podmínek stanovených v uvedeném nařízení provozovat kabotáž. Kabotáži musí vždy předcházet mezinárodní přeprava věcí z členského státu nebo ze třetí země do jiného členského státu. V Nařízení se striktně stanoví, že daná kabotáž může být provedena až po dodání nákladu, dovezeného v rámci mezinárodní přepravy, tj. až po úplném vyložení nákladu. Kabotážní přeprava musí být provedena stejným vozidlem, v případě soupravy stejným motorovým (tažným) vozidlem, kterým byla provedena mezinárodní přeprava, kabotáži předcházející. Přitom danou přepravu/ dané přepravy je možné provést buď v hostitelském členském státě, do něhož daná mezinárodní přeprava směřovala anebo v jakémkoli jiném členském státě⁶⁷¹; v obou případech má ale

⁶⁶⁹ Viz výše zmiňované Nařízení (ES) č. 1072/2009, čl. 19

⁶⁷⁰ *Verordnung über den grenzüberschreitenden Güterkraftverkehr und den Kabotageverkehr* ze dne 22. 12. 1998, „GüKGrKabotage“ (BGBl. I S. 3976), ve znění pozdějších předpisů a změn (poslední změna provedena dnem 5. 5. 2008 (BGBl. I S. 794), texty všech, dále uvedených, právních předpisů SRN lze nalézt na webových stránkách Ministerstva spravedlnosti SRN- Bundesministerium der Justiz: <http://www.gesetze-im-internet.de>, případně též na webové stránce <http://jusline.de>

⁶⁷¹ Pokud má dojít ke kabotážní dopravě v hostitelském státě, do něhož mezinárodní nákladová přeprava směřovala, pak zde může uvedený nerezident vykonat celkem tři kabotážní přepravy, přičemž k poslední vykládce kabotážní přepravy musí dojít nejdéle od týdne po té, co byla ukončena příslušná mezinárodní nákladová přeprava. Pokud mají být kabotážní přepravy, na základě příslušného povolení tamních úřadů realizovány v jiném členském státě EU, pak lze provést rovněž 3 kabotážní přepravy v průběhu 7 dnů,

doprovodce povinnost předložit jasné důkazy o dovozu v rámci mezinárodní přepravy a o každé návazné kabotáži, kterou uskutečnil⁶⁷². Nařízení stanoví rovněž podmínky udělení sankce, jež ukládá členský stát rezidenta a členský stát hostující za porušení právních předpisů Společenství v oblasti silniční dopravy⁶⁷³, u hostujícího členského státu rovněž stanoví podmínky, za nichž lze požádat orgány členského státu usazení, aby uložily příslušnou správní sankci. Co se týče pravidel za porušování daného nařízení, je členským státům uloženo, přijmout příslušná přiměřená, účinná opatření a tyto sdělit komisi nejpozději do data účinnosti tohoto nařízení⁶⁷⁴.

Domnívám se, že podmínky, umožňující provádění kabotážních přeprav na území jiného členského státu nejsou nijak zvlášť přísné, neboť samozřejmě – a to je třeba vzít v úvahu - “každá země si bude chránit svůj trh” a dále nelze předpokládat, že vnitrostátní silniční nákladová doprava bude stěžejní obchodní činností daných podnikatelů - nákladových dopravců, tzv. „nerezidentů“.

Zásadním problémem pro české dopravce je nejen navázat příslušné kontakty s velkými spedičními firmami v zahraničí, ale i vyřešit příslušné administrativní kroky, související s vydáním příslušných povolení dle dikce direktiv EU a seznámit se s právními předpisy příslušné dané země, v níž takto chtějí podnikat. Navíc jsem přesvědčena, že uvedené spediční firmy, organizující přepravu nákladů, využívají české dopravce spíše pro mezinárodní nákladovou dopravu a pro vlastní vnitřní trh zase používají přednostně dopravce tuzemské.

V návaznosti na skutečnost, že tuzemští dopravci s účinností od 1. 5. 2009 mohou provozovat kabotáž v členských státech EU, postupně se v průběhu druhé poloviny r. 2009 a rovněž v roce následujícím objevovali požadavky na pojištění odpovědnosti za škodu z provozování kabotážních silničních přeprav, především

přičemž v každém členském státě je povolena pouze 1 kabotážní přeprava, ve lhůtě tří dnů po té, co vozidlo (bez nákladu) na území členského státu vstoupilo – viz Kapitola III, článek 8, odst. 1 a 2 Nařízení (ES) č. 1072/2009

⁶⁷² V obou případech má dopravce povinnost předložit jasné důkazy o dovozu v rámci mezinárodní přepravy a o každé návazné kabotáži, kterou uskutečnil. Důkazy, které takto musí dopravce předložit, jsou uvedeny v Kapitole III, článek 9, upravující pravidla, týkající se kabotáže, přičemž podmínky stanovené pro provádění kabotáže je třeba dodržet i v případě následujících přeprav pro cizí potřebu (pro které není dle kapitoly I, článku 1, odst. 5 písm. a), b), c) třeba licence Společenství), tj. přeprava poštovních zásilek v rámci univerzální služby; přeprava poškozených nebo havarovaných vozidel; přeprava nákladu vozidly, jejichž největší přípustná hmotnost, včetně největší přípustné hmotnosti přípojného vozidla, nepřesahuje 3,5 t.

⁶⁷³ viz Kapitola IV, článek 12 a 13, Nařízení (ES) č. 1072/2009

⁶⁷⁴ viz Kapitola V, článek 16, Nařízení (ES) č. 1072/2009

na území Spolkové republiky Německo, Slovenské republiky, méně již na území Rakouska. Požadavky na uzavření příslušného pojištění s územní platností pro jiné členské státy EU se vyskytují opravdu ojediněle⁶⁷⁵.

Pravidla pro provádění kabotáže, stanovená Nařízením (ES) č. 1072/2009 se prozatím netýkají Rumunska a Bulharska, protože pro tyto státy bylo stanoveno v jejich přístupových smlouvách k EU přechodné období zákazu kabotáže celkem 5 let, toto období skončí ve vztahu k České republice dnem 31. 12. 2011.

Podle bilaterální dohody o silniční dopravě, uzavřené mezi ČR a Bulharskem, je možné provádět kabotážní přepravy na území Bulharska pouze na základě zvláštního povolení příslušného orgánu; v případě Rumunska na základě dohody o silniční dopravě mezi ČR a Rumunskem toto není dopravcům umožněno. Pravidla pro provádění kabotáže, stanovená výše uvedeným nařízením, se netýkají ani Švýcarska⁶⁷⁶.

Vzhledem k tomu, že většina pojistných smluv, týkajících se pouze tohoto rizika, anebo zahrnující i riziko vzniku případné odpovědnosti silničního nákladového dopravce za škodu, vzniklou v souvislosti s provozováním kabotáže, jsou sjednávány pouze s územním rozsahem pro dané riziko „Spolková republika Německo“, uvádím specifika příslušné právní úpravy.

V SRN je uzákoněno povinné pojištění odpovědnosti při provádění vnitrostátní nákladní dopravy. Tato povinné pojištění odpovědnosti stanoví příslušný zákon o silniční dopravě (Güterkraftverkehrsgesetz- “GüKG“), v ust. § 7a⁶⁷⁷. Stanoví se zde, že dopravce, provádějící vnitrostátní dopravu, je povinen uzavřít pojištění odpovědnosti a zachovat jej pro případ vzniku právní odpovědnosti za škodu na nákladu vzniklé poškozením, zničením, či odcizením a dále zpožděním dodání, které jsou definovány v příslušné části obchodního zákoníku (konkrétně v oddíle IV., knize IV. obchodního

⁶⁷⁵ *Danou situaci hodnotím nejen z pohledu pojistitelů, participujících na českém trhu, ale rovněž i jako člen České společnosti pro dopravní právo, a to dva roky po té, co dané povolení, provozovat kabotáž pro české dopravce, vstoupilo v účinnost.*

⁶⁷⁶ *Provádění kabotáže na území tohoto státu je možné pouze na základě zvláštního povolení příslušného švýcarského orgánu. Aktuální, podrobnější informace lze nalézt rovněž na webových stránkách Ministerstva dopravy (<http://www.mdcz.cz>)*

⁶⁷⁷ *Güterkraftverkehrsgesetz ze dne 22.6 1998 (BGBl. I S. 1485), ve znění pozdějších předpisů a změn, poslední změna provedena dnem 31. 7. 2010 (BGBl. I S. 1057)*

zákoníku, Handelsgesetzbuch– “HGB”)⁶⁷⁸. Zákon stanoví pro tento případ požadavek na minimální limit pojistného plnění, do něhož musí být dopravce pojištěn, částkou 600 000 EUR na jednu událost, pro všechna pojistná plnění, vztahující se k příslušnému pojistnému roku, je určen minimální limit částkou EUR 1,200.000,-. Maximální limity náhradové povinnosti dopravce pro případné odškodnění v případě poškození či zničení nákladu, jestliže příslušný dopravce za vzniklou škodu odpovídá, jsou uvedeny v obchodním zákoníku dané země – HGB, v ustanovení § 431, odst. 1 a 2 (prakticky shodně s limity, jež stanovuje Úmluva CMR). Co se týče náhradové povinnosti při překročení dodací lhůty, stanoví daný právní předpis v odst.3 minimální hranici ve výši trojnásobku hodnoty dopravovaného zboží.

Z tohoto povinného pojištění jsou vyloučeny: nároky na náhradu škody způsobené samotnému dopravci nebo jeho zástupcům, nároky na náhradu škody způsobené přírodními pohromami, jadernou válkou, vojenskou akcí, občanskou válkou, občanskými nepokoji, stávkami, teroristických aktů, příkazy (dispozicemi) z vyšší moci, odstranění nebo zabavení ze strany státně uznané moci, nároky z přepravních smluv, jde-li o přepravu ušlechtilých kovů, klenotů, šperků, drahokamů, finanční hotovosti, cenných papírů, cenin a poštovních známek.

Ustanovení § 7a příslušného německého zákona o silniční dopravě zákona (“GüKG”) dále ukládá dopravcípovinnost zajistit, aby měl během přepravy k dispozici doklad o platném pojištění odpovědnosti přímo ve vozidle, tj. řidič musí poskytnout doklad o pojištění při kontrole ze strany oprávněných úřadů. Sankce při přestoupení omezení platnosti licence pro kabotážní přepravy v Německu hrozí dle § 25, odst.11, daného nařízení , ve spojení s § 19, odst.1 a 2, a to až do částky EUR 5.000,-. Dočasnost kabotáže je v SRN přesně definována v Nařízení o přeshraniční silniční dopravě a kabotáži (GüKGrKabotageV)⁶⁷⁹, konkrétně v článku 5, § 17a. Jeho definice je stále totožná (byla totiž v souladu s již připravovaným návrhem Nařízení Evropského parlamentu a Rady o společných pravidlech pro přístup na mezinárodní trh silniční přepravy zboží, který je nyní platný – resp. příslušného ustanovení tohoto nařízení, které je již výše vtextu zmiňované). V daném ustanovení (výše

⁶⁷⁸ *Handelsgesetzbuch, zákon ze dne 10. 5. 1897 (RGBl. I S. 219), ve znění pozdějších předpisů a změn, poslední právní úprava ze dne 1. 3. 2011 (RGBl. I S. 219)*

⁶⁷⁹ *Verordnung über den grenzüberschreitenden Güterkraftverkehr und den Kabotageverkehr ze dne 22. 12. 1998, „GüKGrKabotage“ (BGBl. I S. 3976), ve znění pozdějších předpisů a změn, poslední změna provedena dnem 5. 5. 2008 (BGBl. I S. 794)*

zmiňovaném článku 5 příslušného nařízení) se ukládá pojistiteli, který smlouvu na dané riziko uzavřel, oznámit uzavření a ukončení příslušné pojistné smlouvy věcně a místně příslušnému orgánu SRN⁶⁸⁰.

V Rakousku je pro naše dopravce současná situace nepoměrně jednodušší. Organizace a podmínky provozování kabotáže jsou samozřejmě striktně určeny Nařízením(ES) č.1072/ 2009, nicméně uvedená země nestanoví žádná zvláštní, speciální nařízení pro účely provozování kabotáže na jejím území. Navíc v § 439a obchodního zákoníku (UGB)⁶⁸¹ je stanoveno, že na základě sjednané a provedené smlouvy o přepravě zboží za úplatu na silnicích, kromě stěhovaných svršků je odpovědnost dopravce, reklamace a právní vztahy mezi jednotlivými dopravci upravena jednotlivými články Úmluvy CMR ve znění Bruselského protokolu⁶⁸², pokud smluvní místo převzetí a smluvní místo dodání zboží leží v Rakousku⁶⁸³.

V současné době, po té, co shora zmíněné články 8 a 9 Nařízení (ES) č.1072/ 2009 nabyly účinnosti a plná účinnost daného nařízení je určena dnem 4. 12. 2011, zaznamenávají pojistitelé na českém pojišťovacím trhu zvýšenou poptávku zájemců o dané pojištění pro celý územní rámec EU, s tím, že je požadováno sjednat toto pojištění nikoli na bázi věcného rozsahu pojistné ochrany dle příslušné hostující země, ale dle Úmluvy CMR. Nejsem si tak úplně jistá, jak budou obchodní partneři našich dopravců, tj. rezidenti příslušných členských států, reagovat na tuto skutečnost, prokáže-li se daný dopravce certifikátem o pojištění, na němž je shora zmíněný věcný a územní rozsah pojistné ochrany vyznačen. Nicméně, nebude-li zde zcela zásadní záměr tímto si nadále (alespoň tedy takto) chránit svůj vlastní trh, domnívám se, že by

⁶⁸⁰ V daném ustanovení je přímo uvedeno: „Der Versicherer teilt dem Bundesamt für Güterverkehr den Abschluss und das Erlöschen der Versicherung mit“, tj. daný zákon neukládá pojistiteli povinnost sdělit danému orgánu státní správy jakoukoli změnu ve věcném rozsahu pojistné ochrany, což bych pro účely daného pojištění pokládala za zcela zásadní věc. Nicméně aby nedošlo k problémům na straně klientů, pojistitelé změny v pojištění (především ve vozovém parku) příslušným orgánům oznamují.

⁶⁸¹ Bundesgesetz über besondere zivilrechtliche Vorschriften für Unternehmen (Unternehmensgesetzbuch - UGB), dRGBI. S 219/1897, ve znění pozdějších předpisů a změn, poslední změna provedena zákonem BGBl.I, Nr.111/2010

⁶⁸² Podrobnější informace o Úmluvě CMR, včetně zmíněné právní úpravy ze dne 5. 6. 1978, jsou uvedeny v příloze č. 4 a 5. této práce

⁶⁸³ Viz ust. § 439a UGB, odst. 1, odkazující na aplikaci Úmluvy CMR i pro vnitrostátní přepravu, vyjímaje z této právní úpravy přepravu stěhovaných svršků

toto mohlo být ze strany hostujících zemí akceptováno⁶⁸⁴. Ostatně srovnání v přístupu našich západních, německy mluvících sousedů, již vypovídá o tom, zda chtějí chránit svůj trh částečně i nastavením přísnějších pravidel pro ty, jež chtějí podnikat v hostující zemi, či zda s ohledem na výši hrubého domácího produktu a dlouhodobého vývoje nezaměstnanosti žádné takové obavy nepociťují⁶⁸⁵.

6.4.2. Pojištění odpovědnosti zasílatele za škodu

Pojištění odpovědnosti za škodu zasílatele, ač by se jednalo o pojištění žádané na českém pojistném trhu, není pojištěním příliš rozšířeným a nabízeným, neboť současná právní úprava odpovědnosti za škody, vzniklé v souvislosti s činností zasílatele, není stále upravena v souladu s požadavky na jeho funkci v mezinárodní logistice a přepravě zboží. Obchodní zákoník řadí zasílatelskou smlouvu do tzv. „absolutních obchodů“, tedy do závazkových vztahů, které se bez ohledu na povahu účastníků těchto vztahů řídí třetí částí tohoto zákona „Obchodní závazkové vztahy“⁶⁸⁶.

Podstatnými pojmovými znaky zasílatelské smlouvy jsou obstarání přepravy za úplatu a jednání zasílatele vlastním jménem na účet příkazce. Definice zasílatelské smlouvy přímo vyžaduje, aby zasílatel vlastním jménem, nikoli jménem příkazce nebo jiné osoby jako nepřímý zástupce svého příkazce uzavřel smlouvu o zprostředkování přepravy, zpravidla v postavení odesílatele. Z uvedené přepravní smlouvy mu pak vznikají práva i povinnosti ve vztahu k dopravci, například povinnost úhrady přepravného. V této souvislosti je nutno poznamenat, že v praxi se při uzavírání přepravních smluv (a i dalších smluv s přepravou souvisejících) poměrně často dikce

⁶⁸⁴ A to už s ohledem na skutečnost, že valná většina členských států EU vložila do svých národních právních předpisů pro případ odpovědnosti silničního nákladového dopravce maximální limity náhradových povinností dle dikce Úmluvy CMR.

⁶⁸⁵ Rakouské ekonomiky se hospodářská krize prakticky nijak zvlášť nedotkla. Hodnotíme-li posledních 1,5 roku, tak nikdy nepřevýšila hranici 8,9 % (tato maximální je z ledna 2010), v současné době je na hodnotě 6,1% a očekává se další snížení. Podle statistiky EU, jak uvádí tento zdroj, je Rakousko dlouhodobě zemí s nejnižší nezaměstnaností (zdroj: <http://www.wissenswertes.at>, údaje ke dni 31. 5. 2011). Naproti tomu Německo se problém nezaměstnanosti stále tvrdě „potýká“. Podle statistiků je očekáván pro rok 2011 průměr ve výši 7,5 %. Zdroj: <http://de.statistika.com>, Arbeits-und Ausbildungsmarkt, Mai 2011, str. 59, údaje ke dni 31. 05. 2011

⁶⁸⁶ viz ust. § 261, odst. 3, zákona č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník, a to na rozdíl od tzv. „relativních obchodů“, kdy se požaduje, aby se na smluvním vztahu podílely osoby jako podnikatelé ve smyslu ustanovení § 261, odst. 1, daného zákona, například „Smlouva o přepravě věci“.

zákona nedodržíje. Zasílatel tak neuzavírá přepravní smlouvy vlastním jménem, ale jménem příkazce, který je pak v přepravní smlouvě uveden jako odesílatel a tím se stává stranou přepravní smlouvy s právy a povinnostmi, které z ní vyplývají. Pro zasílatele je tato skutečnost krajně nevýhodná, což si však povětšinou tyto osoby neuvědomují. Dochází tím totiž k tomu, že ztrácejí svá specifická práva, jež mu přísluší jako zasílateli na základě zasílatelské smlouvy⁶⁸⁷.

Zasílatel, jak příkazuje právní úprava, jedná vlastním jménem na cizí účet, tedy na účet příkazce, pro něhož obstarává přepravu a úkony s tím související. Zasílatelská smlouva je upravena v části druhé, hlavě II, v díle XIII „Smlouva zasílatelská“ obchodního zákoníku⁶⁸⁸, kde je zakotvena odpovědnost zasílatele za škodu a dále i právo samovstupu zasílatele. Podle stávající právní úpravy zasílatel, jestliže neuplatní právo samovstupu, vystupuje pouze jako zprostředkovatel dopravy a v tomto smyslu pak stanoví právní úprava jeho odpovědnost za škodu při obstarávání přepravy⁶⁸⁹.

Z příslušné právní úpravy je zřejmé, že se jedná o odpovědnost objektivní. Tato zvláštní právní úprava oproti úpravě obecné⁶⁹⁰ stanoví jako liberační důvod skutečnost, že zasílatel prokáže nemožnost odvrátit škodu při vynaložení odborné péče. Zasílatel tak odpovídá za škodu vzniklou ze zasílatelské smlouvy, tedy vznikla-li v souvislosti s obstaráváním přepravy. Za škodu na převzaté zásilce odpovídá zasílatel po dobu, kdy ji má u sebe, tedy kdy zasílatel zásilku převzal, aby ji uložil, připravil dopravci, provedl balení, paketizaci, paletizaci, apod. Vznikla-li škoda ale při uskutečňování přepravy na základě smlouvy přepravní, pak odpovědnost zasílatele není dána a za případnou škodu odpovídá podle podmínek přepravní smlouvy dopravce.

⁶⁸⁷ například zákonné zástavní právo zasílatele ve smyslu ust. § 608 zákona č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník

⁶⁸⁸ zákon č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník

⁶⁸⁹ ust. § 603, odst. 2, zákona č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník zní takto: „Zasílatel odpovídá za škodu na převzaté zásilce vzniklou při obstarávání přepravy, ledaže ji nemohl odvrátit při vynaložení odborné péče“

⁶⁹⁰ mluví se tím odpovědnost obecná ve smyslu ust. § 374 zákona č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník

6.4.2.1. Odpovědnost zasílatele při uplatnění práva samovstupu

Stávající právní úprava neumožňuje zasílateli plné zajištění komplexních služeb v oblasti přepravy zboží, tedy zprostředkování a zajištění přeprav včetně převzetí odpovědnosti zasílatele za provádění přepravních služeb. Prvořadým problémem, který bezprostředně ovlivňuje zasílatelské firmy v tomto tržním prostředí (poskytování služeb souvisejících s přepravou nákladu), je uplatňování práva samovstupu.

V řadě států umožňuje stávající právní úprava zasílatelům vlastní vstup zasílatele do právních vztahů souvisejících s uskutečňováním přepravy, a to v těch případech, kdy toto právo není vyloučeno v rámci smluvních vztahů (jedná se především o státy EU, např. Rakousko, Německo, přitom v Německu uplatňuje právo samovstupu až 65% zasílatelů)⁶⁹¹. Výsledným efektem uplatnění práva samovstupu je skutečnost, že v rámci naplnění obsahu „samotné“ zasílatelské smlouvy nejen zasílatel přepravu obstará, ale současně ji i sám provede. Z dikce zákona je tedy patrné, že zasílatel nepotřebuje svolení příkazce, aby zásilku, pro niž měl přepravu obstarat, sám přepravil, jestliže to neodporuje uzavřené zasílatelské smlouvě a jestliže to příkazce nezakázal nejpozději do začátku uskutečňování přepravy⁶⁹². Jestliže však takto učiní a provede přepravu zboží sám, pak smlouva zasílatelská se změní ve smlouvu o přepravě věci se všemi z toho plynoucími důsledky⁶⁹³.

Využitím práva samovstupu dochází tedy k tomu, že zasílatel má vůči příkazci práva a povinnosti dopravce a jejich vzájemný vztah se při uskutečňování přepravy řídí ustanovením smlouvy o přepravě věci⁶⁹⁴. Přijímá-li zasílatel smluvně odpovědnost za provedení přepravy, pak se dostává (ať už vědomě či nevědomě) do postavení dopravce. Uplatní-li takto zasílatel uvedené právo samovstupu, pak dochází k zásadním změnám ve vztahu k přepravci. Zasílatel v takovém případě vystupuje jako

⁶⁹¹ Roubal Václav, *Přepravní smlouva v mezinárodní silniční dopravě nákladů, Výklad a texty Úmluvy CMR a souvisejících předpisů, Česmad Bohemia 2007, třetí, doplněné vydání, str. 125; s ohledem na přednášku RA Dr. J. Knorre pro Českou společnost pro dopravní právo se domnívám (1/2011), že uvedené procento je i nyní aktuální.*

⁶⁹² viz ust. § 605, odst. 2, zákona č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník: „Neodporuje-li to smlouvě nebo nezakáže-li to příkazce nejpozději do začátku uskutečňování přepravy, může zasílatel přepravu, kterou má obstarat, uskutečnit sám“

⁶⁹³ tak, jak je uvedeno v předchozí kapitole 6.4.1 k pojištění odpovědnosti silničního dopravce

⁶⁹⁴ viz ust. § 610 a následujících zákona č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník, případně smlouvy o přepravě nákladu ve smyslu ust. § 765 a následujících zákona č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, byla-li zasílatelská smlouva uzavřena k obstarání přepravy, jejíž uskutečnění je právně upraveno občanským zákoníkem

skutečný dopravce a jako takový odpovídá ve smyslu příslušných právních předpisů za škodu vzniklou na dopravovaném nákladu. Jeho odpovědnost za škodu na přepravovaném zboží jako zasílatele tím ale zůstává nedotčena. Ne zcela jednoznačný výklad výše citovaného ustanovení způsobuje problémy v praxi při určování odpovědnosti za škodu zasílatele v případě, kdy je třeba vysvětlit pojem, že uvedený subjekt přepravu uskutečnil „sám“. Jestliže se zasílatel smluvně zaváže, že přepraví zásilku z místa odeslání do místa určení, pak je třeba ho považovat za dopravce ve smyslu příslušných právních předpisů, tedy toho, kdo uzavřel s vlastníkem zboží smlouvu o přepravě zboží, ať už skutečně zásilku převezme, či nikoli⁶⁹⁵. Smlouva o obstarání přepravy zboží je jen smlouvou zasílatelskou, na níž se příslušné multilaterální úmluvy nevztahují.

6.4.2.2. Odpovědnost zasílatele v multimodální přepravě

Multimodální přeprava⁶⁹⁶ (anglicky Multimodal Transport) je přepravou využívajících alespoň dvou dopravních oborů. Taková přeprava se děje většinou na základě jednoho přepravního dokladu. Zpravidla jde o doklad, vytvořený na bázi dokumentu multimodální přepravy, který je v současnosti představován konosamentem FIATA B/L⁶⁹⁷. Vzhledem k uvedené skutečnosti roste v multimodálních přepravách úloha zasílatele jako operátora multimodální přepravy⁶⁹⁸ (dále jen „Operátor“) na základě vystavení FBL. Zasílatel jako Operátor a výstavce FIATA B/L vystupuje jako dopravce, neboť potvrzuje převzetí smluvní odpovědnosti za provedení přepravy z místa převzetí zásilky do místa určení. Tato odpovědnost je zakotvena ve standardních podmínkách uvedených na FBL. Podle této smluvní úpravy odpovědnosti za škodu vzniklé na přepravované zásilce je Operátor odpovědný za ztrátu a poškození zboží, za jeho opožděné dodání, pokud okolnosti, které zavinily tuto ztrátu nebo poškození zboží či jeho opožděné dodání, nastaly po dobu, kdy zboží bylo v jeho péči. Této odpovědnosti se zproští pouze v případě, prokáže-li, že k výše uvedené škodě nedošlo opomenutím či zanedbáním jeho vlastním, či jeho

⁶⁹⁵ ust. § 610 zákona č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník, případně ust. § 765 zákona č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, rovněž tak i podle Úmluvy CMR, případně dalších multilaterálních smluv

⁶⁹⁶ anglicky „Multimodal Transport“ původně z latinského „multi modo“- mnoha způsoby

⁶⁹⁷ FIATA Multimodal Transport Bill of Lading - zkráceně též „FBL“, vystavený podle pravidel UNCTADu (Mezinárodní obchodní komory v Paříži). Zdroj: <http://www.unctad.org>

⁶⁹⁸ „Multimodal Transport Operator“, rovněž „MTO“

zaměstnanců, agentů nebo jiných, jím pověřených osob. Zasílatel jednající jako Operátor přejímá vůči přepravci odpovědnost za provedení celé přepravy. Pokud je známo a může být prokázáno, na kterém dopravním úseku věcná škoda vznikla, pak je odpovědnost provozovatele řešena zakotvením „síťové odpovědnosti“, znamená to, že se na použitý druh přepravy uplatní mezinárodní úmluva, nebo národní právo, upravující příslušnou odpovědnost. Není-li možno takto odpovědnost za příslušný druh dopravy určit, použije se ten druh přepravy, kde je stanoveno odškodnění nejvyšší⁶⁹⁹.

6.4.2.3. Současná legislativa, podmínky pro pojištění

Obchodní zákoník stejně jako v jiných případech, tak i zde ponechává účastníkům obchodně závazkových vztahů smluvní volnost⁷⁰⁰ a připouští, že lze určit část obsahu smlouvy odkazem na všeobecné obchodní podmínky, vypracované odbornými nebo zájmovými organizacemi, nebo odkazem na jiné obchodní podmínky, jež jsou stranám, uzavírajícím smlouvu známé anebo jsou k návrhu připojené. Od roku 1992 se tak používají nyní v České republice „Všeobecné zasílatelské podmínky“, vydané Svazem spedice a logistiky. Vzhledem k dispozitivní povaze ustanovení zasílatelské smlouvy se lze od těchto všeobecných zasílatelských podmínek odchýlit (s výjimkou promlčecí doby) a v zasílatelské smlouvě, či ve vlastních zasílatelských podmínkách, upravit některá práva a povinnosti ze smlouvy plynoucí odchylně. Jak bylo naznačeno v úvodu, sjednávání pojistných smluv v pojištění odpovědnosti zasílatele (speditéra), brání současná právní úprava, která dostatečně jasným způsobem nevyjasňuje právní postavení zasílatele v případě uplatnění práva samovstupu. Pojistitelé dříve nepojišťovali zasílatele vůbec (a to s ohledem na výše uvedenou skutečnost), či je pojišťovali tak, že se pojištění sjednávalo pouze pro případ jejich odpovědnosti za škodu vzniklou v souvislosti s obstaráváním přepravy. Přejímali tak do pojistné ochrany pouze jako předmět pojištění vznik odpovědnosti tzv. „čistých zasílatelů“, tedy bez pojištění odpovědnosti vyplývající z případného práva samovstupu. Tím se však zasílatel dostává do situace, že pojistná ochrana v takovém případě se silně zužuje, neboť jestliže bude pojištěna

⁶⁹⁹ limit náhradové povinnosti dopravce podle příslušných multilaterálních dohod je uveden v příloze č. 5 této práce

⁷⁰⁰ ust. § 273, odst. 1, zákona č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník

odpovědnost za škodu na zásilce vzniklá pouze v souvislosti s obstaráním přepravy, pak se ve většině případů jedná spíše o škody finanční rázu, nikoli škody na majetku (například přeprava zboží se neuskuteční, či s velkou časovou prodlevou, neboť zasílatel objednal dopravce nemajícího předepsaná oprávnění, případně sjednal dopravce s nevhodným typem vozidla, nezajistil přistavení vozu dopravce na určené místo včas či nezajistil tak vůbec, nezvolil vhodnou trasu, apod.). Ze základního rozsahu pojištění odpovědnosti bývají obecně škody „čistě finanční“ vyloučeny (pomineme-li určité specifické druhy pojištění odpovědnosti za škodu - např. určité typy pojištění odpovědností za škodu způsobenou profesní činností). V případě speditérských služeb se tak většinou pojištění posouvá spíše do oblasti produktů pojištění zboží, kdy speditér vystupuje v roli pojistníka a sjednává pojištění nákladu, tedy ochranu přepravovaného zboží jako pojištění majetku, jako pojištění „na všechna pojistná nebezpečí“, které zabezpečuje krytí škod, vzniklých na zásilce během přepravy. Zde však nastupuje problém případné odpovědnosti zasílatele v roli tzv. „čistého zasílatele“, i zasílatele jako dopravce při uplatnění práva samovstupu. V daném případě je třeba si uvědomit, že shora uvedené pojištění majetku (pojištění zboží jako pojištění „na všechna pojistná nebezpečí“) poskytuje maximální pojistnou ochranu danému zboží. Tak je zabezpečena takřka komplexní ochrana přepravovanému zboží, mělo-li by dojít k jeho poškození, zničení či ztrátě. Pojištění tak nechrání – a ani nemůže chránit - zasílatele či příslušného dopravce. Pro ty jsou určeny pojistné produkty, jež v této kapitole rozebírám, tedy pojištění odpovědnosti dopravce a zasílatele, a to pro případ, že v souvislosti s jejich činností dojde ke škodě a oni za takto vzniklou škodu nesou odpovědnost. Dojde-li ke vzniku pojistné události a pojistitel na základě uzavřeného pojištění zboží poskytne pojistné plnění, uplatní totiž následně své právo na náhradu škody ve smyslu příslušných právních předpisů⁷⁰¹. Uplatní-li zasílatel právo samovstupu, pak odpovídá jako dopravce za škodu, která vznikla v souvislosti s obstaráváním přepravy. Nesjednal-li příslušné pojištění odpovědnosti za škodu, pak pojistitel bude požadovat náhradu škody, za kterou daný subjekt, zasílatel odpovídá ve smyslu příslušných právních předpisů jako dopravce.

Podstatná většina škod, které vznikají v souvislosti s obstaráváním přepravy (nikoli v souvislosti s dopravou samou, kdy dopravce odpovídá za škodu vzniklou

⁷⁰¹ *přechod práva dle ust. § 33 zákona č. 37/2004 Sb., o pojistné smlouvě*

v souvislosti s prováděním samotné dopravy, tj. kdy má zásilku ve své moci) jsou škodami čistě finančního rázu. Znamená to tedy, dané riziko nelze „pokrýt“ uvedeným majetkovým pojištěním, neboť to chrání, jak již jsem předeslala, pouze zboží, nikoli již následné škody či škody jiné. Ve většině případů budou mít takto vzniklé škody povahu ušlého zisku u odběratele, kdy zasílatel způsobí opožděné dodání zásilky. Nebude-li zasílatel pojištěn pro případ své odpovědnosti za škodu včetně připojištění škod finančních, pak bude muset uhradit takto vzniklou škodu poškozenému sám.

Současná právní úprava zasílatelské činnosti v České republice označuje tuto živnost za volnou⁷⁰². Tato praxe není všeobecná, v řadě zemí (včetně zemí Evropské unie) je požadována zákonem povinná licence a splnění podmínek zkušeností s dopravou a s obchodem s činností komisionářskou a dalšími činnostmi, které při výkonu práce zasílatel přicházejí v úvahu. Jsou-li tyto činnosti naopak vykonávány samostatně, jsou pro ně předepisovány určité požadavky odborné způsobilosti⁷⁰³. Nezdá se mi adekvátní, aby tyto další profese se potýkali s komplikacemi a obtížemi při zpracování agendy, když těmto osobám zákon nepředepisuje potřebné standardy odborné způsobilosti. Vyjdeme-li z rizik, které vyplývají z činnosti a odpovědnosti zasílatel, dané právní úpravou shora uvedenou, je bezpochyby zřejmé, že realizace ustanovení o zasílatelské smlouvě je náročná na specializované odborné znalosti osoby, jež tyto činnosti sjednáním smluvních vztahů v rámci zasílatelského obchodu uskutečňuje. Zasílatel je v odborných kruzích zván „otcem přepravy“, tj. předpokládá se, že je vybaven odbornými znalostmi a zkušenostmi, a to nejen pro „svůj“ obor, ale i pro obory, které s touto činností souvisejí, případně na něho bezprostředně navazují. Jsou to zejména činnosti z oboru obchodu a oboru dopravy⁷⁰⁴. Zasílatel odpovídá zejména za včasné obstarání přepravy a za udělení správných dispozic k provedení dopravy, jimiž jsou především výběr vhodného dopravního prostředku, stanovení způsobu nakládky zboží a jeho fixace v průběhu přepravy, aby nevznikalo riziko jeho poškození a případně rizika jiných

⁷⁰² *respektive nestanovuje ji jako živnost vázanou či dokonce koncesovanou, tak jak ukládá pro provádění určitých činností zákon č. 455/1991 Sb., o živnostenském podnikání*

⁷⁰³ *srovnej např. koncesovaná živnost silničního nákladového dopravce, vázaná živnost účetního a účetního poradce*

⁷⁰⁴ *znovu připomínám koncesovanou živnost silničního nákladového dopravce s tím, že v případě, uplatní-li příslušný subjekt právo samovstupu (viz dále ve výkladu), vystupuje-li pouze v pozici hlavního, prvního dopravce, nikoli dopravce faktického (skutečného), který dopravu realizuje sám, vlastním vozovým parkem, pak dle dikce zákona se na něho nevztahuje ani povinnost koncesované živnosti*

uživatelů provozu, stejně tak i stanovení způsobu vykládky⁷⁰⁵, k termínu přepravy. Zasílatel rovněž odpovídá za dodržení ceny obstaratelské činnosti a ceny stanovené přepravou, za neupozornění příkazce na zjevnou nesprávnost jeho pokynů, za nesprávné rozhodnutí při nebezpečí z prodlení a nezvolení správného postupu, jak naložit se zásilkou⁷⁰⁶, za zanedbání upozornit příkazce na rizika nepojištění zásilky⁷⁰⁷, za zanedbání povinnosti podat příkazci zprávu o škodě na převzaté zásilce, která hrozí, či již vznikla, případně nepoužití všech prostředků a možností, jež lze na něm požadovat, aby ji odvrátil (příp. zmínil) a to včetně případného skladování zboží v průběhu (za účelem) obstarávání přepravy. Zasílatel rovněž odpovídá za škodu, jež vznikne zanedbáním péče v prodeji zásilky, hrozí-li jí bezprostředně podstatná škoda, ztrátou z neuplatněných nároků zasílatele, z nedostatečného zpracování a nevhodné volby doprovodných dokladů (případně nedostatečných dokladů, dokladů vykazujících zjevné vady) a to zejména jde-li o zásilky, které vyžadují zvláštní přepravní režim⁷⁰⁸. Tento výčet samozřejmě není výčtem úplným, směřuje pouze k určení těch škod, vznikajících případným zásadním porušením právní povinnosti zasílatele, vyplývající přímo z obsahu příslušných ustanovení zákona. Vzhledem k tomu, že na zasílatelskou smlouvu se použijí podpůrně ustanovení smlouvě komisionářské, pak zasílateli (jako komisionáři) vzniká povinnost podat komitentovi zprávu a provést vyúčtování⁷⁰⁹. Učinil-li tedy zasílatel to, že svým jménem a na svůj účet obstaral přepravu s dopravcem (sjednáním příslušné přepravní smlouvy), pak je zavázán označit tuto osobu svému příkazci. Neučinil-li tak, je komitent oprávněn uplatnit vůči zasílateli (jako komisionáři) své subjektivní právo na plnění závazku.

⁷⁰⁵ dle Úmluvy CMR není dopravce povinen provádět nakládku a vykládku vozidla, je povinen se pouze přesvědčit, zda náklad, uložený odesílatelem na ložné ploše jeho vozidla, je rozložen tak, aby tím dopravce neohrožoval sebe, ani ostatní účastníky silničního provozu. Nelze požadovat na dopravci, aby jako laik mohl, případná rizika ohodnotit, toto náleží přepravci, případně tomu, kdo od příkazce příslušné instrukce ohledně zacházení se zásilkou v návaznosti na povahu zboží obdržel. V této souvislosti se domnívám, že by bylo na místě varovat kupujícího při nákupu zboží přistoupit na dodací podmínku INCOTERMS 2010 - EXW („Ex works“, tj. „ze závodu“), kdy prodávající prakticky nemá ani povinnost naložit náklad na ložnou plochu vozu, přistaveného k nakládce a naopak jej přesvědčit, aby trval alespoň na realizaci dodací podmínky FRC („Free carrier“, tj. „volnědopravci“), chce-li veškerou péči o zásilku a náklady spojené s přepravou zboží obstarat sám (respektive mít je alespoň pod kontrolou).

⁷⁰⁶ Vyšší zemský soud ve Frankfurtu nad Mohanem odůvodnil, že „zasílatel, v pozici odesílatele, poučen výrobcem, si musel být vědom rizika plynoucího z vyšší teploty přepravované chemické látky“. Odložení vykládky z pátku na pondělí (jak instruoval dopravce) tak v návaznosti na tuto skutečnost „z jeho strany lze považovat za neodůvodněné a nezodpovědné rozhodnutí“ (rozsudek OLG Frankfurt am Main ze dne 20. 4. 2007- 3 U 203/05 - Transportrecht 2008, str. 472).

⁷⁰⁷ v daném případě půjde nikoli pouze o upozornění na skutečnost, že případná odpovědnost dopravce nezahrnuje všechna rizika, jimž je zásilka v průběhu přepravy vystavena, ale rovněž na limitaci maximální náhradové povinnosti podle příslušných multilaterálních smluv (blíže viz příloha č. 4, této práce)

⁷⁰⁸ tím je míněna především přeprava zásilek dle ADR, ATP, RID, tj. přeprava zásilek nebezpečných, případně rychle zkazitelných, blíže viz příloha č. 4, této práce

⁷⁰⁹ viz ust. § 584, zákona č. 513/ 1991 Sb., obchodní zákoník

Domnívám se, že je plně na legislativě státu, aby určila, jakou formou budou vytvořeny předpoklady k určení odborné způsobilosti zasílatelské činnosti. Srovnám-li požadavky, jež jsou kladeny pro získání živnostenského oprávnění a dále podmínky s provozováním živnosti silničního nákladového dopravce s požadavky a podmínkami, jež legislativa ukládá subjektům, provozujícím činnost zasílatelskou, domnívám se, že ochrana spotřebitele je v daném případě naprosto nedostačující. Přitom - a snad z následujícího výčtu je to zcela zřejmé⁷¹⁰ - odborných zkušeností, znalostí (včetně příslušné jazykové vybavenosti), příkladné péče o svěřené zboží je třeba podstatně více zde. Srovnejme ale nejen věcný rozsah příslušné péče o zásilku, ale taktéž i územní - vždyť dosažitelnost silniční nákladové dopravy je omezena pouze na Evropu, případně pak po silnici dosažitelných částí Asie. Zmíněný nedostatek nelze řece trvale řešit tím, že kvalifikace zasílatele k získání odborné způsobilosti je odkázána na pouze dobrovolné vzdělávání osob, které se této činnosti profesně věnují, na přístupu školských a mimoškolských institucí k výchově a výuce v tomto oboru. Podotýkám, že tento nedostatek v legislativní úpravě má i negativní dopad na praktickou stránku v uplatňování práva na náhradu škody z odpovědnosti za škodu ze zasílatelské činnosti, neboť nejsou dána žádná měřítko pro vymezení příslušné odborné péče. A navíc- jak zde zmiňuji, dikce zákona přece umožňuje zasílateli přímo vstoupit do právních vztahů, souvisejících se samotnou realizací dopravy nákladu. Uzavře-li tedy zasílatel přepravní smlouvu, již se zavazuje, že svým jménem a na svůj účet provede dopravu, přičemž se situuje pouze do role hlavního, nikoli skutečného (faktického) dopravce, pak příslušné právní předpisy nepožadují pro výkon takové činnosti ani koncesi, ani prokazování jeho finanční způsobilosti pro zahájení a řádné provozování dopravy⁷¹¹.

⁷¹⁰ Domnívám se, že toto porovnání je zde zcela „na místě“, neboť výklad o odpovědnosti silničního nákladového dopravce tomuto přímo předchází

⁷¹¹ Je zde míněna povinnost prokázání finanční způsobilosti silničního nákladového dopravce dle ust. § 4a a 40b zákona č. 111/ 1994 Sb., již příslušný nákladový dopravce prokazuje schopnost zahájit a úspěšně provozovat silniční nákladovou dopravu s příslušným vozovým parkem (úprava provedena zákonem č. 150/ 2000 Sb.). Podrobnosti o způsobu prokazování finanční způsobilosti dopravce je uvedeno ve vyhl. č. 366/1999 Sb. Ministerstva dopravy a spojů, ve znění vyhl. č. 32/2005 Sb., účinné ode dne 13.1.2005.

Podle těchto právních předpisů jsou silniční dopravci (povinni prokázat finanční způsobilost. Finanční způsobilostí se přitom rozumí schopnost dopravce finančně zajistit zahájení a řádné provozování silniční dopravy. Původně se povinnost prokázat finanční způsobilost vztahovala jen na dopravce, provozující mezinárodní silniční dopravu, s účinností od 1. 1. 2004 byla tato povinnost rozšířena i pro dopravce vnitrostátní. Ve výkladu Ministerstva dopravy a spojů je chápáno prokázání finanční způsobilosti jako „deklarace schopnosti dopravce finančně pokrýt svůj určitý rozsah závazků vůči státu“. Znamená to, že zákon sice v souladu s právem EU (viz Směrnice Rady ES č.98/ 76 ze dne 1. 10. 1998) uvádí, že finanční

Jako možné řešení této situace navrhuji postavit činnost silničního nákladového dopravce a zasílatele na stejnou úroveň, tj. „zatížit“ ji stejnými povinnostmi, provést příslušnou právní úpravu v tom smyslu, že tato živnost bude napříště již živností koncesovanou, s níž bude spojeno i prokazování příslušného standardu odborné způsobilosti. Domnívám se, že stejně tak, jako je stanovena nutnost prokazovat odbornou způsobilost u silničního nákladového dopravce dle příslušného vozového parku, byla by možnost prokazovat u zasílatele tuto způsobilost dle věcného a územního rozsahu své činnosti.

V praxi se také setkáváme s otázkou, jaký je vlastně rozsah a principy odpovědnosti subjektu, který se zavázal obstarat přepravu za tzv. fixní sazbu. V daném případě se domnívám, že spíše předjímáme právní úpravu našich západních sousedů, kde je právní úprava řešena poněkud jinak než v našem obchodním zákoníku. Právní úprava dle německého obchodního zákoníku uvádí, že je-li ve smlouvě zasílatelské stanovena jako odměna určitá pevná částka, zahrnující náklady vynaložené na dopravu, pak má zasílatel práva a povinnosti dopravce⁷¹². Znamená to, že zaváže-li se k provedení přepravy za tzv. fixní náklady, odpovídá pak jako dopravce. Česká právní úprava zasílatelské smlouvy je provedena v ust. § 601-609 obchodního zákoníku, přičemž se na ni použijí podpůrně ustanovení smlouvy komisionářské. Z dikce našich právních předpisů ale nevyplývá, že by zasílatel v případě, kdy fakturuje služby spojené s obstaráním dopravy zboží fixní pevnou částkou (tzv. „přejímací sazbou“) vstupoval do postavení dopravce. Tato skutečnost by snad mohla sloužit jako důkaz o charakteru smlouvy, jež byla mezi účastníky uzavřena (resp. mohla by být pomůckou při výkladu uzavřené smlouvy)⁷¹³.

způsobilostí dopravce rozumí „schopnost dopravce finančně zajistit zahájení a řádné provozování silniční dopravy“, výklad příslušného ministerstva však rozsah působnosti podstatně snižuje. Znamená to, jde-li pouze o závazky příslušného dopravce vůči státu a pomineme-li takové škody, které lze uhradit z povinného smluvního pojištění z provozu vozidla (včetně případných škod způsobených na životním prostředí), a to do limitu, který v současné době zákon č. 168/ 1999 Sb., implementací 5. motorové směrnice jako minimální hranici sjednané výše pojistného plnění připouští, pak si snad lze představit jako případnou náhradu do výše prokázání finanční způsobilosti „jen“ například platbu za závazky vůči státu při vyhlášení konkurzu, vyrovnávacího řízení, při vstupu do likvidace, platební neschopnosti či prosté platební nevěle, zániku dopravce bez právního nástupce.

⁷¹² Viz ust. § 459 HGB „ Spedition zu festen Kosten“

⁷¹³ Bártková Alice: *K odpovědnosti zasílatele za zásilku ve světle judikatury Nejvyššího soudu ČR, Bulletin advokacie č. 11/2008, str. 36-39*

Naopak ale v případě, kdy zasílatel poruší ust. § 584, odst. 2, obchodního zákoníku, totiž že neoznačil ve zprávě komitentovi (přepravci, příkazci) osobu, s níž smlouvu uzavřel, pak ve vnitrostátní silniční nákladové přepravě vystupuje v postavení dopravce⁷¹⁴. K uvedenému závěru již v mnoha posuzovaných případech došel Nejvyšší soud ČR⁷¹⁵, jedním z prvních byl rozsudek, vydaný dne 26. 9. 2007⁷¹⁶.

Otázka odpovědnosti zasílatele za škodu vzniklou při provádění přepravy v případech, kdy sice zasílatel označil příkazci osobu dopravce, ale současně byla sjednána odměna zasílatele tzv. fixní sazbou, není zcela jednoznačně v naší judikatuře vyřešena. Stále otevřený je dosud názor Václava Roubala, který aplikací smluvního samovstupu ve smyslu ust. § 605 a § 621 obchodního zákoníku dospívá k závěru, že i v takovém případě daný zasílatel odpovídá i jako dopravce⁷¹⁷.

Domnívám se, že shora uvedená problematika se striktně dotýká především rozsahu možné odpovědnosti zasílatele v dvojediné roli- postavení zasílatele a rovněž i dopravce (obvykle však pouze v postavení prvního, hlavního dopravce, nikoli dopravce skutečného, faktického). Co se týče odpovědnosti silničního nákladového dopravce v mezinárodní silniční nákladové dopravě, pak vznik případné odpovědnosti, rozsah maximální náhradové povinnosti řeší Úmluva CMR, pokud alespoň jedna z dotčených zemí (počátku či ukončení přepravy) danou multilaterální úmluvu ratifikovala. Pokud budeme mluvit o rozsahu odpovědnosti zasílatele, pak (nebudeme-li zvažovat zasílatele v postavení multimodálního operátora), budeme nuceni řídit se „Nařízením Řím I“⁷¹⁸.

⁷¹⁴ Jak již bylo zmíněno, na zasílatelskou smlouvu se subsidiárně použije ustanovení o smlouvě komisionářské (viz ust. § 609 obchodního zákoníku), v daném případě je tedy komitent oprávněn vymáhat vůči komisionáři nárok na plnění závazku z této smlouvy.

⁷¹⁵ Např. rozhodnutí 32 Odo 1254/2005 ze dne 26. 9. 2007, 32 Cdo 1000/2007 ze dne 29. 4. 2008, 32 Odo 272/2006 ze dne 26. 3. 2008

⁷¹⁶ Viz rozhodnutí 32 Odo 1254/2005 ze dne 26. 09. 2007: „Není žádného důvodu, proč by podpůrné použití ustanovení § 584, odst. 2, obchodního zákoníku mělo být pro vztah ze zasílatelské smlouvy vyloučeno. Význam splnění této povinnosti (přičemž pro její splnění není předepsána forma) se projevil i v daném případě, kdy v přepravním listu nebyl dopravce jednoznačně označen. V případě tohoto zákonného samovstupu pak ve vnitrostátní silniční nákladní dopravě vstupuje zasílatel do postavení dopravce“.

⁷¹⁷ Roubal Václav: Odpovědnost zasílatele, který v rámci úkonů obstarávání přepravy uskutečňuje přepravu zásilky, Bulletin České společnosti pro dopravní právo č. 1 -3/2007, str. 2-5

⁷¹⁸ Nařízení Evropského parlamentu a Rady (ES) č. 593/ 2008 ze dne 17. června 2008, o právu rozhodném pro smluvní závazkové vztahy (Řím I.), které od 17. prosince 2009 v evropském justičním prostoru tvoří základní pramen pro oblast kolizních závazků ze smluv

ZÁVĚR

Předkládaná disertační práce pojednává komplexně o problematice pojištění odpovědnosti za škodu, současné nabídce pojistných produktů v tomto druhu pojištění, o faktorech, které zcela zásadním způsobem ovlivňují rozhodnutí upisovatelů příslušných pojistitelů při zvažování, zda dané riziko do pojištění převzít; pokud ano, pak za jakých podmínek. Vysvětluje význam těchto faktorů, jež jsou pro sjednání pojištění, včetně stanovení výše pojistného, klíčové.

Dané pojištění je až na malé výjimky vždy pojištěním právní odpovědnosti, řídí se tedy stávajícími právními předpisy, které tuto právní odpovědnost za škodu vymezují, dále pak příslušnými pojistnými podmínkami, jež jednotlivá rizika v pojištění odpovědnosti za škodu upravují, a to z hlediska věcného, časového a územního rozsahu sjednané pojistné ochrany. Všechna tato kritéria, více či méně závažná, ale vždy nutná vzít v úvahu při úpisu rizika, postupně uvádím a vysvětluji v jednotlivých kapitolách své práce; následně po té, co jsem provedla základní rozčlenění produktů daného pojištění, uvedla koncepci právní odpovědnosti a právní úpravu daných pojištění. Zvláštní kapitolu jsem věnovala specifickým pojistným produktům, které se vymykají obvyklému věcnému, časovému a územnímu rámci v pojištění odpovědnosti za škodu, a to pojištění odpovědnosti za škodu způsobené vadou výrobku, pojištění profesní odpovědnosti a pojištění odpovědnosti dopravců a zasílatelů.

V praxi pojistitelů, a to nejen na českém pojistném trhu, není lehkým úkolem obsáhnout pojištění odpovědnosti za škodu v celé jeho šíři a posloupnosti tak, jak se do života pojistitele i jeho klienta promítá a postupně jím prochází. Tím míním tvorbu pojistných podmínek, jejich úpravu s ohledem na stávající právní předpisy, nutnost reagovat na změnu právních předpisů, měnící se ekonomickou situaci, likvidaci pojistných událostí, včetně následného uplatnění postihů či práva pojistitele na náhradu pojistného plnění, které právní předpisy umožňují pojistiteli vůči tomu, kdo škodu zavinil, případně vůči pojištěnému či pojištěným osobám a dále včetně úkonů, které je pojistitel povinen vykonat po provedení likvidace, aby umožnil průchod práva (například oznamovací povinnost vůči finančním úřadům v případě poskytnutí některých druhů pojistného plnění).

Domnívám se, že současný stav pojištění odpovědnosti za škodu se v posledních letech stabilizoval a bude-li docházet k úpravám stávajícího rozsahu pojistné ochrany, či budou-li do pojistné ochrany přijímána další, nová rizika, pak se zcela jistě nebude jednat o změny naprosto zásadní, ovlivněné přijetím velkého množství nových právních předpisů, případně jejich zásadní novelizací, která byla před několika lety nazvána představiteli naší výkonné moci „legislativní smršť“. Tuto skutečnost uvádím zcela záměrně, neboť, jak jsem ve své práci uvedla, předmětem tohoto pojištění je právní odpovědnost pojištěného subjektu, tedy odpovědnost za škodu dle příslušných právních předpisů. Neexistuje žádné jiné pojištění, které by bylo tak závislé na legislativních změnách. Tím nemám na mysli pouze legislativu českou, ale i direktivy EU a v neposlední řadě i četné mezinárodní úmluvy, které Česká republika ratifikovala. V souvislosti s tím si neodpustím připomenout snahu jednotlivých sdružení českých nákladových dopravců a současně i České asociace pojišťoven při jejich společném úsilí o přijetí tzv. „Bruselského protokolu“ k Úmluvě CMR, jehož přijetí zmiňuji ve své práci a jehož ratifikaci naše zákonodárná moc „úspěšně“ oddalovala bezmála třicet let, než byl s účinností od září roku 2006 konečně přijat.

Vzhledem k tomu, že v posledních osmi letech jsem měla možnost v rámci koncernu Uniq International nahlédnout do nabídkové struktury jednotlivých produktů v rámci pojištění odpovědnosti za škodu celé EU, a to jednak z pohledu pojistitelů, participujících na evropském trhu, tak i zajistitelů, poskytujících zajistnou ochranu, mohu říci, že rozsah služeb, poskytovaných českými právními subjekty, provozujícími pojišťovací činnost na českém pojistném trhu, je na srovnatelné úrovni s ostatními státy Evropské unie.

Na závěr bych ještě podotkla jednu velice důležitou věc, a totiž skutečnost, že i v rámci Evropské unie bude trvat ještě dlouhou dobu (pokud se tak vůbec stane), aby určitá odpovědnost za škodu byla v národních právních předpisech jednotlivých států Evropské unie upravena alespoň v základním legislativním rámci shodně. Samozřejmě dochází k implementaci práva EU do předpisů národních, jedná se však především o právní problematiku, která je zásadní a která podstatným způsobem může ovlivnit rozsah či šíři právní odpovědnosti a s ní spojenou náhradovou povinnost osoby, odpovědné za takovou újmu. Děje se tak však pouze v souvislosti s činnostmi, překračujícími běžně hranice států. Tak jsou zcela zásadní tři následující okruhy dané

problematiky - pojištění odpovědnosti za škodu způsobenou provozem vozidla, pojištění odpovědnosti za škodu způsobenou vadným výrobkem a pojištění odpovědnosti za škodu zasílatele a mezinárodního dopravce. Ve své disertační práci jsem se pokusila shrnout, že shora uvedené tři okruhy dané problematiky v odpovědnosti za škodu jsou určitým způsobem implementovány do našich národních předpisů, případně Česká republika ratifikovala příslušné mezinárodní úmluvy tuto odpovědnost upravující. V návaznosti na uvedenou skutečnost je daná odpovědnost předmětem povinných pojištění, případně je uzavření pojištění odpovědnosti za škodu „vynuceno“ v obchodně závazkových vztazích příslušnou smlouvou, vyjadřující právní vůli obou smluvních stran. Do budoucna lze očekávat sjednocení rámce a rozsahu povinného smluvního pojištění u humánních a veterinárních lékařů a činností souvisejících, dále pak i určitých dalších činností a aktivit, jež by v rámci volného poskytování služeb měly rozšířit svůj územní rozsah na celou Evropskou unii.

Moje disertační práce nemůže – a ani si to nekladla za cíl – obsáhnout problematiku pojištění odpovědnosti za škodu v celé její šíři a do všech podrobností. V mnoha případech tak odkazuji na podrobnější výklad, uvedený v jiných publikacích, rovněž i na vydaná skripta VŠFS, o.p.s, na jejichž zpracování jsem se zásadním způsobem podílela.

Tato práce je však komplexním rozbohem současného stavu tohoto pojištění, struktury pojistných produktů, ale – a to především - důrazným upozorněním na skutečnost, že toto pojištění se výrazně odlišuje od pojištění ostatních, jedním a to zcela zásadním způsobem. V případě koncepce daných pojištění je třeba vzít vždy v úvahu, že jeho předmětem je vznik právní odpovědnosti určitého subjektu - tedy osoby (ať už právnické či fyzické), která způsobila škodu a v souladu s dikcí právních předpisů je povinna takto vzniklou škodu uhradit; a to ve výši, uložené příslušnou právní normou. Z uvedeného důvodu je nutno přistupovat k daným pojištěním v souladu s nesčetnými vazbami na příslušné právní předpisy, jež právní odpovědnost za škodu a s ní související náhradovou povinnost v takovém případě upravují. Posoudit uvedené vazby a zkoumat dané souvislosti v případě vzniku příjmu rizika do pojištění, následně v době trvání pojištění (zejména v případě zásadních legislativních změn v průběhu doby trvání pojistné ochrany) a v případě vzniku škodné události nebylo, není a rozhodně ani v budoucnu nebude jednoduché. Je tedy na místě poukázat

naobtížnou úlohu upisovatelů příslušného pojistitele, který dané riziko do pojištění přijímá, na posloupnost a vzájemnou provázanost jednotlivých faktorů, které jsou zásadním kritériem pro rozhodnutí o příjmu rizika do pojištění, o stanovení podmínek pojištění včetně výše pojistného.

V závěru této práce je mým úkolem rovněž zhodnotit výsledky mé práce pro daný obor a pro praxi a dále doporučit pokračování tématu práce v daném oboru. Troufám si tvrdit, že publikace, která by zásadním způsobem osvětlovala podstatu a specifika daného pojištění, provedla hloubkovou analýzu jednotlivých faktorů, které příjem rizika do pojištění zásadním způsobem ovlivňují, není na našem trhu ani jediná, kromě jediné, která byla vydána v uplynulém roce (jde o mou monografii, jíž doplnil Karel Schelle úvodem o historii daného pojištění). Mohu-li pak mluvit za evropský trh pojištění, pak profesionální renomované zajišťovny vydávají publikace, které řeší pouze aktuální problémy a nezabývají se problematikou pojištění odpovědnosti v celém rozsahu. V publikacích o pojištění a pojišťovnictví, které byly vydány našimi předními odborníky, jsou pojištění odpovědnosti věnovány pouze určité statě, obsahující většinou však jen základní informace o daném pojištění. Znamená to tedy, že moje práce je prakticky prvním uceleným dílem, které v souvislostech a provázanosti podrobně vysvětluje smysl a účel daného pojištění, poukazuje na její zvláštnosti, specifika.

Jsem ale rovněž přesvědčena, že daná práce - tím, že důkladně rozebírá podstatu pojištění odpovědnosti za škodu – zcela zásadním způsobem upozorňuje na to, že jakýkoli subjekt, chce-li alespoň určitým způsobem eliminovat negativní finanční následky případného vzniku nahodilých škodných událostí, jež se ho bezprostředně dotýkají, měl by sám uvažovat o přenesení rizika (anebo alespoň jeho části), aby si zabezpečil určitým způsobem finanční kompenzaci pro případ, že hodnoty jeho zájmu (tím míním majetek, život, zdraví či hodnoty jiné) budou zničeny, poškozeny, ztraceny. Znamená to, že každá osoba by si měla zabezpečit adekvátní pojistnou ochranu pro daná rizika sama (uzavřením příslušného majetkového, životního, úrazového či jiného pojištění), tj. nespoléhat se na to, že za vzniklou škodu vždy někdo odpovídá, že je možné se náhrady škody vždy jednoduše, bez problémů domoci, v plné výši, bez limitace náhrady škody, tedy tak, jak mu dle jeho přesvědčení prokazatelně vznikla.

V souvislosti s rozrůstající se základnou členských států Evropské unie a volným pohybem osob by bylo třeba sjednotit i právní rámec odpovědnosti za škodu dalších povinných subjektů, u nichž může být s ohledem na jejich činnost vznik právní odpovědnosti za škodu v ostatních členských státech běžným jevem. Domnívám se, že pojištění odpovědnosti za škodu z provozu vozidla je 4. a následně 5. motorovou směrnicí vyřešeno implementací daných norem do našeho právního řádu, stejně tak jak to byly povinny učinit i ostatní státy EU. Tím je pak dostatečným způsobem zajištěna naprostá dostupnost poškozených osob k tomu, aby se mohly úspěšně domoci případného odškodnění v souvislosti se vznikem škody Odpovědnost subjektů, provozujících dopravu nákladů, je provedena příslušnými multilaterálními smlouvami, které v příloze své práce uvádím. Je-li mým úkolem navrhnout zde téma pro mou další práci, zvolila bych tedy pojištění odpovědnosti za škodu v nákladové dopravě, a to dle příslušných mezinárodních smluv, z nichž většinu již Česká republika ratifikovala, dále pak i příslušné srovnání národní právní úpravy dané problematiky u jednotlivých členských států Evropské unie.

BIBLIOGRAFIE

AI *Publikace*

Bičovský Jaroslav, Holub Milan: Náhrada škody v občanském, obchodním, správním a pracovním právu, Linde, Praha 1995, ISBN 80-85647-53-2

Bohman Ludvík, Dryjová Libuše, Wawerková Magdalena: Zákon o pojistné smlouvě, Komentář, Linde Praha a.s., 2004, ISBN: 80-7201-504-4

Bohman Ludvík, Wawerková Magdalena: Zákon o pojistné smlouvě, Komentář, 2. aktualizované vydání, Linde Praha a.s., 2009, ISBN: 978-80-7201-755-3

Bušta Pavel, Příkryl Václav: Zákon o pojištění odpovědnosti z provozu vozidla, s komentářem a souvisejícími předpisy, 2. aktualizované vydání, Linde Praha, ISBN: 978-80-902948-6-8

Bušta Pavel, Příkryl Václav: Zákon o pojištění odpovědnosti z provozu vozidla, s komentářem a souvisejícími předpisy, 3. aktualizované vydání, Lenka Buštová - Venice Music Production, ISBN: 978-80-902948-8-2

CIPRA Tomáš: Zajištění a přenos rizik v pojišťovnictví, Grada Publishing, a.s., 2004, ISBN 80-247-0838-8

Damohorský, Milan: Právní odpovědnost v ochraně životního prostředí, Praha, AUC – Iuridica 2/ 1994,

Damohorský Milan: Právní odpovědnost za ztráty na životním prostředí, Nakladatelství Karolinum 1999, ISBN 80-7841-827-1,

Damohorský, Milan.: Právo životního prostředí, 2. vydání, C.H. Beck, Praha, 2007, ISBN 978- 80- 973215- 08-6,

Ducháčková Eva: Pojišťovnictví a pojištění, VŠE. Praha: 2000, ISBN: 80-245-0023-X

Hajn Petr: Institut právní odpovědnosti a efektivnosti práva, Acta universitatis Carolinae- Iuridica, Praha, 1986

Hinsch-Timm Jan: Das neue Versicherungsvertragsgesetz in der anwaltlichen Praxis, Deutscher Anwaltverlag 2007, ISBN 978-3-8240-0928-2

Hochberg, E: Finite Risk in Post-Enron Environment, Journal of Reinsurance, Fall 2002,

Holub Milan a kolektiv: Občanský zákoník, Komentář, 1. svazek, § 1-487, Linde Praha, a.s., 2002, ISBN 80-7201-328-9

Holub Milan a kolektiv: Občanský zákoník, Komentář, 2. Svazek, § 488-880, Linde Praha, a.s., 2002, ISBN 80-7201-328-9

Holub Milan a kolektiv: Občanský zákoník, Poznámkové vydání s judikaturou a novou literaturou (včetně věcného rejstříku), 9. doplněné vydání podle právního stavu k 1. 1. 2003, Linde Praha, a.s., 2002, ISBN 80-7201-336-X,

Hora J., Šulcová J., Zuzanařák A., Příručka pro zprostředkovatele pojištění, Linde Praha, a.s., 2004, ISBN 80-7201-488-9

Hradec Milan, Zárybnická Jana: Pojištění odpovědnosti za škodu – Obecná část, 1. vydání, Praha: Vysoká škola finanční a správní, o. p. s., Praha 2001

Hradec Milan, Zárybnická Jana: Pojištění odpovědnosti za škodu v likvidační praxi, 1. vydání, Praha: Vysoká škola finanční a správní, o. p. s., Praha 2001

Hradec Milan, Zárybnická Jana: Vybrané statě z pojišťovnictví, Vysoká škola finanční a správní, o.p.s., Praha 2003, ISBN: 80-86754-09-X

Hradec Milan, Křivohlávek Václav, Zarybnická Jana: Pojištění a pojišťovnictví, Vysoká škola finanční a správní, o.p.s., v edici EUPRESS, 2005, ISBN: 80-86754-48-0

INCOTERMS 2010 by the International Chamber of Commerce, ICC Services, ICC Publications No.715E, Paris 2010, ISBN: 978-92-842-0080-1

INCOTERMS 2010, Národní výbor mezinárodní obchodní komory, ICC ČR, Praha 2010, ISBN: 978-80-903297-9-9, Komentář k vydání pravidel, Šubert M.

Ioffe, O.S., Šargorodskij, M.D.: Otázky teorie práva, Gosjurizdat, Moskva, 1961 (Иоффе, О. С., Шаргородский, М. Д.: Вопросы теории права, Госюриздат, Москва, 1961)

Knapp Viktor: Některé úvahy o odpovědnosti v občanském právu, Stát a právo, I., 1956

Knapp Viktor, Knappová Marta, Švestka Jiří, Dvořák Jan, Kopáč Ludvík, Kanda Antonín, Salač Josef, Mikeš Jiří: Občanské právo hmotné, Svazek II., CODEX, Praha 5, ISBN 80-85963-01-9

Knappová Marta: Povinnost a odpovědnost v občanském právu, EUROLEX Bohemia, s.r.o., Praha 2003, 1. vydání, ISBN 80-86432-55-6,

Koller Ingo: Transportrecht, Kommentar zu Spedition, Gütertransport und Lagergeschäft, Rechtsstand, Buch. XXXII, r. 2010, C. H. Beck, ISBN 978-3-406-60041-8,

Knorre J., Demuth J.M., Schmidt V.: Handbuch des Transportrechts, r.v. 2008. Buch. XXIX, C. H. Beck, ISBN 978-3-406-55378-3

- Knorre J.: Zur Haftung des Frachtführers nach Art. 23, 25 CMR, Transportrecht 1985,
- Krofta Jiří: Přepravní právo v mezinárodní kamionové dopravě, Leges 2009, ISNB 978-80-87212-17-2
- Luby Štefan: Prevencia a zodpovednosť v občianskomprave, Bratislava, Vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied, 1958
- Macur Josef: Odpovědnost a zavinění v občanském právu, Brno, Universita Jana Evangelisty Purkyně, 1980
- Roubal Václav: Přepravní smlouva v mezinárodní silniční dopravě nákladů, Výklad a texty Úmluvy CMR a souvisejících předpisů, Česmad Bohemia 2007, třetí, doplněné vydání, výklad k článku 29, str. 98-100
- Schlüchter Ellen: Grenzen strafbarer Fahrlässigkeit, EuWi-Verlag: Thüngerheim, 1996
- Smyth Colin: Liability Insurance, Study Course 631, Distance Learning Division, The Chartered Insurance Institute, 2002 ISNB 1 85369 043 0
- Smyth Colin, McCallum David: Liability Insurance Practice, Distance Learning Division, The Chartered Insurance Institute, 1995 ISNB 1 85369 143 7
- Stejskal Vojtěch, Vícha Ondřej: Zákon o předcházení ekologické újmy a o její nápravě, Nakladatelství Leges, s.r.o., 2009, ISNB 978-80-87212-07-3,
- Švestka J., Spáčil J., Škárová, M., Hulmák, M. a kol.: Občanský zákoník I. § 1-459. Komentář, 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2008, ISNB 978-80-7400-004-1
- Švestka Jiří: Odpovědnost za škodu podle občanského zákoníku, Praha, Academia, 1966
- Thurmann D.: Produkthaftpflichtversicherung und ausgewählte Fragen der Produkthaftung, Verlag Versicherungswirtschaften, V. Karlsruhe, 1997
- Záruba, Petr: Odpovědnost za výrobek v České republice a v Evropské unii, 1 vydání. Praha: ECON publishing, s.r.o., 1998. ISBN: 80-902268-4-1
- Záruba Petr, Klučka Jan: Odpovědnost za výrobek ve světle Směrnice Rady EHS 1985, Nakladatelství Hermes pro Českou pojišťovnu a.s., 1995
- Záruba Petr, Klučka Jan: Odpovědnost za výrobek ve spojeném království Velké Británie a Severního Irska, ČP a.s., Nakladatelství Dr. Nussberger – IBRI pro Českou pojišťovnu a.s., 1995
- Zárybnická Jana, Schelle Karel: Pojištění odpovědnosti za škodu (Historie a současnost), KEY Publishing s.r.o, 2010, ISNB 978-7418-061-3

Bl Odborné časopisy a sborníky

A reinsurance manual of the non-life branches, Edition No. 4, Zürich, Swiss Re, 1986,

An introduction to reinsurance, Edition No. 5, Zürich, Swiss Re, 1996,

An introduction to reinsurance, Edition No. 7, Zürich, Swiss Re, 2000,

Bulletin advokacie č.11/2008, Bártková Alice: K odpovědnosti zasílatele za zásilku ve světle judikatury Nejvyššího soudu ČR

Bulletin České společnosti pro dopravní právo, č. 1 -3/2007, č. 1-3/ 2009, č.2/ 2011

E-bulletin dopravního práva, Machytková, Sedláček, Vaca a spol., č.1/ 2010, č.4/ 2010, březen 2011

Právník, 1983, č. 6: Bejček Josef, Obecně teoretické otázky hospodářskoprávní odpovědnosti

Právník, ročník CXXXIX, 1999: Eliáš Karel, K některým otázkám odpovědnosti reprezentantů kapitálových společností,

Právník, ročník CXLIII, č. 11, 2004: Handlar Jiří, Právní odpovědnost- netradiční zamyšlení nad tradičním pojmem

Transportrecht: ročník 1999, 2006, 2008

European Transport Law: č. 5/2006, č. 2/2010

Právní rádce 12/2007, měsíčník vydavatelství Economica, Eliáš Karel: Obsah, způsob a rozsah náhrady škody v soukromém právu

Právní rádce 1/2008, měsíčník vydavatelství Economica Eliáš Karel: Obsah, způsob a rozsah náhrady škody v soukromém právu

Sborník k Sympoziu CMR, vydaný Českou společností pro dopravní právo, pořádaný pod záštitou UK v Praze, září 2005

McGuire, Brian: Today's reinsurance market – what buyers are saying, In US ReViews, Fall 2002, New York, 2002

Swiss Reinsurance Company: Sigma No.2/1999- Alternative risk transfer (ART) for corporation a passing fashion or risk management for the 21st century? Zurich: Swiss Reinsurance Company, 1999

C1 **Internetové publikace**

Ke stažení na www.munichre.com:

http://www.munichre.com/publications/302-05283_de.pdf,

K- Forum, Andrés Ruiz Feger (MR Madrid), und Michael Neeb (MR München): Europäische Gesetzgebung in der Kraftfahrzeug-Haftpflichtversicherung, Die 5. KH-Richtlinie

<http://www.munichre.com/en/publications/default.aspx>,
Schadenspiegel 2/2007

<http://www.munichre.com/en/homepage/default.aspx>,

Bert Ina und Funke Guido: Klimawandel und Haftung – Was Sie über Haftungsfragen wissen müssen

http://www.munichre.com/publications/302-04895_de.pdf

Munich Re, 8/9th International LiabilityForum

Spindler Gerald: Directors' and officers' liability and IT liability

Robert R.: The liability developments risk and mass tort experience in the United States,

Lahnstein Christian: Googings Considerations on emerging risks,

Baker Tom: Insuring liability risks

http://www.munichre.com/publications/302-03920_de.pdf

7th International Liability Forum Munich 2003

Christian Lahnstein, Daniel Maranger, Nicholas Roenneberg:

Liabilities Brief look at some countries

Liabilityinsurance I: The trigger problem

Asbestos and liability instance II: The aggregation problem

Thomas Wollstein, Manuela Zweimüller: Pharmaceuticals

http://www.munichre.com/publications/302-03341_de.pdf

6th International Liability Forum Munich 2002

Stefan Heyd, Member of Munich Re's Board of Management: Introduction

Harald Koch: Complex damages and their settlement,

Liability principles, procedural economy, or law's retreat, Discussion report

Christian Lahnstein, Munich Re: Complex damages –

-Liability and liability instance in large loss scenarios

http://www.munichre.com/publications/Haftungsrecht_und_Haftpflichtversicherung_de.pdf

5th International Liability Forum 2001, Christian Lahnstein, Munich Re

Genetic engineering law, liability law and liability insurance

Considerations regarding the development risk in liability insurance

D\ Použité přednáškové sylaby VŠFS, o.p.s., Praha:

Zárybnická Jana:

Pojištění odpovědnosti za škodu
Pojištění podnikatelských rizik
Pojištění fyzických osob a jejich majetku
Zajištění a soupojištění

PŘÍLOHY

Příloha č. 1 Další členění pojištění odpovědnosti za škodu

Základní členění pojištění odpovědnosti za škodu uvádím ve své práci včetně odůvodnění, proč je považuji za zcela určující pro toto pojištění.

Další členění pojištění uvádím v této příloze č. 1, neboť je nepovažuji za zásadní z hlediska pojištění odpovědnosti za škodu. Jsou totiž provedena dle kritérií, která nejsou podstatná pro toto-zcela specifické- pojištění, tj. tato rozdělení je zásadním způsobem nevyčleňují z rámce pojištění ostatních, neodhalují jejich typické znaky, tj. netřídí je podle jejich zvláštností, jimiž se vymykají z tradičního rámce ostatních pojištění (a to i ať mluvíme-li o pojištění škodových, tj. členíme je podle zákona o pojistné smlouvě anebo máme-li na mysli jejich začlenění dle zákona o pojišťovnictví, tj. do pojištění neživotních).

A1 Pojištění obnosová a pojištění škodová dle zákona č.37/2004 Sb., o pojistné smlouvě

Rozdělení pojištění na pojištění obnosová a škodová je provedeno v souvislosti s tím, za jakým účelem je uvedené pojištění sjednáváno (získání obnosu či náhrady škody vzniklé v důsledku vzniku pojistné události). Pod pojmem „pojištění obnosové“ se rozumí takové soukromé pojištění, které se sjednává za účelem získání prostředků, kapitálu, rozšiřujícího majetkovou sféru oprávněných osob. Obnosem je přitom míněna dohodnutá finanční částka ve výši, která je nezávislá na vzniku a rozsahu škody. Plnění pojistitele může mít formu jednorázového plnění anebo je prováděno formou výplatu důchodu, tedy opakujících se plateb. Škodovým pojištěním je naopak míněno takové pojištění, které se sjednává za účelem náhrady škody vzniklé v důsledku pojistné události.

Některá pojištění lze sjednat pouze jako pojištění škodová, jde především o pojištění věci nebo souboru věcí, pojištění právní ochrany, odpovědnosti za škodu, úvěru nebo záruky a finančních ztrát. Některá pojištění lze naopak sjednat pouze jako pojištění obnosová, sem patří výlučně životní pojištění. Zákon o pojistné smlouvě připouští sjednat některá pojištění alternativně buď jako obnosová či jako škodová, a to například v pojištění majetku jiného než věci (klasickým příkladem je pojištění patentových či autorských práv), pojištění úrazu, pojištění pro případ nemoci⁷¹⁹.

⁷¹⁹Blíže viz Bohman Ludvík, Wawerková Magdalena: *Zákon o pojistné smlouvě, Komentář*, 2. Aktualizované vydání, Linde Praha a.s., 2009, ISBN: 978-80-7201-755-3, str. 157 a násl.

Pojištění škodové a obnosové

Pojištění lze sjednat jako pojištění:	pouze škodové	jako obnosové	Oběma způsoby
Majetku (věci nebo souboru věcí)	ANO	X	X
Majetku (jiného než věci a souboru věcí)	X	X	ANO
Pojištění odpovědnosti za škodu	ANO	X	X
Právní ochrany	ANO	X	X
Úvěru a záruky (kauce)	ANO	X	X
Finančních ztrát	ANO	X	X
Úrazové	X	X	ANO
Pro případ nemoci	X	X	ANO
Životní	X	ANO	X

B1 Pojištění životní a pojištění neživotní, dle zákona o č.277/2009 Sb., o pojišťovnictví

Příloha č. 1 ke shora uvedenému zákonu vymezuje životní a neživotní pojištění a jednotlivá pojistná odvětví, respektive skupiny neživotních pojištění. Odvětví jsou označována podle části v příloze (A- životní pojištění, B – neživotní pojištění) a pořadového čísla, pod nímž je dané specifické odvětví vedeno (I-IX pro životní pojištění, 1- 18 pro neživotní pojištění).

Za *životní pojištění* je považován soubor pojistných odvětví uvedených v části A této přílohy. Patří sem zejména pojištění pouze pro případ smrti, pojištění pouze pro případ dožití se stanoveného věku nebo dřívější smrti, spojených životů, s výplatou zaplaceného pojistného, pojištění důchodu, dále pak klasické životní pojištění, jakým je pojištění důchodové, dále pojištění úrazu nebo nemoci, pokud jsou doplňkovým pojištěním pojištění shora uvedených. Životním pojištěním je rovněž pojištění svatební nebo (jiné) pojištění na výživu dětí a dále životní pojištění shora uvedená, spojená s investičním fondem. Dále je sem zařazeno trvalé zdravotní pojištění podle čl. 2, odst.1, písm.d), směrnice Evropského parlamentu a Rady č. 2002/83/ES upravující životní pojištění a dále činnosti s tím související (kapitalizace příspěvků, umořování kapitálu, správa skupinových penzijních fondů, činnosti dle již výše zmiňované směrnice podle čl. 2, odst.2, písm.e) a dále pojištění týkající se délky lidského života, které je upraveno právními předpisy z oblasti sociálního pojištění, jestliže zákon umožňuje jeho provádění pojišťovnou na její vlastní účet.

Za *neživotní pojištění* je pak považován soubor pojistných odvětví uvedených v této příloze v části B. Do odvětví neživotních pojištění tak patří – velice jednoduše a stručně řečeno - všechna ostatní odvětví pojištění. Není-li alespoň jedním ze základních rizik, na které je pojištění sjednáno smrt či dožití se určitého věku, případně činnosti s tím bezprostředně související a na ně navazující, pak se vždy jedná o pojištění neživotní.

Neživotní pojištění jsou rozdělena do 18-ti článků (v zákoně nazýváno bodů), v části C pak do 8 skupin. Pojištění odpovědnosti za škody je začleněno (a to i souladu s částí C této přílohy) do článků 10, 11, 12, 13⁷²⁰.

Odvětví neživotních pojištění jsou rozdělena do skupin, pro životní pojištění zákon upravuje minimální výši základního kapitálu tuzemské pojišťovny paušálně (tj. celkem pro všechna životní pojištění, uvedená v příloze č.1/A, celkem Kč 90,000.000,-). Odvětví neživotních pojištění zákon pro potřeby minimální výše základního kapitálu dělí pojištění odpovědnosti za škodu do čtyř skupin: Kč 65.000.000,-/ Kč 90,000.000,-/ Kč 160,000.000,- / Kč 200,000.000,-. Odvětví pojištění odpovědnosti za škodu z provozu pozemních vozidel a drážních vozidel náleží do skupiny, kde zákon požaduje minimální hranici základního kapitálu ve výši Kč 160,000.000,-, pro pojištění odpovědnosti za škodu z provozu vodních plavidel a letadel pak dokonce Kč 200,000.000,-, všeobecné pojištění odpovědnosti za škody je zařazeno ke skupině pojištění, kde je požadován minimální kapitál „pouze“ Kč 90,000.000,-⁷²¹. Zákonem je rovněž stanovena minimální hranici pro základní kapitál tuzemské pojišťovny, provozující současně pojištění životní i neživotní⁷²².

C1 Podle délky trvání pojištění

Podle délky trvání pojištění – dělíme pojištění na *krátkodobá a dlouhodobá*. Krátkodobým pojištěním většinou rozumíme takové pojištění, kdy pojistná doba je kratší než jeden rok (mluvíme o tzv. področním pojištění). Mezi dlouhodobá pojištění zahrnujeme i pojištění na dobu neurčitou, tj. pojištění, kdy v pojistné smlouvě je dohodnuto pojištění na předem stanovenou dobu (obvykle jeden pojistný rok) s tím, že není-li v dohodnuté lhůtě podána výpověď pojistné smlouvy alespoň jednou ze smluvních stran, pak se taková pojištění automaticky prodlužují na předem dohodnutou pojistnou dobu (tzv. „automatická prolongace“). Pojištění odpovědnosti

⁷²⁰ Dle zákona č. 277/ 2009 Sb., zahrnují pojištění odpovědnosti odvětví 10, vztahující se na pojištění odpovědnosti za škodu vyplývající z činnosti pozemního motorového a jeho přípojného vozidla, z činnosti dopravce a z provozu drážního vozidla, dále odvětví 11, zahrnující pojištění odpovědnosti za škodu vyplývající z vlastnictví nebo užití leteckého dopravního prostředku, včetně odpovědnosti dopravce, odvětví 12, zahrnující pojištění odpovědnosti za škodu vyplývající z vlastnictví anebo užití říčního, průplavového, jezerního nebo námořního plavidla, včetně odpovědnosti dopravce a nakonec odvětví, uvedená v článku 13, nazvané „Všeobecné pojištění odpovědnosti za škodu jinou, než uvedenou v odvětvích č. 10 až 12“. Patří sem odpovědnost za škodu na životním prostředí, způsobenou jaderným zařízením, za vadu výrobku a dále veškerá pojištění tzv. „obecné odpovědnosti“ tj. odpovědnosti za škodu z provozu, z běžné podnikatelské činnosti, činnosti, aktivit, veškerá pojištění odpovědnosti za škodu fyzických osob nepodnikajících (nazývaná zde, v článku 13, písm. d) jako všeobecné pojištění odpovědnosti za škodu „ostatní“)

⁷²¹ viz ust. § 18, zákona č.277/ 2009 Sb., o pojišťovnictví, kde nejnižší požadavky na kapitál jsou stanoveny pro odvětví všeobecného pojištění odpovědnosti za škodu, a to ve výši nejméně Kč 90,000.000,- (spolu s tímto odvětvím je „ve skupině“ s odvětvím 3,4, 16 a 17). Pro odvětví pojištění odpovědnosti, uvedená v článku 10, je pak stanovena minimální hranice ve výši Kč 160,000.000,- (spolu s tím je v této skupině i odvětví 7, 14 a 15, tj. pojištění přepravovaných zavazadel- tj. míněno pojištění majetku a dále pojištění záruky a pojištění úvěru, pro odvětví uvedená v článku 11 a 12 pak dokonce Kč 200,000.000,- (zcela logicky je ve skupině s odvětvím 5 a 6, což je pojištění škod na leteckých a vodních dopravních prostředcích. Nabízí se zde zákonitě otázka, zda uvedené limity jsou (či mohou být dostačující) a zároveň lze dle umístění odvětví pojištění odpovědnosti za škodu vysledovat zřejmý důraz zákonodárce na uvedená pojištění odpovědnosti za škodu (resp. skutečnost, aby pojistitel měl dostatečný kapitál uspokojit případná práva na plnění z pojištění)

⁷²² Základní kapitál takové pojišťovny musí dle ust. § 18, odst. 3, zákona č 277/2009 Sb., o pojišťovnictví činit nejméně částku, která odpovídá součtu částek základního kapitálu tuzemské pojišťovny pro provozování pojišťovací činnosti podle pojistných odvětví životních a neživotních pojištění

za škodu se obvykle sjednává jako pojištění dlouhodobé, samozřejmě lze ale jmenovat množství pojištění, která se sjednávají jako krátkodobá (pojištění odpovědnosti pro případ škody na věcech, které pojištěný převzal za účelem provedení nějaké činnosti⁷²³, pojištění odpovědnosti za škodu, sjednávané v rámci „Pojištění pomoci osobám v nouzi během cestování nebo pobytu mimo místa svého bydliště, včetně pojištění finančních ztrát, bezprostředně souvisejících s cestováním“).

D\ Podle způsobu placení pojistného

Podle způsobu placení pojistného dělíme pojištění na *placená běžně nebo jednorázově*. Pojištění běžně placené znamená, že pojistné je pojištěným hrazeno v domluvených intervalech (např. měsíčně, kvartálně, pololetně nebo ročně). Jednorázově placené pojištění je takové pojištění, kde pojištěný uhradí pojistné najednou na celou dobu, po kterou pojištění trvá. Jednorázové platby se uskutečňují většinou ihned při podpisu pojistné smlouvy. Obvykle se jednorázově hradí krátkodobá pojištění (např. cestovní pojištění, pojištění pro případ propadnutí kauce). Modifikací jednorázové platby je tzv. vkladové pojištění. To se v současnosti vyskytuje jen ojedinele. Princip spočívá v tom, že pojištěný složí na účet pojistitele určitý vklad a pojistné je hrazeno z úroků z tohoto vkladu. Po skončení pojištění je vklad pojištěnému v plné výši vrácen. Speciálním případem běžně placeného pojištění jsou tzv. zúčtovatelné pojistné smlouvy. U těchto smluv není dopředu známa přesná výše pojistného. Smluvně jsou stanoveny pouze termíny zúčtování. Ve stanoveném termínu musí klient předložit vyúčtování a uhradit pojistné. Tato forma pojištění se většinou používá na pojištění zapůjčených věcí – např. leasingové společnosti.

E\ Podle potřeby zajištění budoucích závazků

Podle potřeby zajištění budoucích závazků dělíme pojištění na *riziková a rezervotvorná*. Riziková pojištění jsou taková pojištění, u kterých se veškeré pojistné ihned spotřebovává a nevytváří se žádná rezerva na krytí budoucích nároků. K rizikovým pojištěním řadíme všechna pojištění neživotní (tj. včetně pojištění odpovědnosti za škodu) a životní riziková pojištění. Naproti tomu rezervotvorná pojištění jsou dlouhodobá pojištění, u kterých předpokládáme, že na konci pojistné smlouvy bude pojištěný nárokovat výplatu pojistného plnění. U takových pojistných smluv se část přijatého pojistného spotřebovává ihned na krytí rizika a část slouží jako technická rezerva ke krytí očekávaných nároků. Technická rezerva postupně narůstá až do výše pojistné částky, která je pojištěnému (u kapitálového životního pojištění) vyplacena při dožití se konce pojištění. Tato pojistná částka bývá ještě navýšena o výnosy z rezerv, kterých pojišťovna dosáhla. Do skupiny těchto pojištění patří pouze rezervotvorná životní pojištění.

⁷²³ půjde zejména o pojištění výstav věcí umělecké, historické a sběratelské hodnoty, pojištění odpovědnosti za škodu vzniklou účastníkům, případně divákům pořádané akce

F) Podle územní platnosti pojištění

Podle územní platnosti pojištění dělíme pojištění na *místně platná, pojištění platná v rámci republiky, pojištění platná na území Evropy a pojištění, která jsou platná na celém světě*⁷²⁴. Příkladem místně platného pojištění je pojištění domácnosti – v pojistné smlouvě je stanoveno přesné místo, kde se domácnost nachází. Pojištěním platným po celém světě jsou např. cestovní pojištění a většinou i pojištění pro případ smrti nebo úrazu.

G) Podle způsobu sjednání pojistné smlouvy

Podle způsobu sjednání pojistné smlouvy lze dále pojištění dělit na pojištění *typizovaná a individuální*. Pojištění typizovaná se sjednávají na předepsaných tiskopisech, případně automatickým standardizovaným a výpočtovým programem pojistitelů. Děje se tak na základě příslušných pojistných podmínek a smluvních ujednání, bez jakýchkoli odchylek, pouze s variantně nastaveným programem, tj. možným výběrem standardních rizik, které je možno dodatečně k základnímu rozsahu pojištění připojistit. Naopak pojištění individuální představuje takové pojištění, které je uzpůsobeno přesně požadavkům zájemce o pojištění, a to věcným, územním a někdy i časovým rozsahem pojistné ochrany. Dané pojištění se sjednává obvykle v pojištění velkých rizik, pro pojištění právnických osob.

H) Podle účasti pojištěného na výplatě pojistného plnění nebo na škodním průběhu pojištění

Podle účasti pojištěného na případné výplatě pojistného plnění nebo na škodním průběhu pojištění členíme pojištění na pojištění bez spoluúčasti na pojistném plnění, se spoluúčastí na pojistném plnění (excedentní anebo integrální franšíza)⁷²⁵, pojištění se spoluúčastí na škodním průběhu (zvýhodňující dobrý škodní průběh daného pojištění tzv. „bonusem“, případně znevýhodňující špatný škodní průběh tzv. „malusem“).

I) Podle způsobu určení výše pojistného plnění

Podle způsobu určení výše pojistného plnění rozdělujeme pojištění podle toho, jsou-li tato *sjednána na novou hodnotu, časovou hodnotu nebo na jinou hodnotu*. Výpočet pojistného plnění v případě smlouvy uzavřené na novou hodnotu vychází z ceny na znovupořízení nové věci srovnatelných parametrů v době bezprostředně

⁷²⁴Toto rozdělení je samozřejmě základní a je provedeno s ohledem na geografickou polohu České republiky. Samozřejmě existují dělení podle územní platnosti i jiné, a to jak již bylo zmíněno v souvislosti s místem sídla pojistníka či prostorem, na které je rozprostřeno riziko pojistníka, jež pojistitel přebírá do pojistné ochrany. Např. v pojištění odpovědnosti silničního dopravce jsou obvykle z územní platnosti pojištění v základním rozsahu vyloučena území států bývalého Sovětského Svazu, v pojištění odpovědnosti za škodu způsobenou vadným výrobkem pak obvykle jakékoli náhrady škody přiznané soudy USA a Kanady, zejména, jde-li o odpovědnost za výrobky, které mohou způsobit škody velkého rozsahu (např. vozidla, plavidla, letadla, jejich součásti, díly, dále pak léčiva všeho druhu, apod.).

⁷²⁵Bližší uvedení spoluúčasti vysvětlují v souvislosti s „hranicemi pojistného plnění“ v části 3.2.6 této práce

předcházejícímu pojistné události. Časová hodnota vyjadřuje hodnotu věci včetně uvažovaného opotřebení. V praxi to znamená, že od ceny nové věci je odečtena amortizace (z časové hodnoty se vychází při všech výpočtech pojistného plnění odpovědnostních škod). Při totální škodě se od amortizované hodnoty odečítá ještě cena případných zbytků, které je možno zpeněžit. U výpočtu pojistného plnění na jinou hodnotu se vychází z hodnoty uvedené v pojistné smlouvě (např. realizační hodnota u pojištění zemědělských produktů). Jinou hodnotou je například obecná hodnota, která se někdy používá při stanovení hodnoty nemovitosti. Obecná hodnota je pak cena stavby, za kterou lze obvykle budovu nebo jinou stavbu koupit v daném místě a čase. Použije se tehdy, kdy je poškozená budova či stavba určena ke zbourání anebo je jinak trvale znehodnocena tak, že ji nelze užívat k jejímu účelu.

Ve většině případů platí, že pojistná částka, která je horní hranicí plnění pojišťovny, by měla odpovídat pojistné hodnotě pojišťované věci. V případě, že je pojistná částka nižší, může pojistitel namítat podpojištění a úměrně krátit pojistné plnění. Výjimkou je pojištění na první riziko, kde se počítá s tím, že pojistná částka je nižší než pojistná hodnota pojišťované věci.

Z uvedeného výčtu lze dovodit, že některá zde uvedená členění pojištění lze použít pouze pro pojištění škodová (např. podle způsobu určení výše pojistného plnění), jiná zase pouze pro pojištění obnosová (členění podle potřeby zajištění budoucích závazků na riziková a rezervotvorná).

Příloha č. 2 – přehled povinných pojištění v pojištění odpovědnosti za škodu

A1 Povinná pojištění odpovědnosti za škodu z profesní činnosti

Povinnost uzavřít pojištění odpovědnosti za škodu mají subjekty, vykonávající následující profese:

1. právnícké profese
 - advokát (zákon 85/96 Sb, o advokacii)⁷²⁶,
 - notář (zákon č. 358/1992 Sb. o notářích a jejich činnosti- notářský řád),
2. lékařské profese
 - veterinární lékař (zákon č. 381/1991 Sb., o Komoře veterinárních lékařů České republiky),
 - privátní lékař, stomatolog, lékárník (zákon č. 220/1991 Sb., o České lékařské komoře, České stomatologické komoře a České lékárnické komoře),
 - provozovatel nestátního zdravotnického zařízení (zákon č. 160/1992 Sb., o zdravotní péči v nestátních zdravotnických zařízeních),
3. ekonomické profese
 - auditor (zákon č. 254/2000 Sb., o auditorech a Komoře auditorů České republiky),
 - autorizovaný architekt a autorizovaný inženýr a technik (zákon č. 360/1992 Sb. o výkonu povolání autorizovaných architektů a o výkonu povolání autorizovaných inženýrů a techniků činných ve výstavbě),
 - daňový poradce (zákon č. 523/1992 Sb., o daňovém poradenství a Komoře daňových poradců České republiky),
 - dražebník (zákon č. 26/2000 Sb. o veřejných dražbách),
 - energetický auditor (zákon č. 406/2000 Sb., o hospodaření energií),
 - oceňovatel majetku pro věci movité, nemovité, nehmotného a finančního majetku a podniků (zákon č. 455/1991, živnostenský zákon)
 - pojišťovací nebo zajišťovací makléř a pojišťovací agent (zákon č. 363/1999 Sb., pojišťovnictví a zákon č. 38/2004 Sb., o pojišťovacích zprostředkovatelích a samostatných likvidátorech pojistných událostí),
 - zprostředkovatel pojištění a samostatný likvidátor pojistných událostí (zákon č. 38/2004 Sb., o pojišťovacích zprostředkovatelích a samostatných likvidátorech pojistných událostí),
 - soudní exekutor (zákon č. 120/2001 Sb., o soudních exekutorech a exekuční činnosti (exekuční řád) a o změně dalších zákonů),

⁷²⁶všechny právní předpisy, uvedené v tomto přehledu, ukládající povinnost dané pojištění uzavřít, jsou míněny v platném znění ke dni 1. 11. 2011, není – li uvedeno jinak v přehledu jinak

- insolvenční správce (zákon č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení, insolvenční zákon)

4. ostatní profese

- autorizovaná osoba (zákon č. 22/1997 Sb., o technických požadavcích na výrobky),
- patentový zástupce (zákon č. 359/1999 Sb., o patentových zástupcích).

Bl *Ostatní povinná smluvní pojištění odpovědnosti:*

Povinnost uzavřít pojištění odpovědnosti za škody mají dále následující subjekty:

- provozovatel letadla (zákon č. 49/1997 Sb., o civilním letectví),
- provozovatel vnitrozemského plavidla (zákon č. 114/1995 Sb., o vnitrozemské plavbě),
- provozovatel vozidla (zákon č. 168/1999 Sb., o pojištění odpovědnosti z provozu vozidla),
- provozovatel státního zdravotnického zařízení (zákon č. 20/1966 Sb. zákon o péči o zdraví lidu),
- zadavatel klinického hodnocení zdravotnického prostředku či léčiva (zákon č. 79/1997 Sb. a zákon č. 123/2000 Sb.),
- provozovatel objektů a zařízení, v nichž je umístěna vybraná nebezpečná chemická látka nebo chemický přípravek (zákon č. 59/ 2006 Sb., o prevenci závažných havárií způsobených vybranými nebezpečnými chemickými látkami a chemickými přípravky),
- provozovatel jaderného zařízení (zákon č. 18/1997 Sb., o mírovém využívání jaderné energie a ionizujícího záření (atomový zákon) a o změně a doplnění některých zákonů),
- provozovatel dobrovolnické služby (zákon č. 198/ 2002 Sb., o dobrovolnické službě a změně některých zákonů),
- výrobce tepelné energie a rozvoje tepelné energie, nepodléhající licenci (zákon č. 455/1991, živnostenský zákon).

Příloha č. 3 – Náhradová povinnost podle zákoníku práce a občanského zákona při škodě na zdraví, včetně škod na zdraví s následkem smrti

Tabulka č. 1

Typ náhrady	Právní úprava v pracovně právních a občansko právních vztazích	
	Zákon č. 262/2006 Sb., zákoník práce	Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník po novele, prov. zák. č. 47/2004 Sb.
I. Náhrada poškozenému		
bolestné	§ 369, odst.1, písm.b) a § 372	§ 444
ztížení společenského uplatnění	§ 369, odst.1, písm.b) a § 372	§ 444
ztráta na výdělků po dobu pracovní neschopnosti	§ 369, odst.1, písm.a) a § 370	§ 445 a § 446
ztráta na výdělků po skončení pracovní neschopnosti	§ 369, odst.1, písm.a) a § 371	§ 445 a §447
účelně vynaložené náklady spojené s léčením	§ 369, odst.1, písm.c) a § 373	§ 449
náhrada za ztrátu na důchodu	§ 374 – náhrada se neposkytuje	§ 447a
věcná škoda	§ 369, odst.1, písm d) s odkazem na § 265, odst.3	§ 442 a § 443
II. Náhrada pozůstalým		
účelně vynaložené náklady spojené s léčením	§ 375, odst.1, písm.a) a § 376	§ 449, odst.1
přiměřené náklady spojené s pohřbem	§ 375, odst.1, písm.b) a § 376	§ 449, odst.2 a 3
náklady na výživu pozůstalým	§ 375, odst.1, písm.c) a § 377	§ 448
jednorázové odškodnění pozůstalým	§ 375, odst.1, písm.d) a § 378	§ 444, odst.3
náhrada věcné škody	§ 375 odst.1, písm.d), dle § 265, odst.3 a § 379	§ 442 a 443

Tabulka č. 2

Přehled nároků na jednorázová odškodnění (v Kč), náležící pozůstalým dle příslušných právních předpisů v případě zákonného pojištění odpovědnosti za škodu způsobenou pracovním úrazem anebo nemocí z povolání a odpovědnosti za škodu způsobenou provozem vozidla podle stávající právní úpravy, srovnání stávající a předešlé právní úpravy.

Každá pozůstalá osoba	Právní úprava byla/je provedena:		
	zákonem č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, po novele prov. zákonem č. 47/2004 Sb.	zákonem č. 65/1965 Sb., zákoník práce, (platné znění do 31. 12. 2006)	zákonem č. 262/2006 Sb., zákoník práce (účinnost ode dne 1. 1. 2007)
Manžel//manželka	240.000,-	50.000,-	240.000,-
Dítě	240.000,-	80.000,-	240.000,-
Rodič za dítě	240.000,-	50.000,- ⁷²⁷	240.000,- ⁷²⁸
Jiná blízká osoba	240.000,- ⁷²⁹	není stanovena	není stanovena
Rodič za dosud nenarozené dítě	85.000,-	není stanovena	není stanovena
Sourozenec	175.000,-	není stanovena	není stanovena

Povinnost jednorázového odškodnění pro pozůstalé bylo stanoveno do účinnosti zákona č. 47/2004 Sb., pouze v zákoníku práce⁷³⁰, a to jen pro manžela, manželku a dítě, výjimečně pro rodiče, kde každému dítěti se takto přiznává Kč 80.000,-, manželovi Kč 50.000,-; v odůvodněných případech i rodičům, jimž příslušela částka Kč 50.000,- dohromady). Stávající právní úprava⁷³¹ určuje jednorázové odškodnění pozůstalých v podstatně vyšších částkách, okruh oprávněných osob však nerozšiřuje. Pozůstalému manželovi, každému z nezaopatřených dětí tak náleží částka Kč 240.000,- a rodičům zaměstnance, pokud s ním žili ve společné domácnosti, se pak přiznává odškodnění v úhrnné výši Kč 240.000,-. Toto je samozřejmě platné pouze v případě, pokud vláda s ohledem na změny, jež nastaly ve vývoji mzdové úrovně a životních nákladů, takto stanovené jednorázové odškodnění nezvyší⁷³²).

⁷²⁷ uvedené jednorázové odškodnění přísluší pro oba rodiče dohromady a pouze v odůvodněných případech (pokud rodiče byli na dítěti určitým způsobem závislí, staral se o ně, poskytoval jí určité zaopatření, apod.)

⁷²⁸ uvedené jednorázové odškodnění přísluší pro oba rodiče dohromady a pouze za předpokladu, že žili s tímto dítětem (zaměstnancem) v domácnosti

⁷²⁹ podmínkou jednorázového odškodnění je, že tato blízká osoba žila s poškozeným v době vzniku události, která byla příčinou škody na zdraví s následkem smrti ve společné domácnosti

⁷³⁰ zákon č. 65/1965 Sb., zákoník práce, platné znění do 31. 12. 2006, ust. § 200

⁷³¹ zákon č. 262/2006 Sb., zákoník práce, ust. § 378, odst. 1 a 2

⁷³² zákon č. 262/2006 Sb., zákoník práce, ust. § 378, odst. 2

Příloha č. 4 – Základní právní předpisy v přepravě nákladů (legislativa ČR , multilaterální dohody)

I. Základní právní předpisy pro silniční nákladovou přepravu

A1 Vnitrostátní přeprava nákladů

Základním právním předpisem, upravujícím podmínky provozování silniční dopravy silničnímu motorovými vozidly, jakož i práva a povinnosti právnických a fyzických osob, pravomoc a působnost orgánů státní správy s tím spojených, je **zákon č. 111/1994 Sb. o silniční dopravě**.

Odpovědnost silničního nákladového dopravce vymezuje zákon č. **513/1991 Sb., obchodní zákoník** (ust. § 622 a násl) a dále i **zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník** (ust. § 769). Právní úprava odpovědnosti za škodu podle obchodního zákoníku se použije v případě, kdy se jedná o odpovědnost z obchodně závazkových vztahů, což je většina případů odpovědnosti v tomto druhu pojištění, jedná-li se o vnitrostátní přepravu. Podle právní úpravy občanského zákona lze posuzovat pouze případy, kdy dopravce provádí dopravu zboží na základě smlouvy sjednané s fyzickou osobou nepodnikající (občanem v běžném občanském životě), nikoli s podnikatelem - tj. jedná se o občansko právní vztah.

B1 Mezinárodní přeprava nákladů

Mezinárodní přepravu nákladů, podmínky jejího provozování, práva a povinnosti osob tuto činnosti provozující upravují četné mezinárodní smlouvy (multilaterální, mnohostranné smlouvy). Přistoupil-li uvedený stát k takové úmluvě (tedy došlo-li k ratifikaci dané smlouvy tímto státem), pak má právní úprava této multilaterální smlouvy přednost před právní úpravou příslušného státu.

K těmto dohodám patří následující: CMR, ADR, ATP, AETR.

CMR

Touto zkratkou se označuje Úmluva o přepravní smlouvě v mezinárodní silniční dopravě (Convention Relative au Contract de Transport International de Marchandises par Route), sjednaná dne 19. 5. 1956 v Ženevě, pod záštitou OSN. Na území ČSSR vstoupila tato Úmluva v platnost dne 3. 12. 1974 a byla publikována vyhláškou Ministerstva zahraničních věcí dne 27. 11. 1974 (vyhl. č. 11/1975 Sb.). CMR není právním předpisem, který by oblast mezinárodní silniční dopravy řešil komplexně, proto

v případě, kdy Úmluva nemá ustanovení, uvedenou problematiku řešící, je nutno přihlídnout k právu národnímu (vnitrostátnímu), která příslušnou problematiku upravuje.

Úmluva CMR je mnohostrannou mezinárodní dohodou, která byla přijata na úrovni Organizace spojených národů v r. 1956 a postupně ratifikována evropskými i mimoevropskými státy. Tato mezinárodní konvence má právní sílu zákona; vyhlášením ve Sbírce zákonů dané země získává charakter zákonné úpravy. Česká republika (v rámci bývalé ČSSR) se stala signatářem této konvence v r. 1974 a v r. 1975 byl její text zveřejněn jako příloha k vyhl. č. 11/1975 Sb. Dne 6. listopadu 2006 byla zveřejněna ve Sbírce mezinárodních smluv České republiky (pod č. 108/2006, v částce 55/2006) Listina o přístupu České republiky k „Bruselskému protokolu“, kterým se mění článek 23, odst. 3, Úmluvy CMR a tím se upravuje maximální náhradový limit silničního dopravce na 8,33 Special Drawing Right (Zvláštní práva čerpání)/1 kg bto váhy dopravovaného zboží.

Úmluva CMR je v oboru mezinárodní silniční dopravy speciálním právem a má přednost před obecnou právní úpravou, pokud se jedná o přepravní smlouvu v mezinárodní silniční dopravě.

ADR

Mezinárodní silniční přepravu nebezpečných věcí upravuje Evropská dohoda o mezinárodní silniční přepravě nebezpečných věcí, která byla sjednána v Ženevě, dne 30. 9. 1957 pod záštitou OSN.

European Agreement concerning the international carriage of dangerous goods by road (dále jen „Dohoda ADR“), vstoupila na území ČSSR tato úmluva v platnost v r. 1986, její plné znění bylo zveřejněno vyhl.č. 64/1987 Sb. Dohoda ADR je základní mezinárodní legislativní normou upravující vztahy a podmínky, za nichž lze realizovat přepravu nebezpečných věcí.

Podle této dohody jsou považovány za nebezpečné věci všechny látky, materiál a předměty, jejichž fyzikálně-chemické vlastnosti mohou v případě dopravní nehody nebo v případě mimořádné události negativně ohrozit život nebo zdraví lidí či zvířat nebo bezpečnost materiálních statků či životního prostředí. V rámci Evropy jsou sjednocené i dopravní doklady předepsané při silničních přepravách nebezpečného zboží ve smyslu Dohody ADR.

Samotná dohoda je svým obsahem stručná, jej dvě přílohy A a B jsou však velice obsáhlé a průběžně se novelizují.

ATP

„Dohoda o mezinárodních přepravách zkazitelných potravin a o specializovaných prostředcích určených pro tyto přepravy“, dále jen „Dohoda ATP“, byla sjednána na úrovni Organizace spojených národů v Ženevě dne 1. 9. 1970.

Pro Československou socialistickou republiku vstoupila Dohoda ATP v platnost dnem 13. dubna 1983, její plné znění bylo vyhlášeno ve Sbírce zákonů vyhláškou č. 61/1983 Sb.

Zkratka ATP vystihuje počáteční písmena důležitých pojmů, kterých se tato dohoda týká ve francouzském jazyce (Accord- dohoda, Transport- doprava, Périssables- zkazitelné).

Cílem Dohody ATP je zlepšit podmínky pro zachování jakosti zkazitelných potravin po dobu jejich přepravy ve snaze přispět k rozvoji obchodu s těmito potravinami. Členské státy se v této dohodě zavazují, že přijmou nezbytná opatření ke kontrole a ověřování, zda dopravní prostředky, označené jako izotermické (případně jako chladicí či mrazicí, event. vyhřívací) vyhovují normám, které jsou uvedeny v příloze této dohody. Tato opatření jsou vedena snahou o zachování kvality a zdravotní nezávadnosti potravin, přepravovaných na dlouhé vzdálenosti silniční nebo železniční dopravou.

Dohoda ATP je platná pro veřejnou i závodovou (tedy neveřejnou) mezinárodní silniční, ale i železniční přepravu, vztahuje se i na kombinovanou přepravu silniční a železniční, za určitých podmínek (v Dohodě ATP specifikovaných) i na kombinovanou přepravu silniční + vodní, a to jedná-li se o přepravu speciálních silničních dopravních prostředků ložených na dopravní prostředky či do dopravních prostředků jiných dopravních oborů. Tato ustanovení mají v mezinárodních přepravách stále větší význam (např. trajektová přeprava).

AETR

Mezinárodně uznávaná pravidla pro činnost osádek v mezinárodní silniční dopravě byla celoevropsky sjednocena jako „Evropská dohoda o práci osádek vozidel v mezinárodní silniční dopravě“, dále jen „Dohoda AETR“. Dohoda byla sjednána dne 1. 7. 1970 v Ženevě na úrovni Organizace spojených národů a pro Československou socialistickou republiku vstoupila v platnost dnem 5. 1. 1976; české znění této dohody zveřejněno vyhláškou č. 108/1976 Sb.

Dohoda AETR se vztahuje obecně na mezinárodní dopravu, která se děje za komerčním účelem vozidly určenými pro přepravu více než devíti osob včetně řidiče anebo nákladními vozidly o celkové hmotnosti včetně přívěsu nebo návěsu vyšší než 3,5 tuny.

Cílem uvedené dohody je zvýšit bezpečnost silničního provozu v mezinárodní silniční dopravě. Z uvedeného důvodu proto daná dohoda zakotvuje celou řadu ustanovení, kterou má být zabezpečeno, aby jednotliví účastníci silničního provozu (v tomto případě členové osádky vozidel) byli schopni fyzicky dostát nárokům, které na ně uvedený provoz klade.

Dohoda AETR tím, že stanovila určité fyziologicky přijatelné limity pro práci osádky a to tak, že přesně vymezuje minimální věk řidiče, maximální denní dobu řízení, maximální přípustnou nepřetržitou dobu řízení, minimální dobu trvání bezpečnostních přestávek, minimální přípustnou dobu denního odpočinku, minimální

dobu týdenního odpočinku, maximální přípustnou týdenní, resp. dvoutýdenní dobu řízení, ustanovení o kontrolním zařízení (EC tachograf), opatření zajišťující dodržování opatření zajišťující dodržování ustanovení této dohody.

Je třeba podotknout, že ustanovení dohody AETR je všemi členskými státy této Dohody velmi přísně sledováno a v případě jejich nedodržení i velice tvrdě postihováno. Kontrolní orgány všech členských států Dohody AETR při častých, zpravidla namátkových kontrolách podrobně sledují záznamy na tachografických kotoučích (na záznamových listech) a vyhodnocují je.

II. Základní právní předpisy pro železniční nákladovou přepravu

A1 Vnitrostátní přeprava nákladů

Práva a povinnosti železničního přepravce a dopravce upravuje ve vnitrostátní přepravě Železniční přepravní řád⁷³³. Železniční přepravní řád je normou subsidiární k zákonu č. 266/1994 Sb., o drahách a obchodnímu zákoníku (zákon č. 513/1991 Sb.)

Na železniční přepravní řád navazují „Smluvní přepravní podmínky pro veřejnou drážní nákladní dopravu Českých drah“ a dále smluvní přepravní podmínky dalších železničních dopravců operujících na železniční síti v České republice.

B1 Mezinárodní přeprava nákladů

Úmluva o mezinárodní železniční přepravě – COTIF

Tato Mezinárodní úmluva o železniční přepravě – Convention relative aux Transport International Ferroviare (COTIF) byla sjednána dne 9. května 1980 v Bernu. Pro Československou socialistickou republiku vstoupila v platnost dnem 1. května 1985 pod č. 8/1985 Sb. Současně byl vyhlášen i český překlad Úmluvy.

Úmluva COTIF sdružuje smluvní strany – členské státy do Mezivládní organizace pro mezinárodní silniční přepravu (OTIF). Jejím cílem je naplňování úmluvy COTIF a JPP CIM a JPP CIV.

Přepravní podmínky mezinárodní nákladní přepravy jsou uvedeny v přípojku B k Úmluvě COTIF – tzv. CIM,- „Jednotné právní předpisy pro smlouvu o mezinárodní železniční přepravě nákladů“, který upravuje přepravně právní vztahy mezi železnicemi a přepravci zboží v mezinárodní železniční přepravě. Jednotné právní předpisy se používají pro přepravu všech zásilek zboží podaných k přepravě přímým nákladním listem CIM.

JPP CIM platí pro zásilky podané na jeden nákladní list vystavený pro přepravní cestu procházející po území nejméně dvou států.

Je zde stanovena odpovědnost za údaje v nákladním listu, stav obalu označení zboží, podej zboží, nakládání apod.

Úmluva COTIF má 4 přílohy: RID, RIP, RICo a RIEx

⁷³³nařízení vlády č. 1/2000 Sb., o přepravním řádu pro veřejnou drážní nákladní dopravu, ve znění nařízení vlády č. 295/2000 Sb. a dále vyhlášky č. 175/2000 Sb., o přepravním řádu pro veřejnou drážní a silniční osobní dopravu a č. 173/19995 Sb., kterou se vydává dopravní řád drah, ve znění vyhlášky č. 174/2000 Sb. a vyhl. č. 133/2003 Sb.

RID Řád pro mezinárodní železniční přepravu nebezpečného zboží

Hlavní zásady jsou společné se silniční dopravou (ADR)

Převahu nebezpečných věcí po železnici pak upravuje Řád pro mezinárodní železniční přepravu nebezpečného zboží -Reglement international cencernant le transport des marchandises dangereuses par chemins de fer (dále jen „RID“).

RID je přílohou č. 1 k jednotným právním předpisům pro smlouvu o mezinárodní železniční přepravě zboží (CIM) a má podobnou strukturu jako ADR (9 tříd, třídy volné a výlučné).

RID se po ratifikaci Úmluvy COTIF protokolem ze dne 3. června 1999 stane samostatným přípojkem COTIF, tím použití tohoto předpisu nebude vázáno na nutnost existence přepravní smlouvy CIM (doposud je RID přílohou k CIM, tedy nemůže být aplikován samostatně, pouze v návaznosti na tento předpis).

RIP Řád pro mezinárodní železniční přepravu vozů přepravců

Jako příloha COTIF upravuje přepravu prázdných tak ložených vozů, stanoví, že jednotlivé vozové jednotky musí být označeny a registrovány u členské železnice

RICo- Řád pro mezinárodní železniční přepravu kontejnerů

RIEx - Řád pro mezinárodní železniční přepravu spěšnin

Tato příloha Úmluvy upravuje podmínky pro mezinárodní přepravu spěšnin po železnici, přičemž klasifikuje spěšninu jako zboží přepravované zvláště rychle podle podmínek mezinárodního tarifu

Mezinárodní železniční přepravu zboží pod kontrolovanou teplotou, prováděnou speciálními izotermickými, chladiřenskými, mrazicími a temperovanými vozy upravují všeobecné přepravní podmínky mezinárodní organizace ICF (Intercontainer-Interfrigo).

Tato organizace je mezinárodní společností železnic pro přepravu ve velkých kontejnerech a pro železniční chladiřenské přepravy. Jejím úkolem je mimo jiné sledovat pohyb a vytížení kontejnerů a chladiřenských vozů.

Dohoda AGC

Evropská dohoda o hlavních mezinárodních železničních tratích – Accorde Européen sur les Grandes ligne internationales de Chemin de fer. Jejím smyslem je ulehčení a sjednocení rozvoje mezinárodní železniční dopravy a koordinovaný postup výstavby a vybavení železnic.

III. Základní právní předpisy pro leteckou nákladovou přepravu

A1 Vnitrostátní přeprava nákladů

Vnitrostátní letecká přeprava nákladů je až na leteckou přepravu pošty velice omezená. Právní úprava je provedena **zákonem č. 49/1997 Sb., o civilním letectví**, vyhláškou č. 108/1997 Sb., kterou se provádí zákon č. 49/1997 Sb. a dále vyhláškou č. 17/1966 Sb., o leteckém přepravním řádu, ve znění vyhlášky č. 15/1971 Sb.

B1 Mezinárodní přeprava nákladů

Mezinárodní letecká přeprava nákladů je upravena **Varšavskou úmluvou** (Úmluva o sjednocení některých pravidel o mezinárodní letecké dopravě ze dne 12. října 1929, která byla vyhlášena pod č. 15/1935 Sb. a pro Československou republiku nabyla účinnosti dnem 15.2.1935. Varšavská úmluva byla doplněna **Guadalajarskou úmluvou** (Úmluva o sjednocení některých pravidel o mezinárodní letecké přepravě prováděné jinou osobou než smluvním dopravce, doplňující Varšavskou úmluvu), která byla sjednána dne 18. září 1961 v Guadalajaře, pro Československou republiku vstoupila v platnost dne 25. října 1967 a byla vyhlášena pod č. 27/1968 Sb. Dne 28. května 1999 byla sjednána **Montrealská úmluva** (Úmluva o sjednocení některých pravidel o mezinárodní letecké přepravě), která byla současně s českým překladem Úmluvy vyhlášena pod č. 123/2003 Sb. ve Sbírce mezinárodních smluv a pro Českou republiku je závazná od 4. listopadu 2003.

IV. Základní právní předpisy v námořní nákladové přepravě

A1 Vnitrostátní přeprava nákladů

Právním předpisem, upravující námořní přepravu v České republice je **zákon č. 61/2000 Sb., o námořní plavbě** a vyhláška Ministerstva dopravy a spojů č. 271/2000 Sb., o podpoře státu k provozování námořní plavby.

Říční přeprava se v zásadě dělí na liniovou (pravidelnou) charterovou (nepravidelnou).

Základním právním předpisem, který vymezuje plavbu po řekách, je **zákon č. 114/1995 Sb., o vnitrozemské plavbě**. Uvedený zákon vymezuje základní pojmy „vodní cesty“, a „plavba“, dále pak upravuje vnitrozemské přístavy včetně povinnosti jejich provozovatelů, nároky na plavidla a jejich způsobilost k provozu po vodních cestách. V ust. § 19 pak zákon stanoví provozovatelům plavidel povinnost uzavřít pojištění, které musí trvat po celou dobu evidence plavidla v plavebním rejstříku. V zákoně, v ust. § 22 a následujících) je pak provedena právní úprava provozu na vodních cestách. Ustanovení § 31 zákon vymezuje nehody v provozu na vodních cestách, následující pak institut „Společné havarie,“(§ 32).

B1 Mezinárodní přeprava nákladů

Právní předpisy, upravující námořní přepravu jsou následující: Haagská pravidla 1924, Haagsko-Visbyská pravidla 1968, Hamburská pravidla 1978, Rotterdamská pravidla⁷³⁴. Zmiňuji zde ještě COGSA (příslušnou právní úpravu USA).

Haagská pravidla 1924

Tento právní dokument je prvním významnou dohodou v oblasti mezinárodní námořní dopravy po I. světové válce a byl podepsán 25. 8. 1924 v Bruselu. Celý název tohoto dokumentu zní „Mezinárodní úmluva o sjednocení některých pravidel ve věci konosamentů“(nazývá se též „Úmluva 1924“)

Haagsko – Visbyská pravidla 1968

Tato mezinárodní dohoda v oboru námořní přepravy (celým názvem „Protokol o změně mezinárodní úmluvy o sjednání některých pravidel ve věci konosamentů, podepsané v Bruselu, dne 25. srpna 1924, ze dne 23. února 1968“, rovněž nazývána „Protokol 1968“, obvykle je však označována jako „Haagsko-Visbyská pravidla“).

Z formálního hlediska jsou Haagsko-Visbyská pravidla 1968 změněným a doplněným textem původních Haagských pravidel 1924. Právní účinnosti nabyla tato pravidla dnem 23. června 1977.

⁷³⁴ Rotterdamská pravidla byla slavnostně podepsána dne 23.9.2009 (podepsalo ji 21 států, mezi nimi i USA, ani jedním z těchto států nebyla zatím ratifikována

Tento „Protokol 1968“ je pouze pozměňujícím a doplňujícím textem Haagských pravidel a jako pouze jako takový může být aplikován. V případě výpovědi Protokolu 1968 je tedy považována za vypovězenou i Umluva 1924, což však neplatí naopak (Haagská pravidla jsou tedy schopna sama o sobě vlastní mezinárodněprávní existence).

Hamburská pravidla 1978

Celým názvem „Úmluva OSN o námořní přepravě zboží 1978“ je běžně označována jako „Hamburská pravidla“.

Česká republika ratifikovala Hamburská pravidla dne 23. června 1995, pro Českou republiku nabyla právní účinnosti dnem 1.července 1996 (tedy prvním dnem následujícím po uplynutí jednorochní lhůty do depozice ratifikačních listin).

Carriage of Goods by Sea Act (COGSA)

Pod tímto názvem jsou příslušná ustanovení §§ 1301-1315 zákona Spojených států amerických č. 46, upravujících přepravu zboží po moři ze Spojených států či do Spojených států. Jde o speciální právní úpravu, jež byla přijata kongresem USA v roce 1936 jako reakce na skutečnost, že Haagská pravidla z r. 1924 (viz výše) dle názoru Kongresu Spojených států amerických nedostatečně ochraňovala odesílatele proti rejdařům (vlastníkům lodí). USA striktně používají podmínky COGSA na veškeré námořní přepravy a soudy Spojených států vlastním způsobem vykládají jednotlivá ustanovení, která již dlouho nejsou srovnatelná s úpravou platnou ve zbývajícím světě (dlužno připomenout, že uvedená právní úprava se svým obsahem nejvíce blíží původním Haagským pravidlům).

Rotterdamská pravidla

Rotterdamská pravidla (plným názvem United Nations Convention on Contracts for the International Carriage of Goods Wholly or Partly by Sea) vypracovala Komise Organizace spojených národů pro mezinárodní obchodní právo UNCITRAL s cílem nahradit Hamburská pravidla z roku 1978 a další úmluv (Haagských pravidel a Haagsko-Visbyjských pravidel, COGSA).

Rotterdamská pravidla, jako úmluva OSN stanoví práva a povinnosti týkající se přepravy zboží po moři a transparentněji vymezují odpovědnost ve vztahu k tomuto druhu přepravy.

U této úmluvy je třeba vyzdvihnout několik skutečností. Předně se snaží i částečně „suplovat“ neexistující mezinárodní pravidla pro multimodální mezinárodní přepravu. Rotterdamská pravidla jsou první úmluvou, kterou se kromě přepravy po moři upravuje i přepravu předcházející a návaznou. V minulosti musela být pozemní přeprava, která byla součástí přepravního řetězce, upravena ve zvláštních smlouvách.

Tato úmluva navíc předjímá zavedení infrastruktury pro rozvoj elektronického obchodu v rámci námořní přepravy, což pomůže snížit administrativní náročnost.

Vzhledem k tomu, že 80 % světového obchodu se realizuje po moři, Rotterdamská pravidla by měla pomoci podpořit další rozvoj světového obchodu. V signatářských zemích nyní začíná proces ratifikace.

Uvedená pravidla by mohla být následně ratifikována Spojenými státy, tj. nahradila by úpravu dle COSGA, neboť USA byla mezi prvními zeměmi (celkem jich bylo 21), která dohodu dne 23. 9. 2009 podepsala (k ratifikaci však nedošlo zatím ani u jedné z nich). A navíc- budou-li předkládaná Rotterdamská pravidla ratifikována alespoň 22 státy, pak je nutno, aby ostatní země se jimi řídily rovněž (bez ohledu na skutečnost, zda daná země je ratifikovala či ne).

Aby mohla Rotterdamská pravidla vstoupit v platnost, musí ji ratifikovat alespoň dvě desítky států. Z členských zemí Evropské unie se k Úmluvě dosud připojilo šest členských zemí, ale ani v jediné z nich zatím nezačal národní ratifikační proces. Česká republika se k ní staví spíše skepticky.

Odpovědnost dopravce je zakotvena v článku 17 (kapitola 5), kdy právní úprava se významně odlišuje od Haagských, Haagsko-Visbyjských I Hamburských pravidel (vyjma vypuštění odpovědnosti za zavinění nautického či navigačního charakteru- tj. vedení a správa lodi)

York-Antverpská pravidla

Tato pravidla obsahují komplexní úpravu „společné havárie“ jako institutu námořního práva. Nejprve je třeba zmínit, že tato pravidla nejsou žádnou oficiální mezinárodní úmluvou na úseku námořní dopravy, ale pouze úmluvou námořních dopravců, pojišťoven a vlastníků zboží. Jsou však v praxi běžně používána a jsou-li obsahem dopravní smlouvy, pak jsou pravidlem závazným. Mnohé státy zahrnuly pravidla York-Antverpských pravidel do svých národních právních norem (Česká republika má uvedenou právní úpravu zakotvenou v souladu s těmito pravidly v zákoně č. 61/2000 Sb, o námořní plavbě).

Příloha č. 5 – Maximální náhradové povinnosti dopravců dle multilaterálních dohod

Maximální náhradová povinnost nákladových dopravců dle mezinárodních smluv o přepravě nákladů, jež příslušné právní předpisy ukládají. Special Drawing Right (SDR) je základní účtovací jednotkou v oblasti přeprav nákladů dle příslušných mezinárodních smluv. SDR (XDR) jako základní účtovací jednotka. Je definována Mezinárodním měnovým fondem a každodenně je její hodnota určována a zveřejňována na webových stránkách ČNB⁷³⁵

A1 Silniční doprava – Úmluva CMR

Úmluva o přepravní smlouvě v mezinárodní silniční dopravě (Convention Relative au Contract de Transport International de Marchandises par Route) z roku 1956, ve smyslu Bruselského protokolu, ratifikováno ČR (Listina o přístupu České republiky k „Bruselskému protokolu“ byla zveřejněna ve Sbírce mezinárodních smluv České republiky pod č. 108/2006 Sb., v částce 55/2006)

Náhradová povinnost je stanovena ve výši 8,33 SDR/1 kg btto váhy, a to článkem 23, odst. 3, Úmluvy (dle dikce „Bruselského protokolu“).

Zvláštní limitací odpovědnosti je upravena odpovědnost dopravce za škodu způsobená překročením dodací lhůty (škodu pouze do výše přepravného, limitující zde není ani hodnota zásilky, ani velikost škody takto způsobené).

Této maximální náhradové povinnosti se dopravce nemůže dovolávat v případě, kdy jím byla škoda způsobena úmyslně nebo takovým zaviněním, které se podle práva soudu, u něhož se právní věc projednává, považuje za rovnocenné úmyslu. Totéž platí i tehdy, jestliže se úmyslného jednání nebo zavinění dopustili zástupci nebo pracovníci nebo jiné osoby dopravce v rámci svým pracovních úkolů.

B1 Železniční doprava – COTIF ve smyslu Vilniuského protokolu

Mezinárodní úmluva o železniční přepravě – COntention relative aux Transport International Ferroviare (COTIF)

Tato Úmluva samostatně upravuje limitaci odpovědnosti železničního nákladového dopravce pro odškodnění při ztrátě zásilky/ poškození zásilky/ úbytku zásilky/ překročení dodací lhůty

Při ztrátě zásilky činí maximální náhradová povinnost 17 SDR/1 kg btto váhy (článek 30, odst. 2 Úmluvy); dopravce je povinen uhradit i dovozní, zaplacená cla a ostatní částky související s přepravou ztraceného zboží, avšak s výjimkou spotřební daně za zboží, které se přepravuje v přerušném celním řízení

Při úbytku hmotnosti maximálně 2% hmotnosti u kapalin nebo zboží podaného k přepravě ve vlhkém stavu a 1% hmotnosti u zboží suchého. Na toto omezení se však nelze odvolávat, prokáže-li se, že ztráta nevyplývá podle okolností případů z příčin, které byly pro přípustné procentní sazby rozhodující (článek 31 Úmluvy).

⁷³⁵ <http://www.cnb.cz> na odkaze „Devizové kurzy“

Při poškození zboží je dopravce povinen bez další náhrady škody vyplatit odškodnění, které odpovídá snížení hodnoty zboží, přičemž základem pro výpočet dané částky je procentní sazba, o níž byla snížena hodnota zboží, zjištěná dle článku 30, odst.1 Úmluvy v místě určení. Dané odškodnění ale nesmí přesáhnout částku, kterou by bylo nutné uhradit v případě úplné ztráty (je-li poškozením znehodnocena celá zásilka), případně částku, kterou by bylo nutno uhradit v případě ztráty znehodnocené části (je-li poškozením znehodnocena pouze její část)

Při překročení dodací lhůty je dopravce povinen vyplatit odškodnění, které činí nejvýše čtyřnásobek přepravného, přičemž dojde-li současně k úplné ztrátě zboží, toto odškodnění (stanovené v Úmluvě, v článku 33) se neposkytuje, dojde-li ke ztrátě částečné, pak pouze jeho adekvátní část, připadající na tuto ztracenou část zásilky.

Omezení náhradové povinnosti dopravce se opět neuplatní v případě, byla-li škoda způsobena jednáním nebo opomenutím dopravce, jehož se dopustil buďto s úmyslem takovou škodu způsobit, anebo z nedbalosti a s vědomím, že by k takové škodě pravděpodobně mohlo dojít.

C1 Letecká doprava -Varšavská úmluva, ve smyslu Montrealského protokolu

Varšavská úmluva (Úmluva o sjednocení některých pravidel o mezinárodní letecké přepravě) Původní limitace náhradové povinnosti – dle Varšavské úmluvy z r.1929 (nazývaná též jako Varšavská konvence anebo jen „Konvence“), je obsažena v článku 22, odst.2, Konvence ve výši 250 zlatých franků/ 1 kg zásilky (zavazadel či nákladů). Varšavská úmluva obsahuje značně komplikovanou definici přepočtu určené náhradové jednotky – měnová jednotka zlatý frank je totiž určena hodnotou 65,5 mg zlata o ryzosti 900/1000. Tyto částky lze převádět na kteroukoli státní měnu v zaokrouhlených číslech. V případě soudního řízení jsou tyto částky převáděny podle hodnoty těchto měn ve zlatě v den vynesení rozsudku⁷³⁶.

Montrealský protokol

Maximální náhradová povinnost leteckého nákladového dopravce dle této právní normy činí 17 SDR/1 kg bto váhy. Maximální hranice takto stanovené odpovědnosti neplatí, je-li prokázáno, že škoda vyplývá z činu anebo opomenutí dopravce (jeho zaměstnanců), které bylo učiněno s úmyslem způsobit škodu, nebo jen nerozvázně s vědomím, že škoda pravděpodobně vznikne (u zaměstnanců dopravce je podmínkou v takovém případě prokázat, že „jednali při výkonu své služby“).

D1 Námořní doprava

Haagská pravidla (Mezinárodní úmluva o sjednocení některých pravidel ve věci konosamentů, podepsaná v Bruselu, dne 25. 8. 1924

⁷³⁶ uvádím proto, že Česká republika dosud neratifikovala následující Montrealský protokol č.4 z roku 1975 k Varšavské úmluvě, tj. v případě místní příslušnosti soudu v ČR se bude maximální náhradová povinnost řídit tímto ustanovením.

V čl. 4, odst. 5 a násl. je omezen maximální limit částkou 100 liber šterlinků (rozumí se tím měnová jednotka ve zlaté hodnotě) za 1 ks či jednotku ztraceného či poškozeného zboží⁷³⁷.

Haagsko- visbyská pravidla (Protokol o změně mezinárodní úmluvy o sjednocení některých pravidel ve věci konosamentů – Bruselský protokol ze dne 23. 2. 1968
Maximální náhradová povinnost v případě vzniku odpovědnosti nákladového námořního dopravce činí 666,67 SDR/1 ks nebo jinou zúčtovací jednotku anebo 2,0 SDR/1 kg btto váhy (podle toho, která hodnota je vyšší).
Dané omezení neplatí, prokáže-li se, že škoda vznikla z jednání nebo opomenutí dopravce, k němuž došlo s úmyslem způsobit škodu, nebo z nedbalosti a svědomím, že z toho škoda pravděpodobně vznikne (článek 2, písm. e), Úmluvy).

Hamburská pravidla (Úmluva OSN o námořní přepravě zboží z roku 1978
Maximální náhradová povinnost v případě vzniku odpovědnosti nákladového námořního dopravce činí dle článku 6, odst.1, písm.a), Úmluvy částku 835 SDR/1 ks nebo jinou zúčtovací jednotku anebo 2,5 SDR/1 kg btto váhy (podle toho, která hodnota je vyšší).
Doprovce není oprávněn dovolávat se tohoto omezení odpovědnosti v případě, že ztráta, poškození anebo opoždění zásilky (opožděné dodání) nastaly v důsledku jednání dopravce, jeho opomenutí, k němuž došlo s úmyslem takovou ztrátu způsobit anebo z hrubé nedbalosti a s vědomím, že pravděpodobně taková ztráta, poškození nebo opoždění vznikne.

Carriage of Goods by Sea Act (COGSA)

Zákon Spojených států amerických č.46 v §§ 1301-1315 upravuje přepravu zboží po moři ze Spojených států či do Spojených států. Jde o speciální právní úpravu, jež byla přijata kongresem USA v r. 1936. V ust. § 1304, odst.5, je maximální náhradová povinnost dopravce stanovena ve výši USD 500,- kus, (což bylo již několikrát soudem Spojených států amerických aplikováno ať již na samotnou paletu, nebo i na obchodní jednotku v podobě kontejneru)

Rotterdamská pravidla

Náhradová povinnost je u daných pravidel stanovena v článku 59, odst. 1 takto: 3 SDR za 1 kilogram hrubé váhy zásilky anebo 875 SDR za balení anebo jinou přepravní jednotku.⁷³⁸

⁷³⁷ Článek 9, odst.2, Úmluvy pak umožňuje, aby jednotlivé státy v rámci svého právního řádu použily náhradovou jednotku (jinou měnu), v přepočtu odpovídající předepsané náhradové povinnosti dle čl.4, odst.5 a násl.

⁷³⁸ Ke zpracování přílohy č.4 a 5 byly použity následující zdroje informací: INCOTERMS 2010 by the International Chamber of Commerce, ICC Services, ICC Publications No.715 E, Paris 2010, ISBN: 978-92-842-0080-1, INCOTERMS 2010, Národní výbor mezinárodní obchodní komory, ICC ČR, Praha 2010, ISBN: 978-80-903297-9-9, Komentář k vydání pravidel, Šubert M., Koller Ingo:Transportrecht, Kommentar zu Spedition, Gütertransport und Lagergeschäft, Rechtsstand, Buch. XXXII, r. 2010, C. H. Beck, ISBN 978-3-406-60041-8, Knorre J., Demuth J.M., Schmidt V.:Handbuch des Transportrechts, r.v. 2008. Buch. XXIX, C. H. Beck, ISBN 978-3-406-55378-3, Knorre J.: Zur Haftung des Frachtführers nach Art. 23, 25 CMR, Transportrecht 1985, Krofta Jiří: Přepravní právo v mezinárodní kamionové dopravě, Leges 2009, ISBN 978-80-87212-17-2, Roubal Václav: Přepravní smlouva v mezinárodní silniční dopravě nákladů, Výklad a texty Úmluvy CMR a souvisejících předpisů, Česmad Bohemia 2007, třetí, doplněné vydání, výklad k článku 29, str. 98-100, Sborník k Sympoziu CMR, vydaný Českou společností pro dopravní právo, pořádaný pod záštitou UK v Praze, září 2005